LUCÆ
TOZZI
NEAPOLITANI
IN HIPPOCRATIS APHORISMOS COMMENTARIA.
PARS SECUNDA.

UBI UNIVERSÆ MEDICINÆ, tum Theoreticæ, tum Practicæ celebriores Quæſtiones perpenduntur, atque nedum Recentiorum inventis, ſed & genuinæ ejuſdem Hippocratis menti congruentes, quam dilucide explicantur.

TOMUS TERTIUS.

VITTOR

VENETIIS, MDCCXLVII.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

LUCÆ TOZZIO
PUBL. MEDIC. PROFESS. CLARISS.
APHORISMORUM HIPPOCRATIS
COMMENTARIA
IN LUCEM EDENTI,

ita hoc Epigrammate

PRÆCEPTORI SUO

auſpicatur

NICOLAUS GRÆCUS A. ET M.D.

UT Librum aſpexit liquido Sebethus ab alveo,
Arte nova nitidum, ſic ſtupefactus ait:
Eſt Liber, an Sidus? Prelo, an demittitur Aſtris?
Eſt Auctor Phœbus, Tozzius *anne meus?*
Tozzius *eſt Auctor: neque enim me ludit imago.*
Phœbum noſco equidem; non ita, Phœbe, nites.
Sic lætans Fluvius, lateque ſonantibus undis,
Complet Famâ tuba Solis utramque domum.
Tozzi *quam felix! Phœbo nam major in Arte.*
Quod Famæ vivet plauſibus uſque Liber.

Digitized by Google

AD DOMINUM

LUCAM TOZZI

EXCELLENTISSIMUM MEDICUM,

ET PHILOSOPHUM,

ut ſuas in HIPPOCRATEM lucubrationes promulget.

EPIGRAMMA.

Rumpe moras calami : quid publica vota moraris ?
Quid Coi differs pandere ſcripta ſenis ?
Ille quidem ſtygiis alios ſervavit ab umbris,
Se ſervare ſua non potis arte fuit.
Ergo age , & exorti redivivum laude Magiſtrum
Reſtituas nobis , reſtituaſque ſibi.
Sic erit , ut debent alii cui munera vitæ,
Ipſe tibi vitam debeat Hippocrates.

Addictiſſimus Servus
Hieronymus Vitalianus.

ΤΩ᾿ ΑΥΤΩ᾿.

ἐπίγραμμα

Φεῦ, λέγεται πλάττειν λείχουσα τὸ ἔμβρυον ἄρκτος,
ἣ κατὰ δὴ μικρὸν σχῆμ᾿ ἀγαθὸν διδόναι.
Λουκᾶ, δυσμόρφοις χρησμοῖς Κῴου γέροντος
τὴν τε καλὴν μορφὴν, ἀσφαλέα τε δίδως.

Octavii Sanctorii.

LUCÆ

LUCÆ TOZZI

In Tertium Librum Aphoriſmorum.

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

Mutationes temporum potiſſimum pariunt morbos: & in quibuſdam temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.

INter Cauſas externas morbos inferre valentes præcipuus plane Aer eſt, qui cum nos perpetuo ambiat, atque aſſidua inſpiratione Viſcera vitalia ſubeat, & cum ſanguine in Pulmonibus miſceatur, ſicuti ubi purus, ac ſalubris eſt, Vitam, valetudinemque tutatur, ita ſi alieno vitio inficiatur, aut halituum labe fœdetur, potenter admodum noſtra Corpora alterat, & inquinat. Cum autem innumeris propemodum mutationibus obnoxius ſit, & viciſſim variis, differentibuſque vaporibus, nebulis, rore, pruina, pluvia, nivibus, ventis, minerarum halitibus, cæteriſque depravetur, unde diverſimode quoque nos afficit, propterea factum puto, cur Hippocrates illius rationem maximam præ cæteris habuerit, atque *liq. de Natura Hum.* decreverit a ſpiritu, ſeu Aere, & a cibis, potibuſque omnia morborum genera proficiſci. Et *libr. de Flatib. Aer eſt*, inquit, *maximus in omnibus, quæ Corpori accidunt, auctor, & dominus*. Atque iterum: *Mortalibus vitæ, & morborum ægrotis, ſolus is eſt auctor*. Et mox: *Subjiciam igitur & illud, quod non aliunde unquam veriſimile ſit morbos evenire: quam ab Aere, ſi is, aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis ſordibus inquinatior in Corpus ſe ingerat: ſed & nunc etiam demonſtrabo omnes morbos ex hoc oriundos Corporibus innaſci, ac generari*, &c. Hoc autem libro ſpeciatim memorans mutationes Aeri contingentes a Temporum varietate, primum inquit, illas potiſſimum morbos parere, ut propterea cæteris aliis Cauſis externis ægritudines inferre valentibus Temporum mutationes præferat.

At quænam ſint ejuſmodi mutationes, non levis eſt inter Interpretes diſceptatio. Nonnulli eas ſolum exiſtimant, quæ in quatuor anni Tempeſtatibus contingunt, præſertim cum vices illæ commutant, Alii, ubi debitam Temperiem non ſervant, ut cum Æſtas Autumni, & Ver Æſtatis morem referre videtur. Plerique ad caloris, ac frigoris inæquales viciſſitudines aſcribunt. At ipſe exiſtimaverim, omnem, & quamcumque mutationem ſubitam, ac humanis Corporibus incongruentem, comprehendi, cum indefinite illas Hippocrates memoraverit, & ab omnibus pari modo noſtra corpora præter naturam affici poſſint.

Et quidem cum ab Hieme in Ver mutatur temporis conſtitutio, quemadmodum Aer incaleſcit, dies noctes ſuperant, & Sol diutius noſtrum Orizontem illuſtrat:

ſic pariter humana corpora ad alia diſponuntur, valde differentia ab his, quibus ex præcedenti Hieme fuerant affecta; & multo magis cum ex temperato Vere fit tranſitus in Æſtatem, per quam ex maximo Aeris æſtu ob Solis acceſſum ad noſtrum verticem vehementius Corpora alterantur, & in acutas admodum ægritudines incidunt, quæ & longe graviores accidunt ſub Autumno, aliter, aliterque affectis corporibus ex immutato in aliam habitudinem Aere, ut & adventante Hieme in aliam omnino differentem, uti ſubſequentibus Aphoriſmis ſingulatim recenſebimus. In his præterea Temporum Anni mutationibus, periculoſiſſima ſpecialius *libr. de Aer. Aq. & loc.* eſſe ait Hippocrates, ambo Solſtitia, maxime Æſtivum, atque utrumque Æquinoctium, præſertim vero Autumnale; quippe tunc valde mutabilis fieri ſolet Aeris ſtatus, & repentinæ plerumque contingunt alterationes ex ingruentibus pluviis, grandinibus, ventis. *Oportet autem*, ſubdit idem, *& Aſtrorum exortus conſiderare, præcipue Canis, deinde Arcturi, & Plejadum occaſum: Morbi enim in his maxime diebus judicantur, aliique perimunt, alii vero deſinunt, aut in aliam ſpeciem, aliumque ſtatum tranſmutantur:* ut propterea ibidem exiſtimet *non minimam partem conferre ad Rem Medicam ipſam Aſtronomiam, ſed omnino plurimam, cum una cum temporibus & Ventriculi in Hominibus mutentur*.

Verum enim vero iſtiuſmodi Quaternaria Anni diviſio, quæ nobis Europæis Zonam temperatam incolentibus congruit, minime cæteris omnibus Terræ habitatoribus pariformiter reſpondet; cum ſub Zona Torrida aliquibus, ſcilicet ſub Æquatore ſitis, Æſtas duplex accidat, Sole perluſtrante ſigna Arietis, & Libræ, quæ Nobis ſunt Æquinoctialia: aliis vero, videlicet Accolis, cum Sol utrimque poſita ſigna migrat, quæ cæteroqui fixa dicuntur, prout in alterutram ab Æquinoctiali partem declinant; in aliis vero ſignis a vertice remotioribus Hiemes, aut potius caloris remiſſiones, Veri, & Autumno quodammodo reſpondentes fiunt. Sed & Antæcis diverſa quoque accidunt; nam quibus in ſignis Sol nobis Æſtatem facit, illis parit Hiemem, & contra; & ubi nobis incipit Ver, illis inchoat Autumnus; ut ſileam nunc, quas omnino diverſas etiam ſortiuntur Tempeſtatum mutationes, qui Antipodes Nobis ſunt, & qui frigidas Zonas inhabitant, ab Aſtronomis, ac Geographis abundantiſſime recollectas. Unde ridiculus plane fuit ille, qui inter theſes quaſdam publice propugnandas, primam fecit, qua indefinite atque univerſim ſe tutaturum aſſeverabat, quatuor ſolum eſſe cunctis Anni Tempora. Huic apprime cohærebat Plinianum illud ex Apelle: *Nil ultra crepidas*.

Sed tamen omittenda non eſt, quæ Veteribus fuit in uſu Anni temporum diſtributio. Illis enim, etſi communem Zonam, eademque Climata nobiſcum colerent, Annum aliter partiri viſum eſt, & quidem in ſeptem tempora, ut memorat Galenus hoc eodem *lib. comm.* 14. & latius 1. *epidem. comm.* 1. *tempeſt.* 1. Primum autem ab Æquinoctio Verno, ſive ab ingreſſu Solis in ſignum Arietis, ad ortum Vergiliarum, ſeu Plejadum, Ver conſtituebant; Ab iſtarum ortu ad Solſtitium Æſtivum, tempus ſecundum, & quodammodo Æſtatis initium. Tertium Æſtivum, a Solſtitio ad ortum Caniculæ extendebatur. Quartum ab ortu Caniculæ ad ortum Arcturi, Opora dictum. Quintum Autumnale, ab ortu Arcturi ad Plejadum occaſum: vocabant σπορητόν. Sextum ab occaſu Plejadum ad Solſtitium hybernum. Septimum demum a Solſtitio hyberno ad Vernale æquinoctium, quod φυταλιὰν appellabant, ſeu Tempus inſitionis, & cum a flante Favonio purpureæ Violæ exoriuntur. Et quamvis Cardanus *in comm. iſtius Aphoriſmi* ſummo ſtudio conetur rem hanc a Galeno non ſatis bene explicatam, nec noſtris temporibus congruentem, in meliorem calculum revocare, quia tamen ante Gregorianam correctionem ſcripſit, quo tempore Vernale Æquinoctium contingebat ad IV. Idus Martii circiter; ac deinceps Aſtrorum ortus, atque occaſus evariarunt; propterea fit, ut nec illius computus adamuſſim traditæ rationi, atque Anni partitioni reſpondeat. Vernum namque Æquinoctium noſtra hac ætate ex Gregoriana correctione accidi XII. aut XIII. circiter Kal. Aprilis. Ortus primarum Plejadum VIII. Idus circiter Maii, ultimarum ad Kal. Junii Solſtitium æſtivum ad IX. Kal. Julii. Ortus Sirii ipſis fere Kal. Auguſti: Procyonis vero ad XI. Kal. ejuſdem fere, quo tempore Eteſiæ ſpirare ſolent. Arcturi exortus ad Nonas Octobris. Occaſus Plejadum ad XII. Kal. Decembris. Demum Brumale Solſtitium X. Kal. Januarii prope. Porro hæc deinceps etiam evariabunt, cum obſervationibus ſummi illius Aſtronomi Tychonis Brahei, inerrantes ſtellæ quotannis ſecunda 51. ſecundum ordinem ſignorum progrediantur.

Sed

Sed & cum his obſervabiless quoque ſunt dies Caniculares, ab ortu utriuſque Canis ad finem uſque Auguſti, de quibus Hippocrates 4. *Aph.* 5. *ſub Cane, & ante Canem:* Dies Halcionii, qui circa feſtum Divi Martini tranquilli, & aprici eſſe ſolent. Ortus etiam, & Occaſus Hyadum elabente Majo, atque imminente Decembre, itemque Lunæ elationes, ac depreſſitates circa Tellurem in ſuis Apogæis, & Perigæis, aliaque hujus generis plura ab Agricolis potiſſimum, & Nautis paſſim obſervata, cum ex his putent Aerem plurimum immutari, exoriri ventos, grandines, procellas: unde corpora etiam vehementer affici contingit.

Cum inſuper Anni tempus naturalem & conſuetam non ſervat conſtitutionem varias, diverſaſque ægritudines progignit; puta cum per Æſtatem pluviæ ingruunt, & per Hiemem Auſtri perflant impetuoſius, Ver alget, eſtuat Autumnus. Ita namque graves, morboſaſque conſtitutiones accidiſſe refert idem Hippocrates *in libris Epidemiorum*, & notatur *hoc eodem* 3. *Aph. a tex.* 11. *inferius*.

De cæteris vero mutationibus meminit idem Hippocrates *hoc eod.* 3. *Aphor.* 4. inquiens: *In Temporibus quando eadem die modo calor, modo frigus viget, autumnales morbos expectare oportet*. Neque ſolum caloris, aut frigoris vehementes, & ſubitæ alterationes, ſed etiam humiditatis, & ſiccitatis mutationes morbificæ eſſe conſueverunt, ut propterea quacumque de Cauſa Aer permutetur, aut afficiatur, humana Corpora perturbari contingat; unde ſi craſſus, nebuloſus, turbulentus, nimboſus, ventis agitatus, mox omnino tranquillus, apricus, fervidus, denſatus, aut laxatus fiat, non leviter nocebit: Natura enim noſtra, quemadmodum congruentibus, & aſſuetis gaudet, ita repentinas, ac incongruentes mutationes, atque viciſſitudines ægre ferre ſolet. Quamobrem ſubdit Hippocrates, *& in quibuſdam temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione, eodem modo*; quibus comprehendi quoque videntur, quæ incolatu, exercitiis, indumentis, aliiſque ſimilibus ſubitæ mutationes fiunt, ut in dies experimur; ab his etenim repente mutatis, diverſimode quoque Aer nos afficit, interturbata præſertim perſpiratione.

Quanta autem ſit vis Aeris in corporibus quibuſcumque permutandis, alterandiſque, vel ex eo quiſque conjiciet, quod quæ ab eo defenduntur, diutiſſime perdurant: ſic Vinum ad annos integros ſervatur ferens ætatem, atque vigorem inconcuſſum, cum oleo ab ambiente Aere præmunitur. Fructus recentes cera obliniti ad remotiſſimas Regiones devehuntur & nedum incorrupti; ſed perinde ac ab arboribus tum decerpti. Pari modo multa ſervantur in melle, vino, ejuſque ſpiritu, cæteriſque liquoribus; ſed & in millio, arena, cineribus, aliiſque, quibus illa ab Aeris contactu præcaveantur; Et in machina pneumatica Boylei, exhauſto Aere, diutiſſime carnes, fraga, mora, ceraſa, pruna, aliique fructus, floreſque varii, adeo illibata aſſervantur, ut nec marceſcant, nec acorem contrahant. Vinum quoque, cereviſia, ac ſanguis ipſe ab animalibus eductus, etſi longo tempore in eadem ſint repoſita, non aliter inde poſtea extrahuntur, ac fuerunt incluſa. Aeris quippe vi, atque efficacia, quam elateris nomine inſignitam recentiores Philoſophi voluerunt, ſuſcitantur in Corporibus fermentationes, commotioneſque internæ, ut & acerba quæque maturitati ſubjiciantur, atque in jam maturis mobiles, tenujoreſque partes adigantur, exolvanturque, quinimo pro variorum Corporum, halituum, & vaporum cum ipſo intermiſtione, variæ, multigenæque excitentur mutationes; unde experimur ædificia ad oras maritimas expoſita per elaterem cum vaporibus acido muriaticis Æquoris commiſtum, ſenſim corrodi, atque manifeſte conſumi. Quamobrem jure optimo credi poteſt vorax tempus cuncta conſumere dentibus ab Aere mutuatis; præſertim cum diverſimode is affectus per tempeſtatum viciſſitudines, multifariam quoque halituum, & vaporum commiſtione acuitur, & erodentior evadit. Atque hinc non temere Olymp. Nemeſian. *Eclog.* 3. cecinit.

Omnia tempus alit, tempus rapit, uſus in arcto eſt. Ab uno ſiquidem Aere conſumimur ſimul, & alimur, unde principium alimenti Aer Hippocrati dicitur & enarratorum hactenus accidentium cauſa: atqui uſus ejus in arcto quoque eſt, nam ſicuti juvat in pleriſque, ita in multis aliis nocere ſolet: unde Cauſa indifferens ſtatuitur a Medicis, cum pro vario illius uſu & obeſſe, & prodeſſe poſſit.

At vero præter Temporum Anni varietates, notabiles quoque in Aere fiunt mutationes, indeque corporum alterationes, atque ægritudines a Ventis: hi namque non ſolum Aerem vel repurgant, vel inquinant, adeoque ſerenitatem, vel nebulas afferunt, æſtum, vel algorem; ſed etiam variis, multigeniſque vaporibus, ac halitibus inficiunt, nitro-

V. Hipp. de hum.

nitroſis, ſulphureis, aluminoſis, vitriolicis, mercurialibus, aliiſque, quibus reſpiratio in Animantibus non minimum offenditur, & permeans ſanguis per pulmones inficitur, unde ſæpenumero Catharri, Tuſſes, Hæmaptoes, Pleuritides, Anginæ, Dyſenteriæ, Febres, aliæque ægritudines perniciosiſſimæ exoriuntur. Sunt autem ex his aliqui ſtatis temporibus perflantes, ut etiam aves ad Nos perducant: ſunt & alii, qui indifferenter.

Commoda, & incommoda Ventorum. V. l. de Aere Aq. & loc. l. de hum. & de flat.

Verumtamen & Regiones pleræque certis quibuſdam flatibus ſubjiciuntur, ut Urbs hæc noſtra Neapolis Auſtralibus ventis fere perpetim afflata, ut propterea diſtillationes, atque artuum dolores, & Capitis languores ſubeat; ſed & quidam Telluris tractus peculiares ventos ſunt ſortiti ſtatis temporibus proſperos, vel adverſos. Hiſtoriis eſt jam notiſſimum ſæviiſſe in Græcia diram Peſtem ventorum afflatu ex Ægypto delatam, quam perpetuis monimentis deſcripſere ſoluta oratione Thucydides, atque heroico carmine Lucretius. Has autem ex depravato Aere affectiones, alterationeſque, ſolus ignis corrigere, atque delere poterit, cum & Hippocrates ipſe in Græciæ peſtilentiis integras ſylvas incendi juſſerit ad Aeris repurgationem. Cæterum quia non omnes Homines in ejuſmodi Temporum mutationibus, & Aeris alterationibus æquabiliter afficiuntur, vel ægrotant, ſed qui ſolum, aut habitudine, aut humoribus, ſunt diſpoſiti, propterea ſequentibus Aphoriſmis, quibus Tempeſtatibus, ac particularibus Temporum mutationibus Corporum habitudines ſpecialiter ſubjiciantur, ſingillatim enucleat.

APHORISMUS II.

Naturarum aliæ quidem ad Æſtatem; aliæ vero ad Hiemem, bene, maleve ſe habent.

Innumeris experimentis eſt comprobatum, non omnes Homines quavis Anni tempeſtate æque bene Vitam degere, atque inculpata valetudine frui, ſed quoſdam in una, alios in alia ſalubrius vivere: & quidem lacertoſos, atque obeſos, ambienti frigido facilius obſiſtere, meliuſque valere; graciles vero multum affici, atque offendi: cum tamen contra hi melius ſe habeant Æſtate, illi deterius; Unde ex Temporum mutationibus potius uni, quam alteri afficientur, prout ipſorum habitudo, ac propenſio huic, vel illi tempeſtati magis ſubjicietur.

Naturas tum hic, tum alibi Galenus Temperies interpretatur, quippe qui omnia corporibus humanis contingentia, calore, frigore, humiditate, ac ſiccitate, veluti primis qualitatibus, eſt metitus: quamobrem in Æſtate melius, quam in Hieme illos habere ait, quorum Temperies frigida, humidaque eſt; qui vero Temperamento ſunt præditi calido ſicco, ſalubrius in Hieme, deterius in Æſtate: Verum hac ratione obeſa Corpora, quæ frigida, & humida, ab ipſo dicuntur, ſalubriorem degerent vitam Æſtate, quam Hieme; & contra gracilia, veluti calida ſicca, male ſe haberent in Æſtate, & bene in Hieme; cum tamen obeſa Corpora efficacius obſiſtant hyberno, frigidoque ambienti, a quo graviter gracilia offenduntur.

Naturas hic igitur exponere oportebit, quas alibi nos Corporum conſtitutiones, & habitudines appellavimus, deſumptas a textura partium ſimilarium organicas componentium, una cum ſanguinis illas irrigantis conformatione: quibus enim ſanguis ineſt floridus, vegetus, vividus, qui quaquaverſum partes ſubeat, & ad obeundas operationes agiliter, hos calidam temperiem ſeu conſtitutionem nactos dicemus; quibus vero, parte potius auctifica refertus eſt, obeſiores erunt, ſed minus calida præditi temperatura. Confert autem ambiens Aer, ſive calidior, ſive frigidior evadat, ad ejuſmodi Corporum conſtitutiones vigorandas, vel permutandas, inſpiratione ſimul, & perſpiratione: quamobrem tempore æſtivo; quia tenuior ſanguis evadit ex inſpirato aere, & ex cute rariori promptius perſpirant craſſiora ejuſdem repurgamenta, propterea hebetes, & humidæ Corporum conſtitutiones, ſalubrius tunc degunt; deterius vero hieme, impedita ejuſcemodi perſpiratione, & ſanguine a frigidiori Aere aliquantulum conſtipato. Ita pariter reliquæ Corporum habitudines melius Æſtate, pejus Hieme degent, quatenus ab utroque, hoc, vel alterutro Aeris beneficio, emolumentum, aut detrimentum ex adverſo ſortientur. Neque vero perpetuo verum eſt frigidas, quas vocant, aut calidas temperaturas, Æſtate bene, Hieme male, ac viciſſim ſe habere, niſi ex memoratis Cauſis inſpirationis, tranſpirationiſque, ſanguis bene, vel male afficiatur; ſiquidem fieri poteſt, ut frigido præditi temperamento, ſicut & calido, obeſi ſimul, & graciles, æque male ſe habeant in Hieme, atque in Æſtate; ſi nimirum effœtus in illis ſanguis, in hac

valde

valde tenuis, facile diſperdatur, & evaneſcat, ab ingenti Aeris æſtu; & opprimatur, atque hebetetur a Brumæ algore. Unde pleroſque novi ex utraque Anni tempeſtate aſpera, fere quotannis ægrotare, & ſolum vitam ducere ſaluberiorem tempore verno, aut etiam æſtivo, modo calor remiſſior foret, aut aerem incolerent temperatiorem, zephyriſque perflatum; quoniam in his imbecilla ſanguinis conſtitutio, & laxa textura membrorum, utrumque exceſſum ferre non poterat. Sic levis lucernæ flammula cito extinguitur, cum ſi algenti, denſatoque aeri exponatur, tum ſi diſtracto, ventilatoque, imo etiam radiis ſolaribus vehementer verberato, aut aliter intenſius excalefacto. Jure ergo optimo Hippocrates Naturas Hominum indiſcriminatim commemoravit, nulla caloris, aut frigoris, alteriuſque qualitatis facta mentione.

APHORISMUS III.

Morbi quoque, alii ad alia bene, vel male ſe habent, & quædam ætates ad tempora, & loca, & victus genera.

QUod dixerat de Naturis, & Corporum conſtitutionibus, nunc de ægritudinibus, deque ipſis ægrotantibus, illorumque ætatibus pronunciat, ut ſenſus ſit, Morbos in quibuſdam mitiores evadere, & ſecuriores, in aliis vero graviores, periculoſioreſque, prout ægrotantes ipſi hac, vel illa habitudine præditi, in unam, vel alteram morborum conſtitutionem proclives fuerint. Sic graciles ex diſtillationibus, Tuſſi, Dyſenteria; obeſi vero ex Aſthmate, Hydrope, Sopore, Palpitatione gravius afficiuntur: In ætate puerili minus periculoſæ ſunt Variolæ, quam in ætate conſiſtenti, ac ſenili. Facilius pariter, citiuſque deſinunt Quartanæ, Obſtructiones, & Articulorum dolores Æſtate, quam Hieme Hydropes, & Cachexiæ: in montanis, ac maritimis locis levius affligunt, meliuſque curantur; In campeſtribus vero Phthiſes, & Atrophiæ. Attenuans victus gravior in juventute, & in morbis a tenuibus humoribus exortis; ut & plenior, ac conſiſtentior in ſucciplenis. Horum autem omnium latiſſime meminit *in libris Epidemiorum* Hippocrates (l. 1. & 3.) ubi Epidemios morbos referens populariter graſſantes non omnes tamen ægros æquabiliter affectos narrat, ſed pro varia cujuſque habitudine, ac natura, itemque ætate, tempore, regione, diæta; alios gravius, alios levius ægrotaſſe, neque ſingulos cum uno, eodemque genere ſymptomatum.

Sed num ad Morbos potius, an verius ad Cauſas reſpexerit Hippocrates, & unde bene, vel male ægritudines ſe habere dixerit; ad alia, atque alia comparatas, dubitari poterit. Et quidem in textu videtur ſolum ægritudines memoraſſe, ut effectus noſtris ſenſibus magis obvios: Sed revera Cauſas magis proſpexiſſe dicendum eſt: nam morbi bene, vel male ſe habent ad alia, aut alia, quatenus Cauſæ illos efficientes, aut conſervantes, abſcinduntur, vel emendantur: aut contra augentur, & exaſperantur: non enim alia de cauſa tertianæ febres Æſtate breviantur, & ingraveſcunt, niſi quia humor illas fovens promptius diſſipatur, aut contra acuitur. Sic pariter dolores articulares citius deſinere ſolent Æſtate, ſerius Hieme, quia per æſtum vitioſi ſucci attenuantur, & exolvuntur: per hibernum vero frigus detinentur, & incraſſeſcunt. Perperam proinde agunt, qui in præſcribendo victu ægrotantibus, ſummo ſtudio adnituntur adverſus morbos pugnare, cum in callidis, quas vocant, ægritudinibus frigefacientia cibaria præcipiunt, etiamſi humores prædicent crudos, & phlegmaticam, tenacemque pituitam; quamobrem febricitantes omnes pari modo cibant, oleribus, juſculis, conſumptis, cum ſeminibus, ſyrupis, & electuariis refrigerantibus, ut propterea Morbos inſanabiles reddant, vel protrahant.

Præterea adjecit Hippocrates quaſdam ætates ad quædam tempora, loca, & victus genera, etiam bene, vel male ſe habere, videlicet quia, *Pueri*, ut inquit Celſus (lib. 2. c. 17.), *proximique his, Vere optime valent, & Æſtate prima tutiſſimi ſunt, Senes Æſtate, & Autumni prima parte. Juvenes Hieme, quique inter juventam ſenectutemque ſunt: inimicior autem Senibus Hiems, Æſtas Adoleſcentibus eſt*. Quidam ſalubriorem ducunt vitam in maritimis, alii in montanis locis: & nonnulli uno victus genere bene valent, alio quamvis perfectiori, non item.

Hinc ergo prudens Medicus pro varia Corporum conſtitutione, atque habitudine, diverſimode in illorum ægritudinibus ſe gerat, & prout noverit in hanc, aut aliam, cum morbos, morborumque Cauſas, tum ægrotos, ipſorumque naturas, atque ætates propendere conſtitutionem, ita hoc, vel illo utetur victu, ac medicamento, cavens ea, quæ omnino diſſentanea ejuſcemodi Tempeſtatibus, & Conſtitutio-

tio-

Digitized by Google

tionibus videbuntur. Non ſemel autem contigit, populares quoſdam morbos feliciter depuliſſe indicto ſtatim a principio vomitu, ſed & alios, propinatis potionibus gelidarum aquarum, quæ vim alexipharmacam participarent. Quandoque præſtat morbum protinus validiſſimis remediis adoriri; interdum vero ejus impetum effugere, ac declinare, Celſi conſilio *lib.2. cap.5.* dicentis: *Neque ulla alia ſpes in malis magnis eſt, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præſtet*. Qui itaque ſciverit ægritudines per ſuos impetus, ac tempora, in variis Corporum habitudinibus, atque ætatibus, ſecundum viciſſitudines moderari, plane is in Medicina facienda magnus erit.

APHORISMUS IV.

In temporibus, quando eadem die modo calor, modo frigus fit, Autumnales morbos expectare oportet.

Damna ex mutationibus Temporum univerſim oriri antea expoſuerat, nunc ſpeciatim morbos futuros autumnales pronunciat, quandocumque eadem die modo calor, modo frigus vigeat, idque ſive in Vere, ſive in Æſtate, ſive in cæteris Anni temporibus contingat. Neque ſolum ſi eadem die, ſed etiamſi longa dierum ſerie, ejuſmodi mutationem fiant; ſed enim eodem die contingentes frigoris, & coloris mutationes, periculoſiores proculdubio ſunt, quippe quæ ſubitaneæ, & repentinæ, celeriter Corpora agitantes, perturbanteſque ad oppoſita; unde ſpeciatim etiam notantur frigoris, & caloris alterationes: veluti quæ ſenſibilius ſolidas Corporis partes commovent, atque in contraria deducunt: Calore enim humores liquantur, & ad ſudorem diſponuntur, viſcera laxantur, pori cutis rareſiunt, & halituum perſpiratio uberior fit: frigore vero iſta cohibetur, denſantur humores, & promotus ſudor impeditur; quare ex inæquali, & ſubita hac commotione, graves noxas ingruere neceſſum eſt, quales ſunt Autumnales. Morbi ſiquidem in Autumno evenientes inconſtantes ſunt, & mali moris, quandoquidem nullum plane tempus eo majores habet inæqualitates, etenim mane, & circa Solis occaſum frigus perſentitur, & longe majus noctu; Meridie vero calor nimius invaleſcit; ut propterea ea tempeſtate plurimi, graveſque morbi paſſim ingruant.

Non tamen quis exiſtimet, ex unico dumtaxat die, mutationem e calido in frigidum viciſſim habitam, morbos portendere graves, & autumnales, ſed cum diu perduraverit: ſiquidem quod ſemel accidit, facile a quocumque etiam debili toleratur; neque tantæ efficacitatis eſſe poteſt, ut vehementer corpora concutiat, & ſenſibilem noxam imprimat. Itaque oportet, ut iteratis diebus ejuſcemodi permutatioues contingant; quemadmodum & Ovidius expreſſit. 2. *de Arte amandi*.

Cum modo frigoribus premimur, modo ſolvimur æſtu:

Aere non certo, corpora languor habet.

Et Celſus *lib.2. cap.1. ex tempeſtatibus*, inquit, *optimæ æquales ſunt, ſive frigidæ, ſive calidæ; peſſimæ, quæ maxime variant: quo fit, ut Autumnus plurimos opprimat, nam fere meridianis temporibus calor, nocturnis, atque matutinis, ſimulque etiam veſpertinis frigus eſt*. Cum & *lib.1. cap.3.* diætam per id temporis præſcribens, propter Cœli varietatem, maxime periculoſam, monuerit, neque ſine veſte, neque ſine calceamentis prodire oportere, præcipueque diebus frigidioribus, neque ſub dio noctu dormire: Ubi præfatos Auctores non de unius diei viciſſitudine, ſed de pluribus plurimorum dierum, palam eſt fuiſſe locutos.

Subitæ igitur, & repentinæ viciſſitudines nedum ipſo vigente Autumno, ſed etiam extra hoc tempus, quandocumque contingant, timendæ ſunt, cum ſubinde vagari ſoleant illa morborum genera, quæ ea tempeſtate graſſantur; ſiquidem non a tempore, ſed ab ipſa viciſſitudine, morborum Cauſæ, ipſique morbi propter ſubitas Corporum alterationes progignuntur. Quamobrem plurimum degenerabunt a conſueta, & naturali conſtitutione reliquæ Anni tempeſtates; ſi fortaſſe non æquabilem ſervaverint aut caloris, aut frigoris habitudinem; & longe deterior fiet Autumnus, ſi & ipſe in ſua inæqualitate adhuc ſit inconſtans. Cæterum ſi mutationes iſtæ, atque viciſſitudines Aeris repentinæ nocent ſanis, multo magis afficient ægrotos; unde experimur ægritudines, cæteroqui leves, ac benignas, ob Autumnalis tempeſtatis varietatem, atque inconſtantiam, protinus in malignas, & exitiales commutari. Perperam proinde agunt, qui præter aeris inclementiam, ultroneas ſibi excitant, ejuſcemodi permutationes, cum modo calido, modo frigido aeri ſe exponant, modo æſluent, & ſudent, modo refrigeſcant, & frigida laven-

laventur , modo integumentis duplicibus utantur , modo ſimplicioribus : quod & non raro Medici a febricitantibus factitatum turpiter & laudant , & commendant .

APHORISMUS V.

Auſtri auditum hebetant , caliginem viſui offundunt , caput gravant , tarditatem , & languorem inducunt . Quando igitur invaluerint , talia in morbis accidunt . Contra ſi aquilonia ſit tempeſtas , tuſſes vigent , faucium aſperitates , alvi duræ , difficultates urinæ , horrores , coſtarum dolores , & pectoris . Quando igitur hæc viget , talia in morbis expectare oportet .

Detrimenta a Ventis oriunda hic enumerat Hippocrates , potiſſimum autem ab Auſtralibus , Boreis , qui cæteris infenſiores , frequentioreſque eſſe ſolent , & quodammodo reliquos alios e collateralibus complectentes , utrumque Ortum , atque Occaſum , æſtivum , & hiemalem , cum ea amplitudine , quæ Tropicis ab Æquatore , & ab Ortu autumnali , ac verno , competit ; quippe non ſolum Auſter , ſed Africus , & Notus , Venti auſtrales appellantur ; ſicuti Boreales ex adverſo , Aquilo , Boreas , & Corus ; & quemadmodum illi conſimilem in humectando , & calefaciendo vim , facultatemque referunt ; ita iſti in exſiccando , & frigefaciendo .

At vero ſicuti Ventorum vis , atque efficacia , varia obſervatur , ita origo diverſa eſſe debet , quæ plane tamdiu Phyſiologorum ingenia fatigavit , ut inter arcana Naturæ illam plerique repoſitam exiſtiment , cum poſt longam , continentemque inquiſitionem , necdum hactenus patuerit . Certum autem unicuique eſt , in his Aerem diverſimode agitari , atque huc , vel illuc violentius commoveri , unde a pleriſque putatum , Ventum non eſſe aliud , quam Aerem motum : quibus aſſentitur Hippocrates *lib. de flatib.* definiens Ventum , *Aeris fluxum , & fuſionem* . Ut autem Aer impetuoſius moveatur , quidpiam omnino alienum , ac differens , quod agitet , atque impellat , cum illo intermiſceri neceſſum eſt , cujus cauſa varias quoque excitet alterationes . Ariſtotele halitus , e Terraqueo globo erumpentes , cauſam commoti Aeris dixere , qui vi Solis in altum elati , ubi ad ſecundam ejus Regionem offenderint , repercutiuntur , ac nequeuntes deorſum , contra levium naturam , tendere in gyrum primum revolvuntur , deinde huc , aut illuc diſſiliunt , & ventos gignunt in hanc , vel illam plagam excurrentes . At ſi exhalationes iſtæ uniuſmodi ſunt , eamdemque ſemper terream naturam participant , profecto Venti omnes ſiccitatem præſeferrent , & ejuſdem obſervarentur conditionis . Neque verum eſt , quod Macrobius aſſerit *l. 2. in Somn. Scip. cap. 5.* variari ventos a locorum , per quæ tranſeunt , varietate ; adeoque Auſtrum in ſua origine gelidum , per Zonam Torridam commeatu , ſenſim incaleſcere , atque poſtremo ad Nos calidum pervenire ; ut & ventum Septentrionalem ad eos , qui Auſtrales regiones inhabitant , propter eamdem rationem : nam deberent quoque , qui Æſtate calidi ſunt , fieri per Hiemem frigidi , & qui Hieme frigidi , per Æſtatem calidi , cum Regiones ex oppoſito rigentes , aut ferventes pervaderent ; quin & nulli per Æſtatem frigidi forent , & nulli per Hiemen calidi , ſed omnes temporis conſtitutionem ſequi deberent , aut etiam locorum conditionem : atque ſub Zona Torrida calidiſſimi , in Temperata moderati , in Frigida frigidiſſimi ſemper eſſent . Atqui falſum omnino eſt , ventos ſub Zona Torrida æſtuoſos eſſe , etenim qui eas Regiones perluſtrarunt , referunt ſuaves Zephyros , ac largos Imbres , ventoſque , ibi vigere , temperareque plurimum perpendiculares Solis radios ; ut propterea perperam creditum ſit Ariſtoteli , cæteriſque Veteribus , Zonam illam eſſe inhabitabilem . Neque præterea verum eſt , Ventos tam vaſtas , remotaſque Regiones percurrere , cum peculiaribus quibuſdam locis concludantur , & ſuos unaquæque Regio proprios , particulareſque habeat flatus , quibus ſerenitate gaudeat , aut imbribus irrigetur , caleat , aut frigeat . Auſter , & Notus venti nobis Neapolim incolentibus humidiſſimi , Apulis afferunt ſerenitatem , quibus tamen pluit flante Euro , vel Cæcia . Sed & non raro alicubi Venti perflant ſæviſſimi , quo tempore alibi , modico Telluris tractu interjecto , neque levis aura perſentitur . Cum hic Neapoli anno 1688. Nonis Junii horribilis ille Terrætremor accidit , quieſcente poſt dirum , præſertim Aere , viguit Romæ Auſter vehementiſſimus . Unde liquet oriri , aut perire flatus , Ventoſque , longe propius , quam ut vulgo putatur , ex ſpecubus , e clivis , faſtigiis , & radicibus Montium , e Mari , Fretis , Sinubus , nec e tam diſſitis locis proficiſci .

V. Gaſſend. ſ. 3. l. 21. c. 1.

At vero varietas Ventorum , ferentium ſive frigus , ſive calorem , referenda videtur

tur

tur ad halitus quidem, & vapores, qui e Terra, vel Mari erumpentes; per Aerem diffunduntur, ſed naturam diverſam referunt ſpirituo-ſalinam halinitri, ammoniaci, aluminis, ſulphuris, vitrioli, bituminis, aliuſve, quique ſæpenumero diſſiliunt, atque feruntur, quo radii Solis impellunt, & Luna Telluri propinquior deprimit, aut peculiaris quædam loci habitudo coarctat. Equidem halinitroſi Aerem infrigidant, aluminoſi, ſulphurei, & ammoniaci calefaciunt; miſti & grandines ſimul, & procellas adducunt, & bituminoſi etiam tonitrua, ac fulmina: Ut propterea ſit, cur primi poſt æſtatem imbres procellis, grandinibus, tonitruis, ac vehementiſſimis flatibus conſocientur, quia ex præareſacta Tellure varii, diverſique ſalium ſpiritus per Aerem ſunt interſperſi, qui mox nubibus concluſi, procellas excitant: ſtatis etiam temporibus ſpirant non raro Venti ejus plane pravitatis, ut illis ſata, fructus, flores, folia, palmites urantur, & veluti ſiderata vita priventur, ob hoſtilem, peſſimamque vaporum, aut exhalationum flatus, ipſos promoventium conditionem, unde ros etiam, ac pruina ex his decidua infenſiſſima vegetantibus eſſe ſolet, tranſitque in rubiginem. Sic quoque experimur Sale Nitro aquam congelari, & congelatam a ſpiritibus ex alumine, & ammoniaco elicitis exolvi, & calefieri. Eteſiæ Venti ab Hippocrate memorati circa Solſtitium æſtivum, cum Nilus exundare incipit, quotannis ſpirant, atque per eas Regiones æſtum Aeris mirifice temperant; quoniam tum aquæ ipſæ, tum ſpiritus perflantes plurima nitri copia ſunt referti. Hinc etiam eſt, ut Boreales venti Aerem ſerenum, & frigidum faciant; Auſtrini vero conturbent, & nubilum, ac pluvioſum reddant, quia vapores aquei a ſpiritibus nitroſis conglaciantur, ac præcipitantur; ab aluminoſis vero diſſolvuntur, & attolluntur. Sed & radii Solis, ac Lunæ motus propinquior noſtræ Telluri ſolent quoque ſæpeſæpius ventos in hanc, vel illam plagam propellere; unde oriente Sole, Venti plerumque ſpirant orientales, Eurus, Subſolanus, & Vulturnus: & occidui Favonius, Circius, & Zephyrus, ipſo in Occaſum inclinante: in ſignis Auſtralibus Auſtrini, & in Borealibus Borei ſæpiſſime perflant quinimo ab Auſtrinis flatibus calor in Aere ſenſibilius perſentitur, frigus vero a Borealibus. Luna inſuper circa Tellurem depreſſior vim aeris elaſticam comprimendo, & coarctando, Ventos quoque excitat, plerumque turbulentos, & irregulares ob variam elateris commotionem, protruſionemque, niſi tamen recta ex concordi impetu feratur. Diverſam demum locorum habitudo flatus etiam vel excitat, vel variat. Etenim in Montibus, Speluncis, Iſthmis, & in cujuſvis generis fodinis peculiares quidam flatus obſervantur; itemque in quibuſdam Maris ſinubus, Fretis, Scopulis, quia nimirum halitus, aut vapores illinc erumpunt, aerem commoventes, & magis, minuſque agitantes, huc, aut illuc, pro loci, & vaporum conditione. Hac ratione Venti in montibus plerumque frigorifici eſſe ſolent, in oris maritimis humectantes, & calorifici, atque in aliis locis, alii pro foſſilium varietate, quibus aer diverſimode refertus, diverſo quoque modo noſtra corpora afficit.

Hinc modo facile ratio reddi poteſt, cur Auſtri complura Corporibus, præcipue debilibus, incommoda afferant, præſertim vero Auditum hebetant, caliginem Viſui offundant, Caput gravent. Quoniam vapores plurimos concitant, & Aerem turbant, qui propterea viſcera delaxat, & inquinat, cunctos liquores fluxiliores reddit, ſed ſpeciatim ſanguinem a ſua compage laxiorem: unde gravedines, catarrhi, hebetudines membrorum, totius Corporis laxitates, gravis auditus, & viſus caliginoſus. Gravius autem præ cæteris Caput afficitur, quia debilius, atque externis alterantibus magis obvium, quocirca univerſo poſtmodum Corpori torpor accidit: ſiquidem gravato Cerebro, nervi quoque membranæ, & muſculi afficiuntur. Accedit, quod nedum reſpiratione, ſed etiam contractu vapores per Aerem diffuſi Corpora madefaciunt, ac poros cutis infarcientes interturbant tranſpirationem; ſed enim tunc etiam marmora exudare conſpicimus a vaporibus ibi conſiſtentibus in aquam. At vero expertum eſt, phialam nive repletam exterius in ambitu vapores per Aerem diſperſos cogere in Aquam, ut exinde modicum poſt tempus plures amphoras colligere liceat. Nuperrime etiam excogitatus eſt nobis modus (& quidem alius ab eo, quo per ſalem plus, minuſve in lance ponderoſum, uſus eſt olim Galileus) internoſcendi copiam, vel Inopiam humoris in aere, ope cujuſdam Inſtrumenti in planiſphærii formam inſtructi, atque in XII. partes diſtributi. Id enim per ſuum gnomonem indicat in deſignatis partibus quantus V. expe. Flor.

tus humor cum Aere ſit commiſtus. In pluvioſa tempeſtate uſque ad XI. progreditur hic Neapoli; in boreali vero, & æſtuoſa, nonniſi ad V. ſolum regreditur. Non mirum igitur, ſi tantopere Capitis affectibus, artuum doloribus, & deſtillationibus obnoxia illa ſit, muſculi Corporis per id tempus delaxentur, & Organa ſenſuum obtundantur.

Cum ergo hujuſmodi tempeſtas Auſtralium flatuum prævaluerit, diuque perduraverit, talia in morbis accidunt: ideſt ægrotantes, licet aliis morborum generibus ſint correpti, his tamen præterea ſymptomatibus afficientur, quæ ſane non ſequentur eorumdem morborum naturam, ſed Auſtrinam temporis conſtitutionem. Quamobrem ſolers Medicus minime ex his morbo ſupervenientibus decipietur tam in prognoſi, quam in Curatione, ſi Tempeſtatis habitudinem ſcrutatus, exploratum habuerit, quid vi morbi, & quid vi cauſarum externarum ægris contingat, ut bene etiam advertit Heurnius.

At contra in Aquilonia tempeſtate, Tuſſes vigent, præſertim aridæ Celſo dictæ, & Faucium aſperitates, a frigida, & nitroſa Ventorum Borealium conditione, quæ pectori inimica eſt, ex eodem Hippocrate 5. *Aph.* 18. Fiunt etiam alvi duræ, tum quia felleus humor in ejuſmodi Aquilonaribus Tempeſtatibus minuitur, figitur, aut hebetatur; tum quia abſumptis humiditatibus, quæ alvum laxare ſolent, venter aſtringitur, & fæces obdureſcunt: nam ſicut non exigua humiditas una cum Aere humido per inſpirationem in Corpus hauritur, ita cum ſicco abſumitur; unde flante Borea magis ſitire ſolemus, quam flante Auſtro, etſi hic calidus, ille frigidus percipiatur. Horrores pariter, non quidem ab interna cauſa inducti, ut in febribus intermittentibus, ſed ab eodem ambiente frigido per ſpirationem comprimente. Denique difficultates urinæ, coſtarum, & pectoris dolores, ſive a concreſcente ſanguine, qui facile Pulmonibus, cæteriſque partibus Reſpirationi inſervientibus hæreſcit, ſive ab impedita, interturbataque perſpiratione, ſive etiam quia nitroſi Spiritus inſpiratione Aeris hauſti acorem Sanguini communicant, ejuſque Serum cogunt, ac exprimunt; unde adaugetur urina, & acrior evadit, atque dolores laterales, & quandoque etiam internæ inflammationes ibidem excitantur. Utramque hanc tempeſtatem Borealium, & Auſtralium ventorum ſic latinus Hippocrates expreſſit *lib.* 12. *cap.* 1. *Ex tempeſtatibus Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem aſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat; Item dolores lateris, & pectoris; ſanum tamen Corpus ſpiſſat, & mobilius, atque expeditius reddit. Auſter aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolores movet, alvum ſolvit, totum Corpus efficit hebes, humidum, languidum.*

Ejuſmodi autem a Ventis impetuoſioribus tum auſtrinis, tum boreis, incommoda, qua ratione vitiari poſſint, edocuit Vitruvius, Palladius, atque medice magis Galenus in ſuis *libris de ſanitate tuenda*. Memorabile vero eſt, quod olim eſt molitus Acron Agrigentinus (Laertius id etiam factum ſcribit ab Empedocle ejuſdem Acronis auditore) inſignis ſui temporis Medicus, atque Hippocrate vetuſtior, ad vindicandam ab immani peſte Siciliam. Is enim coriis bubulis, ad id affabre comparatis, ventos primum, quorumdam montium unde illi ſpirabant, anguſtiis interceptis, coercuit, mox ignes plurimos accendi juſſit, ut pravi halitus per Aerem diſperſi abſumerentur, iſque meliorem nactus conditionem, remedio in poſterum foret ſanguini, & Cordi, quod prius infecerat; Idipſum quoque geſtum legimus ab Hippocrate, qui integras ſylvas comburi præcepit, cum Græcia pravo Ventorum afflatu peſtilentia vexaretur. Cæterum partibus ſpeciatim affectis ex mala earumdem Tempeſtatum Conſtitutione ſuccurrendum erit iis præſidiorum generibus, quæ a nobis alibi ſunt memorata. Solum hic referam, quod Ariſtoteles *in ſuis problematis*, ſedari Tuſſim animadvertit, illamque veluti momento deſinere, cohibito ſpiritu. Verumtamen ſiccam eſſe debet, quæ ab aquilonia tempeſtate accidit, non autem humidam, quæ cum a concretis humoribus in cavo pectoris, aut pulmonis oriatur, nonniſi, anacatharſim moventibus medicamentis, curari poterit.

APHORISMUS VI.

Quando Æſtas ſit Veri ſimilis, ſudores in febribus multos expectare oportet.

DE his, quę accidunt ęgrotantibus, ab Aquilonia, vel Auſtrina Tēpeſtate, præcedenti Aphoriſmo meminerit Hippocrates; nunc ea proſequitur, quæ mutata, variata-

que conſtitutione temporum eveniunt; præſertim vero Æſtatis meminit, cum Veris naturam æmulatur, aitque febricitantes plurimum ſudaturos, cum Æſtas ſit Veri ſimilis, ideſt ingenti ſuo ardore deficit, & temperiem quamdam refert, non abſimile ei, quæ in Vere naturaliter contingit: & quoniam Morbi per Æſtatem vagantes plerumque ſudore finiuntur, quo carere ſolent ægritudines hybernæ; idcirco de Æſtate ſolummodo hæc ſpecialiter notavit.

Neque vero a temperie ſolum Aeris vernalis per Æſtatem contingente, plerique volunt futuros in febribus ſudores, ſed a pluvioſa conſtitutione, quippe quia Ver pluvioſum eſſe ſolet; unde Ariſtoteles *in Meteoris* aſſeruit pluvioſum magis eſſe Tempus Vernum, quam Hybernum: tunc etenim Sol moderato Calore vapores e Terraqueo globo elicit, elevat, & in imbres commutat, qui ſane per Æſtatem extenuati diſpereunt, & in Hieme congelaſcunt, vel alio ab Aquiloniis Ventis amandantur. Cum igitur Æſtas ſit Veri ſimilis, imbribus abundans, ſudores multi in febribus aderunt conſequentes ejus tempeſtatis humidam, & pluvioſam conſtitutionem. Hinc 2. *epidem. ſect.* 1. dicitur *pluvias minutas in Æſtate febres ſudorificas efficere*. Modo minutæ pluviæ ſunt propriæ Vernalis tempeſtatis.

Ex his autem facile deducere licebit, qua ratione Hippocrates ſudores afferat multos in febribus expectandos: cum enim Corpora multo humore per id temporis imbuantur, neceſſe eſt motu Naturæ, cauſam morbificam depellere conantis, illum ſubinde educi ſudoribus, qui tum febris impetu, tum æſtivi temporis ratione plurimi fient; quinimo etiam a principio comparebunt, exudante nimirum ſponte aqueo humore, poros Cutis, & glandulas ſubtercutaneas occupante, vel impetente.

Febres autem ſpeciatim memoravit, non quod in cæteris ægritudinibus, quæ eo tempore contingere poſſunt, ſudores ejuſmodi nulli fiant; ſed quia hi potiſſimum febres comitantur, & ab æſtu febrili promptius erumpunt. At vero non diſtinxit febris ſpeciem, forte quia omnes voluit comprehenſas, ea ſolum differentia, quod in quibuſdam ſudores iſti critici, & ſalutares ſint, in aliis ſymptomatici, & inutiles. Quamobrem tacite Medicos admonet, ne ſudoris copiam, ac promptitudinem omnino reformident, aut ultro commendent; quaſi vero damnum, aut emolumentum pro re nata non ſit interdum allaturus: etenim ab humida Temporis conſtitutione, non vero a cauſa morbifica, ſudor ille provenit. Quamquam poſſit etiam cum humore febrili conjungi, & ſimul excerni ſalubriter, ſi nimirum cætera concurrant, quæ criſim ſalutarem comitantur. Porro quemadmodum precedenti Aphoriſmo adjectum eſt: *talia in morbis expectare oportet*; ſic pariter nunc dicitur, ſudores multos in febribus eſſe expectandos, cum Æſtas ſit Veri ſimilis, non quidem a febre, ejuſque cauſa, ſed ab ambientis humidi, ac pluvioſi conſtitutione.

Quod ſi fortaſſe ejuſmodi verna conſtitutio vigeat per Æſtatem, nec tamen febricitantes ſudare videantur, oportebit omnem induſtriam adhibere, ut illi ad ſudorem diſponantur; ſecus duplici malo conflictabuntur, altero a febrili cauſa, altero a tempeſtate pluvioſa, unde impedita perſpiratione, febris in longius producetur, vel in pejorem commutabitur.

APHORISMUS VII.

In Siccitatibus febres acutæ fiunt. Quod ſi amplius talis pergat eſſe Annus, qualem fecerit conſtitutionem, tales plures plurimum morbos oportet expectare.

Prima fronte videtur hic Aphoriſmus opponi illi, in quo dicitur: *ſiccitates ſunt imbribus ſalubriores, & minus mortiferæ*. Nam ſi ſiccitates dicuntur ſalubriores, cur eſt, quod nunc febres acutas parere ferantur? Verum in Græco Codice ſcribitur: Ἐν τοῖσι αὐχμοῖσι: ideſt *in ſqualoribus*, qui extremam ſiccitatem, illamque diuturnam ſignificant, ut propterea non quamcumque ſiccitatem, ſed ſummam, vehementemque adnotat hic Hippocrates, ut accuratiores Interpretes exponunt, qua ſcilicet nimio ardore cuncta pene exareſacta, atque ambuſta videntur. Neque vero abſolute is protulit ſalutares omnino eſſe ſiccitates, ſed tantum imbribus, ſeu Auſtrinis tempeſtatibus pluvioſis, ſaluberiores, facta nimirum inter ſe invicem comparatione; de qua re poſtea dicetur.

Sed cur in ſiccitatibus extremis febres acutæ fiant? Plerique rationem deſumendam putant ex ipſamet natura ſiccitatis; quæ fere ſemper cum calore jungitur, ut propterea vigente conſtitutione calida ſicca febres acutas exoriri neceſſum ſit. At non video, quo jure iſti mentem Hippocratis ſic temere velint extorquendam. Si enim de tempeſtatibus calidis ſiccis hanc ſententiam protuliſſet,

ſet, ſane dixiſſet potius, in *caloribus*, aut *æſtibus*, quam *in ſiccitatibus*, cum cæteroqui Calor habeatur potior, & efficacior qualitas, vi prędita excellentiori inter eas, quas primas vocant. At vero videtur congruenter Hippocrates notaſſe ſiccitates, non calores, quia mens ejus erat referre detrimenta conſtitutionis oppoſitæ ei, quam in præcedenti Aphoriſmo protulerat de Æſtate, in humidum vergente; ut proinde gratia exempli notatum voluerit, quod quemadmodum ab humida tempeſtate longi morbi, ita ab arida breves oriantur. Accedit, quod a ſiccitate extenuantur humores, abſumunturque aquoſæ Corporis ſuperfluitates, quæ morbos, vel protrahunt, vel hebetant, unde non immerito brevitatem, & acutiem illi præſeferent. Cum inſuper Aphoriſmus ſingulas Anni tempeſtates complectatur, æque enim de Æſtate, ac de Autumno, Hieme, & Vere videtur pronuntiatus, propterea uſus eſt Hippocrates ea, loco exempli, conſtitutione, quæ communis omnibus eſſe poteſt, & indifferenter per utraslibet vagari: modo & Ver, & Autumnus, Æſtas, & Hiems ſiccitatem præſeferre poſſunt, ideſt pluviarum vacuitatem: neque enim aliter res ſiccæ fieri dicuntur niſi quia extenuatæ, atque exſuccæ, omni penitus humore exhauriuntur, ut in expreſſa, exſuctaque ſpongia palam fit. Modo per ſiccitatem extremam pori Cutis ſupra modum conſtipantur, partes obdureſcunt, & perſpiratio plurimum impeditur; quin & ſanguis ipſe per Pulmones trajectus, non leviter a ſua craſi, & fluiditate declinat, unde alicubi reſtagnans, & præſertim in apicibus arteriarum, febres excitat vehementiſſimas, atque admodum periculoſas. Sicut enim præhumidus Aer, & auſtrinus, nocuus ex una eſt, ſic ex altera parte aquilonius, & plus juſto attenuatus, diſtracto videlicet, ac ut ita dicam, nimium furente ejus elatere.

Cæterum ſecunda pars hujus Aphoriſmi deſumpta eſt ex libro de humoribus, ubi & plura alia ad Annorum tempeſtates pertinentia ſcripta leguntur. Neque aliud ex illa inferre vult Hippocrates, niſi quod morborum per tempora affectiones magna ex parte ſequantur ipſius Anni conſtitutione, ut propterea ſi tempeſtas ſicca admodum eſſe pergat, per univerſa Anni tempora, per omnes etiam tempeſtates, febres acutæ magna ex parte ſint expectandæ, ſicut quoque alius generis ægritudines pro ratione vagantis conſtitutionis. Quo enim diutius ſqualor in Aerè, ac Tellure perduraverit, eo etiam acutæ ægritudines graviores fient. Scriptum eſt autem *magna ex parte*: nam ſatis eſt, ſi plerumque Tellus, & Aer imbribus non madeſcat, nec humectetur, adeoque rarenter pluat: vix enim fieri poteſt totum, integrumque Annum in noſtris Regionibus imbribus fore cariturum.

Sed num per idem omnino tempus, quo ſicca, & imbribus vacua Conſtitutio viget, acutæ febres, hic ab Hippocrate notatæ, obſervandæ ſint, an vero in poſterum, non levis eſt hujus loci difficultas. Et quamvis aliquibus videri poſſit, nonniſi quo tempore arida tempeſtas urget, acutas febres vagari, juxta effatum illud Phyſicorum, Cauſas tunc reipſa effectus parere, cum adſunt, & vi, atque impulſu operationes promovent: nihilominus ſi verba Aphoriſmi perpendantur, plane etiam imminentes, & futuras comprehenſas affirmabimus: dicit enim, *tales morbos oportet expectare*. Si ergo expectandi, igitur per idem tempus, quo ſicca viget conſtitutio, non ſunt. Neque vero effatum illud Phyſicorum perpetuo verum eſt in Cauſis Procatarcticis, & externis, ſed ſolum in Synecticis, conjunctis, & proximis; illæ namque, ut morbos inferant, debent primo internas Cauſas excitare, quas inter, & morbos eſt neceſſaria connexio; ſecus vero cum Cauſis Procatarcticis: etenim adhuc vitato Aere, atque remoto cibo, aut motu, qui morbus ab his ſemel inductus eſt, perſeverat, nec deſinit, niſi Cauſa interna, & proxima auferatur. Cum itaque Hippocrates de Cauſis externis, & Procatarcticis hic agat, nimirum de Anni Conſtitutionibus, proculdubio non modo de præſentibus, ſed & de imminentibus quoque, futuriſque ægritudinibus exponendus erit. Recte ergo dicebat Celſus *lib. 2. cap. 1. Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante præceſſerint*.

APHORISMUS VIII.

In legitimis Temporibus, ac convenientem ſervantibus temperaturam, morbi legitimi, & boni judicii fiunt; intempeſtivis autem, non legitimi, & mali judicii.

DE Ægritudinum ſucceſſu in Anni tempeſtatibus ſermonem hic habet Hippocrates, ut nimirum ex his varie procedentibus ſagax Medicus præſagire ſciat, quem

Digitized by Google

quem modum illæ ſint ſervaturæ, & quem quoque finem habituræ ſint: aitque morbos legitimos, & boni judicii futuros, ſi Anni tempora convenienter proceſſerint; illegitimos vero, malique judicii, ſi præpoſtere, atque intempeſtive ſe habuerint, & a propria, ac naturali conſtitutione declinaverint.

Quamobrem inquit primo *in legitimis Temporibus*, vel ut alii vertant, *in Temporibus conſtantibus*, aut *moderatis*, ut mavult Fuchſius. Legitima autem, conſtantia tempora intelligit, cum ſingula propriam ſervant naturam, & ſuis unumquodque limitibus concluditur, ut ſcilicet ſtato tempore incipiat, deſinatque, nec ultra quam deceat, & conſueverit, progrediatur, aut morem, conditionemque naturalem excedat, vel prævertat. Hic ratione ſi Ver ſub Æquinoctio Arietis moderato calore inchoet ſenſim Aerem ab exceptis ſolaribus radiis hiemali exuere rigore, & ſuccedens a Solſtitio Cancri Æſtas calorem augeat, qui deinde paulatim miteſcat, Sole in Æquinoctium Libræ inflexo, legitima, & conſtantia tempora dicentur, ſuamque ſervare temperaturam, & conſuetudinem. Itaque tunc tempora legitima erunt, & conſtantia, cum tempeſtive adveniunt, deſinuntque, & convenienti viciſſitudine invicem ſuccedunt.

Inſuper *& convenientem*, ait, *ſervantibus temperaturam*: ubi nimirum Ver moderatum referat calorem, longe majorem, & excedentem Æſtas, temperatiorem Autumnus, commutatum vero in algorem Hiems, prout ipſæmet Temporum Conſtitutiones expoſtulant: Quæ ſane non alia ratione variant, & viciſſitudine regulari commutantur, quam a motu Solis accedentis, vel recedentis a noſtro vertice, qui prout Spiras efficit modo ſublimiores, modo humiliores ſupra noſtrum Horizontem, ita radios immittit, vel prope perpendiculares, vel admodum demiſſos, adeoque Æſtatem, & Hiemem parit, atque in mediis temporibus Ver, & Autumnum.

Præterea addit; exinde *morbos legitimos oriri*: legitimi autem Morbi intelligi poſſunt, aut qui ſimplices, & uniformes ſunt, eumdem ſemper modum ſervantes, atque ab eodem fomite pendentes; aut qui cum aliorum morborum ſymptomatis non junguntur, aut etiam qui conſtantes, & ſinceri obſervantur, non autem inæquales, fallaces, & varii, ut Autumnales, ſicuti exponit Fuchſius, nec male morati velut maligni, quemadmodum vertit Heurnius.

Et demum *boni judicii*, videlicet ſalutaris judicationis, & exitus, abſque ulla recidiva, neque cum ingenti corporis perturbatione, aut in locis incongruentibus, & periculoſis. Cum enim ab inæquali, & heterogenea materia non dependent, citius plane, ac facilius Naturæ viribus ſubiguntur, atque coctione, ſecretioneque extra corpus ablegantur: Quippe non alia de cauſa ſpuriæ, & illegitimæ febres dictæ graviores, difficilioreſque ſolutus eſſe ſolent, niſi ex commiſtione diverſorum ſuccorum, aut ex varia fermentorum febrilium conditione. Hippocrates etiam Hemitritæum periculoſum dixit, quia unius generis febris non eſt, ſed Quotidianæ, & Tertianæ naturam æmulatur.

Quod ſi hæc non ſervaverint, ſed intempeſtiva, inconſtantia, immoderata fuerint, puta ſi Æſtas humida ſit, nequaquam calida; Vere nix, aut grandines contingant, aliæque tempeſtates ſibi ipſis pro more non reſpondeant, inconſtantes, illegitimi, & mali judicii, oppoſitis plane de cauſis, morbi fient.

Unde autem boni, vel mali judicii ſigna petenda ſint, inquiſitione videtur dignum. Et quidem a ſymptomatibus potiſſimum adjunctis, atque a coctione, vel cruditate illa facile deſumi poterunt. Symptomata enim leviora, vel morbo non diſſentanea, ſalutarem exitum portendere ſolent; graviora vero, & morbo diſſimilia, periculoſum denuntiant. Coctiones etiam cito comparentes, nedum bonum, ſed & brevi futurum Morbi judicium ſignificant: Coctio ſiquidem prævalentem Naturam arguit, & Cauſam morbificam jam evictam, atque ſecretam, adeoque certam ſalutem portendit; unde Hippocrates 1. *epidem. ſect.* 2. *Coctiones*, inquit, *Judicii celeritatem*, *& ſanitatis ſecuritatem ſignificant: Cruditates vero judicationis ſublationem*, *aut diuturnitatem*, *aut mortem*, *aut eorumdem recidivas*.

Cæterum ſententia hæc clarius videtur expreſſa 2. *epidem. ſect.* 1. unde deſumpta eſt, his verbis: *In quietis*, *ac conſtantibus temporibus*, *& annis*, *tempeſtive tempeſtiva præbentibus*, *boni ſtatus*, *& judicatu facillimi morbi fiunt*. *In inconſtantibus vero*, *inconſtantes*, *& qui difficulter judicantur*. At vero nedum frigus, ardorem, ſiccitatem, aut pluvias, in his conſiderandas præcipit; ſed etiam Ventos, Ortus, & Occaſus ſyderum, ut ex libro de *Aer. Aq. & loc.* memorat

Gale-

Galenus *in Commentar.* de quo legatur Fuchſius hic *Annot. in Galen. Comm.*

Quæ vero in his locis Hippocrates commonit, ſane experti ſumus Anno 1690. in omnibus fere ægritudinibus. Cum enim ab ineunte Vere Tempeſtates ſibi invicem ſuccedentes inconſtantes admodum, atque intempeſtivæ proceſſerint, nam ipſo Vere algores, & imbres, Æſtate pruinæ, nubes, grandines, & venti occidui, nobis frigorifici, potiſſimum ſpirarunt. Ad Autumni principium, æſtus ingens meridie, & Sole ad veſperam inclinante, mox noctu, & ſub aurora frigus moleſtum, quod deinde circa finem, dum hæc ſcriberem, aſperius percrebuit, viciſſim flante nunc Borea, nunc Africo; morbi viſi ſunt, pauci licet, ſed varii, inconſtantes, & illegitimi ſimul, atque fallaces, ac malæ judicationis. Sed & utero gerentes plerumque abortum paſſæ ſunt: puerperæ vehementiſſimis doloribus vexatæ vel interierunt, vel variis, atque inopinis ſymptomatum generibus fuere affectæ, vel ſaltem poſt diverſas carnes moleculas excretas, tardiſſime convaluerunt. Deliria quoque melancholica, tuſſes efferæ, dolores artuum contumaces, ac ſæpius repetentes, febres malignæ cum exanthematibus, & morbillis, capitis dolores, Cerebri hebetudines, & ſaniei ex aurium ductibus, vel a parotidibus eruptiones, aliæque ſimiles ægritudines populariter ſunt graſſatæ. Atqui Senibus potiſſimum, & puerulis, hoſtilis fuit hic annus. Fructus quoque omnes debitam maturitatem non ſunt adepti, atque uvæ præſertim acerbæ, ut etiam ad menſem Novembris perductas, tempus apud nos Vindemiæ noviſſimum, nondum dulcem, gratumque ſaporem nactas, in uſum Vini colligere neceſſum fuerit.

APHORISMUS IX.

Autumno Morbi acutiſſimi, atque exitiales maxima ex parte. Ver autem ſaluberrimum, & minime exitiale.

POſtquam accidentia legitimorum, & conſtantium, atque illegitimorum, inconſtantiumque temporum retulerit, comparat nunc Hippocrates, quæ Veri, & Autumno, veluti Temporibus mediis contingunt, atque inquit in Autumno morbos magna ex parte acutiſſimos, & exitiales fieri; Vere autem, vel nullos, vel ſalutares, minimeque exitioſos. Fert igitur judicium duorum Anni temporum, quæ apud nos mediocria exiſtimantur.

Non omnes eodem modo tempus Autumni metiuntur. Nonnulli ex Priſcorum monumentis ab ortu Arcturi ad occaſum Vergiliarum ejus limites definiunt. Alii cum Aſtronomis circumſcriptum putant Æquinoctio Libræ, & hiberno Solſtitio Capricorni. Agricolæ, & vulgus Hominum a primoribus imbribus Septembris inchoari, & uſque ad ſuprema Sationis tempora portendi. Medicorum denique plerique, cum primum inæquales viciſſitudines caloris, & frigoris dies ſubeunt, & quouſque frigus æqualiter in Aere conſiſtere videatur: idque cohærentes Hippocrati *hoc eodem libro tom.* 4. qui Autumnales ægritudines portendit a temporis inæqualitate, & inconſtantia. Et ſane potior Cauſa, cur Morbi in Autumno acutiſſimi, & exitiales accidant, videtur eſſe illius viciſſitudo, atque inæqualitas.

Quamvis autem vagari per Autumnum dicat morbos acutiſſimos, qui ſcilicet brevi finiantur, non tamen omnes, eo tempore evenientes, tales erunt, cum & non raro plerique in longius tempus protrahantur, ut ex *Aphor.* 22. *hujus* clare deducitur. Quamobrem adjecit fore etiam magna ex parte exitiales: quaſi dicere voluerit, qui acutiſſimi accidunt, plerumque in exitium terminantur; aut ſi exitioſi futuri ſint, in longum tempus haudquaquam protrahentur, & ſi fortaſſe diutius ferantur, vacabunt exitio, ut in quartanis, vel in quartanas deſinentibus febribus præſertim experimur. Verum credere quoque licet paroxyſmos dumtaxat ægritudinum in ejuſmodi extrema morborum acutie voluiſſe deſignare, excluſa eorumdem remiſſione, ſeu declinatione, quare cum dixit acutiſſimos fieri morbos autumnales, idem ferme intelligere voluit, ac cito ad augmentum illos pervenire: ſunt etenim morbi, qui tarde admodum omnia quatuor tempora percurrunt, quales chronici ſunt: & alii, qui licet tardum exhibeant principium, celerius tamen augmentum pertranſeunt, quemadmodum videntur eſſe inflammationes, & abſceſſus interni. Alii denique vix inchoant, ut ſtatim ad augmentum, & ſtatum deducantur, quemadmodum Ardentes febres, & partium principalium ægritudines Lethargi, Apoplexiæ, atque de his videtur mentionem feciſſe hoc loco Hippocrates, ſtatuens morbos autumnales acutiſſimos, ideſt ejus fore conditionis, & naturæ, ut poſtquam inceperint, ſtatim augmentum acquirant. Et quidem ſi exitiales ſunt, proculdubio declinatione carent, cum certum ſit apud

apud omnes, lethales, morbos declinationem non pertingere, ſed vel in augmento, vel in ſtatu interimere ægrotantes.

At vero adjectum eſt *maxima ex parte*: nam non omnino, ac perpetuo mortem afferunt; quandoquidem in longius tempus perducti, ſicuti acutiem amittunt, ita & perniciem: qua ratione obſervamus ægrotantes Autumno, ſi mortem effugerint, longiſſimam pati declinationem, ſed tandem convaleſcere.

Unde autem tanta acuties, & pernicies Autumnalibus morbis adveniat, hic dubitare contingit. Major pars Medicorum incuſat pravitatem humoris atrabilarii, eo tempore exundantis, qui cum ſuapte natura virulentus exiſtimetur, morbos proinde lethales progignit. Alii ad immoderatum fructuum eſum referunt, quibus ajunt plurima congeri in humanis Corporibus excrementa; atque ſanguinem generari valde obnoxium corruptioni: Sed Galenus *in commentar.* plures cauſas commemorat: inquit enim *Autumno hoc in primis ineſſe, quod eadem die aliquando calor, aliquando frigus percipiatur. Deinde æſtivum ſubſequitur tempus, in quo multis quidem humores aſſati ſunt, quibuſdam vero & vires ſunt debilitatæ. Neque ſolum hac ratione Autumnus malus eſt, ſed etiam quia primum quidem humores movebantur ad cutem, atque diſſlabantur: Autumno vero ab Aeris ambientis frigiditate truduntur, atque ad interiora impelluntur.*

Verum qui Atrambilem inſimulant, coguntur adhuc ejus humoris tunc geniti, ac prævalentis, cauſam referre, quam enim ab Æſtate bilem naturalem adurente deſumunt, non levioribus implicatur difficultatibus, quam ipſiuſmet atræbilis generatio; utraque autem fictitia, fucati coloris ſpecie Nobis imponens, ejuſdem omnino aſpectus interius extitiſſe. Verumtamen quo pacto ſe res hæc habeat, explicabimus *in Comment. IV. libri.*

Qui præterea ab eſu fructuum cauſam deducunt, Naturam ipſam rerum omnium opificem primam, atque ſupremam infamare non verecundantur, quod fructus procrearit, quo tempore in perniciem hominum conſpiret, cum tamen compertum habeamus, ipſo quoque confirmante Galeno, opimari Ruſticos Agricolas, atque cuſtodes Vinearum ab aſſiduo uvarum, ficuum, ſimiliumque fructuum eſu. Summo quippe conſilio, atque divina providentia factum eſt, Arbores per Æſtatem, & Autumnum fructus ſuos edere, ut humano forent uſui, in alimentum ventribus tunc debilibus valde accommodum. Atqui damna accidunt ex cibis ſolidioris ſubſtantiæ, & difficilioris digeſtionis, qui cum fructibus commiſcentur, atque intemperantur, & intempeſtive ingeruntur; unde cruditates, putrefactiones, atque ex his Vomitus, Lienteriæ, Choleræ, Diarrhœæ, Dyſenteriæ, Febres, & alia mala exoriuntur.

Viciſſitudo vero Aeris videtur quoque Verno Tempori convenire, cum adhuc tum contingat e frigido in calidum Aerem mutari, neque minor mutatio ſit frigoris in calorem Vere, quam caloris in frigus Autumno.

Verumtamen quia Sol propius ſemper accedit noſtro vertici, & dies efficit longiores noctibus, ſenſimque Aerem calefacit, quo congruentius vitæ fovendæ pro uſu Reſpirationis utamur, propterea fit, ut ſalubrior ſit mutatio frigoris in calorem Vere, quam ea, quæ Autumno contingit caloris in frigus: calore enim cuncta viventia evaleſcunt, & vigorantur, frigore vero hebetantur, & languent. Aer quoque, qui per æſtatem tenuior, & laxior eſt effectus: confertioribus vaporibus adventante Autumno inficitur, imbribus, & frigore craſſeſcit, ac denſatur, unde perſpirationes, inſpirationeſque non leviter interturbantur. Sed & Vere repurgantur in nobis humores, & leni quadam, atque inſenſibili fermentatione cuncta Viſcerum fermenta impuritatum, ſuperfluitatumque ſecretionibus refloreſcunt, & ſanguis ipſe floridior redditus, atque vegetior, tum vivificandis, tum nutriendis partibus accommodatior evadit, & quemadmodum Annum tum veluti repuераſcere obſervamus, ita Viventia quoque omnia repubeſcere, & novam videntur induere corporis habitudinem.

Non tamen cunctis Terræ habitatoribus idipſum eodem tempore evenire fatendum eſt; nam, ut antea eſt notatum, cum Nobis Zonam temperatam Septemtrionalem habitantibus Ver accidit, Sole perluſtrante ſigna Arietis, Tauri, & Geminorum, aliis vel Æſtas fit, vel Hiems, vel etiam Tempeſtas alia Autumno non diſſimilis. Neque præterea indiſcriminatim Ver omnibus ſaluberrimum fit, cum in Ægypto menſe Majo, vel ineunte Junio Epidemia quadam ægritudine Incolas illos affici contingat, qua, nonniſi *Gutta*, ut vocant, decidente paulo ante Nili inundationem, evadere datum eſt. Quæ namque Hippocrates protulit,

lit, non ſunt adeo catholica, & immutabilia, ut alicubi ſaltem non fallant, quippe is ea, quæ vidit, ac pluries obſervavit, ſumma, qua decuit, ingenuitate, litteris mandavit, ac poſteris in uſum Hominum conſideranda tradidit, quæ aut Locorum varietate, aut temporum differentia, non mirum ſi varient. Conſtat namque diverſis omnino dogmatibus tractari Medicinam apud Ægyptios, Chinenſes, Japonenſes, Tartaros, Americanos, quæ monumentis Hippocratis parum, vel nullimode cohærent; cum & his alii morbi, aliæque tempeſtates accidant, & alia quoque alimentorum, ac medicamentorum genera ſint in uſu: Nobis autem plerumque congruunt, quia in pluribus, imo fere in omnibus cum Græcis, & Aſiaticis convenimus, & quæ his accidere Hippocrates expertus eſt, plane cæteris Europæis nulla, vel modica varietate, in ſingulis anni tempeſtatibus contingunt; At vero reliquis Terræ habitatoribus, ſive Antæcis, ſive Antipodibus, non item; ſicuti nec aliis hinc procul diſſitis, aut Soli, aut Ventorum, aut Ciborum, & potuum varietate, vel propter vitæ genus varium differentemque ab incunabulis conſuetudinem.

APHORISMUS X.

Autumnus Tabidis malus.

EXitioſum ægrotantibus dixit Autumnum præcedenti Aphoriſmo Hippocrates, nunc ſpecialius Tabidis nocuum pronunciat, ut nedum acutos, ſed etiam chronicos morbos complectatur, atque in exemplum ducat. Indefinite autem Tabidos nominat, aut diſtinguens, qua Marcoris ſpecie affectos velit; quocirca Galenus *in Commentario* habet; *utrum vero illos ſolum nominet Tabidos, quibus Pulmo eſt exulceratus; vel omnes quomodocumque extrema confectos macie, non poſſumus conjectari.* Verumtamen τοῖς φθίνουσι, qua voce utitur Hippocrates, magis proprie ſignificare videtur eos, qui ex affecto Pulmone maciem incurrunt. Plura namque Tabis genera memorat idem Hippocrates 2. *de Morbis*, & *lib. de Internis affectionibus*. Senilis una eſt, in qua abſque ullo Pulmonis ulcere ejiciuntur purulenta, ſeu potius compacta, & phlegmatica excrementa, ſimilia puri. Altera dicitur Dorſalis, in qua juxta dorſum, & ſpinam, ſentiuntur titillationes quædam, veluti decurrentes formicæ: de alia huic congenere eruditum libellum nuperrime edidit Franciſcus Gliſſonius *de Rachitide* inſcriptum. V. ibi P. Salium, & Ronſſeum in Epiſt. Tertia appellatur Pulmoniaca, quæ ex ulcere Pulmonis oritur, & primum ſanguinis, mox puris excreatione ægros perimit. Aliæ quoque aliis in locis referuntur ab affectis, atque obſtructis viſceribus; Unde Celſus *lib.3. cap.*22. Hippocratis plerumque dogmata ſectatus, & Atrophiam, & Cachexiam, præter Phthiſim; atque alii Colliquationem, & Maraſmum, tum torridum, tum frigidum dictum, ad Tabem, veluti ad genus retulere.

Ex his autem peſſima proculdubio reputatur, quæ ulceratum Pulmonem ſequitur, ac ſputum purulentum, de quo idem Hippocrates in *Coacis prænotionibus* hæc protulit: *Quibus tabidis ſputum in igne gravem nidorem olet, & capilli de capite fluunt, pereunt, & quibus in aqua Maris in æneo vaſe poſita expuentibus, pus ad fundum ſidit, brevi pereunt, & quibus Capilli defluunt, a profluvio alvi moriuntur.* Idipſum etiam animadvertit 5. *Aphor.* 11. 12. & 14. Ex quo Celſus *lib.* 2. *cap.* 8. *in Tabe*, inquit; *ſputum miſtum, purulentum, febris aſſidua, quæ & cibi tempora eripit, & ſiti affligit, in Corpore tenui, periculum ſubeſſe teſtatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli fluunt, ubi urina quædam araneis ſimilia ſuperſidentia oſtendit, atque in ſputis odor fædus eſt, maximeque ubi poſt hæc orta dejectio eſt, protinus moritur, atque ſi tempus Autumni eſt, quo fere, qui cætera parte anni traxerunt, reſolvuntur.* Dicitur etiam 6. *Epidem. ſect.*7. *Tabeſcentibus Autumnus malus. Malum item Ver, cum fici folia Cornicis pedibus ſimilia fuerint:* Quo nimirum Tempore algorem ſpirat Favonius, & inæqualitatem in Vere parit.

Neque vero ſolum his tabeſcentibus nocuus eſt Autumnus, ſed etiam emaciatis quibuſcumque. Pluries namque experti ſumus a Diabete, ab ulcere Renum, ab obſtructione inveterata, a doloribus Coxendicis, ab immodico hæmorrhoidum profluvio, ſimilique ægritudine diuturna extenuatos Autumno periiſſe, vel etiam Menſe Martio, cum inæqualitatem refert, atque viciſſim modo calore, modo frigore, afflatu Ventorum vario, aer inficitur.

Cur autem Autumnus tabidis malus ſit? Galenus *in Commentar.* quia ſiccus ſimul, frigidus, & inæqualis eſt, inquir. At ſibi ipſi, & Hippocrati contradicere videtur, ex 2. *Aphor.* 34. ubi dicitur: *in Morbis minus*

periclitantur, *quorum naturæ*, *aut ætati*, *aut conſuetudini*, *aut Anni tempori magis congruit morbus*. *Calidæ enim naturæ*, ſubdit idem Galenus, *& ætati*, *& conſuetudini*, *& tempori*, *& anni conſtitutioni*, *ac regioni*, *morbi calidiores ſunt congruentes*; *frigidioribus vero frigidiores*; *eadem ratione & ſiccioribus ſicciores*, *& humidioribus humidiores*. Sed & ob urentem ſiccitatem Tabidi periclitarentur quoque Æſtate; atque ob ſiccitatem ſimul, & algorem, magis Hieme: at ſiccus Aer pulmonis ulceri magnopere prodeſſe conſuevit ad ſaniem abſtergendam, & ulcus conſolidandum, ex eodem 5. *meth. c.* 12. qui propterea Tabiarum Aerem pulmonis exulcerationibus conferentem ſcribit.

Potius ergo Tabidis nocuus videtur Autumnus, quia aerem ſua inæqualitate perturbans, atque heterogeneis halitibus inficiens, in cauſa eſt, ut ſanguis per pulmones trajectus, atque cum eodem Aere commiſtus, magis, magiſque indebita fermentatione exagitetur, & diſſolvatur. Conſtat etenim ſanguinem in tabefactis fluidum, dilutumque nimis fieri, atque muriatica quadam acritate diſſolutum, ineptum evadere partium nutricationi; cum autem ambientis Aeris inæqualitate is gravius afficitur, atque tot viciſſitudinibus perturbatur, plane nedum pulmonem ipſum, ſed & reliqua alia viſcera acrius moleſtat, adaucta non minimum præconcepta acritate, ac diſſolutione. Atqui hæc longe graviora fiunt in Tabidis ex puri, & ulcere pulmonis, cum inquinatus, commotuſque tam repente Aer proximius partem ipſam affectam pervadens, ulcus, pus, & circumeuntem ſanguinem inficiat, unde majora proculdubio mala expectanda ſunt. Per idem quoque tempus diſtillationes vagantur a compreſſo, gravatoque Aere, perſpirationem interturbante, & quodammodo coarctante glandulas, atque aquoſos liquores per illas excurrentes; unde Catharrhi, Tuſſes, Gravedines; Sudor quippe per Æſtatem uberrimus, omnino, vel magna ex parte ſupprimitur in Autumno, unde hos, alioſque graviores morbos parere ſolet. Modo ſi hæc nocent ſanis, quam acerbius oberunt tabefactis? His plane pernicioſiſſimæ ſunt iſtiuſmodi alternationes, atque cujuſvis generis viciſſitudines, veluti carnibus, & ſanguine conſumptis.

APHORISMUS XI.

De temporibus: Siquidem Hiems ſicca, & aquilonia fuerit; Ver autem pluvioſum, & auſtrale, neceſſe eſt, Æſtate febres acutas fieri, & lippitudines, & inteſtinorum difficultates, præcipue vero Mulieribus, & Viris, qui natura ſunt humidiores.

EAs in poſterum proſequitur Hippocrates Morborum conſtitutiones, quæ mutationes Temporum conſequuntur, certa quadam, conſtantique ſerie ſibi invicem ſuccedentium, ut quemadmodum ex Anno, ſi uniuſmodi ſit conſtitutionis, antea ſcripſerit conſimiles futuras ægritudines; ita nunc ex illo per ſingulas tempeſtates varios, varias quoque, differenteſque ſucceſſuras prædemonſtrat. Initium autem facit ab Hieme, quam (cum ſicca, & Aquilonia eſt, eique Ver pluvioſum, & Auſtrale ſuccedit) parituram ait in Æſtate ægritudines acutas. Hanc ſententiam ſic Celſo vertere viſum eſt *lib.*2. *capite* 1. *ſi Hiems ſicca Septemtrionales ventos habuit*, *Ver autem Auſtros*, *& pluvias exhibet*; *fere ſubeunt lippitudines*, *tormina*, *febres*, *maximeque in mollioribus corporibus*, *præcipue in mulieribus*. At vero libet illam ex *libro de Aere*, *Aquis*, *& locis*, unde deſumpta eſt; una cum ejuſdem ratione hic tranſcribere, ut ex utriuſque loci contextu mentem Hippocratis aſſequamur. *Si quidem Hiems ſicca*, (ibi inquit) *& aquilonia fuerit*, *Ver autem pluvioſum*, *& auſtrale*, *neceſſe eſt*, *Æſtate febres*, *& lippitudines fieri*. Et mox addit: *Cum enim Æſtas de repente accedat*, *dum Terra adhuc humida eſt a Vernis imbribus*, *& Auſtris*, *neceſſe eſt æſtum duplicatum eſſe*, *& a terra irrigua*, *ac calida*, *& a Sole urente*, *cum ventres in Hominibus nondum conſtricti ſint*, *neque Cerebrum reſiccatum*: *non enim fieri poteſt*, *cum Ver tale exiſtat*, *ut Corpus*, *& Caro*, *non humore fluida fiant*, *adeout febres acutiſſimæ in omnes irruant*, *maxime autem in pituitoſos*: *at Dyſenterias par eſt fieri*, *& mulieribus*, *& viris humidioribus*. *Et ſi circa Canis exortum accedat aqua*, *ac tempeſtas*, *& Eteſiæ ſpiraverint*, *ſpes eſt ceſſationis*, *& ut Autumnus ſalubris fiat*, *ſin minus*, *periculum eſt*, *ne & pueri*, *& mulieres moriantur*, *minime vero Senes*; *& ne qui ſuperſtites evadunt*, *in Quartanas definant*, *& ex Quartanis in Hydropes*. Hæc ille.

At

Digitized by Google

At vero quamvis ſententia hæc uberius ex libro *de Aer. aq. & loc.* explicata videatur, non tamen omnino difficultatibus vacat. Et quidem primo dubitare contingit, cur Hippocrates Hiemem voluerit conſiderandam in ægritudinibus eventuris in Æſtate: ſi enim ægritudines acutas Æſtate contingentes non aliunde deduxit, niſi ab humida Tellure ob imbres, & ventos auſtrinos in Vere, proculdubio ſatis erat notaſſe Vernum tempus pluvioſum, & auſtrale, nulla mentione facta Hiemis, ſiccæ, & aquiloniæ. Verum quia ex ſicca, & aquilonia conſtitutione hiemali tellus aridior effecta Vernis imbribus largius humeſcit; neque ſolum ſuperficie tenus, ſed altius in hiatibus, & voraginibus pluvias excipit, propterea fit, ut per Æſtatem vapores inde elevati Aerem inficiant, & coinquinent, unde poſtmodum ægritudines acutæ.

Cum præterea dixerit Hippocrates, neceſſe eſſe Æſtate febres acutas fieri; forte quia inevitabiles: quippe quod neceſſarium dicitur, inevitabile quoque eſt. Sed revera non adeo futura certo eſt ejuſmodi acutarum ægritudinum conſtitutio, ut penitus vitari non poſſit, cum & inſalubritas illa Aeris correctionem admittat. Neque audiendus Galenus, id aſſerens pronunciatum ab Hippocrate, veluti ex natura rei perſuaſo, & non ex obſervatione: nam nulla convincens ratio apparet, quæ cogat iſthæc omnino eventura. Sed & contrarium nuper experti ſumus, ab hyberna tempeſtate ſicca, & ſuccedente Vere pluvioſo, nullas per Æſtatem extitiſſe ægritudines acutas, ſed, quas antea retulimus, medio fere Autumno, etſi hujus initium fuerit æſtuoſiſſimum. Neque vero Hippocrates, quod ſcripſit, ex confictis ejuſcemodi (ut Galenus ipſe) argumentis colligere umquam auſus eſt, ſed potius ex iteratis, accuratiſque obſervationibus, quas fortaſſe etiam aliis a Vetuſtioribus habitis comparavit. His ergo ſolum fiſus, omiſſis fallacibus argumentis, ex neceſſitate dixit ſic morbiferam futuram Æſtatem, cum Naturę effectus plerumque conformes eſſe ſoleant, ubi eadem ad illos gignendos concurrunt. Verum quemadmodum a Ventis Eteſiis, & ab imbribus circa Canis exortum ſupervenientibus, ſpes eſt ceſſationis, ut ipſe ſubdit: ita poterit ejuſmodi conſtitutio aliis quoque de cauſis, vel infringi, vel aboleri.

Inſuper cur dixerit a terra irrigua, & a Vernis imbribus duplicatum æſtum fieri, cum potius imbres, & terra humectata calorem, & æſtum temperare debeant, ex doctrina Ariſtotelis, & Galeni, qui volunt humidum, actione ſaltem indirecta, igni, & calori obſiſtere. Galenus pro more confugit ad putredinem: *habiles enim*, is inquit, *ſunt humiditates modum excedentes, ad putreſcendum*. Sed nimis inaniter; inde enim inquinari poteſt Aer; non incaleſcere. Potius ergo a vaporibus in Aere conſertioribus æſtus geminatur; etenim cum Aer craſſior, & denſior fit, radii Solis ad Terram trajecti, ex regulis Dioptricæ, magis intenduntur, & impenſius nos feriunt; quin & incidentes in madidam Tellurem reſiliunt, iterumque deducuntur in Aera, unde tot, tantiſque ſolaribus radiis, veluti ſpiculis, nedum Aer ipſe exæſtuat, ſed & Animantes cunctæ urenti ardore moleſte admodum laceſſitæ, graves, ardenteſque ſubeunt ægritudines, ut adhuc in rabiem ſæpiſſime agantur, in iis præſertim Regionibus, quæ ſuapte natura calidiores eſſe ſolent. Hinc autem contingit, ut ex Aere vaporibus conſertiori æſtum moleſtiſſimum patiamur, atque ab apparentibus per ipſum ſtaminibus veluti in Aranearum telis futuros imbres conjicere ſoleamus, quos præſentientes quoque Anſeres, & Anates impenſius obſtrepunt, & præter morem volitant; muſcæ vero ſolito infenſiores fiunt, unde & ab his futurum imbrem Meteorologici præſagiunt. Eadem ex cauſa loca quæcumque fluminibus, aut ſtagnis circumvallata, aut prope paluſtres aquas extructa, Æſtatem patiuntur æſtuoſiſſimam ab Aeris craſſitudine, quæ nonniſi a vaporibus cum illo plurimum intermiſtis exoritur.

Amplius, qua ratione ſubjunxerit febres acutiſſimas exoriri ab Auſtris, & imbribus, quibus carnes molles, & humores fluidi, & aquoſi fiunt. Imo Corpora potiſſimum pituitoſa, ac Mulieres, & Viros humidiores affici doceat. Febres ſiquidem acutiſſimæ hic præſagitæ potius picrocholos, & bilioſos, quam homines pituitoſos corripiunt: pituitoſi namque ſucci diuturnas, & ſpurias febres pariunt, ex Galeno 1. *Epidem. & 2. de differ. febrium*. Verum hæc difficultas ſicuti Galeni doctrinam vulnerat, ita Hippocratis dogmatibus ſuffragatur. Hic enim nec ab humoribus febrium periodos deduxit, nec ab iiſdem putreſcentibus febres pendere arbitratus eſt, ſed ſolum a motu ſanguinis perturbato, vel ab ejuſdem recrementis vitiatis, atque in acidum, ſalſum, amarum, aliumve degeneratis, quemadmodum expreſſe docet *lib. de Veteri Medicina*, ubi non propter calidum ſimpliciter homines

BIBL…
Digitized by Google

mines febricitare, neque hoc eſſe febrium Cauſam, inquit, ſed amarum, acidum, ſalſum, aliaque innumera. A commotis autem, turbatiſque humoribus febres, cæteraſque ægritudines acutas proficiſci pluries repetit *lib.4. de morbis*. Neque vero acutas febres hic fieri dixit ab humoribus pituitoſis, ut putat Galenus, ſed futuras febres aliaſque ægritudines acutas ex Temporum inæqualitate, illaſque magis fęminas, & humidiores viros afficere; deſumpta fortaſſis ratione, vel a majori horum Corporum impuritate, vel ob minorem ejuſcemodi cauſis alterantibus repugnantiam: ſunt etenim in his carnes molliores, laxior cutis, & ſanguis ipſe hebetior, unde facilius alterationibus ſubjiciuntur.

Poſtremo, quare ſpirantibus Eteſiis ſpem faciat ceſſationis malæ Tempeſtatis æſtivæ, cauſa in promptu eſt, quoniam Eteſiæ Venti ſunt ſalutares, & ſpirare ſolent quotannis ab exortu Caniculæ, quem & alii præcedunt prodromi dicti, quaſi præcurſores. Inter cætera autem commoda, illud videtur præcipuum, quod ſerenitatem afferant, & Aerem ab inquinamentis repurgent; participant enim boream, & nitroſam conditionem, valentem ſuperfluitates humorum ab obeſis, & muliebribus Corporibus abſumere, atque emendare.

V. Plin. l.5. c.47. & lib. 3. c. 5. & Aul. Gell. lib. 2. c. 18.

Cæterum ſpeciatim notavit Hippocrates ex proceſſu iſtiuſmodi Tempeſtatis non ſolum febres acutas, ſed & eventuras lippitudines, ſeu Oculorum Inflammationes, & Inteſtinorum difficultates, græce Dyſenterias. Acutæ febres non tam ab humore, quam a loco, ubi is colligitur, & fermenteſcit, exoriuntur, quippe illę non fiunt, niſi ſanguis in citatiorem motum adigatur, ut ſeipſum exuat a compage alterius in arterias, & venas preter morem intruſi, aut etiam hærentis alicubi. Lippitudines vero non diſſimiliter oriuntur a ſanguine in adnata tunica reſtagnante ab impedito illius motu, qui per exiles ejuſdem tunicæ arteriolas in venulas foret traducendus. Porro ab importuna ejuſcemodi Tempeſtate facile craſſeſcit ſanguis, pori cutis obſtruuntur, Cerebrum gravatur, hebetantur oculi, & univerſæ tunicæ molleſcunt; unde hæc, & alia mala Caput lædentia, facile eſt hominibus evenire, ut antea idem Hippocrates Aphoriſmo V. animadvertit. Iiſdem de cauſis contingit Dyſenterias excitari; ſiquidem excrementa Corporis ea conſtitutione proculdubio cumulatiora, & ſucci diſſolventes tum Ventriculi, tum Inteſtinorum nimium diluti, bene poterunt omnis generis profluvia per alvum conciere. Quo fit, ut Hippocrates referat fęminas potiſſimum, & viros humidiores hiſce alvi egeſtionibus infeſtari, quippe qui cæteris excrementoſiores, mollioreſque, pluvioſa, & auſtrina conſtitutione magis offenduntur, præſertim in Ventris laxitate, veluti illum a natura nacti reliquis omnibus lubriciorem. Verumtamen his, aliiſque ingruentibus ex hac tempeſtate ægritudinibus expediet obſiſtere recto, convenientique uſu ciborum attenuantium, parco potu, exercitiis ad ſudorem uſque promotis, & medicamentis cum Caput, tum Ventriculum roborantibus.

APHORISMUS XII.

Si vero Hiems Auſtralis, & pluvioſa, (& ſerena) fuerit; Ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacumque occaſione abortiunt: Quæ vero pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt: quare vel ſtatim intereunt, vel tenues, & valetudinarii vivunt. Cæteris vero Mortalibus difficultates Inteſtinorum, & lippitudines ſiccæ fiunt; Senioribus autem diſtillationes, quæ cito interimunt.

Hic etiam Aphoriſmus eſt deſumptus *ex libro de Aëre, Aquis, & Locis*, ubi tutiori ſermone conſtitutionem hujuſmodi deſcribit, & ægritudines ſubinde futuras cum ſuis Cauſis enarrat. Sic autem exponitur a Cornario, & Cardano. *Si vero Hiems Auſtralis fiat, & pluvioſa, & clemens* (Cardano ex Veteri verſione *tranquilla*, clarius *placida*) *Ver autem boreale, & ſiccum, & tempeſtuoſum, primum quidem mulieres, quæ uterum geſtant, & partus ipſis ad Ver inſtat, abortum facturas eſſe veriſimile eſt. Quæ vero etiam pepererint, impotentes, ac morboſos pueros parere, itaut aut ſtatim pereant, aut tenues, & debiles, ac morboſi vivant. Atque hæc quidem mulieribus, reliquis vero Dyſenterias, & lippitudines ſiccas, & aliquibus defluxiones a Capite in Pulmonem. Pituitoſis igitur Dyſenterias fieri veriſimile eſt, & mulieribus, pituita de Cerebro defluente propter Naturæ humiditatem. Bilioſis vero lippitudines ſiccas, propter Carnis caliditatem, ac ſiccitatem. Valde autem Senibus defluxiones propter raritatem, ac eliquationem venarum, adeout aliqui quidem de repente pereant; aliqui vero ſemiſiderati, aut dextera, aut ſiniſtra parte fiant. Cum enim Hiems*

fit

ſit auſtralis, & pluvioſa, ac calida, & Corpus non aſtringatur, neque venæ, Vere accedente boreali, & ſicco, ac frigido, Cerebrum, poſtquam ipſum diſſolvi, ac purgari contigit a gravedine, ac raucedine, tunc ſimul cum Vere ſtabilitur, ac conſtringitur; quare repente Æſtate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt, & inteſtinorum levitates; & aqua intercus, fere reliquis morbis deſinentibus, ſuperveniunt, quum non queant facile Ventriculi a concepta humiditate exiccari.

Quoniam ergo in *libro de Aere, Aquis; & Locis*, unde hic Aphoriſmus tranſcriptus eſt, expreſſe refertur Hiems Auſtralis, pluvioſa, & clemens, ſeu placida, non videtur expungenda vox hæc εὔδιος, licet minus apte a Leoniceno *ſerena* exponatur; unde factum eſt, ut plerique nedum illam omiſerint, ſed acriter in eos Interpretes ſint invecti, qui retinendam illam omnino voluerunt: quinimo Cardanus ad confuſionem omnium inquit, id pertinere; quamquam poſtea putet, in libro de *Aere, aquis, & locis*, utrumque, *tranquillum*, ſcilicet, & *tempeſtuoſum*, veluti invicem oppoſita, bene convenire; in hoc autem Aphoriſmo neutrum. Utut autem res agatur, non tanti ea momenti eſt, ut vel mentem Hippocratis extorqueat, vel ſententiam depravet, vel Cauſas morboſæ iſtius Tempeſtatis adulteret: perinde enim eſt, ſi dictio hæc adjiciatur, aut expungatur, & ſi clemens, tranquilla, placida, vel ut aliis placet, tepida, aut etiam ſerena exponatur, modo id retineamus, voluiſſe Hippocratem Hiemem ita conſtitutam, ut a rigida, & conſueta ſua conditione non minimum deflectat; Equidem Hiems, ob extremum Solis receſſum a noſtro Vertice frigorifica ſolet eſſe; at vero, ut morbiferam conſtitutionem hanc afferat, Auſtralis ſimul, & pluvioſa, atque a conſueto rigore declinans, hic ab Hippocrate expoſtulatur, quo nimirum fiat, ut vices permutet cum ſuccedente Vere, quod eadem de cauſa oportere ſiccum, & aquilonium eſſe is animadvertit. Cæterum poſſe Hiemem placidam ſimul, & Auſtrinam haberi, fatetur idem Auctor 2. *epidem. ſect.* 3. cum inquit; *in Perinthum circa Solſtitium fere æſtivum venimus; facta autem eſt Hiems clementi Cœlo auſtrina*, &c. Atqui paſſim in his noſtris Regionibus ad mare Mediterraneum poſitus experimur Hiemes tam placidas, clementes, & Auſtrinas ſimul, ut Vernum tempus referant. Placida autem, & clemens Hiems dicitur, cum algida non eſt, Auſtrina vero, quæ auſtralibus plerumque ventis, haudquaquam tamen impetuoſis, & per ſublimiora diſcurrentibus perflatur. Sed & Pluvioſa quoque erit; ſi per intervalla imbres admittat exiguos, & fugaces. Aliter etiam Auſtrinam, & tranquillam Hiemem ſtudent alii compoſitam explicare, documento Galeni *lib.* 3. *epidem. ſect.* 3. *comm.* 1. Annum tranquillum, & auſtrinum, ab Hippocrate ibidem memoratum exponentis, quem vide ſis; Nobis autem ſuffecerit hæc breviter adnotaſſe.

V. Manard. l. 9. ep. 2. & l. 9. ep. 1. Fuch. h. l.

Talem igitur exigere videtur Hiemem Hippocrates, quæ Cutis poros potius laxet, caput vaporibus repleat, & ſanguinem dilutiorem, atque aquoſitatibus imbutum reddat, univerſumque Corpus molle, languidum, & ſucciplenum efficiat, ut proinde adventante Vere, frigorifico, & aquilonio, ob compreſſas, denſataſque partes, detentis humoribus, & halitibus, fœtus in Utero gerentibus, & Viſcera interiora in cæteris Hominibus graviter inficiantur. Neque enim a ſola Hieme Auſtrina, ſed a ſuccedente Vere aquilonio, prædicit Hippocrates futuros abortus in gravidis, aliaſque ægritudines in Viris, cum ſcilicet perſpiratio interturbatur, & ſanguis nequit convenienter repurgari.

At vero nec iſta tempeſtatum indebita viciſſitudo ſatis eſt, ut abortum provocet, ſed tantum diſponit, ut is, quacumque alia de cauſa, vel interna, vel externa accedente, ſubſequatur; quamobrem tunc abortient Utero gerentes, cum animi motionibus perturbatæ, aut immodicis exercitationibus commotæ, aut laxiori victu, potuque uſæ, cumulatas, ex præcedenti Temporum viciſſitudine, detentaſque humorum ſuperfluitates, veluti conſopitas excitent, & exagitent; unde Uterus, ejuſque vaſa laxentur, atque lubriciores viæ redditæ deponant, quod interius eſt reconditum. Hinc in Aphoriſmo adjectum eſt, ex quacumque occaſione gravidas abortire, veluti quæ commoveat, agitetque excrementa, per Hiemem auſtrinam congeſta, atque ab aquilonio Vere detenta, ut hæc commota, & agitata delaxent vaſa Uteri, & abortum afferant. Contingit autem, fœtum potiſſimum ab his labefactari, quia, tenerior cum ſit, facile quaſcumque alterationes ſuſcipit, & ſuccumbit.

Quod ſi Cauſæ iſtæ externæ deſint, nullamque præbeant Utero gerentes eju-

Digitized by Google

ſcemodi perturbationis occaſionem, adeoque ad legitimum pariendi tempus perveniant, fore adhuc ſubdit Hippocrates, ut ipſæ partus edant imbecilles, & valetudinarios; quippe humores illi antea cumulati, per partum fieri nequit, quin commoveantur, & commoti tenellum fœtum non inficiant, & perturbent: Sed & verendum valde, ne per tempora partum præcedentia, ad Uterum cum fœtus alimento delati, teneras ejus partes etiam fœdaverint, & coinquinarint una ſanguinem; unde poſtmodum languor, & mala valetudo, vel etiam interitus ſtatim a partu; cum præſertim Aeri, per aquiloniam tempeſtatem algido, ſubjiciuntur.

Hæc ſpeciatim de gravidis, atque enixis adnotat. Cæteris vero hominibus difficultates Inteſtinorum, & ſiccas lippitudines accidere ſubdit. Vocantur autem ſiccæ lippitudines, ut explicat *in Comm.* Galenus, quæ ſunt ſine fluxu; nam cum oculis illachrymantibus humidæ dicuntur: at vero lippitudines potius graciles, & picrocholos corripient; obeſos vero, & humidos, inteſtinorum difficultates: quod & idem Hippocrates expoſuit *cap. lib. de Aer. aq. & loc.* inquiens: *Pituitoſis igitur difficultates inteſtinorum fieri, veriſimile eſt, & mulieribus, pituita de Cerebro defluente, propter naturam humidiorem; bilioſis autem lippitudines ſiccas propter Carnis caliditatem ac ſiccitatem.*

Denique Senioribus accidere ait diſtillationes, quæ cito interiment. Has autem non ſimplices eſſe, quales ad os, & nares, feruntur, manifeſte deducitur ex eo, quod hic in textu ſubjicitur, cito interimere; & clarius explicatur *cap. lib. de Aer. Aq. & loc.* ubi *propter raritatem, & eliquationem venarum* ejuſmodi defluxiones in Senibus fieri dicitur, quibus *aliqui repente pereant, & alii ſemiſiderati dextera, aut ſiniſtra parte fiant.* Modo etſi defluxiones, diſtillationeſque in Senibus difficulter concoquantur; non tamen repente interimere ſolent, aut ſiderationem afferre. Quare putandum, ex aquilonia tempeſtate Cerebrum, per Hiemem Auſtrinam humoribus aquoſis, & craſſis repletum, quodammodo comprimi, ejuſque ductus, atque emiſſaria impediri, quo minus valeat ſeipſum ab hiſce ſuperfluitatibus repurgare, quæ propterea ex vitio per moram, & per frigidum aerem contracto, ſi principium nervorum, & nervos ipſos occupent, Apoplexiam, vel Hemiplexiam afferent; ſi vero venas, aut Vaſa lymphatica ſubeant, lævitates Inteſtinorum, & Hydropes, ſimileſque alios morbos parient; ut ipſemet proſequitur *cit. lib. de Aere, & Aq. & Loc.* quin & ſi in pulmones decumbant, & Cordis vaſcula pervadant, cito etiam interiment. Hæc autem facilius videntur Senioribus evenire, quippe qui, diſtillationibus obnoxii ſunt, & Capite ac pectore prælanguidi, ambarum partium ægritudinibus ſæpenumero laborare ſolent.

Quoniam vero hæc mala Senioribus accidere inquit, veriſimile admodum eſt prænotata Juniores arripere; quamobrem rationi conſentaneum videtur, non ſolum pro ætatum diverſitate, ſed etiam pro cujuſque varia conſtitutione, & Corporis habitudine, vitaque anteacta, diverſimode cum viros tum fœminas, tum Juvenes, tum Senes, tum pingues, tum macilentos, ab ejuſmodi Tempeſtate laboraturos, iis vero præſertim in partibus, quæ affectæ, debileſque fuerint.

Num autem ægritudines hic ab Hippocrate recenſitæ, ipſo quidem Vere, an vero ſuccedente Æſtate futuræ ſint, non convenit inter Expoſitores. Verum cum in Aphoriſmo dicatur: *quibus partus in Ver incidit;* Et *in lib. de Aer. aq. & locis* ſcriptum ſit: *Primum quidem mulieres, quibus partus ad Ver inſtat:* plane fateri oportet, abortus, & funeſtos exitus infantum, ipſo verno tempore eventuros: ſi enim ſupervixerint, interitus periculum evaſi, atque uſu lactis perpurgati conceptam in Utero malitiam futurum ut deponant, & ſalubriorem induant conſtitutionem; Multum enim ad id valet, nec non ad permutandas naturas, ac mores ipſos, proba lactis conditio, ut alias oſtendimus. Celſus etiam *lib. 2. cap. 1.* hanc Hippocratis ſententiam interpretatus ſic habet: *ſi Auſtri, pluviæque Hiemem occuparunt; Ver autem frigidum, & ſiccum eſt: gravidæ quidem fœminæ, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur, hæ vero, quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt.* Quibus plane oſtendit, fœminas ipſo Vere parientes periclitari. Cæteræ vero ægritudines aliis contingentes, pro Corporum, & habituum varietate, poterunt in ſequentem etiam Æſtatem protendi, & populariter graſſari; ſed enim tunc potiſſimum morbi inde provenientes obſervabuntur, cum ſuperfluitates humorum detentæ viſcera opprimunt, & inficiunt; iſtæ vero non niſi ex aquilonio Vere detinentur, adeoque tunc ægritudines parient, citius tamen, vel ſerius, pro Corporum varietate, & humorum ſuperabundantium diſpoſitione. Si autem ad Æſtatem uſque

que protraherentur, facile poſſent æſtivo calore attenuari, diſſolvi, atque etiam per ſudorem educi.

Quid poſtremo agendum ſit, ut, quoad fieri poſſit, ejuſmodi calamitatibus occurratur, breviter referamus. Et quidem ſi ab inquinamentis, & aquoſitaribus detentis, hæc mala imminent, ratio dictare videtur: illis potiſſimum repurgandis incumbendum, indicta quoque diæta, quæ valeat ſanguinem puriorem progignere, capite una ſimul, & Ventre roboratis. Quamobrem cibi vitentur humectantes, atque obſtruentes, potus rerum gelidarum, ſomnus immoderatus; ipſeque Aer aquilonius, & frigorificus, & quæcumque poſſunt ſanguinem obtundere, & proſpirationem impedire. Venter in Utero gerentibus præſertim aſſiduo foveatur aromatibus, ac ſæpe etiam tum is, tum lumbi ſpiritu vini puriſſimo, tinctura Kermes; necnon Emplaſtro Comitiſſæ dicto, de cruſta panis Montagnanæ, aliiſque roborentur, cavendo ab his, quæ vel bene, vel male olent, itemque trepidatione, ſaltu, ac vehementibus animi pathematis. Succum Aſtaci contuſi, & expreſſi cum Vino ſemel, aut bis, ſingulis menſibus exhibitum ab abortu præcavere ſcribit Hartmannus. E Vitriolo romano ad Solem in calcis formam redacto, atque pelle Arietina acu pertuſa incluſo, inſtar Zonæ, lumbis geſtato, præcautas ab abortu pleraſque prægnantes vidi, quibus levi quacumque ex cauſa is alias accidiſſet. Idipſum haberi a Magnete adnotat Helmontius *de Magnet. vuln. curat.*

Infantes jam editi, ſi debiles videantur, præter fotus externos, vegeto lacte ex ſanis nutricibus alantur, & oleo macis perungantur, ſtomacho, & ſpina; atque interea detineantur in locis calidis, ut Aeris inclementiam evitent.

Cæterum in aliis proderunt, quæ cumulatos humores educunt, ſudores movent, & Ventriculum, ac Cerebrum roborant, ſervata interea convenienti diæta, pro Corporum affectorum diverſitate.

APHORISMUS XIII.

V. lib. de Aere, aq. & loc. *Si vero Æſtas ſicca fuerit, & Aquilonia: Autumnus vero pluvioſus, & Auſtralis dolores capitis vehementes ad Hiemem, fiunt, & tuſſes, Raucedines, atque Gravedines, quibuſdam autem & Tabes.*

A Conſtitutionibus Tempeſtatis hiemalis, & vernæ, æqualitatem non ſervantium, tranſit Hippocrates ad alias duas Æſtivam, & Autumnalem examinandas, cum ſuas quoque patiuntur alterationes. Primum itaque conſiderat ea, quæ contingunt ex Æſtate ſicca, & aquilonia, ſuperveniente Autumno pluvioſo, & Auſtrali. Cum autem inquirit Conſtitutiones Æſtatis, & Autumni, nullam rationem habet Veris, & Hiemis; forte quia exiſtimat eas ſuas habitudines ſervaſſe, adeoque præcedentes memoratas viciſſitudines haud quaquam ſubiſſe, ne ſcilicet quis ea ratione putaret ex Æſtate ſicca, & Aquilonia, atque Autumno pluvioſo, & auſtrali, una cum inæqualitatibus reliquarum duarum tempeſtatum, futuras eſſe ægritudines, quas hic in Hieme ſuccedente recenſet. Quare ſicuti bina ibi, ſic & hic duo ſolum inter ſe comparat Anni tempora viciſſim permutata.

Inquit itaque: *ſi Æſtas ſicca fuerit*, ideſt pluſquam naturalis illius conditio eſſe conſuevit, atque adeo, vel ob imbrium inopiam, quibus non raro humeſcere ſolet, vel ob ventos boreales per idem tempus ſpirantes, omnemque Aeris humores abſumentes, vel denique, ſi Eteſiæ, Venti anniverſarii, Aeris æſtum quotannis temperantes, fortaſſe per Æſtatem non ſpirent, ita ſane dies Caniculares, procul dubio fervidiores obſervabuntur, ut & Tellus ipſa, præ nimia ariditate, plures in hiatus deducatur. His quoque de cauſis ſiccum Aerem appellamus, cum vaporum eſt expers, & pluviis caret: ac ventis vapores, & nubes diſſipantibus percellitur. Hinc idem Hippocrates adjecit, *ſi ſicca fuerit, & aquilonaris:* ſicca plane, a perſlantibus Ventis aquilonaribus. In hanc eamdem ſententiam conceſſit Celſus *lib. 2. cap. 1.* qui ſic Aphoriſmum latine vertit: *ſi ſicca Æſtas aquilones habuit, Autumno vero imbres, Auſtrique ſunt, tota Hieme, quæ proxima eſt, tuſſis, deſtillatio, raucitas; in quibuſdam etiam tabes oriuntur.*

Siccam, & Aquiloniam Æſtatem ſi Autumnus exceperit pluvioſus, & Auſtralis, ad Hiemem, inquit, dolores capitis vehementes fieri: Non enim ſatis eſt Autumnum fore pluvioſum, ſed Auſtralem pariter eſſe oportet; quandoquidem ſolent pluviæ per Autumnum ingentes fieri, præſertim ſub ortu Arcturi, & Plejadum occaſu, quæ tamen abſque Ventis auſtrinis, ſed plerumque cum occiduis contingunt; ut propterea peculiarem habendam voluerit rationem ventorum Auſtralium, qui majora, quam

imbres,

imbres, damna nobis incutiunt: hi enim ſæpiſſime ſimplices, ac tempeſtivi, non leve emolumentum cunctis animantibus afferunt, ipſomet Autumno, vel ineunte, vel vigente, ſi præcipue ferantur a Ventis ſalubrioribus: At vero cum Ventis auſtralibus, omnino nocent; quippe Auſtri infeſtiſſimi ſunt, ex ſuperius traditis. Quamobrem non immerito conjunxit Hippocrates pluvioſam ſimul, & Auſtralem Autumni tempeſtatem, qua ſcilicet Caput gravetur, & deſtillationes promoveantur, cum pulmonis læſione.

Dolores Capitis, qui exinde portenduntur, dicuntur eſſe vehementes, quoniam ex imbribus, & Auſtris Autumnalibus Caput multis humoribus aqueiſque ſuccis repleri contingit, qui per meninges, cæteraſque partes nervis contextas diffuſi dolores pariunt.

Atqui fieri poteſt, ut ab humentibus ſuccis, & ab aquoſitatibus dolor excitetur, iſque vehemens, ut hic advertit Hippocrates? cum tamen ex doctrina Galenicorum humida intemperies dolorifica eſſe nequeat, veluti quæ potius hebetet, & obtundat, atque ſola corpulentia gravet, quam moleſtum ſenſum inferat, qui eſt illis Dolor.

Verum ſi moleſta in ſenſu Tactus perceptio dolor eſt, quæcumque vim habent poros Corporis ſcindere, dilatare, contrahere, aut aliter a conſueto ſitu diſtorquere, poterunt quoque dolorem inferre, & eo vehementiorem, quo violentius afficienr. Modo humores cujuſvis generis id præſtabunt, ſi malitia pungant, ſcindant, erodant; ſi multitudine comprimant, diſtendant, ac dirumpant; ſi motu affatim irruant, vel interciſo curſu alicubi hæreant. Porro aquoſi humores per pluvioſam, & Auſtrinam tempeſtatem in Capite collecti, ob ſalſilaginem aut acritatem ſubinde contractam, & multitudine, qua ſunt cumulati, & violentia, qua ſunt intruſi, vellicando, diſtendendo, opplendo, & tumefaciendo, dolores vehementiſſimos incutient. Sed etſi nullum ſuapte natura dolorem excitarent, ſaltem perſpirationem, & circumfluum ſanguinem, ſi ſola corpulentia impediant, & retardent, nocui, & moleſti partibus erunt, adeoque doloris Cauſam dantes dolorifici evadent. Sed enim Vaſa lymphatica quæ multa per Caput circumquaque feruntur, & Cerebri corticem, ac Meninges perreptant, plurimum aquoſis ejuſcemodi ſuperfluitatibus, per Auſtrinam tempeſtatem a ſanguine refluis, oppleri obſervantur; itemque glandulæ Corporis univerſæ iiſdem imbibi, quæ deinde a ſuperveniente frigore hiemali compreſſæ hæc eadem, & graviora mala progignent, corruptiones, Tabes, Hydropes, tumores. Hinc autem contingit deſinere non raro vehementes, ac diuturnos ejuſmodi Capitis dolores ſpontina e naribus hæmorrhagia, vel ſanie ex auribus prodeunte, aut acriori ex iiſdem naribus deſtillante, vel per poros Cutis, aut in vias urinarias prolabente, poſt acutas febres de genere earum, quas Galenus vocavit ardentes ſpurias.

Eadem ratione, & Tuſſes per Hiemem aderunt, & Raucitates, & Gravedines, prout aquoſi humores, vel pectus vel guttur, vel naſum occupaverint. Siquidem Cerebrum, magnæ glandulæ ab Hippocrate comparatum, cum aquoſitatibus repletum hyberno deinde frigore conſtipatur, & quodammodo conſtringitur, ſi protrudat in Nares, Coryzam, ſi in Guttur, & Aſperam Arteriam, Raucitatem, ſi in Pectus, & Pulmonem, Tuſſim ingenerabit, aliaſque etiam ægritudines, pro vario in alias partes vitioſorum humorum illapſu. Has autem ſolummodo Hippocrates memoravit, veluti eas, quæ partes Cerebro proximiores affectas denotant, promptiuſque cum eodem laborante compatientes, & per glandulas attiguas, excurrentes, vel ſtagnantes humores ſolitas excipere.

Denique in fine Aphoriſmi additur: *Quibuſdam autem & Tabes*. Verum de qua Tabe intelligat, poteſt etiam hic dubitari, & quamvis de quacumque extenuatione exponi poſſit; attamen cohærebit magis Hippocratis menti, ſi ea ſpeciatim explanetur, quæ Pulmoniaca appellatur: ſiquidem in textu græco ſcribitur *phthiſis*, quæ proprie Pulmonis affectio eſt, & veriſimilius induci videtur ex pluvioſa, & Auſtrina Autumni tempeſtate, qua nedum Caput, ſed etiam Pulmonem ſuperfluitatibus aqueis repleri contingit, ac poſtmodum illarum repurgationem impediri a ſuperveniente Hieme Pectori potiſſimum, & Pulmoni inimica. Quamquam autem humores iſti in pulmonibus hærentes ſæpenumero acritudinem, acorem, vel ſalſedinem contrahant, etiam ex vitiato partis alimento, & ex conſimili conditione, quam ſortiri ſolent detenti halitus, ac vapores e toto Corpore expirantes, itemque ſudores, & urinæ, nihilo tamen minus conſueverunt adhuc omni malitia exuti ſola corpulentia, ſi diutius reſtagnent, non leviter Pulmonem inficere, & Tabem, ac Phthiſim inferre. Unde Hippocra-

crates 7. *Aphor.* 38. *Deſtillationes*, inquit, *in Ventrem ſuperiorem*, (ideſt in Thoracem,) *ſuppurantur intra viginti dies*. Ubi cum uſus ſit græca voce *Catarrhi*, profecto ab humoribus vulgo pituitoſis dictis, ſeu lymphaticis, illas pendere exiſtimandum.

Qui autem iſti ſint, quos Tabes ex hac Conſtitutione ſit vexatura, Hippocrates tacuit. Profecto non omnes eo morbi genere affectum iri liquet, ex dictione. *Quibuſdam*, qua aliquos dumtaxat Tabe laboraturos indicatur. Galenus *in Comment.* interpretatur, *qui ad hunc morbum apti natura ſunt, utpote qui anguſto ſunt pectore, & quibus a Capite ad Pulmonem fluvio defertur*. Sed clarius ex eodem Hippocrate 1. & 3. *Epidem.* videntur eſſe, quibus ſcapulæ inſtar alarum ſunt exporrectæ, pectus anguſtum, collum oblongum, caput magnum, ut in gracilibus, qui ſanguinem natura nacti ſunt acriorem, tenuioremque, modico glutine, & multo ſero ſcatentem; unde cum a præcedenti tempeſtate pluvioſa, & auſtrali, Pulmones, & Cerebrum abundantiori ſero perfundantur; facile in Tabem incidunt, labe nimirum per ſanguinem illata. Harum imminentium ægritudinum præcautiones ex antea traditis facile innoteſcent, præter ea, quæ inferius afferemus.

APHORISMUS XIV.

Si vero Aquilonius, & ſiccus, iis, qui naturam habent humidiorem, & mulieribus conferet; reliquis autem erunt lippitudines ſiccæ, & febres acutæ, & diuturnæ; nonnullis vero morbi melancholici.

APhoriſmus hic præcedenti adnectendus eſt, ut ex utroque unica ſententia colligatur, veluti ſerie quadam continuata plures in unum locum tranſtulit Celſus *cap. lib.* 2. *cap.* 1. qui poſtquam ægritudines ex Æſtate aquilonari, & Autumno auſtrino ex eodem Hippocrate commemoraverit, ſtatim ſubjunxit: *ſin autem Autumnus quoque æque ſiccus iiſdem aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit; durioribus vero inſtare poſſunt aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile naſcuntur*; quin & Hippocrates ipſe *cit. lib. de Aere, aquis, & locis*, uti præcedentis appendicem hanc eamdem ſententiam his verbis deſcribit: *Quod ſi Borealis ſit Autumnus, & ſiccus, & neque ſub Arcturo pluvioſus, confert pituitoſis natura, & maxime his, qui humidi ſunt, & mulieribus, bilioſis autem infeſtiſſima eſt hæc conſtitutio: valde enim exiccantur, acciduntque eis lippitudines aridæ, & febres acutæ, ac diuturnæ, & aliquibus bilis atra; ſiquidem quod liquidiſſimum, & aquoſiſſimum in bile eſt, conſumitur: denſiſſimum vero, & accerrimum remanet: quod idem accidit, ſecundum eamdem rationem, ſanguini, unde hi morbi his accidunt*. Unde ſic affectum Autumnum ſuccedere Æſtati pari modo ſiccæ, & aquilonari antea deſcriptæ, manifeſtiſſime demonſtrat, ut ex contextu ejuſdem loci liquido patet. Ejuſdem quoque ſententiæ eſt Galenus, qui in *comm. hujus Aphoriſmi*, *Apparet*, inquit, *ſermonem nunc habitum non eſſe integrum Aphoriſmum, ſed partem ſecundam unius Aphoriſmi, cujus priorem partem nuper, ſeu paulo ante deſtitimus explanare*. Conferendus his item eſt Ariſtoteles, qui *lib.* 1. *problem.* 11. Cauſam ſecundæ valetudinis in mulieribus, & pituitoſis, ex ſicca, & aquilonari Æſtatis, & Autumni conſtitutione inquirit: & mox *problem.* 12. cur bilioſi exinde infeſtentur, examinat, continuata omnino oratione, ſub eadem Æſtatis, & Autumni ſicca, & aquilonia tempeſtate.

Confert autem ſicca hæc, & aquilonaris conſtitutio Corporibus humidioribus, abſumptis nimirum, vel compreſſis, deductiſque ad vias urinæ aquoſis ſuperfluitatibus, quibus illa, ut & muliebria ſuperabundant; Cæteris vero, ideſt bilioſis, ut idem Hippocrates explicat, ſive, ut mavult Celſus, durioribus corporibus infeſtiſſima eſt hæc ſicca Temporis conſtitutio, quæ illa magis extenuat, exiccat, & obdurat; quinimo aridis lippitudinibus, & febribus acutis, ac diuturnis afficit: acutis quidem, quibus ſanguis, & bilis ipſa tenujor, acriorque fit; diuturnis vero, quibus acidior, & conſiſtentior, pro aliarum rerum nonnaturalium uſu vario, ab ejuſmodi Corporibus antea ſervato; unde adjectum eſt in Aphoriſmo, *nonnullis etiam Morbi melancholici*: Cujus ratione idem Hippocrates *capit. lib. de Aere, aq. & loc.* afferens, inquit: *quod liquidiſſimum, & aquoſiſſimum in bile eſt, conſumitur, denſiſſimum vero, & acerrimum remanet; quod idem accidit ſecundum eamdem rationem & ſanguini; unde morbi his accidunt*. Quemadmodum autem picrocholis,

Digitized by Google

cholis, & gracilibus antea dixerat acutas febres, & lippitudines ſiccas evenire; ita nunc durioris texturæ Corporibus, & ſanguinem nactis conſiſtentiorem, Morbos melancholicos, puta ſcirrhos, affectiones hypochondriacas, deliria melancholica, idque genus alia accidere portendit.

Hæc quippe longe n tiora ſunt, quam ut fuſiori egeant explanatione. Verum quod de longis Gravedinibus a quibuſdam memoratur, penitus non conſonat: nam quæ unquam ratio afferri poterit, quæ ſuadeat longas Gravedines ex Æſtate, & Autumno ſiccis, atque aquilonaribus futuras? cum per ejuſmodi exareſacientem tempeſtatem, ſi quæ in Corporibus humidæ ſuperfluitates collectæ erant, ſatis, ſuperque extenuari, conſumi, & egeri poſſint. Quocirca nec illarum, nec alterius humidæ ægritudinis, nec verbum quidem fecit Hippocrates, *in lib. de Aere, aquis, & locis cap.* Sed & neque diligentiſſimus ſententiarum ejus Compilatur Celſus, qui ſic locum hunc, ut antea dictum, eſt rectiſſime interpretatus: *durioribus vero inſtare poſſunt, & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile naſcuntur.* Quamobrem jure optimo Fuchſius exiſtimat *librarium errorem quodam, Κόρυζαι ſcripſiſſe, pro πολυχρονίοι, quod ab una in aliam dictionem jactis ſit lapſus.* Neque vero his contentus Cardanus, hanc errandi Cauſam Galeno ad ſcribere non veretur: cum inquit: *Galenus ſuo more. legit in utroque textu Gravedines, ſeu* Κόρυζαι, *& utriuſque omittit expoſitionem: Gravis, & accuratus certe Expoſitor, dignuſque pro quo quidam tantum digladientur.* Et paulo ante ſcripſerat: *legi debet. Et diuturnæ: non Gravedines Littera enim græca corrupta erat ex* Πυρετοὶ ὀξέες χρόνιοι *pro* Κόρυζαι.

V. Fuchſ. h. l. qui alia plura in idem argumentum congerit.

At vero cur eam hic omiſerit Hippocrates conſtitutionem, quam *eodem libro de Aere, aquis, & locis* inter jam relatas deſcripſerat, ex Æſtate nimirum pluvioſa, & auſtrina, ſimilique Autumno, indeque futuram Hiemem morbidam, pituitoſis quidem per febres ardentes ſpurias dictas, bilioſis vero per coſtarum, & pulmonis inflammationes, non eſt facile divinare: ſicut pariter cur alias temporum conjugationes deſeruerit quas Galenus comminiſcitur, atque artificiali ſchemate effingit Cardanus, pluribus identidem in eumdem Galenum invectus, de Regionibus temperatis, & de ordine temporum ex ortibus, & occaſibus ſtellarum. Verum credere licet voluiſſe has ſolum veluti in cæterarum exemplum Hippocratem afferre, ut inde diſcerent Medici, qua de cauſa ipſemet ſcripſerit initio hujus Libri Temporum mutationes morbos parere. At quid eſt, quod nobis mortalibus non officiat? Currant, procedantque Anni, Annique tempeſtates, ea ſerie, ea ſalubritate, quam ſibi fingit Heurnius, forte Homines non ægrotabunt, non obibunt? Aer ipſe, quem aſſiduo in ipſiuſmet vitæ tuitionem inſpiramus, nobis nocumento eſt: Cibo, quo veſcimur, gravamur: Aqua ſiti ſedandæ peraccommoda, ſi frigidior debilitat, ſi abundatior opprimit, ſi importuna delaxat: Vino reficimur, exacuimur, amiſſumque reſumimus vigorem: ſed & dolemus, inebriamur, ſtupeſcimus. Somnus, qui feſſa membra levat, otium parturit, hebetat Cerebrum; & Vigilia, quæ ſpiritus, & ſanguinem acuit, infirmat. Sed & quo tempore re quapiam delectamur, faſtidimur, & gaudium ipſum, tam nobis optabile, & jucundum, ſæpiſſime exanimat; nec ulla res eſt, quæ proſit, quin ex adverſo ſtatim, & ultro, non obſit. Quamobrem ruimus adhuc in ægritudines, & in Mortem, etſi Anni tempeſtates proſpere, ſalubriterque procedant: *Quotidie enim morimur*, inquit Seneca, *quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cum creſcimus, vita decreſcit, & hunc ipſum, quem agimus diem, cum morte dividimus.* Et aliter Tragicus.

V. Gal. 1. epidem. conſt. 1. com. 1. & 3. ep. conſt. 3.

Not. ſuper. 11. aphor. V. etiam Hipp. de Aer. aq. & loc.

V. Sen. epiſt. 24.

Ubique mors eſt, optime hoc cavit Deus:
Eripere Vitam nemo non homini poteſt;
At nemo Mortem: mille ad hanc aditus patent.

APHORISMUS XV.

Ex Anni autem Conſtitutionibus (in univerſum) ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus mortiferæ.

CUm ſuperioribus Aphoriſmis diverſas Temporum Conſtitutiones retuliſſet, eaſque tum ſiccas, & aquilonias, tum pluvioſas, & auſtrales, ex quibus ægritudines varias imminere dixit; nunc omnes ſimul unico, ſed generaliori Aphoriſmo, inter ſe comparans decernit, ſiccitates ſemper imbribus eſſe ſalubriores, minuſque mortiferas. Et generatim inquit, (modo ſi cætera ex æquo procedant) ſiccæ conſtitutiones pluvioſis ſunt ſalubriores. Aer enim ſuapte

ſuapte natura talis eſt conditionis, qualem Animalium vita videtur exigere; quocirca ſi ex imbribus humidior evadat, ſicuti ad complura Vitæ munia, præſertim ad ſanguinis floriditatem, & Pulmonis perpurgationem erit ineptus, ita morbis inducendis materiam ſuppeditabit: atqui ſæpiſſime quoque ex humeſcente ſanguine, & aquoſis ſuperfluitatibus ægrotamus, quæ nec regi, nec exacte confici queunt, cum ſanguinem hebetent, viſcera infarciant, & inquinent, & non raro in quaſdam partes vitæ magis neceſſarias delatæ morbos afferant immedicabiles. Sed præterea Aer imbribus, & ventis auſtralibus immodice humefactus, & craſſior effectus, non modo obeſt, dum inſpiratur; ſed etiam contactu ſuo impedit, quo minus inſenſibilis perſpiratio recte procedat, ut antea quoque monuimus. Contra vero ejuſcemodi humore vacuus & inſenſibilem perſpirationem adjuvat; & melius internas ſuperfluitates e ſanguine abſorbens per Pulmones expiratione repurgat; unde experimur nedum ſiccas Temporum conſtitutiones, ſed etiam Regiones, in quibus Aer tenuior, & ſiccior eſt, ſalubriores omnino eſſe iis, quæ humidiorem, & craſſiorem illum ſunt ſortitæ.

At plura adverſus hanc Hippocratis ſententiam pugnare videntur. Primo, quia Vita ex Ariſtotele dicitur, *Manſio Caloris in humido*; quamobrem videtur ſalubrior ſtatuenda humida Anni conſtitutio, veluti Vitæ congener, neutiquam ſicca illi contraria. Hinc Senes idcirco ad interitum feſtinare dicuntur, quia per ætates, ſicciores ſemper fiunt. Deinde, quoniam ex Hippocrate 1. *Aphor.* 16. Victus humidus commendatur Pueris: Pueri autem humidi ſunt, utque in eadem humida natura conſerventur, humidus victus illis præſcribitur. Præterea; hoc eodem 3. *Aphor.* 9. dicitur, in Autumno exitiales morbos fieri; Ver autem ſaluberrimum eſſe, & minime exitioſum: atqui Ver humidum eſt, Autumnus vero ſiccus, ut propterea Tabidis nocuus dicatur. Inſuper; Pueritia omnium ætatum optima cenſetur, quia humida; Senectus autem peſſima, quia ſicca. Tandem, propria Aeris qualitas, & Natura, humida ponitur; igitur humida, & non ſicca conſtitutio, veluti ſalubrior anteferenda eſt, cum per illam Aer in ſuo naturali ſtatu ſervetur.

Verum hæc facillime diluuntur iiſdem plane Criteriis Ariſtoteleis, Galeniciſque. Et quidem Vitam egere humido dicemus, ſed proprio, conſentaneo, & alibili, ut idem Ariſtoteles advertit; non autem extraneo, incongruenti, & aqueo, quo potius illa extinguitur, quam foveatur; quo circa Vita comparatur ab eiſdem flammulæ, quæ oleo eget, ut conſervetur. Modo Hippocrates hic humidum ex imbribus externum inſalubre ait. Humidum victum, ideſt liquidum, & potabilem pueris febrientibus Hippocratem commendaſſe in commentario illius Aphoriſmi cum Heurnio expoſuimus: etenim is non vult alendos eſſe febricitantes cibis duris, ſolidiſque, ſed potabilibus, juxta ea, quæ *Aphor.* 11. 2. clarius explanavit. Autumnus non ſiccitate, ſed ſumma viciſſitudine exitioſos morbos parturit, ut ſuo loco dictum eſt. Et Senes ad interitum feſtinant ab effœto ſanguine, & a Viſcerum languore. Sed etſi ex ſiccitate mors contingeret, illa extrema eſſe debet, quæ vitæ fomitem exhauriat; ſecus vero, quæ moderata eſt, & externa, ſuperfluum humidum abſumendo, vitæ potius opitulatur, quam adverſetur. Poſtremo Aer ſua natura nec calidus, nec frigidus, nec humidus eſt, ſed fluidus, & permeabilis, cujuſcumque alterationis ſuſcipiendæ capax, atque tunc ſolum a ſua naturali conditione deſciſcere videtur, cum nimium denſatur, & craſſeſcit, vel plus juſto rareſcit, & diſtrahitur, ut proinde immobilis, ac impermeabilis evadat, quemadmodum Florentinis, & Boylæis experimentis jam ſatis innotuit: ſic enim præter naturam affectus vim patitur, & Animantibus cunctis infenſiſſimus fit, ut etiam illas vita privet.

Conſtat ergo ſiccitates eſſe imbribus ſalubriores. Sed cur etiam minus mortiferæ ſint, cum cæteroqui dictum ſit in ſiccitatibus febres acutas fieri? Cardanus diſtinguit febres acutas a morbis acutis, & ex 1. *Epid. Conſtit.* 1. & 2. *epid. ſect.* 3. colligit, acutas febres magna ex parte non eſſe mortiferas, quemadmodum vel ex Tertianis intermittentibus deducere eſt. Verum hujus Ratio petenda ex Aphoriſmo ſequenti.

APHORISMUS XVI.

Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi Comitiales, & Apoplexiæ, & Anginæ. In ſiccitatibus autem Tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, ſtillicidia urinæ, & difficultates inteſtinorum.

UT quiſque Rationem præcedentis Aphoriſmi deducat, enarrat hoc loco Hippo-

Digitized by Google

Hippocratés ęgritudines, quę ex multis imbribus, & quæ ex ſiccitatibus oriuntur: ex his namque inter ſe invicem comparatis facile innoteſcit, longe graviores eſſe, quæ in imbribus, quam quæ in ſiccitatibus contingunt. Hinc pleriſque viſum eſt, & præſertim Heurnio, ita ex græco in latinum ſermonem hunc vertere: *Namque aſſiduis imbribus, qui Morbi incidunt, hujuſmodi fere ſunt febres diuturnæ, &c.* Quare conſentaneum videtur voluiſſe Hippocratem, argumento a morbis ipſis per ejuſmodi tempora vagantibus deſumpto, præcedentem Aphoriſmum demonſtrare, quod minime advertit *in comment.* Galenus.

Febres diuturnas ex pluvioſa conſtitutione oriri poſſe patet ex antea traditis, quoniam per eam plurimæ aquoſæ ſuperfluitates cumulantur, quæ ſanguinem inficiunt, atque ad indebite fermenteſcendum diſponunt: cumque partim multitudine, partim etiam craſſitie diuturnum tempus exigant, ut diſſolvantur, longas propterea febres pariunt.

Eadem fermede cauſa alvi profluvia ex humida conſtitutione proficiſcuntur: ſiquidem iſtiuſmodi excrementa plerumque deferuntur in Inteſtina, & alvum plus æquo lubricam reddunt. Et quidem alvi profluvia hic, haudquaquam Dyſenteriæ, aut Diarrhœæ, ſed alvi dejectiones ab accuratioribus Interpretibus exponuntur, ut ex ipſo textu græco palam fit, ac manifeſtiſſime deducitur ex Celſo, qui ſententiam iſtam ſic eſt interpretatus: *In ſiccitatibus acutæ febres, lippitudines, tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio nervorum, quam Paralyſim Græci nominant.* Quin & Dyſenteriæ connumerantur potius ab Hippocrate inter ægritudines ſiccæ conſtitutionis. Quare Ventris laxitates, Inteſtinorum lævores, & citra dolorem uberiores egeſtiones deſignantur.

c. lib. 2. cap. 1.

Putredines hoc loco non ſolum intelligendæ ſunt humorum, ſed etiam partium ſolidarum, quales in Gangræna, & Sphacelo: quippe in Tempeſtatibus humidioribus nedum humores a naturali ſua conſtitutione declinant, adeoque corrumpi poſſunt, verum etiam membra Corporis flacceſcunt, & in putrefactionem abeunt; unde poſtmodum Gangrenæ, & ulcera ſordida, malique moris.

V. lib. 2. prædict. V. Piſon. & Vvepfer. de Apopl.

Morbi Comitiales, & Attoniti, facile etiam ex largis imbribus eveniunt, cum ex ipſis graviter Cerebrum afficiatur, & pravis humoribus gravetur, unde ſenſus, & motus torpor, atque abolitio.

Anginæ, ſeu gutturis, & faucium tumores ab humoribus eas in partes confluentibus gignuntur. Plerumque autem ex pluvia tempeſtate Tonſillæ, adenes ibidem ſitæ, ab abundantioris lymphæ confluxu tumeſcunt, & Anginas, quas ſpurias vocant, inferunt: itemque Raucitates, & Tuſſes, Broncoceles, & Parotides, pro circumjacentium partium affectarum diverſitate, & a varia ſtagnantis limphæ conditione.

V. Hip. lib. 2. & 3. de morbis de Angina ex pituita: & de ratione victus in Acutis.

Neque vero hæ ſolum ægritudines ex multis imbribus contingunt, ſed & aliæ plures conſimilis naturæ accidere poſſunt, non minus graves, quam antedictæ: quippe, ut antea notatum eſt, videmur ita natura comparati, ut moleſtius humido, quam ſicco tempore afficiamur, & potius inutilium humorum copia, quam inopia ſalutarium: quamobrem merito Hippocratés morbos in pluviarum multitudine contingentes, periculoſiores longe iis eſſe inquit, qui in ſiccitatibus eveniunt. Tabitudines namque etſi ſæpeſæpius ad mortem quoque perducant ægrotantes, in longius tamen tempus protrahuntur, & inducias præbent, quæ ſane ſperandæ non ſunt a prænarratis ægritudinibus. Præterquamquod Galenus, memoratas hic Tabitudines ad oculorum lippitudines ait eſſe referendas; ut proinde putet in ſiccitatibus Lippitudines tabidas fieri, ſeu ad tabem oculorum terminari: lippitudines autem periculi ſunt expertes. Articulorum dolores, & urinæ ſtillicidia, non diſſimiliter diu producuntur, & fere cum ægrotantibus conſeneſcunt. At vero ejuſcemodi affectiones in ſiccitatibus contingunt potius ab acribus, & ſalſis humoribus, qui tunc magis exacuuntur, & tenuiores redditi promptius artuum juncturas ſubeunt, & perioſtia laceſſunt, vel cum fero urinario commiſti, mingendi difficultatem pariunt, ſive ad Stranguriam, ſive ad Dyſuriam illam referamus. Quare collatis invicem ſiccis, & pluvioſis tempeſtatibus, facile nunc decernere erit, longe graviores, & periculoſiores eſſe, quæ cum imbribus, quam quæ ex ſiccitatibus contingunt.

Digitized by Google

APHORISMUS XVII.

Quotidianæ autem conſtitutiones, aquiloniæ quidem cogunt Corpora, firmiora, & agiliora, coloratiora, & melius audientia faciunt, & alvos exiccant, oculos mordent, & ſi pectus dolor aliquis prius obſederit, dolorem augent. Auſtrinæ diffundunt Corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggravant, & Vertigines faciunt, oculis, atque Corporibus difficilem motum præſtant, & alvos humectant.

COmparat hoc etiam Aphoriſmo Hippocrates quoſdam alios effectus, qui a conſtitutionibus ſiccis, & humidis oriuntur, & fortaſſe, ut manifeſtius oſtendat humidæ, atque auſtrinæ tempeſtatis incommoda, longe graviora eſſe iis, quæ a ſicca, & aquilonari proveniunt. Sed & quæ ex hac accedant Corpori emolumenta, ſimul una commemorat, ut nimirum omni ex parte concludat ſalubriores ſemper eſſe ſiccas conſtitutiones auſtrinis, & pluvioſis.

At hic non videtur de totius Anni, vel integræ alicujus tempeſtatis conſtitutione, ſermonem habere, ſed de illis tantummodo viciſſitudinibus, quæ in dies per quæcumque Anni tempora contingunt, cum Aer alterne mutatur, & oppoſitarum alterationum Aquilonis, & Auſtri vices ſubit: verumtamen ſi quotidianis mutationibus aquiloniis, vel auſtrinis hoc effectus parturit, proculdubio majores, diuturnioreſque erit allaturus; cum integra tempeſtate non diſſimiliter perflatur, ut antea Aphoriſmo V. notatum eſt, ut propterea Celſus inter ea, quæ Tempeſtates conſequuntur, retulerit, *l.* 2. *c.* 1. Aquilonem Ventrem adſtringere, dolores lateris, & pectoris afferre, ſanum tamen Corpus ſpiſſare, & mobilius, atque expeditius reddere; Auſtrum vero aures hebetare, alvum ſolvere, & totum Corpus languidum efficere.

Aquilonares autem Conſtitutiones Corpora cogere, ſeu denſare, certo certius eſt; ſiquidem humidas ſuperfluitates abſumit, poros conſtipat, & conſtipando membra condenſat, unde totius Corporis firmitudo. Hac etiam de cauſa frigidas, & ſeptentrionales Regiones incolentes, durioris, firmioriſque texturæ obſervantur, atque laborum omnium patentiores; Unde fortaſſe finxit etiam Antiquitas fortitudinem, & impenetrabilitatem in Corporibus exoriri. Nedum autem firmitatem, ſed etiam agilitatem aquilonares venti conferunt; nam exhauſtis humidis ſuperfluitatibus, atque aqueis excrementis, quibus plurimum Corpora gravantur, & hebetantur, illa graciliora reddita, fiunt quoque agiliora. Eadem etiam ratione videntur reddi poſſe coloratiora, quippe obeſa, ſucciplena, & humida, plerumque decolorata, & pallida obſervantur.

Quod melius audientia fiant, patet ſimiliter ex his, quæ ſuper Aphoriſmo V. dicta ſunt, ubi Auſtrum auditum hebetare ſcripſit Hippocrates. Fit namque ſæpenumero ſurditas, vel ſubſurditas, ob tympanum, ſeu membranam illam, primum a ſecundo meatu auditionis diſterminantem, nimia ſeroſitate laxatam, quo appulſus Aer eam non concitat motionem, percuſſionemque, quæ ſatis ſit auditioni perficiendæ, unde vel ſonus non percipitur, vel obtuſe admodum, quemadmodum experimur in Tympano bellico madefacto, ſi tum pulſetur, quod tamen ingentem ſonitum edit, cum tenſum, ſiccumque evaſerit.

Alvos præterea exiccari in conſtitutionibus aquiloniis, ſeu conſtipari, & obdureſcere, ut excrementa prompte non deponant, antea quoque oſtenſum eſt, cum & egeſtiones quæcumque deficiant per ejuſmodi ſiccam, frigidamque conſtitutionem, urina ſolum copioſiori plerumque perſeverante, compreſſo e glandulis, & tubulis aquoſis latice per univerſum Corpus diſperſo.

Additur & hic *oculos morderi*, hoc eſt ardorem, ac pruritum in oculis, & palpebris excitari: aut quia impeditæ perſpirationes oculos petunt, & per membranas, præſertim adnatam diffuſæ moleſtam inferunt motionem; aut quia corrugatione ibidem inducta præterfluentem ſanguinem venæ ex arteriis prompte non excipiunt, ſed quodammodo retardant; unde etiam aridæ lippitudines. Nec mirum, ſi præ cæteris partibus oculi in his conſtitutionibus afficiantur, veluti qui obnoxii ſunt cuicumque Aeris alterationi, omnemque ejus vim primi ſentiunt.

Augent quoque frigidi, ſiccique Aquilones dolores pectoris, ſi prius iſti partes illas obſederint. Siccitas enim faucium, & gutturis aſperitatem inducit, unde Tuſſis facile exoritur, quam deinde dolor pectoris inſequitur; cumque frigus eidem quoque infenſum ſit, profecto ſi antea doluerit, longe gravius ab aquilonia conſtitutione afficietur, per quam utrumque jungitur Pectori moleſtiſſimum.

A Con-

A Conſtitutionibus vero Auſtrinis Corpora delaxantur, & humefiunt: nam Auſtri humidi ſunt, & pluvioſi; Auditus obtunditur, imo & reliqui ſenſus omnes hebetantur, Caput gravatur, & multis repletur excrementis, unde Vertigines, & hebetudines oculorum, atque totius Corporis ad motum impotentia, & ad cæteras operationes, præſertim animales, obeundas ineptitudo, ob nervorum ſcilicet laxitatem, a ſanguine, ejuſque nutritio liquore ſeroſiori. Alvi denique lubriciores fiunt, tum ex mala digeſtione, quæ, flante Auſtro, fieri ſolet, tum ex facili inutilium humorum per humectiores ductus ad alvum depoſitione, præſertim quia fibræ Inteſtinorum per idem tempus auſtrinum prompte admodum laxantur, ipſeque fæces humidiores redditæ facilius quoque egeruntur. Quæ ſane cum ex antea demonſtratis notiſſima ſint, ulteriori non egent explicatione.

Solum paulo uberius Vertiginis cauſam examinemus: equidem non bene conſtare videtur, quod ex dialibus Auſtris, & ex diebus auſtrinis fugacibus, Vertigines oriantur; quippe Hippocrates ægritudines referens ex auſtrina, & diuturna tempeſtate imminentes, ne verbum quidem fecit Vertiginis, quam proculdubio veluti cæteris periculoſiorem recenſere debuiſſet, eoque magis ſi ex diurnis Aeris mutationibus, atque alterationibus ab Auſtro diali oriundam fateatur. Jure ergo exiſtimat Cardanus legendum cum Theodoro Gaza *(cui uni plus credendum eſſe*, inquit, *in hac cauſa, quam univerſis Interpretibus latinis, ut qui Græcus natus ſit, & exquiſitiſſimam ſcripſerit græcam Grammaticam, ut rationem dicendi nemo melius callere potuerit) Vertigines in oculis fieri*, pro eo, quod ſcriptum eſt ſejunctim, *Vertigines faciunt, Oculis, atque Corporibus difficilem motum præſtant*. Addit præterea nequaquam potuiſſe Hippocratem de Vertigine Cerebri, quæ cum Comitiali morbo convenit, ſermonem habere, eo quod unius diei conſtitutio minime poſſit materiam congregare Comitiali, aut Siderationi aptam. Verum quænam ſit hæc oculorum vertigo ipſe non explicat. Putaverim ego eſſe quandam in viſu Trepidationem, cum objecta per Aerem vapidum ſpectata quaſi trepidare, concuti, & vacillare videntur. Id autem quamvis in oculis, ipſiſque nervis ocularibus, & in tunica Reticulari fieri poſſit, perturbata per ſeroſitates objectorum repræſentatione: ſæpius tamen contingit ex radiorum Solarium in craſſiori Aere refractione, atque luminis ad oculos pertingentis quadam veluti inflexione, titubationeque. Sæpiſſime enim idipſum experimur, cum fluctuantem aquam, ſcintillantes igniculos, & tremulum lumen candelarum ex ſevo confectarum attentius intuemur. At vero accidit facillime per auſtrinas conſtitutiones Aerem iſtiuſmodi perturbationem ſubire, cum turbulentus ſimul fiat, craſſus, & radiis Solaribus confertus: ſed & oculi una quoque per idem tempus hebetantur, & caligine ſuffunduntur, ut propterea male objecta corpora cernere queant, vel nonniſi cominus, præſertim cum a denſis nubibus Aer ſit tenebricoſus, aut luce crepera vix ſublucidus.

APHORISMUS XVIII.

Quantum ad Tempora Anni. Vere quidem, & prima Æſtate Pueri, & qui hos proxime ſequuntur ætate, optime degunt, & ſani ſunt maxime; Æſtate vero, & Autumno aliquatenus Senes; per reliquum autem Autumnum, & Hiemem, qui medium ætatem habent.

Proſequitur nunc Hippocrates ſingulis Hominum ætatibus convenientia Anni Tempora explicare, cum inferius ægritudines iiſdem contingentes ſic enarraturus.

Enumerat autem quatuor tantummodo Temporum mutationes, aut quia iſtæ ſenſibiliores ſunt, & vulgo magis receptæ; aut quia de Regionibus in Zonis, & Climatibus Temperatis ſolum ſermonem habere voluit; aut quia demum in his tantum obſervationes ſuas inſtituit, cum ea, quæ experimentis comperit, conſulto ſcripſerit, & Poſteris tradiderit.

Facto itaque initio a prima Anni ætate, ſeu Vere, Pueros inquit optime ſub illo valere, quibus & Adoleſcentes adjunxit, ut ſignificare videntur verba illa: *& qui hos proxime ſequuntur ætate*. Etenim Hippocrates non quatuor ætates ſolum in Hominum Vita, quemadmodum viſus eſt docere Galenus, ſed multo plures diſtinxit; quamobrem Celſus merito eos hic interpretatur, qui illis ætate vicini, proximi, conjunctique ſunt: atqui proximi, & conjuncti Pueri ſunt Adoleſcentes. Sic pariter cum Vere primam Æſtatem, ſeu illius principium conjunxit, quod ejuſdem ſit fere conditionis: quamquam Galenus ſuperſtitioſe nimis Adoleſcentes Vere, Æſtatis vero initio Pueros ſalubriter vivere commentatus eſt.

Æſta-

Digitized by Google

Æſtate autem, & Autumno non omnino, ſed aliqua ex parte Senes ſanos degere, & per reliquum Anni tempus, atque ſuccedente Hieme eos, qui mediam, ſeu conſiſtentem ætatem habent.

Quibus Hippocratem reprehendere libido eſt, quique nodum in ſcirpo quærunt, multa in hoc Aphoriſmo notant. Primum, illum redarguunt oblivionis, quod ſuperioribus Aphoriſmis dixerit Naturarum alias quidem ad Æſtatem, alias vero ad Hiemem bene, maleve ſe habere: quo ſane inquiunt ſatis fuiſſe conſtitutum, quod hic inutiliter videturrepetitum, cum & Pueri, & Juvenes, & Senes ſub generali ætatum conſideratione omnino comprehendantur. Addunt inſuper non recte dictum ab eodem: *Vere pueros, & qui proxime ſequuntur ætate*, ſcilicet Adoleſcentes, *optime degere*; cum id tempus ſua natura ſit cunctis ſaluberrimum, ideoque non ſolum Pueris, & Adoleſcentibus, ſed etiam Juvenibus, atque in conſiſtenti, ac ſenili æſtate conſtitutis, documento ejuſdem Hippocratis *Aphoriſmo 9.* Si præterea, ſubdunt, Pueri Vere, ob conſimilem Naturam, & Temperiei commoderationem, bene ſe habent, cur eſt, ut etiam primam Æſtatem addiderit? quæ cæteroqui calorem præſefert aliquanto prævalentiorem puerili ætati penitus incongruentem, cum hæc undequaque moderamine fruatur, & gaudeat. Sed nec omnino videtur verum, Pueros Vere optime degere, nam ex infra dicendis conſtabit per id tempus ſanguineis morbis illos corripi.

De Senibus quoque addunt, quod licet bene ſe habeant Æſtate, Autumno tamen ii male vivant: quippe Autumnus tabidis malus dicitur, inter quos Senes ab eodem Hippocrate referuntur, 2. *de Morbis*, itque, utpote inæqualis, utriſque exitioſus eſſe ſolet: Senibus autem potiſſimum, ob maximum ejus ætatis languorem. Sed & perperam illis videtur adjectum, *Æſtate vero, & Autumno aliquatenus Senes*: quaſi hi non omnino bene ſe habeant Æſtate, cum tamen ſenilis calor veluti imbecillis, & infractus, quam maxime foveatur, & adjuvetur ab ambientis Aeris æſtivo calore.

Amplius, qui in media, ſeu conſiſtenti ſunt ætate, nec videntur rationabiliter dici poſſe ſalubriorem vitam ducere per reliquum Autumni tempus, & in Hieme; quandoquidem hi frigidi quoque, & ſicci dicuntur, atque melancholicis ægritudinibus obnoxii, minuſque ferentes Autumnales Aeris viciſſitudines, atque inæqualitates.

Denique cum hoc loco Hippocrates de Temporibus agat, quæ ſingularum ætatum Temperaturis congruant, ut videntur denotare verba illa: *ſani ſunt maxime*; certe, quemadmodum Pueriſis ætas, & quæ proxime hanc ſequitur, ob conſimilem temperaturam, bene ſe Vere habebit, & optima ſanitate fruetur; ita ex adverſo Senilis Hieme, & Juvenilis Æſtate optime degebit, cum alias ab eodem dictum ſit, minus periclitari eos, qui Tempori magis congruunt in ſuis Temperiebus.

At iſti injuſte nimis Hippocratem arguunt, cui manifeſtæ rationes, & experientiæ ſuffragantur. Et quidem *Aphoriſmo 2. hujus libri*, generalem tantummodo rationem habuit naturarum, quod aliæ ad Æſtatem, & aliæ ad Hiemem bene, maleve ſe haberent; ubi nedum ſalubritatis, ſed etiam proclivitatis ad ægritudines contrahendas meminit: At hic, reſtrictiori ſermone, ætates memorat, quæ in anni tempeſtatibus ſalubrius degunt; unde quod ibi generaliter protulit, hic ſpeciatim ſingulis ætatibus aſcribit. Ver, quamvis ſua natura ſaluberrimum ſit, maxime tamen puerorum ſanitati conducit: et tametſi Senes bene quoque ſe habeant Verno tempore, relati ſcilicet ad cæteras præcedentes tempeſtates, adhuc tamen ſalubriorem vitam ducunt Æſtate, cum nimirum calidior Aer vividiores reddit cunctas eorundem operationes. Dixit etiam *prima Æſtate* Pueros, & Adoleſcentes eadem ſalubritate frui, quoniam principium Æſtatis eamdem referre ſolet cum Veris fine temperiem, & conditionem, cum per id tempus Aer non adeo fervidus ſit, ut mollem puerilium carnium texturam exolvere, & eliquare queat, præſertim ſi initium Æſtatis ea diſtributione ſumatur, qua idem Hippocrates juxta morem Antiquorum ab ortu Vergiliarum ad Solſtitium æſtivum facere conſueverat. Cæterum, quod tunc ægrotare aliquando illis accidat, non inde fit, ut plerumque, & maxima ex parte ſalubribus non degant: quippe cunctis temporibus omnibus ægritudinum generibus Homines in unaquaque ætate laborare poſſunt, tum præſertim, cum præpotens cauſa ægrotare faciens præceſſerit.

Autumnus Senibus plane periculoſus eſt. Neque vero, inquit Hippocrates, ſalubriter illos vivere tempore Autumnali, ſed tantum *aliquatenus*, ſeu *aliquantiſper*, ſi potiſſimum Æſtatis conditionem referat; unde disjunctim legendum, *Æſtate*

Digitized by Google

vero, & Autumno aliquatenus : itaut ſenſus fiat, Senes Æſtate quidem bene degere; Autumno vero aliquatenus, ideſt aliqua ex parte, præcipue inter illius initia, & conſimilem Æſtati conſtitutionem participaverit: id quod præſertim fieri ſolet, ipſo ineunte. Per reliquum autem Autumni tempus, & Hiemem, bene ſe habebunt conſiſtentem, ac mediam ætatem adepti, qui non ſolum Viri, ſed & Juvenes, intelligendi ſunt, utque commentatur Heurnius, etiam a XXV. anno ad XL. producti, comprehendentes nimirum Juventutem, & Virilitatis initia, cum reliquum ætatis virilis referatur Hippocrati ad crudam Senectutem, quæ, ex mente ejuſdem Auctoris, initium ſumit a ſeptimo annorum ſeptenario: tunc enim vires robuſtæ ſunt, & ſanguis vegetior; unde Autumni inæqualitatem nedum ferent, qui in media, conſtantique ætate ſunt, ſed etiam ſuperabunt Hiemalis temporis rigorem; clarius proinde Celſus hanc ſententiam eſt interpretatus, ut Juvenes Hieme, quique inter Juventam, & Senectutem ſunt, ſalubriorem vitam ducere ſcripſerit. Accedit, quod conſiſtentem ætatem nacti, fiunt omni ex parte prudentiores, ut quaſcumque cauſas externas vitare; & ab Aeris viciſſitudinibus, atque alterationibus ſe tueri, quam optime calleant. Denique puerilis ætas, veluti in moderamine ſita, Vere cæteris temporibus temperatiori, melius ſe habet: porro id mediocritatis eſt, ut in alterutram partem vergens, a ſanitate declinet. At vero intemperatæ Naturæ a mediocritate recedentes, ut in ſalubritatem revocentur, in oppoſitum quodammodo ſtatum ducendæ ſunt; unde in oppoſitis ſibi tempeſtatibus melius degunt, ut alias etiam meminimus; quamobrem Juvenes, & Viri ante annum quinquageſimum floridiori ſanguine præditi, ſicut Æſtatis ardorem non bene ſufferunt, ita hybernum frigus melius ſuſtinent, imo exinde ſalubrius vivunt, ſanguine in contractiorem craſim reſtituto.

APHORISMUS XIX.

Morbi omnes quidem in omnibus temporibus fiunt, quidam vero magis in quibuſdam ipſorum & fiunt, & exacerbantur.

Quoniam hucuſque Hippocrates ægritudines in diverſis Anni conſtitutionibus, ac tempeſtatibus evenientes retulit, atque in poſterum erat enarraturus, ne quis inde crederet eas nonniſi his vigentibus futuras; in reliquis vero nequaquam, admonet hoc Aphoriſmo Medicos, ut unoquoque tempore, ac vigente quacumque Anni tempeſtate, conſtitutioneque, cujuſque morbi periculum timeant, cum quolibet tempore illi accedere poſſint, & vage omnia Corpora efficere. Sunt tamen illorum plerique, qui magis uno, quam alio Anni tempore obſervantur, & affligunt; Unde nonnulli potius Æſtate, quam Hieme, alii Autumno potius quam Æſtate: ſic experimur pleuritides, catarrhos, paralyſes, ſopores Hieme potius evenire, quam Æſtate, febres ardentes, tertianas, variolas, morbillos, eryſipelata, magis Æſtate, quam Hieme. Sunt & alii, qui licet fieri quidem poſſint quocumque anni tempore, magis tamen alio increbreſcunt, & exacerbantur: Hydropes enim aliquando contingunt Æſtate: exacerbantur autem Hieme: ut & Quartanæ febres Æſtate, & ſæpeſæpius Autumno invadentes, graviores, inſenſioreſque obſervantur brumali tempore. Verumtamen a Cauſis petenda iſtiuſmodi morborum varietas; etenim qui omnino ab Aere pendere videntur, licet ſoleant eſſe communes, univerſales, & Epidemii, poſſunt nihilominus certo quodam Anni tempore exacerbari, ac vigere; A cibis vero, laboribus, animi pathematibus, aliiſque cauſis inducti, ſicuti particulares plerumque ſunt, ita peculiaribus mutationibus permutantur, quarum certa ratio haberi nequit, cum fere indefinitæ illæ ſint.

A propriis, & peculiaribus etiam Corporum conſtitutionibus, atque habitudinibus ſæpenumero accidit, ut morbi quoſdam ſolum arripiant, cum aliqui unius, & alii alius conſtitutionis, aut habitudinis ſint immunes. Atque hinc fit, cur graciles aliquando ægrotent, & obeſi ſalubriter degant, ut & Pueri infirmentur, non Senes, fœminæ, non mares, ſedentariam vitam ducentem, haudquaquam exercitiis dediti, vel contra. Refert Cardanus olim Patavii gravi quodam morbi genere fuiſſe Hebræos ſolum affectos, alios minime: & Baſileæ alias, peſtilenti ægritudine Cives dumtaxat laboraſſe, non advenas: forte quia ex vitio a cibis, potibuſque jam pridem in communem uſum habitis illorum habitudo, atque Corporum conſtitutio eam contraxerant in humoribus, & ſanguine diſpoſitionem, ut luem illam ſoli Cives incurrerent, non Exteri, alio victus gene-

genere uſi Anno 1618. ſolos pueros per univerſam fere Italiam, ſed immanius per Regnum Neapolitanum Angina maligna ſuſtulit, cujus deinceps contagione interierunt ſuccedentibus annis omnis fere generis quadrupedia cornigera; præſertim boves. Huc etiam referri poſſunt morbi illi, qui Endemii, ſeu Patrii appellantur, qui ſcilicet peculiares tantummodo Regiones infeſtant, ut eſt Scorbutus, familiaris Germanis, Hollandis, Danis, & Anglis: Sic pariter fuit Lepra apud Hebræos, Elephantiaſis apud Græcos, Mentagra Romanis tempore Plinii, Sudor Anglicus. Plica Polona, & Syphillis, ſeu Morbus Americanus.

Unde autem Morbi omnes omnibus indiſcriminatim, & univerſis Anni temporibus contingere poſſint, ratio deſumenda videtur ex eo, quia Morbi potius ab internis Cauſis, puta humoribus præter naturam affectis, quam ab externis, & procatarcticis, quæ vulgo occaſiones appellantur, exoriuntur: cumque illi quocumque Anni tempore infici poſſint, atque diverſimode permutari, inverti, & a conſueto, ac naturali more diſciſcere, poterunt quoque, quandocumque male affecti fuerint, omnes, & quoſcumque morbos in quibuſvis Corporibus parere. At vero, quia non tam facile ſponte ſua vitiantur, niſi ab Aere, cibis, ac potibus, cæteriſque cauſis, nonnaturalibus dictis, perturbentur; hinc fit, ut ſæpenumero iſtas diverſimode Corpora alterantes morbis conſequantur, & aliquando magis, aut minus exacerbentur, pro varia earumdem, & Corporum affectorum conditione.

APHORISMUS XX.

Vere etenim Furores, & Morbi melancholici, & Comitiales, & profluvia ſanguinis, & Anginæ, & Gravedines, & Raucedines, & Lepræ, & Tuſſes, & Impetigines, & Vitiligines, & puſtulæ ulceroſæ plurimæ, & tubercula, & Articulorum dolores.

ENumerat nunc Hippocrates hoc, & ſequentibus Aphoriſmis ægritudines, quæ ſingulis Anni temporibus plerumque accidunt. Facto autem initio a Vere, inquit, Furores, morbos melancholicos, Comitiales, alioſque eo tempore evenire; non quod hi ſolum, ea Anni tempeſtate contingant, ſed ut plurimum: cum & alii plures, conſimilem naturam participantes, per idem tempus obſervari poſſint, ubi præſertim nil obſtiterit, quod ratione propriarum conſtitutionum, & ætatum, vel etiam peculiaris Climatis, & Regionis, aut demum cauſa ciborum, potuum; exercitiorum, cæterarumque Rerum nonnaturalium, Vernalis temporis diſpoſitionem perverterit, atque immutaverit.

At hic illico ſe exhibet enucleanda non levis in Hippocrate Contradictio. Is enim *Aphor. 9. hujus*, Ver ſaluberrimum confitetur, & minime exitiale, indicans exinde vel nullos, vel leviſſimos morbos Veris tempore evenire: modo enarrati morbi, & multi ſunt, & peſſimi, quales potiſſimum Comitiales, ſanguinis profluvia, Anginæ, Lepræ, puſtulæ ulceroſæ, a quibus non raro periclitari, & perire ægrotantes cunctis notum.

Conatur Galenus *in Comm.* contradictionem hanc ſolvere, & utramque ſententiam in commodum ſenſum referre, ſaluberrimum inquiens bene dici Ver, etſi hos pariat Morbos, quoniam a centro Corporis ad ejuſdem habitum humores vitioſos educit: nam hoc ipſo tempore profundum Corporis expurgatur, vitioſis humoribus a partibus principalibus ad Cutem pervenientibus, vel ad loca viliora tranſpoſitis. Sed & alii enarratos morbos a ſola ſanguinis plenitudine ortos putant, quæ comparata ad cacochymiam levior, & quodammodo ſalubrior cenſenda videtur. Verum adſcripſit Hippocrates Aphoriſmo IX. Verni temporis conſtitutionem ſanis Corporibus congruentem, quibus proculdubio ſaluberrima eſt; at vero Corpora recrementis inquinata, & male affecta, cum adventante Vere alterantur, & morboſa fiunt, in ea potiſſimum mala incidunt, quæ hoc Aphoriſmo recenſentur; Hæc enim eſt differentia inter tempus vernale, & cæteras Anni tempeſtates, ut illud, niſi Corpora impura fuerint, & pravis ſuccis imbuta, in optima ſalubritate tueatur; reliquæ vero tempeſtates, etiamſi Corpora bene ſe habeant, adhuc tamen male afficiant, & alterent; quippe Æſtate ſudoribus, oris amarore, ſiti, ciborum faſtidio, cruditate, laſſitudine, anxietate plurimum vexantur: quin & excandeſcente ſanguine, facillime corripiuntur febribus, doloribus, vigiliis, diarrhœis, cæteriſque gravioribus ſymptomatis, humorum omnium acritatem, tenuitatemque ab æſtu conſequentibus: & Hieme catarrhi, tuſſes, gravedines, raucitates, perfrigerationes fiunt: At Vere nil horum accidit, ſed Corpus ab Aere temperato in ſumma mediocritate

Digitized by Google

tate conſtitutam omni fere vitio caret; quamobrem niſi humores pravi, & excrementa alicubi reſtagnaverint, ſane morbi nulli per id tempus aderunt.

Quo autem pacto Furores, & Morbi melancholici, ac Comitiales, ſicut pariter lepræ, puſtulæ, & dolores articulorum Vere accidere poſſint, quave ratione inter Vernales ægritudines hic recenſeantur, alia eſt hujus loci gravior difficultas; cum alioqui referendæ illæ videantur inter Morbos hyemales, præſertim quia ex ſuperioribus Aphoriſmis major pars horum in Conſtitutionibus pluvioſis, & Auſtrinis evenire dicta eſt: Auſtrinæ autem, & pluvioſæ Conſtitutiones, quam maxime vigere obſervantur Hieme, non Vere. At huic facile occurret, qui ratum habuerit, Morbos Vere contingentes, ex peculiari ejuſdem conſtitutione, ſequi vitium ſanguinis, cum hic eo tempore internam ſubeat commotionem, atque partium inutilium ſenſibiliorem plane ſecretionem, exolutionemque; quin & manifeſtius fermenteſcat, increſcat, & moveatur, eo prorſus modo, quo per idem tempus experimur ſucco alibiles adaugeri, & promptius, uberiuſque poros, fibraſque Arborum ſubire. Quoniam vero ſanguis per partium texturam tranſiens, præcedenti Hieme, non tam commode a ſuis impuritatibus potuit depurari, accedente Vere, quo Carnium textura laxior fit, & ductus, ac ſecernicula Corporis patentiora evadunt, melius ille repurgatur, ut pene novam videatur ille induere naturam. Quo etiam fit, ut vagantes per Hiemem Quartanæ, aliæque horrificæ febres, eodem Verno tempore deſinant, ſecretis nimirum, depulſiſque ſanguinis inquinamentis. Idipſum comprobare licet, analogia Microcoſmi cum Macrocoſmo; in aquis thermalibus, quæ ſponte ſua per eadem tempora e Terræ Viſceribus erumpunt, & vires ſuas exerunt longe cæteris temporibus efficaciores. At vero quis non videt Venas, & Arterias Vernali tempore turgere, pulſus fieri elatiores, roſeo colore vultum præcipue decorari, urinas augeri, capillos renaſci, & ſanguinem ipſum vegetiorem redditum, ſponte ſua pleriſque naribus extillare? Si ergo ſanguis Vere ejuſmodi mutationes ſubit, non mirum, ſi morbi tunc ſanguinei exoriantur, quos hoc loco memorat Hippocrates, ubi aliquod vitium is contraxerit, ſecretis nimirum, depulſiſque impuritatibus. Et quoniam præcedenti Hieme plerumque ſanguis ex conſtipata cute, ac perſpiratione impedita, acorem, aut acritatem contrahit; idcirco furores, morbi melancholici, lepræ, aliæque ſimiles ægritudines contingunt, variæ ſolum, pro varietate partium, in quas excrementoſi humores deponuntur.

V. Hipp. l. de Nat. hom.

Furores hoc loco memorati, non ſunt, qui cum febre accidunt, cujuſmodi eſt Phrenitis; ſed ſolum communi nomine dicti, Mentis motiones, ſeu deſipientiæ, quas idem Hippocrates unico vocabulo eſt complexus, cum inquit *6. Aph. 53. deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ vero cum ſtudio, periculoſiores*. Diſtinxit autem alibi idem Auctor quatuor claſſes deliramentorum, quæ ſcilicet cum feritate, & impetu, ut in Phrenitide, & Mania; quæ cum mœſtitia, & timore, ut in Melancholia, cum manſuetudine, & fatuitate, ut in Inſania, & Stupiditate; & demum quæ cum riſu, & lætitia, ut in Amore, Gaudio, & Ebrietate. Modo videtur hic, vel generali quodam delirio, ſeu mentis depravatione, furorem deſignaſſe; vel eam tantum deſipientiæ ſpeciem, quæ cum riſu, & gaudio evenit; cum hujuſce generis deſipientia a ſanguine potiſſimum vegetiori, vividiorique pendere ſoleat. Non incongrue etiam intelligi poſſet delirium Melancholicum, quodammodo indicatum in textu: ſiquidem ſanguis acore quodam per precedentem Hiemem infectus, & adventante Vere repurgatus, facile ejuſmodi acidas ſuperfluitates liberiori meatu per laxiorem viſcerum teſturam trajicit, & in glandulas per Cerebri corticem diſperſas deducit, vel alio deponit; unde Cerebrum in ſuis functionibus animalibus depravetur, quandoquidem, docente eodem Hippocrate, affecto Liene, atque ſiniſtro hypochondrio fortiter pulſante, Mens illico commovetur: Et alibi, in morbis melancholicis furorem quoque evenire dicitur; & *6. Epid. ſ. 3.* ſanguineum Corpus in melancholiam, biliosum in furorem tranſire fertur. Quamobrem non immerito hic Furores, vel generatim Mentis motiones, vel deſipientias cum gaudio, & amore, vel etiam cum vehementi quadam in hac applicatione, quæ internos ſenſus fatiget, ſive idiopathice, ſive ſympathice, poſſumus congruenter interpretari.

6. Aph. 56.

Pro morbis autem Melancholicis, nedum deliria melancholica, ut pleriq; vertunt, ſed quæcumque aliæ ægritudines a melancholicis, tartareis, & acidis ſuccis progenitæ, ſumi poſſunt, ut conſueverunt, eſſe Strumæ, obſtructiones, tumores duri, hypochondria-

driacæ affectiones, & ſimiles. Acidum enim, quod in fermentis Viſcerum, cæteriſque liquoribus vi, aut copia exorbitat, & per Hiemem veluti ſopitum forte hæſit, Verno tempore dilutius effluit, & varias partes petens patentius inficit, diverſaſque ægritudines parit pro Corporum, & ætatum diverſitate; Unde lympham, ſanguinem, ſuccum alibilem, cæteroſque humores in viſceribus, & glandulis figens, diverſimode quoque præter naturam afficiet. Jure ergo notantur hic potiſſimum ab Hippocrate morbi melancholici, puta ab ejuſmodi ſuccis melancholicis, & acidis inducti; quoniam hi præſertim Vere in Corporibus male affectis ex præcedenti hyberno tempore exoriri poſſunt, repurgato nimirum ſanguine a fœculentis hiſce humoribus acidis, per Hiemem cumulatis. Qua etiam ratione Comitiales morbos fieri dicendum eſt, ut qui Hieme veluti latuere, mox Vere prodeant, exuta quodammodo natura vetere, fœdamque humorum omnium, & præſertim ſanguinis conditionem, renaſcentis Anni beneficio.

Verum hic dubitare contingit, cur Hippocrates retulerit morbos Verno tempore contingentes ad eos potiſſimum, qui Caput, & Cerebrum divexant; alius autem interni Viſceris ægritudinum non meminerit? At cum Vernales Morbi metaſtaſis, & abſceſſus naturam referant, quod impuritates ſanguinis tunc temporis ſecernantur, & iſtæ plerumque in glandulas abſcedant, proinde fit, ut Cerebrum, quod magna glandula dicitur, potiſſimum ex illarum decubitu afficiatur: neque vero Cerebrum ſolum, ſed etiam circumjacentes glandulæ faucium, & colli, non raro inficiuntur, & ejuſcemodi ſuperfluitatibus imbuuntur. Quod autem Abſceſſus morbi iſti rationem referant, clare deduci poteſt ex eo, quod Hippocrates inter Vernales ægritudines retulerit quoque Impetigines, Vitiligines, Lepras, puſtulas, & tubercula, quæ ſane decubitus ſunt vitioſorum ſuccorum in glandulas ſubtercutaneas; quin & articularii dolores, hoc eodem loco memorati, pari modo ad Abſceſſus ruducuntur, ut liquet. Sed tamen, non hinc quis credat, has ſolum hoc Aphoriſmo deſcriptas ægritudines Verno tempore exoriri, cum & aliæ, aliæque ſimiles non diſſimiliter prodire poſſint, ſi fortaſſe in alias, aliaſque partes, vitioſi illi humores, a ſanguine ſecreti, transferantur; quippe non raro compertum eſt, per idem tempus & Pleuritides, & Peripneumonias, & Choleras, & Febres, aliuſque generis acutas ægritudines ſæviiſſe; quamquam Hippocrates illas ſolum, ut frequentiores, veluti in exemplum, Medicis objecerit; cum & hæmorrhagias, & gravedines, & raucitates, & tuſſes pariter adjecerit.

Sanguinis profluvia frequentiſſima Vere eſſe ſolent, nedum per conſuetos ductus Uteri in fœminis, & in maribus per mariſcas, ſed etiam per Nares, & Os: Sunt etenim plerique, qui quotannis, ſtatuto quodam tempore vigentis Veris, hæmorrhagias narium patiuntur, quæ niſi ſanguifera vaſa ad certam quantitatem depleant, nulla arte cohiberi poſſunt; at vero ſponte ſua deſinunt, ſtatim atque ſanguis deferbuerit, & in priſtinam, naturalemque craſim fuerit reſtitutus. Novi etiam, qui ſingulis annis menſe Majo per aliquot dies ſanguinem expueret citra cujuſvis periculi ſuſpicionem, imo cum ante hoc tempus Capite doleret, totoque Corpore anxius, & anheloſus videretur, mox ab excreto ſanguine levabatur adeo, ut meliorem habitudinem indueret, & ſalubriorem deinceps vitam viveret. Contingunt autem hæmorrhagiæ iſtæ, aut quia ſanguis tunc vegetior, floridiorque redditus a ſuis conceptaculis ſponte exilit; atque per teneriora, laxioraque venarum, & arteriolarum oſcilla ſibi quodammodo vias aperit, majorem forte exquirens capacitatem, cum illum pori partium ſatis excipere non valeant: aut quia acore per Hiemem contracto eaſdem laceſſit, ac reſerat: aut etiam quia partes ipſæ Corporis molliores, laxioreſque per id tempus redditæ, liberum luxurianti ſanguini aditum præbent. Verum enim vero nec Hippocrates quamcumque ſanguinis eruptionem Vere contingentem hoc loco ſumendam voluit, ſed largam, & copioſam: nam inquit, *ſanguinis profluvia*. Et quamvis non expreſſerit modum, & locum iſtiuſmodi profuſionis, nihilominus credere licet anaſtomoſi potius proſilire, per hiantes venarum, aut arteriolarum fines, ubi illæ mutuo coeunt, & ex his in illas ſanguis propellitur. Quod ſi ex arteriolis egreſſus porros partium ſubeat, & uberius, quam par ſit, effluat, atque reſtagnet, inflammationes, ac apoſtemata parit. Hinc non immerito in textu dicitur, inde Anginas quoque exoriri, cum ſcilicet in glandulis, ac muſculis faucium, & gutturis is hæret.

Non diſſimiliter Raucitates, & Gravedines evenire credendum eſt, ſive quod ſeroſiores diluti ſanguinis ſuperfluitates in os, & nares a Cerebro confluant; aut e vaſis lym-

phaticis in eorumdem glandulas derivent; ſive quod ſolam in Aere mutationem a Solis acceſſu illæ conſequantur: ſiquidem ejus vi proximiora, noſtro Vertici ſigna perluſtrantis ambiens calor ſenſibilior perſentitur, unde attenuantur humores, & aquei vapores e Terraqueo globo uberius elati vapidum, pruinoſum, ac nimboſum Aerem efficiunt, catarrhorum certiſſimum promotorem.

Lepræ hoc loco memoratæ num revera illæ intelligendæ ſint, quæ maximi apud Veteres horroris erant, & nedum inſanabiles credebantur, ſed etiam contagioſæ, dubitari poteſt: nam ſi ejuſmodi conditionis, & naturæ Lepra foret, non videtur ex vernali conſtitutione illam poſſe oriri: quippe ſanguis licet Vere a ſuis impuritatibus repurgetur, numquam tamen eam pertingit pravitatem, quæ tam horribilem, contagioſamque affectionem pariat; ut non raro etiam inſtar peſtis miſerrime patientes enecet. Accedit, quod Hippocrates ſimul cum Lepra junxit Vitiligines, & Impetigines, quæ longe mitiores ſunt Cutis ægritudines, utpote citra vitæ periculum tolerabiles, & abſque contagio. Quare alterius generis videtur ſtatuenda, qualis noſtra ætate Scabies, & Puerorum Porrigo eſt, Sed enim non eadem fuit Hæbreorum, Græcorum, & Arabum Lepra, quamvis Mercurialis *libr. de Morbis Cutan.* 2. *c.* 5. contendat Lepram Græcorum, ſeu Elephantiaſim, eſſe Albaram nigram ab Avicenna deſcriptam *lib.* 3. *f. tr.* 3. *c.* 1. Eam namque differentiam ſtatuit Marcellus Donatus *lib.* 1. *de hiſt. med. mir. c.* 4. inter Lepram Arabum, & Elaphantiaſim Græcorum, quod illa tumorem pedum, & crurum, cum varicibus protuberantibus, & atro colore, referret, ex Rhaſi *lib.* 9. *ad Almanſorem cap.* 93. Elephantiaſis vero Græcorum univerſi Corporis fœdum tumorem adjunctum haberet, adeo ut Paulus *lib.* 5. *c.* 1. univerſi Corporis Cancrum appellaverit, & Galenus *lib.* 2. *de Morbor. Cauſis c.* 8. Elephantiacis totam formam immutari tradiderit. At vero hoc morbi genus fuſius deſcribere viſus eſt Aretæus *lib.* 2. *c.* 13. *Tumores enim*, inquit, *alii juxta alios exurgunt, nondum quidem continui, ſed craſſi, & aſperi, & interſtitium tumorum diſciſſum eſt, ut Elephantis Corium: venæ latæ ſunt non ſanguinis redundantia, ſed cutis craſſitudine: pili in omni Corpore præmoriuntur, in mento vari ſunt, rara quoque in Capite cæſaries, quod vero majus, eſt, intempeſtivi, cani, & calvitium affatim, ſubitique ingruunt, non multo poſt autem*

Conferendus eſt idem Avi. l. 3. f. 23. tr. 3. c. 16. & l. 4. f. 7. t. 32. c. 9.

pubes, & mentum glabreſcunt; quod ſi qui pauci pili remaneant, hi magis dedecent, quam qui defluxerunt, capitis cutis altius reſciſſa eſt, rimæ autem frequentes, profundæ, aſperæ; tumores in facie duri, acuti, nonnunquam faſtigio albido, baſi viridiore, pulſus puſilli, graves, tardi; venæ temporum diſtentæ ſunt, & ſub lingua dentes nigricant, aures rubent, admiſſa nigritie, ulcera fœtida fiunt, & alia ſuper alia exurgunt, &c. Hæc illæ.

Rariſſimum noſtris temporibus hunc morbum, imo & Antiquioribus ignotum pene in Italia ſcribit Celſus *lib.* 3. *c.* 25. peculiarem vero Ægypto, & Alexandriæ teſtatur Plin. *lib.* 26. *c.* 1. & Gal. 2. *de arte curat. ad Glauc. c.* 10. At nunc in Belgio, & Gallia frequentem eſſe referunt Amatus Luſit. *Cent.* 2. *c.* 34. & Valleriola *lib.* 6. *enarr.* 5. Contigit tranſactis annis videre hic Neapoli Monachum quemdam Elephantiacum, qui licet cum aliis familiariter verſaretur, numquam tamen illos infecit; quod veritati conſonat, quod ex Alexandro Tralliano *lib.* 2. *probl. Med.* 42. habet Mercurialis, minus contagioſam eſſe Lepram in noſtra Italia: quod pariter innuere viſus eſt Ariſtoteles *Sect. ult. probl.* 7.

V. etiam Fuſch. 2. para do. c. 14.

Hinc modo deducere licet Lepram inter morbos vernos ab Hippocrate recenſitam, non eam, quæ contagio inficit, putaturque incurabilis, ſed, quæ *in fine* 2. *prorrhet.* mitior, faciliorique dicitur curationis, eſſe intelligendam, veluti quæ a repurgamento ſanguinis oriatur, ſitque ad ſcabiei diriori ſpeciem referenda. Sub nomine autem Lepræ hic ab Hippocrate indigitatur, ob quamdam ſolummodo analogiam, quia veluti Scabies cutaneus morbus eſt; quamquam Lepra etiam reliquarum partium, & humorum vitium conſequatur.

Impetigines, & Vitiligines morbi quoque cutanei ſunt, ſolumque differre ponuntur, quod non æque cutim fœdent, aut profunde inficiant. Cæterum in utriſque pili, & capilli radicitus eroduntur, ac defluunt, imo Cutis ipſa quandoque ad album, aliquando etiam ad nigrum, aut aliter coloratur. Contagione carent, nec aliud incommodum pariunt, quam turpitudinis. Et licet Veterum plerique ſcripſerint graves eſſe ægritudines, & Paulus, Ætius, ac Serapion morbos fecerint incurabiles, hi tamen numquam lethales appellarunt, ſed ſolum difficillimæ Curationis; unde Celſus fœdas quidem illas nuncupavit, minime vero periculoſas. Fient autem ſolum deteriores, cum in ulcera deſinunt,

Alphos. & Leuc.

nunt, & præter Cutis læſionem, interius pervadunt, & viſcera inficiunt. Nec tamen aliter contingunt Vere, quam aliæ ægritudines cutim afficientes, a repurgati ſcilicet ſanguinis in Cutim tranſpoſitione.

Nec alia de cauſa prodeunt Verno tempore puſtulæ ulceroſæ, videlicet cum inquinamenta ſanguinis in Cutim delata, ibidem hærent, ſalſam, acrem, acidamve conditionem præſeferentia; unde ſimul Cutim fœdent, & ulcerent. Quamobrem diverſitas harum omnium cutanearum affectionum tota erit a diverſa Cutis, & vitiati ſanguinis conditione; ut propterea acidus, auſterus, craſſuſque humor in denſiori cute Lepras; Impetigines vero, & Vitiligines, tenuis, & acer; ſalſus denique & erodens, in Cute rariori, puſtulas ulceroſas excitet.

Veriſimile autem admodum eſt haſce ſanguinis ſuperfluitates, priuſquam ad Cutim tamquam ad univerſale Corporis emunctorium deferantur, ſimul cum ſanguine in venis, & arteriis continentur, non tantæ eſſe pravitatis; nam ſi fortaſſe ejuſcemodi vitium interius referrent, fieri non poſſet, quin viſcera inficerent, & febres, inflammationes, cæteraſque graviores ægritudines excitarent; unde credere eſt hujuſmodi gravitatem contrahere, cum ad habitum Corporis eruperint, ambientis Aeris potiſſimum alteratione, atque ſuccorum in glandulis ſubtercutaneis miſtione: tunc enim hærentes alienam induunt naturam, coagulationi, & corruptioni ſubjiciuntur, atque a perſpirantibus halitibus exagitatæ, extraneas, inconvenienteſque fermentationes ſubeunt, degenerantque in fermenta undequaque vitæ diſſentanea, & moleſta; quo fit, ut ardorem, dolorem, & pruritum afferant, præſertim a paſtu, & ex motu, vel cum aeri calido Corpus exponitur.

Tubercula denique, & Articulorum dolores, fiunt pariter Verno tempore, abſcedentibus ad cutim, & artus, iiſdem excrementoſis humoribus a ſanguine, qui ſi feroſi fuerint, magiſque fluxiles, dolores; ſi vero craſſi, & conſiſtentes, tumores afferent.

Ne autem hæc damna male affectis iſtiuſmodi Corporibus ingruant, præſtabit ſtatim ineunte Vere, ſanguinem ab ejuſmodi inquinamentis repurgare, iis præſertim medicamentorum generibus, quę diaphoreſim blande movere apta ſunt, ſed & per reliqua Corporis emiſſaria craſſiores ſuccos promovere: in quam rem potiſſimum conferre conſueverunt, quæ ex Viperarum carnibus conficiuntur; itemque ex C. C. Antimonio diaphoretico, ejuſque ceruſſa, Chalybe, cæteriſque, præter ea, quæ, per alvum, & vias urinæ educendo, opportuniora videbuntur. Quod ſi jam mala iſta acceſſerint, proderit ſpeciatim ad Inſanias, Melancholias, cæteraſque melancholicas affectiones Veratri uſus: Ad profluvia ſanguinis Vitriolum, ſpiritu, & oleo orbatum, atque externe ad calcis formam redactum: Ad Impetigines, & Vitiligines præter diaphoretica; quidquid ex ſulphure præparatur; ad Lepram, & Elephantiaſim, omniſque generis puſtulas, Vinum Viperinum, ac miſtura Alexipharmaca ex Carnibus, Corde, & Hepate earumdem Viperarum concinnata: extrinſecus vero aqua Calcis, & Ceruſſæ ſtibii, deſcriptione Angeli Salæ. Alia plura ad idem facientia peti poterunt ex noſtra Praxi jam pridem in lucem edita.

APHORISMUS XXI.

Æſtate autem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ febres, & quartanæ, & vomitus, & alvi profluvia, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris ulcerationes, genitalium putredines, & ſudores.

PRogreditur Hippocrates æſtivas ægritudines enarrare, illaſque ait partim Veri convenire, partim proprias, & peculiares Æſtatis eſſe; quare initio hujus inquit: *Æſtate autem nonnulli horum*. Quinam autem iſti morbi ſint, non explicat. Veriſimile tamen videtur eos eſſe, qui majorem retinent analogiam cum æſtu illius tempeſtatis, atque ab humoribus pendere poſſint tenujoribus, & acribus, ut ſunt profluvia ſanguinis, impetigines, puſtulæ, ulcera, anginæ. Sanguis etenim, vel tenujor redditus, vel acrior, facile per Æſtatem venas aperire, cutim ulcerare, & muſculos gutturis, ac faucium inflammare poteſt.

Præter hos, fieri etiam Æſtate ait febres continuas, & ardentes, & tertianas, non quod reliquæ adhuc febres in Æſtate fieri nequeant, ſed quod hæ potiſſimum, a vehementi æſtu illius Tempeſtatis. At unde tres hic relatæ febrium ſpecies inter ſeſe differant, diſquirere ſupervacaneum non erit, cum diſtinctis nedum nominibus, & proprietatibus, atque effectibus, illas experiamur.

Galenici febres Ardentes, & Tertianas, tum continuas, tum intermittentes, loco ſolum differre ajunt, materia vero omnino convenire: quippe bilem, quam in venis collocant, & naturalem appellant, communem

harum omnium febrium materiam, cum putruerit, conſtituunt; verum ſi in Venis majoribus, & præcordia, Ardentem; ſi in venis minoribus, aut earumdem apicibus, Tertianam continuam; ſi demum extra venas diffuſa in habitu Corporis putredinem contraxerit, Tertianam intermittentem pariat.

Verum hæc Recentioribus non probantur, qui plurimis rationibus, atque experimentis, evictam, falſamque demonſtrarunt hanc de quaternario humorum intra venas numero doctrinam: & ſi quis umquam in venis, venarumque apicibus putreſceret, viciſſim per arterias circumiret, & univerſum ſanguinem inficeret; imo adhuc e Venis minoribus in majores immitti oporteret, ut Cor præter naturam alteraret; Sed & neque bilis iſta intra venas putreſcens poſſet umquam ad habitum Corporis, aliove extramitti ſine vaſorum diruptione, atque ingenti ſanguinis effuſione. Quæ præterea de fuliginibus putredis effumantibus ad Cor, ipſi commentantur, vana omnino ſunt; nam ſi putridæ eſſent, excurrendo per venas, ſanguinem, reliquoſque humores inevitabiliter inficerent, perenni cum iiſdem ſocietate; quin improbabile prorſus eſt, unum humorem intra venas putreſcere, cæteris una ſimul commiſtis non æque in putredinem adactis, præſertim cum pituita, vel melancholia in Quotidianis, & Quartanis febribus putruerint, immunibus interea a putredine bile, & ſanguine, ad illam contrahendam aptioribus. At de hac re fuſius egimus in tractatu de Febribus; ubi ad fermenta, fermentationemque variam in ſanguine inductam omnia retulimus. Illud autem nunc hiſce tribus febrium ſpeciebus hoc loco ab Hippocrate memoratis commune videtur, quod acritudinem in ſanguine inductam conſequantur, per quam faciliime is ad fermenteſcendum diſponitur; unde poſtmodum ardores, inquietudines, ſitis, vigiliæ, inſomnia perturbata, deliria, vomitus, cardialgiæ, diarrhœæ, aliaque id genus oriuntur.

Atque hinc eſt, cur Æſtate potiſſimum eveniant, cum ſcilicet Aeris æſtu attenuantur humores, ſanguinis motus celerior fit, aquei liquores per ſudorem uberrime egeruntur, adeoque in cunctis humoribus facilis commotio, ac fermentatio concitatur, cum acritate, ac ſulphurea quadam inflammabilitate, quam ſæpiſſime iſtiuſmodi febres tertianæ, & ardentes comitantur, ſtipatæ ſymptomatis idipſum omnino atteſtantibus.

At mirum fortaſſe videbitur, cur Hippocrates inter morbos æſtivos Quartanas febres referat, quas idem ſequenti Aphoriſmo cum Autumnalibus junxit. Et quidem plerique Interpretes expungendas eſſe arbitrantur, quod neque in antiquis exemplaribus, nec apud Theodorum Gazam fidiſſimum, diligentiſſimumque Expoſitorem, nec etiam apud Galenum in hoc Aphoriſmo memorentur. Sed neque Celſus hanc eamdem ſententiam interpretatus Quartanarum meminit. Quamobrem non immerito perperam adjectas hoc loco illas exiſtimant. Verum cum idem Auctor 2. *Aph.* 25. æſtivas Quartanas ſcripſerit magna ex parte breves eſſe, atque experimentis innumeris compertum habeamus, plures per idem tempus vagari, proculdubio nil vetabit, quin etiam cum æſtivis ægritudinibus illas connumeremus. Forte autem difficile viſum eſt Commentatoribus ad æſtivos morbos quartanas febres referre; quoniam creditum ipſis eſt hactenus, a ſolo humore melancholico, qui æſtate vigere non putatur, illas exoriri. At cum febres iſtæ non ab humoribus, ſed a periodis, quas ſervant, ſint deſumptæ, plane poterunt omnes ab omnibus, & ſingulis humoribus depravatis, ad certum tamen tempus, cumulatis, ac fermenteſcentibus, progigni, ut alias a Nobis eſt demonſtratum: ſed enim, Hippocratis ætate, maximus error erat velle a ſuccis febres periodicas determinare, cum tum in confeſſo cunctis eſſet, ab uno eodemque humore quaſcumque febres proficiſci; unde ab eodem Hippocrate proditum eſt, omnes febres a bile fieri, diverſimode tamen affecta. V. Fuchſ. & Card.

Vomitus Æſtate faciles eſſe ſolent, tum quia Ventriculus eo tempore gravari ſolet excrementis ex mala ciborum digeſtione cumulatis, a fermentorum diſſolventium hebetudine, tum quia male confectus, degeneratuſque chylus, in acres, faſtidienteſque humores verſus, infenſa quadam oleoſitate Ventriculum nauſea, & ſubverſione afficit, atque ad vomendum laceſſit, cujus indicio eſt oris amarities, ſitis, ciborum faſtidium, & quædam ſtomachi laxitas, ac moleſta perturbatio; unde prompta, & facilis vomitio. Quod ſi fortaſſe ſucci iſti vel ſponte ſua defluant, vel adigente Ventriculo per fibras in Pylorum, & Inteſtina protrudantur, everſis una ſimul humoribus e ductu Pancreatico, & Cholidico eodem confluentibus, alvi profluvia contingunt, quæ hic græco nomine diarrhœæ ſpecialius appellantur: idque potiſſimum, cum alimenta labiliora fuerint,

rint, veluti fructus horarii dicti, qui fermenta ipſa pervertant magis, ac diluant, atque inteſtina laxent, indeque facillime ſeceſſus moveant. Sed tamen æſtivo tempore biliofæ ſuperfluitates e ſanguine copioſiores cumulantur; atque in Cyſtim, & cholidochum deducuntur, itemque liquor Pancreaticus acrior, & tenuior eſſe ſolet, qui & potentius exolvit, & vehementiorem cum felleo humore fermentationem excitat, & acrius quoque inteſtina ad motum periſtalticum proritat; unde nedum diarrhœæ, ſed etiam dyſenteriæ, atque choleræ, aliæque ſimiles egeſtiones inferri poſſunt.

De oculorum lippitudinibus res eſt evidens, quod ſæpius in Æſtate vagentur a nimio Aeris æſtu, a pulvere, a lumine tunc confertiori: num autem humidæ, vel ſiccæ hic intelligantur nonnulli ambigunt. Et quamvis de utriſque ſermo videatur habitus; cum ab æſtu ſiccæ, atque a defluente in oculos liquato per calorem ſeroſo humore humidæ dici poſſint; quia tamen Hippocrates alibi ſiccas expreſſit, hic reticuit, videtur humidas voluiſſe notare, nam cum illas maluerit intelligere, ſiccas ſemper lippitudines in Aphoriſmis adjecit. Sed tamen opinari licebit, tum humidas, tum ſiccas hoc loco conſideratas, utpote indefinite ſumptas, humidas quidem in obeſioribus & ſucciplenis, ſiccas vero in picrocholis, & gracilibus.

At major difficultas eſt de Aurium doloribus: ſiquidem hi potius Hiemis, quam Æſtatis ægritudines videntur, quemadmodum idem Hippocrates antea retulit; quippe hujuſmodi dolores a delabentibus e Capite in aures excrementoſis humoribus progigni ſolent, qui cum Hieme potiſſimum ſuperabundent, & Caput oppleant, non videntur propterea æſtivo etiam tempore prævalere, in aures deferri, & dolores incutere, quod ſi non minus Hieme, quam Æſtate vigeant, & ejuſmodi mala pariant, profecto nullum tempus ab hac aurium moleſtia immune erit, cum cæteroqui æſtivum tempus vim habeat quaſcumque feroſas ſuperfluitates, ſaltem per ſudorem, abſumendi. Verum Aurium dolores cum varii eſſe poſſint a varietate delabentium humorum, poterunt quoque aliis anni temporibus inferri. Hieme namque, & in Conſtitutionibus auſtrinis a lympha Caput gravante, aures dolebunt, dolore tamen obtuſiori, unde etiam ſubſurditates fieri antea notatum eſt; At vero Æſtate, dolores pungentes, & acerbiores accident, ab humoribus tenuioribus, & acrioribus illati: modo hos aures petere, manifeſte docuit Hippocrates 4. *Aphor*. 28. inquiens: *Quibus bilioſæ ſunt dejectiones, hæ ſuperveniente ſurditate ceſſant, & quibus ſurditas adeſt, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſat*. Et *tex*. 60. *ejuſdem libri*: *Quibus in Febribus aures obſurduerunt, ſanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata ſolvit morbum*.

Oris exulcerationes fieri etiam poſſunt Æſtate, vel ab illabente ſero tunc temporis acriori, vel a conſimili ſalivarii roris vitio, vel ab halitibus e Ventriculo male affecto elevatis, vel etiam a moleſtis acrium, & erodentium ſuccorum vomitionibus, quibus non raro & os & fauces, & guttur, & dentes graviter offenduntur.

Genitalium putredines hic memoratæ, exponuntur a quibuſdam pudendorum ulcerationes, ut pubis ſimul, & ſedis, adjacentiumque partium vitia denotentur. Illæ autem non ſolum fieri poſſunt propter decubitum humorum acrium ad eas partes, ſed etiam ob ſudores, furfures, egeſtioneſque alias per cutim æſtivo tempore frequentiores, quæ niſi convenienter abſtergantur, & repurgentur proculdubio puſtulas, & putrefactiones afferent, humida præſertim, & auſtrina conſtitutione; cumque hujuſmodi mala pudendis accidant ab iterato ſudore, proinde addit Hippocrates in textu *Sudores*: Et quidem hi, peculiares ſunt ejus tempeſtatis evacuationes, a tenuitate ſimul humorum, & a majori pororum Cutis laxitate. Neque vero ſimplices ſudores intelligit, ſed puſtulas quaſdam, quæ per id tempus a mordacibus ſudoribus in cute erumpere ſolent. Græce enim ſcribitur *Ἱδρῶα*, latine ſudamina, quæ puſtulæ ſunt tenues, & rubræ per totum corpus diſperſæ, aquea materia ſudoris emula repletæ, & non raro ardorem ingentem, ac pruritum moleſtum afferunt. Oriuntur a lympha, vel a ſanguinis ſero acriori, ſalſilagine muriatica prædito, ambientis Aeris æſtu attenuato, atque ad habitum Corporis tranſmiſſo.

Cæterum, quæ alias ad fugandas febres a nobis ſunt recenſita, hic in uſum revocari poterunt, ut ipſis per Æſtatem imminentibus occurramus: præprimis autem repurgato ſanguine, correctiſque fermentis viſcerum, unde ejuſmodi labem exoriri ſuſpicio eſt. Nec diſſimiliter in cæteris ægritudinibus hoc Aphoriſmo memoratis operandum, cum omnes ab eodem fonte proficiſcantur. Cumque hæc ex alibi dictis notiſſima ſint, non eſt ut longius in iis enarrandis immoremur.

APHO-

APHORISMUS XXII.

Autumno vero plurimi æſtivi morbi ſunt, & febres Quartanæ, & Erraticæ, & Lienes, Aquæ inter cutem, & Tabes, & ſtillicidia Urinæ, & difficultates Inteſtinorum, & lævitates Inteſtinorum, & Coxendicum dolores, & Anginæ, & Aſthmata, Volvuli, Morbi comitiales, Furores, Melancholiæ.

SIcuti in Æſtate dixerat, nonnullos Vernos morbos eo tempore contingere; ita nunc plurimos æſtivos adhuc Autumno fieri aſſerit. Et quidem credibile eſt, eos Autumno etiam evenire, potiſſimum inter illius initia, qui propter communem utriuſque tempeſtatis, deſinentis ſcilicet, & incipientis habitudinem, maximam cognationem habent, & eorumdem ſuccorum vitia, conſequuntur, veluti ſunt Tertianæ febres, tum continuæ, tum intermittentes. Sed præterea recenſet ſpeciatim Autumno vagari Quartanas febres, & Erraticas, & Lienes, nimirum tumefactos, & obſtructos, Aquas inter cutem, græce Hydropes, Tabes, Urinæ ſtillicidia, lævitates, & difficulates Inteſtinorum, aliaſque.

De quartanis febribus nulli dubium eſt, quod inter autumnales ægritudines ſint recenſendæ, cum ab acidis, tartareis, ſeu melancholicis ſuccis progigni perhibeantur, qui Autumno vigere ſolent. Erraticæ etiam febres ejuſdem tempeſtatis peculiares dici debent, tum quia Autumnus ob ſui inæqualitatem heterogeneorum ſuccorum cauſa eſt, qui varie, differenterque corpora inficiunt; tum etiam quia humores ex præcedenti Æſtate ad Cutim commoti, atque ſudoribus exoluti, Autumno detinentur, ac ſparſim per membra Corporis diffuſi inæqualiter illorum fermenta, & ſanguinem ipſum alterant, ideoque Erraticas pariunt ægritudines. Dicuntur autem febres Erraticæ, quæ certam periodum, & eumdem invaſionis modum non ſervant, ſed modo diebus ſingulis, ſed diverſis horis, modo alternis, & interruptis adoriuntur, & ægros affligunt, aliquando noctu ingraveſcunt, interdiu quandoque, nonnumquam cum rigore, aut horrore, aliquando ſine illo, modo his, modo aliis ſymptomatis ſtipatæ, de quibus ſcripſit Hippocrates, *lib. de rat. vict. in acutis: Inconſtantes, & erraticos morbos curare non expedit, priuſquam conſtiterint*, *ideſt*, certa lege, & periodo invadere cœperint.

His plerique adjungendas eſſe contendunt febres illas, Quæ Quintanæ, Sextanæ, & Septimanæ vocantur ab eodem Hippocrate *1. Epid.* moti auctoritate Galeni negantis ibidem Quintanas, Sextanas, & Septimanas febres, eaſque ex accidenti tantum haberi poſſe, puta cum quis ex periodica febre convaleſcens ob errorem in victus genere commiſſum, febrem Ephemeram incurrat, quæ ab ultima acceſſione febris periodicæ diſtet intervallo quinque, ſex, aut ſeptem dierum, unde poſſit quintana, ſextana, aut ſeptimana appellari. At vero iſti longe, lateque falluntur: etenim Hippocrates non febres ibidem ex accidenti, & irregulariter inductas deſcribit, ſed periodicas, & ordinatas, illaſque veluti ſæpius obſervatas memorat. Erraticas vero febres haudquaquam convenire poſſe cum quintanis, ſextanis, aut ſeptimanis, inter periodicas ab eodem Hippocrate relatis, evincitur clariſſime ex Celſo, qui erraticas, incertas vertit, quæ ſcilicet nullum ſtatum tempus, nec ullum acceſſionum, & remiſſionum ordinem ſervant, quemadmodum habent periodicæ. Error autem iſtorum inde ortum habuit, quia putarunt cum Galeno a diverſis ſpecie humoribus periodicas febres diſtingui, puta Tertianas a bile, Quartanas a melancholia, & Quotidianas a pituita, cum tamen potius a reditu, & circuitu, quem referunt, tales appellandæ ſint. V. lib. Cleanthidis 1. epiſtem.

Lienis tumores a reſtagnante ibidem ſanguine acidiori, ac melancholico fieri, apud omnes in confeſſo eſt; unde lienoſi colore liveſcunt, ventre tument, ſiniſtro præſertim hypochondrio, reliquo Corpore macreſcunt, & in cunctis operationibus hebetes evadunt; Hinc notavit idem Hippocrates *lib. de loc. in hom.* eo vivaciores, ſalubrioreſque fieri homines, quo lien magis detumuerit, & mole fuerit imminutus; at contra valetudinarios eſſe, quibus increbuerit; quamobrem Alciatus illum comparavit Fiſco, qui alienis opibus diteſcit, inquiens, *lib. 2. Embl. 97.*

Splene aucto, reliqui tabeſcunt Corporis artus.

Fiſco aucto, arguitur civica pauperies.

Sed unde id accidat, difficile eſt determinare. Qui illum cum Jecore ſanguinis officinam credidere, plus juſto per ramum ſplenicum chylum Hepati ſubtractum ad ſe trahere arbitrantur. Thomas Bartholinus, acidum ſanguinem fermentantem reliquo Corpori detrahere putat, indeque maciem univerſalem exoriri. At exiſtimaverim Ego viciſſim

Digitized by Google

ciſſim ſanguinem, & lienem infici craſſitie, & acore, eoque veluti inutili corpus non ali, ſed potius coinquinari, ac macreſcere; hunc vero obſtrui, & tumefieri.

Et in Epiſt. Eximi cœpit nunc ultimo Lien e Canibus in Anglia, & Bartholinus *in Anatome Renov.* refert ſe ejuſmodi extractionem felici cum ſucceſſu vidiſſe inſtitutam coram Friderico III. Rege Danorum, animalibus exinde ſuperſtitibus ſanis, & agilibus. Lienes etiam e Canibus exemptos vita ſuperſtite teſtatur Barbette *prax. lib.* 3. *cap.* 10. In vetula etiam ſplenis ſcirrho laborante tentatam fatetur Leonardus Fioravante, quæ ſupervixit, atque aliam memorat Clerkius in Ruſtico quodam apud Bonetum *Med. ſept. tom.* 1. *lib.* 3. *ſ.* 20. *cap.* 12. Fabuloſam nihilominus illam putat idem Bartholinus in hominibus, quippe qui ſubinde vaſa plurima frangi neceſſe dicat, non ſine vitæ periculo: additque invectam eſſe hanc fabulam a Plinio, & antiqua Eraſiſtrati opinione, qui lienem fruſtra animantibus a Natura inditum affirmabat, cum quæ urinaria Veſica carent, liene quoque ſint orbata. At non video, qua ratione idipſum peragi non poſſit in hominibus, quod in cæteris animalibus actum ipſemet Bartholinus, aliique fatentur, niſi ſolum ex imminenti vitæ periculo ab infelici ejus operationis eventu: non enim tam temere licet humanum corium æque, ac belluinum negotiari.

V. Gal. 2. progn. com. 1. A tumoribus, & obſtructionibus Splenis ſæpe Hydrops oritur, latine Aqua intercus, cum exinde aqua inter cutem collecta tumorem efficiat, non raro etiam univerſalem, qui ſi digitis comprimatur, foveam relinquit. Veteres exiſtimarunt aquam hanc in Hydropicis colligi, aut vitio Hepatis in aquoſum humorem chylum commutantis, aut ex abundantiori melancholico Lienis humore, qui ab Hippocrate ſub nomine aquæ fuit pluries indigitatus. Sed nuperrimis obſervationibus jam innotuit a lympha, e ſuis vaſis relaxatis, aut diruptis, exiliente provenire, quæ ſi in toto Corpore colligantur, Anaſarcam, ſi in imo Ventre, Aſcitem, ſi in ſolo Capite, Hydrocephalon, ſi in ſcroto, Hydrocelem, atque alibi, alias hydropiſes particulares pariat; Cumque vaſa iſta plurima per Jecur, & Lienem diffundantur, propterea fit, ut ex illorum affectionibus ſæpe ſæpius Hydropes oriantur.

Quod Tabes in Autumno plerumque contingant, ſuperius quoque notatum eſt; imo quod eo tempore tabidi male ſe habeant, & periclitentur, docuit hoc eodem libro Hippocrates. Videtur autem macies tunc fieri ſenſibilior, quoniam ob temporis inæqualitatem ſanguis per Pulmonem trajectus diverſimode afficitur, & iteratis Aeris viciſſitudinibus perpetim alteratur, atque a blanda ſua indole, partibus nutriendis amica, non parum declinat. Sed & humani Corporis habitudo, non minus, ac cæterorum viventium, ea anni tempeſtate, non leviter permutatur; tunc quippe quemadmodum arbores, & Plantæ univerſæ defrondent, ac veluti ſucco nutritio privatæ contabeſcunt; ita pro modulo ſuo humana Corpora nutricationibus deficiunt, eaque potiſſimum, quæ gracilia ſunt, & ſanguinem ſunt nacta morboſiorem, vel ſaltem minus defæcatum; Atqui longe gravius degunt, qui tabidi ſunt a Pulmonis vitio, ut antea fuſius oſtenſum eſt *Aphor.* 10.

Stillicidia Urinæ, græce ſtranguriæ, frequenter Autumno inchoant, & frequentius quoque exaſperantur. Cum enim has ab humorum in illos ductus confluentium acritate, aut ab ulcere ibidem contracto, aut etiam ab anguſtia, tuberculis, calculis, arenulis, glutinoſiſque ſuccis inducta, procedant, ſane per Autumni tempus, quo hæc omnia increſcere ſolent, vel incipiunt, vel augeſcunt.

Referuntur inſuper inter ægritudines Autumnales difficultates, & lævitates Inteſtinorum, quæ licet oppoſitis de cauſis evenire videantur, ut propterea a Celſo *lib.* 2. *cap.* 1. ac Theodoro Gaza, ſint in expoſitione hujus Aphoriſmi prætermiſſæ Dyſenteriæ, non tamen eas ſimul inferri credendum eſt, ſed prout illæ diverſis in Corporibus prævaluerunt. Et quidem ſi in alvum ſuperfluitates humorales per æſtatem cumulatæ, atque mox Autumnali tempore compreſſæ, ac depravatæ, deponantur orientur Dyſenteriæ; ſi vero delaxentur viæ inteſtinorum, ac ſucci diſſolventes diluantur, contingent Lienteriæ. Congeſtæ cruditates ab immodico uſu fructuum, ab intempeſtivis potationibus gelidarum aquarum, idque genus aliis, idipſum parere poſſunt, modo invertant, depravent, corrumpant, tum fermenta Stomachi, tum Inteſtinorum liquores alimentorum diſſolutioni, ac ſecretioni inſervientes. Sed & difficiles, ac dolentes egeſtiones non raro inſequuntur fæcum duritiem, atque viſcoſos, hærenteſque ſuccos vellicante acore moleſtos, ut in Teneſmo, qui Autumnali præſertim tempore ab iiſdem ſupra memoratis Cauſis fieri conſuevit.

Coxendicum dolores, græce Iſchiades, in-

inſerti dicuntur a luxatione ejus articuli, quo Iſchium cum Ilio jungitur: luxationem autem hanc efficiunt craſſi, glutinoſique humores, qui in cavum juncturæ horum oſſium inferuntur, & Iſchium præſertim, ſeu Coxam in ſenſu, motuque divexant, & membranas circumveſtientes nervulis fere innumeris refertas acerbiſſimo dolore excruciant. Solet etiam non raro inſequi vitium depluentis ſucci in medullarem Iſchii ſubſtantiam, qui membranulam circumambientem vellicet, & compungat. Non ſemel quoque obſervatum eſt, dolorem hunc oriri ab affecto petioſtio, quo deinde ſiderato fit, ut coxa univerſa ſenſim Paralyſim, & totius cruris Tabem incurrat.

De Anginis nil eſt aliud, quod hic repetamus, cum de iis alibi a nobis actum ſit. Solum adnotare juvabit, progigni illas Autumno partim ab ambiente Aere inæqualiter affecto, & gutturis, ac faucium muſculos exaſperante, partim etiam a detentis halitibus, qui ad organa vocis potiſſimum delati inflammationem, & tum deglutionis, tum reſpirationis difficultatem pariant.

Si vero decumbant humores in Pulmonem, ac ductus Aeris impediant, graventque ſua corpulentia ſpongioſam, raramque ejus viſceris ſubſtantiam, Aſthma exoritur, ſeu creber anhelitus; gravior tamen, vel levior, pro majori, vel minori ejuſdem infarctu. Videtur autem hoc loco Hippocrates eam ſolummodo ſpeciem deſignare voluiſſe, quæ difficilem quidem efficit ſpirationem, ſed abſque multo conatu, & ronchis, ut accidit in Orthopnæa, quamobrem non immerito uſus eſt nomine Aſthmatis, quamvis Cardanus anhelationes exponat.

Volvulis græce Ilei, ab Inteſtino Ileo, & Volvulo, quod ſpeciatim in his affici putatur, morbi ſunt, in quibus nil per alvum egeri poteſt, ſed fæces ſurſum, inverſo motu periſtaltico, delatæ per os excernuntur. Quamquam Hippocrates in Epidemiis memoret fœminam quamdam volvuloſam modicos quoſdam ſeceſſus habuiſſe, eorum forte humorum, qui poſtrema inteſtina occupaverant. Frequentiores cauſæ hujus affectionis eſſe conſueverunt inflammatio Ilei inteſtini, aut circumſiti Meſenterii; duriora plus juſto excrementa, glutinoſiſque ſuccis referta; atque ejuſdem Inteſtini convolutio, vel delapſus. Modo, quæ ex his Autumno ſæpius accidat, videtur a fæcibus conſtipatis, compactiſque ſuccis oriri; unde etiam delabi, & contorqueri queat Inteſtinum.

Comitiales Morbi per idem tempus fieri dicuntur a Galeno propter Aeris inæqualitatem, quæ maxime apta eſſe ſolet tum ad debilitandum Caput, tum ad heterogeneos humores inducendos, præſertim melancholicos, & acidos; unde illi plerumque excitantur. Hinc Hippocrates in Epidemiis inquit: *Melancholici fiunt Epileptici, & Epileptici Melancholici: & qui morbo ſacro corripiuntur quartana ſuperveniente liberantur*, translato ſcilicet vitioſo humore e Cerebro in partes Corporis inferiores, atque per febrim ſenſim abſumpto.

Eodem modo dici poſſunt progeniti Furores, & Melancholiæ, quæ ægritudines ſunt valde Melancholicis familiares, in quibus acidum adeo prævalet, ut ſæpenumero ad timorem, & mœſtitiam cuncta conſpirent.

Ne autem mala iſta ingruant, oportebit ſtatim ac opportunum tempus incipientis Autumni tulerit, Corpora his obnoxia ejuſcemodi ſuperfluitatibus repurgare, atque ſalubriori, temperatiorique victu alere. Quocirca ex Hippocrate Galenus *Comm. 47. 6. Aphor.* commendat in iis, qui ægri futuri ſunt, convenientem purgationem male affectorum humorum, ut ſubinde prævertatur illorum malitia, atque imminens, aut futurus Morbus prohibeatur. Neque ſolum purgatione ſatis erit ſuperabundantes, vitioſoſque ſuccos educere, ſed & ultra opus erit reliſtum fortaſſe in ſanguine, aut viſcerum fermentis vitium emendare, uſu præſertim medicamentorum acido, Autumno vaganti, occurrentium, qualia ſunt, quæ ex chalybe conficiuntur. Poſtquam autem Morbi advenerint, oppugnatis iis, quæ in noſtra Praxi ſigillatim ſunt recenſita.

APHORISMUS XXIII.

Hieme vero Morbi laterales, & Pulmonis inflammationes, Gravedines, & Raucedines, Tuſſes, dolores pectoris, laterum, lumborum, & Capitis Vertigines, & Apoplexiæ.

NUm in hoc etiam Aphoriſmo inter morbos hiemales referendi ſint nonnulli ex Autumnalibus, quemadmodum in cæteris Anni tempeſtatibus antea notavit Hippocrates, valde dubitat *in Comm.* Gal. Sed parum refert, *ſive ex communi voluerit*; ut ipſemet ſubdit, *hoc quoque in loco Nos ſubaudire dictorum aliquid; ſive ſimpliciter pronuntiare, tamquam nihil autumnale tempus cum hiemali communicet*. Verum enim vero voluit ſolum hic ægritudines hibernas referre,

re, quæ frequentiores, urgentioreſque eſſe ſolent, omiſſis aliis, quæ communes forent, & tacite ſubintelligi viderentur.

Primo autem Pleuritides, ſeu Morbos laterales recenſet; mox addit dolores pectoris, & laterum, ne quis putet, eumdem morbum ſub diverſis vocibus inutiler repetitum ſignificare. Et quidem morbos laterales hic intelligi proprie pleuritides, græcus Codex manifeſte declarat; laterum vero, & pectoris dolores ſolummodo, ad muſculos, & partes externas Thoracis pertinere putandum eſt, cum non raro doleant ſolum Coſtæ & partes exteriores pectoris citra inflammationem, a ſolo confluxu feroſioris lymphæ in glandulas ejuſdem ſubtercutaneas, vel etiam ab impedita perſpiratione. Addidit inſuper Pectoris, & laterum, deſumpta nimium differentia nominis a loco potius, quam a natura ægritudinis, quoniam aliquando dolent partes Thoracis anteriores, quas pectus appellamus; quandoque vero latera, & partes ejuſdem poſteriores, ſcapulæ, dorſum.

At unde Morbi laterales, qui inflammationem præſeferunt, hyberno tempore algido contingant? Profecto eos progigni fatendum ab impeditis, detentiſque halitibus, qui cum pectoris internas partes ab inſpirato frigido aere non leviter affectas, potiſſimum invadant, propterea Pleuritides, & Peripneumoniæ ſuboriantur. Accedit, quod hiemali tempore ſanguis conſiſtentior fit, atque glutinoſis, acidiſque ſuccis inficitur, qui exiles, anguſtaſque pleuræ arteriolas pervadere nequeuntes, facile in his hærent, & inflammationem inducunt. Eadem ratione Pulmonis Inflammationes per idem tempus accidunt, atque eo magis, quo Aer impurus, & nitratis vaporibus refertus ejuſmodi conſiſtentiam in ſanguine adjuverit, tranſitu per pulmonis vaſa habito, ubi Aer cum illo commiſcetur, obſervatione Lovverii.

Gravedines, & Raucitates Hieme potiſſimum vagari notiſſimum eſt, tum a feroſis humoribus tunc vigentibus, tum ab humidis, & auſtrinis Aeris alterationibus, Cerebrum, cunctaſque glandulas gravantibus, ut alibi etiam notavimus. Cum vero non ſolum Caput aſperæ Arteriæ, ſed etiam branchia, & Pulmo ipſe immodice irrigantur, quinimo (ut ſæpe evenit) quodammodo obſtruuntur, Tuſſes quoque fiunt, & Anhelationes, aliæque pejores Pectoris, & Pulmonis ægritudines.

Quod ſi humores iſti, vaporeſque internam pectoris partem non occupent, ſed potius externam, quæ Coſtis adjacet, dolores afferent laterum, & lumborum, læſis nimirum muſculis ibidem diſpoſitis; cumque partes iſtæ mutuo communicent inter ſeſe, propterea fit, ut non raro ſimul una compatiantur, quare ægrotantes ipſi indiſcriminatim de dolore dorſi, ſcapularum, laterum, & lumborum conqueruntur, & viciſſim unum pro altero accuſant.

Non diſſimili modo Capitis dolores fiunt, cum humores, vaporeſque meninges Cerebri, aut pericranium afficiunt: Multoties autem Catarrhos prænuntiant: quippe ii primum in Capite cumulantur, mox alias partes petunt, & alias diverſaſque affectiones, pro partium affectarum diverſitate, parturiunt.

Vertigines demum, & Apoplexias antea quoque retulit Hippocrates evenire conſtitutionibus Auſtrinis, & pluvioſis, quæ cum potiſſimum hiemali tempore contingant, non mirum, ſi illæ inter hybernos morbos hoc loco recenſeantur. Adjectos quoque legimus in græco Codice Lethargos, quos non diſſimiliter oriri per eaſdem Auſtrinas Hiemis conſtitutiones palam unicuique eſt. Et licet Galenus *in hujus Aphoriſm. Comment.* illorum non meminerit, hanc eamdem tamen Hippocrates ſententiam referens 8. *de plac. Hipp. & Plat.* cum gravedine, raucitate, & tuſſi, lethargos etiam connumerat.

Hybernis modo hiſce calamitatibus præcipue occurremus indicta victus ratione, quæ cumulatas fortaſſe humidas ſuperfluitates, atque inductos jam craſſos, acidoſque ſuccos diluat, & abſumat, itemque exhibitis medicamentis alkali volatili præditis, quæ una ſimul valeant Viſcera, & præſertim Cerebrum roborare, ſanguinem vividiorem reddere, craſſos ſuccos attenuare, atque per ſuos ductus, prout res ipſa exigere videbitur, deducere. Hac ſane ratione plures catarrhis obnoxii ſalubrius Hieme, cum frequenter ægrotare conſueverant, in poſterum degerunt, quam Æſtate.

APHORISMUS XXIV.

In Ætatibus autem talia contingunt: Parvis, & nuper natis Puerulis, oris ulcera (quæ Aphthæ vocantur) Vomitus, tuſſes, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

A Morbis Anni temporum, ad eos tranſit Hippocrates qui ætatibus contingunt, & in iis ordinem, ac doctrinæ connexio-

nexionem præ cæteris ſervat. Diſtinguit enim illas in ſeptem, ac primam, quæ Infantilis dicitur, ab ortu ad ſeptimum menſem, cum pueruli dentire incipiunt, obnoxiam ait Aphthis, vomitui, tuſſi, vigiliæ, pavoribus, umbilici inflammationibus, & aurium humiditatibus, non quod his ſolum, ſed quod præ cæteris; Quoniam a ſubita mutatione, quam nuper nati ſubire coguntur, tum Aeris, tum alimenti, neceſſe eſt ſanguinem, aliosque liquores, & Viſcera univerſa quadantenus alterari; unde ejuſmodi ægritudines prodeant.

Aphthæ illis accidunt, vel a lacte acri, & ſalſo, vel a ſero, & lympha per ductus ſalivarios in palatum delabente. Sunt namque Aphthæ oris juſcula, quæ palatum, linguam, & fauces non raro excedunt, ſi præſertim diutius ſerpant: albicant, & multoties totum oris cavum occupantes, ſuctioni impedimento ſunt, & niſi cito ſuccurratur, mortem inferunt. Solent etiam ſubſequi gallicam a parentibus, & nutricibus contagionem, & quandoque etiam ex hac lue infectorum oſculis, amplexibus, halitu, proficiſci, cum tenellæ infantium Carnes facile quacumque de cauſa infici poſſunt. Neque vero ſolum Pueris, ſed etiam adultioribus illas accidiſſe compertum eſt, adhuc venenatas, contagioſasque, & Hippocrates 3. *Epidem.* memorat viguiſſe olim quaſdam Aphthas deleterias, & contagioſas a peſtilenti conſtitutione.

A lactis etiam vitio Vomitus ſæpiſſime Puerulis accidit, vel quia in ventriculo aceſcit, & coagulatur, vel quia ſero abundans fibras laxat, atque adeo ad vomendum laceſſit. Poteſt præterea e Vermibus Vomitus inferri, ſicut etiam a Ventriculi languore, cum non raro qui diu frigido Aeri expoſiti fuere, vomitionibus corripiantur, quique lac ſuxerunt a Nutricibus cibos faſtidientibus, aut perperam paſtis, ob malam eſculentorum conditionem.

Ab Aere tuſſes fiunt: cum enim recens in lucem editi Aerem inſpirent inæqualiter affectum, & plerumque frigidum, non mirum ſi tuſſi corripiantur; quod ſi fortaſſe, præter Aeris alterationem, delabantur etiam ſeroſi humores in Tracheam, & bronchia pulmonis, non ſolum Tuſſis orietur moleſtior, ſed etiam periculoſa, a qua facile pueruli ſuffocari poſſunt, cum nequeant ſufficienter extuſſire, & excreare; quamobrem, ſtagnantibus humoribus in pulmone, facile opprimuntur, & ſuffocantur.

Vigiliæ accidunt puerulis, vel cauſa tuſſis, vel ob Ventris tormina, quibus plurimum obnoxii ſunt, vel propter immodicas egeſtiones ex corrupto lacte progenitas, quæ illis non levem moleſtiam afferunt, vel ob eaſdem retardatas, ac diminutas, unde Inteſtina diſtendantur, & dolorem excitent. His accedunt etiam, quæ ab Umbilico recenter exſecto iis accidunt; quippe in eam partem quandoque ſanguis irruit, ichores confluunt, & tumefaciendo non raro Exomphalon inducunt. Non tamen vigiliæ iſtæ diuturnæ admodum erunt, quemadmodum in Adultioribus, & Senibus; ſed ſolum comparatæ ad ſtatum, conditionemque illius ætatis; ſiquidem puelli proclives ſponte natura ſunt ad ſomnum, ut propterea majorem temporis partem dormiendo conſumant. Cum ergo a conſueto, naturalique ſtatu receſſum faciunt, vigiles dicuntur.

Pavores proprii ſunt illius ætatis: cum enim pueruli inſueti ſint, commotiones, ſtrepitus, aliaſque perturbationes pati, quacumque proinde de cauſa percelluntur, contremiſcunt, & pavent. Quod ſi a lacte in Ventriculo, aut Inteſtinis corrupto, vel coacto, ac fere in caſeum verſo, originem trahant, profecto compunctiones præerunt, unde non ſolum pavores, ſed etiam motus ſpaſmodici, atque Epileptici ſubſequentur, aut ſola per fibras nerveas perculſione, aut etiam inſenſa per eaſdem evaporatione in Cerebrum perlata.

Umbilici Inflammationes Puerulis quoque frequentiſſimæ ſunt, tum ob nuperam umbilicalium vaſorum reſectionem, ubi ſanguis facile ſtagnat; tum a vagitu, quo partes illæ intumeſcunt, & inflammantur. Sed & non raro vaſa ipſa delaxantur, & ſanguinem effundunt, non ſine vitæ periculo; quamobrem Obſtetrices ſtatim a partu arcte illa vinciunt, & poſtquam fuerint reſciſſa, pulvere coccineo, aliove aſtringente inſpergunt, ut ſanguinem ſiſtant, & inflammationem inhibeant.

Aurium humiditates ſæpe etiam Puerulos moleſtant, Cerebro per eam ætatem laxiori, atque humoribus tum ex Aere, tum ex lacte, ſcatente. Notavit autem ſpecialiter Hippocrates humidas Aurium ſordes, quia reliquæ per nares, & os, ſine dubio ejuſmodi ſunt, quæ vero ex auribus prodeunt compactiores natura eſſe ſolent, & longe cæteris partiores. Neque tamen ſolum per aures, ſed etiam per totum Caput, collum, & faciem ſeroſa excrementa repurgantur, imo aliquando nec ſatis, ut & colli glandulæ non intumeſcant, ſtrumarum inſtar, non ſine graviori malo.

Ut igitur ab his infantes præcaveantur, ſtatim a partu cochleare unum olei amygdalarum dulcium ſimplici expreſſione elicit, & ſaccharo roſato commiſti ſorbeant; mox injurias ambientis aeris evitent, deinde lac ſugant a nutricibus ſanis, optime altis, ſobriis, juvenibus, hilaribus, & bonæ conſtitutionis. Præferendum autem ſemper foret maternum, veluti magis analogum ei, quod intra Utero ſaltem ultimis diebus ceſſit illis in alimentum; idque nedum ad Corporis ſalubritatem facere, ſed etiam ad mores, oſtendere ſatagit Phavorinus apud Gellium. Inde enim ea præſertim beneficia prodeunt, quæ e Coloſtro exſucto oriri palam eſt, quippe eſt hoc illis utiliſſimum medicamentum ad repurgandas univerſas Ventris ſordes, inhibendaſque lactis coagulationes; unde tot, ac tanta mala Infantibus contingunt. Sed quis umquam id vulgo, ac ignaris Medicis perſuaſerit? hi enim primum lac e mammis prodiens adeo nocuum exiſtimant, ut pro veneno habeant. Cæterum omnia alia remedia, aut vana ſunt, aut nocua, præſertim ſi interius adhibeantur; cum tenelli pueruli nil quidpiam aliud ſufferant ore aſſumptum, quam purum lac; quandoquidem Ventriculi fermentum nulli alii, quam lacti diſſolvendo, tum eſt aptum, per mollem, laxamque ejus ætatis conſtitutionem.

1 Lib. 12. cap. 1.

APHORISMUS XXV.

In progreſſu vero, cum jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulſiones, alvi profluvia, & maxime cum caninos edunt dentes; & iis præſertim pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & alvos duras habent.

PLerumque incipiunt dentire Pueri ſeptimo menſe; ſed tamen & ante hoc tempus quoque paſſim experimur, imo & quoſdam cum dentibus intra uterum progenitis prodiiſſe, & vidimus nos, & alii plurimi fatentur; unde dentatos illos dici refert Plinius: Hinc autem non revera naſci dentes putandum, quaſi vero poſt aliorum oſſium ſtructuram generentur, ſed ſolum per eam ætatem erumpere, & conſpicuos fieri, nimirum e maxillarum alveolis, in gingivarum faſtigium productos; quamobrem has quodammodo perforari, ac lacerari contingit; unde tantus dolor, cum pruritu, febribus, aliiſque ſymptomatis. Indicio autem eſt mandendi aviditas, qua nimium anxii, & lac iterato ſugunt, & mammarum papillas mordent; & quidquid illis offertur, dolentibus gignivis apponunt, ut veluti a Natura edocti, dentium eruptionem coadjuvent. In quam eamdem rem peritæ nutrices paſtillos, huic uſui conferentes conficiunt, & dentientibus puerulis data opera mandendos exhibent.

Lib. 7. c. 19.

Accidunt hoc eodem quoque tempore febres; ſive quod adveniant ſymptomaticæ a dolore, & inquietudine puellorum, ſive ab impetu Naturæ, dentium eruptionem promoventis; ſive etiam a permutatione fermentorum, quæ in cibos deinceps mandendos in Ventriculo acuuntur: ut proinde fermentatione excedenti in ſanguine inducta febris oriatur, quæ illius ætatis comes eſt indiſſolubilis. Si tum enim incipiunt Pueri ſolidiores cibos exquirere, & mandere, plane fermenta exigunt valentiora, quæ illos conficiant. Hac propterea de cauſa ſanguis mutatur, felleus humor cumulatior fit, urinæ coloratiores apparent, fæces compactiores, furfures abundantiores, innovati, permutatique Corporis argumenta.

Convulſiones, ſeu motus Convulſivi per hoc etiam tempus accidunt, vellicatis nimirum Nervis a vaporibus, vel humoribus ex mala lactis, aliorumque ciborum commixtione progenitis; ſiquidem facile lac aceſcit, & corrumpitur a miſcela cujuſvis alterius rei cum illo non conſentientis; unde hæc, & alia graviora mala oriri poſſunt. Non tamen eſt neceſſe, ut humores, aut vapores ex vitiato lacte, & cibo degenerati, Cerebrum, & nervorum principium petant, cum ſi tantum Inteſtina vellicent, Pylorum, Ventriculum, in Puerulis, motus excitent convulſivos, ob nimiam partium teneritudinem, vel ſaltem cruciatus, tormina, inquietudines, dentium ſtridores, vagitus, & ejulatus.

Quemadmodum vitioſi ſucci, ſi Cerebrum, & nervos afficiant, Convulſiones, & Epilepticos motus pariunt, ita ſi ad alvum vergant, afferunt Diarrhœas, ex leviſſima etiam cauſa fieri ſolitas in illa ætate: unde Hippocrates *peculiari libello de Dentitione* inquit: *Quibus in dentitione alvus plus ſubducit, minus convelluntur: qui vero dentientes habitiores manent, & altiore ſomno utuntur, magis obnoxii ſunt convulſioni: Qui hieme dentiunt, reliquis ſimilibus exiſtentibus, melius liberantur: non omnes in dentitione convulſi moriuntur, ſed multi etiam ſervantur, &c.* Itaque juxta humoris abundantiam, & in unam, aut aliam partem Corporis inclinationem, diverſa contingunt pueris dentientibus accidententia; ut proinde jure dictum ſit, quibus

quibus alvus plus ſubducitur, minus convelluntur, depoſito, nimirum ad alvum humore. Quid autem pro alvi profluviis intellexerit Hippocrates, dubitari poteſt. In Græco Codice ſcribitur διάρροιαι, ægritudines quidem alvi, atque ex humoribus acribus, & bilioſis progigni putatæ. Verum pueruli neque humores iſtos generare dicuntur ex Galeno, neque in alvi profluviis humores egerunt acres, amaros, & bilioſos, ut patet ex linctu canum, qui egeſtas ejuſmodi puellorum fæces avidiſſime devorant. Hinc crediderim Diarrhœam hic intelligi latiſſima plane ſignificatione, ut omnem, & quamcumque excedentem alvi evacuationem complectatur; quippe in puellis egeſtiones immoderatæ pendent ſolum ab indigeſto, & degenerato lacte, quod licet colorem aliquando referat flaveſcentem, non tamen acritatem, ac amarorem ſapit, nec bilioſam, felleamque conditionem, ſed ſolius ſeroſæ, nec omnino butyro exutæ portionis depravatæ materia eſt; ſerum namque, & butyrum cum permutantur, ſæpiſſime flavum colorem exhibent; præterquamquod a varia, diverſaque miſtura cæterorum ſuccorum, atque a depravatis ſecretionibus, non raro etiam in adultioribus, hi, aliique colores in excretis obſervari conſueverunt, ut propterea nimium coloribus credendum non ſit, quod & alias a nobis eſt notatum.

Hæc autem illi potiſſimum ætati accidere ſubdit Hippocrates, cui dentes canini erumpunt; ſuntque hi, quos Græci Cynodontas appellant, vel quod Canum dentibus exertis ſimilitudinem referant, vel quod ſoliditate, & acutie ad inſtar illorum cæteris præſtent, & utrinque ſuperni duo, totidemque inferni, quatuor primoribus, & inciſoribus adjacent, duritie, firmitate, ac longitudine præcellentiores, cum his res duriſſimas frangere ſoleamus. Aliquando, ſtatim ac anteriores comparuerint, enaſcuntur; interdum etiam poſtea ad annum, pro varia ſcilicet Corporum conſtitutione: quocumque autem tempore prodeant, ſemper ſunt cæteris moleſtiores.

Qua autem ratione iis præſertim iſta aſperius accidant, qui craſſiſſimi ſunt, & alvos duras, aſtrictaſque habent, majoris videtur ponderis difficultas. Galenus *in Comm.* id retulit ad convulſiones tantum, ut proinde velit craſſiſſimos, & alvos duras habentes, convulſionibus magis affici, quoniam, inquit, iſti plenum Corpus habent, & abundans ſuperfluitatibus, ideoque convulſionibus facile capiuntur. Sed revera adjecta hæc verba referenda ſunt ad omnes antedictas affectiones, ut ſenſus fiat, eos potiſſimum puerulos prænarratis ęgritudinibus obnoxios eſſe, qui craſſioris ſeu obeſioris ſunt conſtitutionis, quoniam his humores inſunt copioſiores, excrementa ſeroſa cumulatiora, laxiores carnes, & minus ſana Corporis habitudo, ut alibi edocet Hippocrates.

Sed cur etiam adjectum ſit, *& qui alvos duras habent*: cum cæteroqui alvos duras nacti temperiem, & habitudinem præſeferant aridam, & exuccam, carentem excrementis. Verum duras alvos habentes a transfluxu humidarum ſuperfluitatum in alias partes Corporis, hic ſubaudiuntur, in quibus ſcilicet areſcunt, & conſtipantur fæces, quia feroſiora excrementa detinentur, & alio vergunt, quo confluere non deberent; quamobrem ſanguis, lympha, liquor nervorum, aliique peculiares viſcerum humores, illis imbuti, ac male affecti, febres excitabunt, convulſiones, dolores, aliaque incommoda graviora; Atqui in inteſtina fortaſſe delati, magis vellicabunt, & compungent, acriuſque torquentes, nedum alvi profluvia, ſed etiam tormina, lancinanteſque dolores inferent; cum gravius diarrhœis afficiantur, qui ſtyptica ſunt alvo, quam qui lubrica, vel ob deſuetudinem, vel ob exquiſitiorem partium ſenſum, vel ob majorem confluentium ſuccorum in illis acritatem. Sunt etiam, qui putant dictiones illas disjunctim eſſe legendas, ut qui craſſiſſimi ſunt, obnoxii fiant prædictis affectionibus ex una, atque ex altera, qui alvos duras habent: utraque enim cauſa efficax eſſe poteſt convulſionis, aliarumque ægritudinum in hoc Aphoriſmo memoratarum: Et quidem hæc indicia tantum ſunt pravæ habitudinis, & exuberantis in Corpore morbificæ ſuperfluitatis: verumtamen duram alvum habentes non omnino ſtyptici, & ſuppreſſione fæcum laborantes intelligendi ſunt, ſed qui non adeo lubricam alvum ſortiti, cum pueruli univerſim ſolutum Ventrem habeant: quare ſtyptici ſolum dicentur relati ad eos, qui ſolito lubriciorem nacti ſunt.

Tametſi hos dumtaxat dentitionis morbos recenſeat hoc loco Hippocrates, non tamen quis negaverit alios plures præter eos accidere poſſe: Etenim experimur per hoc idem tempus obnoxios eſſe puerulos Variolis, & Morbillis, quorum tamen nulla invenitur facta mentio apud Hippocratem, Galenum; cæteroſque veteres græcos Medicinæ ſcriptores, cum ab Arabibus ſolum in hæc noſtra tempora viguiſſe memorentur, ut

la-

Digitized by Google

latius infra. Cæterum his non aliter ac de aliis antea dictum, convenienti lacte, uſuque rerum, dentitionem promoventium, providendum erit.

APHORISMUS XXVI.

Cum vero jam magis adoleverint, tonſillæ, & vertebræ, quæ eſt in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ, ſatyræ, ſtranguriæ, ſtrumæ, & alia tubercula, ſed præcipue antedicta.

Recenſet jam tertio Hippocrates ægritudines Pueritiæ provectioris, que ad duodecimum, vel decimumquartum annum extenditur, atque in ea ait primum accidere tonſillas. Sunt autem Tonſillæ, glandulæ illæ, quæ ad radicem linguæ jacent, & cum tumefiunt, ac inflammantur, ductuum Aeris, & cibi, anguſtiam afferunt, unde difficiles deglutitiones, & reſpirationes exoriuntur, quamobrem a Græcis pariſtmia appellantur. Ejuſmodi ergo inflammationes glandularum, aliarumque partium adjacentium, familiares ſunt Adoleſcentulis, aut quia ſanguis per eam ætatem vegetior, & abundantior factus nequit commode intra proprios ductus contineri, ut propterea in vicinas partes effluat; aut quia refluentes per ſuos ductus a Capite lymphicos, & pituitoſos humores glandulæ iſtæ excipiunt, & tumefiunt, atque impedito aliquatenus in ipſis ſanguinis circuitu, nec illo ſat bene repurgato, ſimiles exoriuntur inflammationes.

Mox ſubdit, *Vertebræ occipitis ad interiora luxationes.* Hæ fiunt in pueris, vel a tumoribus, & inflammationibus muſculorum, & glandularum colli, ſiquidem eam ætatem valde ſtrumis obnoxiam experimur; vel etiam ab illapſu crudorum humorum in interſtitia vertebrarum, quandoquidem laxatis, amplificatiſque viis, quæ muſculos, & ligamenta illarum interjacent, ob ætatem accretioni ſumme vacantem, promptis e Capite confluunt humores in vertebras, tunc magis motu exagitatas; unde facile poſtmodum luxationes exoriuntur. Quod ſi ulterius contingat impediri reſpirationem ab hujuſmodi vertebrarum Cervicis luxationibus, lethalis exurgit Angina, ut docet idem Hippocrates 2. *de morbis.*

Crebri præterea anhelitus iiſdem contingunt a congeſtis crudis humoribus in ductibus Pulmonum: Pueri etenim voraciſſimi ſunt, & facile crudum nec bene elaboratum chylum conficiunt, qui deinde per ramum thoracicum in pulmonem perlatus, præ vaſorum anguſtia, & Viſceris laxitate, hæreſcit, & anhelitum inducit. Sed & comprimitur ſæpenumero Pulmo, atque in ſuo motu quadantenus impeditur a ſanguine, tunc temporis vegetius fermenteſcente, & per Aeris miſturam vaſa ſpiritalia efficacius amplificante: quo fortaſſe argumento Galenus adnotavit 9. *Meth. cap.* 4. & 5. Synochas febres ex ſanguine progenitas Aſthmaticas eſſe, quoniam efferveſcens ſanguis pulmonis ductus vehementer dilatat, ejuſque ſubſtantiam opprimit, unde anhelitus, & Aſthma.

Calculi inſuper his fiunt, magis tamen in Veſica, quam in Renibus: iſti enim molles, & laxi cum ſint, meatuſque habeant, qui per eam ætatem prompte expanduntur, non tam facile crudos, craſſoſque ſuccos detinent, ſed ultro illos ſine ullo impedimento in Veſicæ cavum delabi ſinunt, ubi diutius hærentes in calculos vertuntur, adjuvante plurimum ſale illo urinario tenaces iſtos, tartareos ſuccos figente, & coagulante. Deponi autem crudos, craſſoſque ſuccos, & quidem plurimos in Veſicam, patet evidenter ex eo, quia puerorum urina multo, inutilique ſedimento ſcatet, quod, cum illa conſiſtit, ſubſidet, & fundo matulæ hæret.

Lumbrici etiam ſunt admodum Pueris familiares, & tum teretes, tum aſcarides dicti, de quibus late Galenus *in Comm. hujus:* Modum autem, & locum generationis iſtorum, diverſoſque affectus exinde provenientes non eſt ut hic diutius inquiramus; Sat enim ab aliis magnæ notæ Viris de illis actum: ſolùm tamen addam, quod quemadmodum hi familiares ſunt pueris, ita nullius periculi eſſe ſolent, quamvis ſi teretes Ventriculum occupent, vomitus, convulſiones, febres, & dolores pariant non omnino contemnendos.

Verrucæ, vulgo porri, ſunt tubercula dura in cute erumpentia, rotunda, & ſenſus expertia. Sponte ſua ſæpenumero abſcedunt, & exiccantur; aliquando vero etiam acribus, & erodentibus medicamentis non cedunt, atque ad plures annos perdurant. Comparent autem puerili hac ætate tranſpoſitis in cutim conſiſtentioribus ſuccis glandularum ſubtercutanearum, repurgatoque ſanguine ab excrementis tartareis, & fœculentis, in callos veluti degenerantibus.

Satyriæ quænam ſint, non adhuc bene conſtat inter Expoſitores. Galen. *in Commentario*

tario ne verbum quidem de illis facit; meminit tamen earum alibi, referens voces Hippocratis rariores, vocavitque ſatyriaſmos, vel potius ſatyriſmos, tumores ſcilicet circa aures erumpentes, & 8. *de plac. Hippocrat. & Plat.* fere cum ſtrumis confundere videtur. Sed & ex eodem Hippocrate ſatyriaſmus, vel ſatyriaſis diverſas ægritudines ſignificat; aliquando Elephantiaſim, quod Elephantiaci, more Satyrorum, in Venerem ferantur: quandoque pudendi perpetuam tenſionem; & interdum aurium retorſionem, & labiorum tumefactionem, quo etiam vitio Satyri laborabant. Hoc autem loco ſatyriaſmum, ſubdit Heurnius, ſpeciem quamdam eſſe parotidis. Verum ex eo, quod Galenus in contextu vocem hanc omiſerit, nonnulli putarunt fuiſſe perperam in græco Codice adjectam, vel cum ſtrumis convenire, vel etiam pro ſatyriaſmo legendam ſeiriaſim, ut mavult Hieremias Triverius, vel denique phthiriaſim, qui morbus eſt pedicularis, quam maxime familiaris pueris.

Stranguriæ non raro etiam Pueris accidunt, iis præſertim, qui cum lotio arenulas, & viſcoſos ſuccos emittunt, aut Veſicæ calculo laborant: quamobrem non diſſimili ex cauſa in his fiunt, ac in aliis dictum eſt.

Strumæ, & alia tubercula, tum in glandulis cervicis, tum in cæteris aliis partibus glanduloſis erumpentia a decubitu, & ſecretione humorum dependent: cumque glandulæ colli potiſſimum depoſitos e Capite inutiles ſuccos excipiant, propterea fit, ut ſtrumas, alioſque tumores his conſimiles contrahant: ejuſmodi autem craſſis, crudiſque glandularum tumefactionibus pueri præ cæteris ſubjiciuntur, ob nimiam voracitatem, malamque chyloſis elaborationem.

Per hanc eamdem ætatem ſolent Variolę, & Morbilli comparere, noſtra tempeſtate adeo pueris familiares, ut vix unum, aut alterũ invenias ab his immunem. De his apud Hippocratem, Galenum, cæteroſque Græcos Auctores nulla mentio facta reperitur: qui autem primi illorum meminere, fuerunt Arabes. Et quamvis ab Hippocrate memorentur in libris Epidemiorum puſtulæ, exanthemata, & tubercula cutanea, illa tamen potius peſtilentiarum ſymptomata fuere, omnino differentia a Morbillorum, & Variolarum proprietatibus, quippe indiſcriminatim quamcumque ætatem afficiebant; neque vero figuram, circumſcriptionem, quantitatem, procedendi modum, reſolutionem, & generalem totius Corporis ex illarum eruptione affectionem referebant, quemadmodum noſtra ætate ſervare Morbillos, & Variolas experimur. Hinc Mercurialis 1. *de Puerorum Morbis*, inter morbos noviter inductos Variolas, & Morbillos revocare non veretur, idipſum quoque deducens ex innumeris veterum Medicorum teſtimoniis.

Verum unde Variolæ, & Morbilli originem traxerint, non modica eſt inter ſcriptores controverſia. Arabibus addicti ad ſanguinem maternum illam referunt, quo nimirum, inquiunt, pravis humoribus inquinato altos intra uterum ultimis ſaltem menſibus, infantes, fieri poſtmodum obnoxios ejuſcemodi criticæ eruptioni. At hoc vitium in ſanguine, ſicuti fingitur univerſale, ita univerſos afficere debuiſſet, etiam ante Arabum tempora. Sunt quoque qui non ſemel, ſed bis, & ter, & in prima, & in media, & in ultima ætate Variolas paſſi ſunt, atque hi, etſi antea febribus laboraſſent, cum tamen ſanguis priori fermentatione ſubactus, fuerit omnino repurgatus, & per febrim nihil principio proruperit, ſed nonniſi media, vel poſtrema hominis ætate. Accedit quod Indi occidentalium regionum, antequam commercium cum Europæis iniiſſent, iſtius contagionis immunes extitere, & ſicuti ab ipſis Hiſpani luem veneream in noſtrates, ita in eos noſtras variolas tranſtulerunt.

Alii ad malignos ſiderum influxus cauſam novæ hujus infectionis retulerunt: quo enim tempore vagari primum viſe illæ ſunt, viguiſſe ajunt trium planetarum, Martis, Veneris, & Saturni conjunctionem in ſigno Geminorum, pari ferme ratione, ac in aliis peſtilentiis, atque in ipſa lue Venerea expertum ajunt. At, eſto ſiderum influentias hæc agere admittamus, quis ſibi perſuadeat, ut iiſdem deſinentibus, non fuiſſe uſque adeo defectura, ut cæteris Epidemiis accidiſſe obſervatum eſt? Neque inſuper veriſimile videtur ejuſcemodi malignas ſiderum conjunctiones ſuperioribus ſeculis defuiſſe, cum plurie ſadhuc Mars, Venus, & Saturnus ab Orbe condito juncti ſint, atque in poſterum etiam ſint coituri.

Revocant alii cum Fernelio novam hanc Variolarum, & Morbillorum apparitionem ad communes cauſas Epidemiarum ægritudinum, Aerem nimirum, & alimenta. Aer ſiquidem pravis, diverſiſque vaporibus infectus, varie quoque ſanguinem in humanis Corporibus, & præſertim in teneris puellis alterat, exagitatque, unde novas ægritudines excitet. Cibi etiam idipſum efficiunt, ſi mali, ſi varii, ſi diſſentanei, ſi inſueti,

ſceti, ſi degeneres ſint, atque eo magis in debilioribus corporibus, qualia ſunt puerorum, quibus, præ carnium mollitie, & raritate, quodcumque vitium impingitur, & inhæret: cum autem in lucem editos lac paverit, deinde duriuſcula alimenta, poſtmodum ſolidiora, ac difficiliora, & deinceps multa, & varia, proinde fieri, ſubdunt, ut ſanguis diverſimode affectus tandem erumpere cogatur in Variolas, & Morbillos ad ſui repurgationem. At ſumpta hęc ab Aere, & cibis, nimis lata, & univerſalis cauſa videtur cujuſcumque ægritudinis. Preterea alterationes, perturbationeſque Aeris ſemper extitere, atque in cibis per Infantilem, & Puerilem ętatem eædem ubique fuerunt, & perpetuæ mutationes. Cur ergo non antea, quam a temporibus Arabum, Variolis, & Morbillis pueros ſubjecerint?

V. Hipp. I. de nat. hum. & de flat.

Verumtamen inficias non iverim ad Morbillorum, & Variolarum eruptionem ſanguinem omnino in indebitam, ingentemque fermentationem adigi, ut manifeſte teſtantur febres, quæ illas præcedunt, vehementiſſimę, inquietudine, vomitu, mentis motione, ſopore, motibus convulſivis, pavoribus, anhelationibus, æſtuationibus, tuſſi, ſiti, aliiſque graviſſimis ſymptomatis ſtipatæ. Fermentum autem iſtud in ſanguine inductum ejus profecto conditionis eſſe debet, ut veneni, & maligni miaſmatis naturam redoleat, cum non ſolum graviter inficiat affectos, & non raro ad necem perducat, cum notis peſtilentibus morbis communibus, ſed etiam contagione in alios, alioſque pueros, & juniores, & adultiores diffundatur, ut propterea pluries evenerit devaſtari omnino provincias integras ex puerorum, & quandoque etiam virorum internecione a Variolis, & Morbillis. Pueri vero plerumque afficiuntur, utpote qui carnes habent teneriores, facile ejuſmodi miaſmata ſuſcipientes, & ſanguinem inſtar muſti ſponte ſua promptiſſime fermenteſcentem. Hinc modo fieri quidem poteſt, ut primum ex mala alicujus habitudine ingeneretur in ſanguinem, & in fermentis viſcerum ejus moris pravitas, ut deinde in peſtilens, contagioſumque venenum commuteiur, quod in cæteros illius conſuetudine uſos tranſmigratione quadam etiam per halitus, vel per fomitem, transfundatur. Non raro vero ſemel Variolis, aut Morbillis infecti, iterum, iterumque in eoſdem relabuntur: quia ex vita perperam in uſu ſex rerum nonnaturalium anteacta tale vitium in ſanguine contraxerunt; quod peſtilens ejuſcemodi venenum videatur æmulari, & exolvendo ſanguinem fermentatione ſubactum in cutim adigat, & Morbillos, ac Variolas renovet. Atqui diverſimode affectus ſanguis, diverſas quoque parere poteſt infectiones, & multiformes referre venenorum naturas, ac proprietates, ut exinde comperiamus a quibuſdam figi, & concreſcere liquores Corporis, ab aliis diſſolvi, & extenuari, ab aliquibus quædam dumtaxat Corpora ægrotare, hujus, non alterius ſexus, aut ætatis, gracilia, non obeſa, exercitata, non otioſa, certo ſolum victus genere, non alio alta, ſub proprio, non alieno Cœlo degentia, unius, non alius ditionis, & quandoque (quod admirabilius) hieme, non æſtate, in locis ſalubrioribus, non paluſtribus, in urbibus, non in pagis, contagium diffunditur, & cautos magis, quam qui ſine ulla ſuſpicione cum omnibus verſantur, & cunctis indiſcriminatim utuntur, inficit; ut propterea plerisque videatur prodigioſum: cum tamen hæc omnia accidere ſoleant a varia veneni conditione, variaque ſanguinis, & carnium habitudine, Corporum conſtitutione, cutis textura, animi perturbatione, aliiſque propemodum innumerabilibus, quibus humana Corpora perpetim ſubjiciuntur, alterantur, atque momento fere permutari poſſunt. Hac eadem ratione paſſim experimur obeſſe uni, quod alteri prodeſt, & quod ſemel, aut bis, & pluries contulit, alias nocere, ſenectuti jucundum, & utile fieri, quod puerili, ac juvenili ætati infeſtum fuerat, pleroſque ſub uno climate perpetuo ægrotare, ſub alio valere, idque genus alia.

Ad ſanguinem igitur vario modo affectum omnia ejuſcemodi vitia referenda; ſed tamen in pueris potiſſimum, & adoleſcentibus facilior eſt Variolarum, & Morbillorum eruptio, in quibus cutis raritas, & ſanguinis floriditas eſſe ſolent, pro ejuſmodi impuritatum repurgatione, aptiores: cum enim alias a Nobis oſtenſum ſit ſponte ſua ſanguinem, cæteroſque liquores Corporis per ætates commutari, repurgarique, indeque texturam partium variari, proinde fieri, ut adoleſcendi tempora ſint hujuſmodi cutaneis eruptionibus potiſſimum obnoxia: confert autem ſolummodo ad hæc Aer, promovendo in ſanguine fermentationem, vel etiam tranſvehendo ex uno in alium inficientes halitus, ut in plures, vel omnes fermentationi concipiendæ diſpoſitos diffundatur. Et quamvis apud Arabes primum ſæviiſſe perhibeatur hujuſce generis peſtilens, contagioſumque venenum, non

V. Hipp. 6. epid. 2. 18. 1. hiſt. 5.

Digitized by Google

monis 1 & 6. Aph. 9. Fuch. 5. de ſan. C. M. c. 8. & 6. Aph. 9.

tamen hinc crediderim per vetuſtiora etiam tempora, ſi non hujus omnino conditionis, & efficacitatis, conſimilis ſaltem malignitatis, perturbati, repurgatique ſanguinis eruptiones extitiſſe, quas fortaſſe Hippocrates, aliique Græci Auctores, ſub genere exanthematum, puſtularum, & papularum, aliarumque cutanearum ægritudinum comprehenderunt: ſic metaſtaſis, & apoſtaſis apud eumdem varia ſignificant: ſic ſatyriaſis, & melancholia: ſic exanthemata ipſa diverſimode ab eodem Hippocrate, & Galeno uſurpantur; ut propterea non temere quis ſublimes papulas ad Morbillos, latiores vero ad Variolas referre poſſet: Non tamen hinc negaverim longe immanius illas ſeviiſſe Arabum, quam aliorum ætate, ut tum populariter graſſatæ, & univerſalius infecerint, & inevitabili fato ocyus affectos interemerint, quemadmodum non ita pridem a Majoribus noſtris accepimus de Angina peſtilenti, quæ pueros quoque, prima hujus ſæculi ætate, adeo vexavit, ut pauci fuerint, qui ab ea evaſerint, eſto Angina vetuſtiſſima ægritudo ſit. Hoc idem de ſudore Anglico, dyſenteria peſtilenti, cæteriſque morbis epidemiis dicendum, qui licet Veteribus cogniti, quandoque tamen fiunt contagioſi, & mortiferi, ut propterea de illis ſpeciatim agere plerique graviſſimi Auctores conſtituerint. Verum mitius quandoque, quandoque crudelius graſſantur quorumdam morborum genera, quoniam, ut antea animadverſum, non eodem ſemper modo ſanguis inficitur, nec ſemper eamdem agendi, ac procedendi vim deleteria in illo concepta lues exerit ob variam cauſarum diſpoſitionem, coitionem, & efficaciam. Atque hinc Variolas ipſas, & Morbillos una tempeſtate omnino mortiferos, peſtilenteſque obſervamus; alia vero mitiſſimos, & undequaque ſalutares.

Cum Variolæ, aut Morbilli erumpunt, cohibendi non ſunt, ſed omni ſtudio promovendi medicamentis diaphoreſim adjuvantibus, & ſanguinem a compage maligna exuentibus, non tamen adeo, ut exolvant plus juſto, & partem illius vivificam diſſipent. Quamobrem in Aere moderate calido patientes detineantur, parce alantur, & ſi forte lac ſuxerint, nullis aliis ciborum generibus inſarciantur, quoniam ſi in cæteris omnibus moderata diæta ſemper juvat, in his potiſſimum omnino neceſſaria eſt: alvus nequaquam ſolvatur, nam lubrica pernicioſa eſſe ſolet: oculi ſolum foveantur virentibus frondibus abſynthii, vel rutæ, aut etiam ſæpius perfricentur ſmaragdo, cryſtallo, aliiſque ſimilibus, ne ab eruptione variolarum viſu deficiant, aut aliter vitientur. Quod ſi variolæ non prompte prodeant, ſed in eruptione cunctentur, fortaſſe quia fermentum craſſius eſt, nec tam facile ſubactus fermentatione ſanguis ab inutilibus portionibus extricatur, vel etiam pori Cutis arctiores ſunt, quam tenacitas fermenti febrilis exigat, tunc ſudorifica locum habebunt, & ſimul alexipharmaca roborantia; in adultioribus quidem Bezoardicum Minerale, vel Joviale, Antimonium diaphoreticum, Elixir proprietatis, & magnanimitatis, Spiritus ſalis ammoniaci dulcis redditus, idque genus alia; in tenerioribus vero confectio alkermes, pulvis Viperarum, & Cornu Cervi, Aqua theriacalis Petri Saln, & Cardui Benedicti. Neque vero his adeo indiſcriminatim utendum, ut poſtquam eruperint, & maturitati ſubjectæ fuerint, adhuc exhibenda ſint; cum in poſterum ſatis ſit patientem pannis coopertum detinere, & convenienti victus regimine uti. Falluntur autem, qui in apparatione Variolarum frigorificis ex adverſo inſiſtunt, ad reprimendum febris æſtum; hinc enim cohibetur fermentatio tantopere in ipſis neceſſaria, & impeditur critica Variolarum eruptio, non ſine manifeſto vitæ periculo. Juvabit ergo pro re nata, ſumma prudentia uti, & modo efficacioribus, modo levioribus criticam hanc ad Cutim depoſitionem promovere, ſi tarda videatur; quandoque vero totum opus Naturæ committere, cum ſcilicet res ipſa bene proceſſerit, documento Hippocratis *Aph. 20. primi*. Hac etenim ratione auxiliares manus Naturæ imbecilli præſtabimus, cum ſe ſola fuerit impotens, nec tamen eidem ſalubriter operanti calcar in præcipitium addemus; quandoquidem fermentationes iſtiuſmodi facillime deſinere poſſunt in totius ſanguinis exolutionem, & ægrotantis interitum.

Ad ſtrumas, ſeu ſcrophulas Hollerius commendat folia cupreſſi auſtero vino conſperſa, & contuſa, donec in unum corpus coeant, ad formam Cataplaſmatis applicata. Linimentum conficit Zacutus ex radice Bryoniæ cum Terebinthina, & Cera, illudque mirabile deprædicat. Pinguedo ſerpentum a pleriſque commendatur, & a Severino noſtro emplaſtrum de baccis lauri oleo chamemælino malaſſatum. Interne vero prodeſſe feruntur, Radix ſcrophulariæ in pulverem redacta, cinis ſpongiarum, & pulvis ad ſtrumas compoſitus Helmontii, atque arcanum duplicatum Mynſichti.

In prax.

In prax. obſ. 101.

Ad Verrucas efficax dicitur ſanguis Talpæ recens, & calidus; Cinis roriſmarini,

&

Digitized by Google

& corticum ſalicis ex Matthiolo: Chelidoniæ majoris folia contuſa, ex Zacuto: & Lunæ radii per vitrum uſtorium collecti ex Helmontio *Tr. Form. ort. n.* 55. *& tract. Magnum oportet num.* 29.

Ad lumbricos ſumme valet ſpiritus vini umbilico infuſus inſperſo mox pulvere Myrrhæ: interne vero aqua, in qua Mercurius crudus ebullierit ex Helmontio. Riverius conficit pilulam ex Mercurio dulci ad gr.iij. cum gr. vj. diagridii vapore ſulphuris correcti, atque modico conditurae roſarum perſicarum excepti ad formam boli, ſi tamen patiens adultior ſit. Parat alium Hartmannus ex Mercurio crudo ſaliva humana, vel acido citrii mortificato ad gr. xx. cui addit bezoini gr. ji. cum modico ejuſdem conditurae roſarum. Mirum enim quam Vermibus Mercurius ſit infeſtus.

APHORISMUS XXVII.

Grandioribus autem, & jam accedentibus ad pubertatem plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluvia ſanguinis.

GRandiores, & accedentes ad pubertatem intelliguntur, qui decimumquartum annum attingunt, cum ſcilicet pubeſcere incipiunt, & ſemen emittere, quamvis ex Galeno, & ante, & poſt hoc tempus pubertas poſſit inchoare, pro varia carnium firmitudine, & virium robore. His quoque plurimæ ex enarratis præcedentium ætatum ægritudinibus non diſſimiliter accidunt: ſed præterea febres diuturnæ, & ex naribus profluvia ſanguinis; Febres quidem diuturnæ ob majorem crudorum ſuccorum copiam, quoniam, ut dictum voraces pueri cruditates facile incurrunt; unde febres, aliique morbi durationem diuturnam adipiſcuntur. Sed & non raro in graves, longaſque febres incidunt ex ea, quæ per ſeminis effuſionem moleſtior admodum eſſe ſolet, cauſa, quippe per hanc ætatem ad venerem acti innumeras ſubeunt calamitates, & mille patiuntur incommoda, ſive quod abſtineant, ſive quod illa impenſius abutantur, ut ſileam, quas ex diverſis, ac repentinis animi pathematibus ſufferunt alterationes. Ad hanc fortaſſe claſſem revocandæ erunt, quæ febres in fœmellis Chloroſes, & in maribus Eroticæ appellantur, ad Tabem perducentes. Profluvia vero ſanguinis e naribus, non quidem ex eo, quod abundantius generetur, ut bene notat *in comm.* Galenus, adverſus eos, qui ſtulte putant Naturam in ſuperfluis quandoque abundare, & ſanguinem affluentibus progignere; ſed quia per hoc tempus minus ex ipſo abſumitur, & tenuior, vividior, acriorque ſit, utpote qui per ætates ſenſim permutatur, quamobrem facile poteſt exiles narium arteriolas, ac venulas reſerare, & hæmorrhagias inferre.

APHORISMUS XXVIII.

Plurimi autem morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in ſeptem menſibus, nonnulli vero in annis ſeptem; quidam vero jam ad pubem accedentibus. Qui vero permanſerint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut fœminis, cum menſtrua erumpunt, cõſeneſcere cõſueverunt.

MIrum ſane videri debet, quam anxii ſint Interpretes in perveſtiganda Hippocratis mente, num de acutis, an vero de chronicis ægritudinibus hunc ſcripſerit Aphoriſmum. Et Galenus *aut de diuturnis morbis prolatum*, inquit, *aut imperfectum ſermonem eſſe*; atque adeo omnino vult legendum: *Plurimi autem pueris diuturni morbi judicantur*. In quam eamdem ſententiam reliqui fere omnes Expoſitores conceſſerunt: at Cardanus non ſemel Galeno conviciatus, hic ſpeciatim illum ignaviæ notat, exiſtimans implicite diuturnos comprehendi ſub græca voce Πάθη, qua hoc loco Hippocrates uſus eſt. Verum fruſtra apud Medicos hæc agitari putaverim, ſi acutos morbos non raro protrahi, & in chronicos deſinere obſervamus: ſic non raro tertianæ febres, & ardentes, ut & malignæ acutiſſimæ, ſenſim ſolent miteſcere, & in longius tempus ægrotantes affligere, in alias, aliaſque ægritudines commutatæ. Ita quoque Pleuritides acutæ cæteroqui tranſeunt in Empyemata: Apoplexiæ in Paralyſes: Phrenitides in Inſanias, & Melancholias: Dyſenteriæ in Teneſmos, ut propterea paſſim experiamur quoſdam morbos ab initio eſſe omnino acutos, procedente mox tempore produci, & chronicos, annuos, ac conſeneſcentes fieri, permutata conditione, cauſa, parte affecta, aliave ſimili circumſtantia eorum, quæ morbis conſociantur. Non immerito igitur Hippocrates indiſcriminatim morbos hic retulit, ſcilicet ut acutos ſimul, & chronicos comprehenderet; cujus rei non leve videtur eſſe argumentum, quod idem in Aphoriſmo appoſuit, nonnullos ſcilicet morbos judicari in quadraginta diebus, qui extremum acutis terminum conſtituunt. Pro-

fecto æſtimabilius eſt, quod idem Cardanus animadvertit, Menſes, & Annos hoc loco memoratos, non a morbi initio, ſed a nativitate ipſa puerorum eſſe numerandos, ductus ejuſdem Hippocratis auctoritate, cui & Celſum adhærere interpretatur. Idipſum quoque videntur indicare verba illa; *quidam vero jam ad pubem accedentibus; qui vero permanſerint, nec in pubertate finierint; aut cum menſtrua erumpunt*. Quæ ſane ad ætates puerorum, non ad morborum tempora referri poſſunt.

Senſus itaque Aphoriſmi eſt, morbos in Pueris terminum, aut remiſſionem ſortiri ab ipſa ætatum mutatione: cumque hæ mutationem ſubeant plerumque in ſeptenariis, idcirco de his mentionem faciens Hippocrates dixit, *in ſeptem menſibus*: *in ſeptem annis*: finem in illis deſignans ab ætate, non autem a temporibus morborum, aut a criticis diebus. Quod ſi diu perſtiterint, atque ultra pubertatem perduraverint, adhuc erumpentibus menſtruis in fœminis, & poſtquam ex ephebis exceſſerunt, in maribus, proculdubio inveteraſcunt, & cum ægris ipſis conſeneſcunt; unde idem Hippocrates 5. *aphor.* 7. *Quibuſcumque*, ait, *morbi comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt; quibuſcumque autem vigeſimoquinto, ferè commoriuntur*. Ratio horum deſumenda eſt ex ſanguinis, aliorumque humorum, ſucceſſu temporis, mutatione; unde Craſis, & conſtitutio Corporis variat, atque per meliorem excrementorum repurgationem, viarum laxitatem, viſcerum vim, & efficaciam, univerſa Corporis œconomia in ſalubriorem ſtatum perducitur. Alibi autem a Nobis eſt oſtenſum, ſanguinem procedente tempore ſenſim permutari, ut ubi primum dulcis nimium, & multo glutine ſatur eſt, in pueritia mox attenuatur, & portione vivifica fit prævalentior; deinde vero in pubertate, & adoleſcentia adhuc floridior, minuſque auctifica parte præditus obſervatur, atque in Juvenibus & tenuior, & vegetior, acriorque; in Viris tandem, ac Senibus magis, magiſque effœtus, vapidus, & poſtremo acidus, & adeo exolutus, ut vitæ tuendæ omnino inutilis evadat. Sic propemodum Muſtum ubi ex uvis recens eſt expreſſum, dulciſſimum, glutinoſumque eſt, & ſpiritibus vacuum; mox vero intumeſcit, & fervet; ubi autem efferbuerit, clareſcit, & ſenſim, depoſita fæce tartarea, vigorem exerit, atque in perfectiſſimum, robuſtiſſimumque Vinum evadit. Si autem exagitationibus, æſtu, flatibus austrinis, aliiſque, potiſſimum vero temporis diuturnitate, evaporet, & evaheſcat, exolvitur, ac ſubinde aceſcit, aut fugit. Porro hæc omnia ſanguini contingunt per ætates, & una ſimul viſceribus cunctis, quibus veluti colis trajicitur, ac repurgatur: ſiquidem decurrentibus annis ipſa quoque firmantur, obdureſcunt, amplificantur. At quis unquam ejuſmodi in partibus Corporis mutationes per ætates inficiabitur, cum dentium caſus, vocis mutatio, menſtruorum, & ſeminis profuſio, pilorum eruptio, cutis corrugatio, calvitium, canities, & alia plura id manifeſtiſſime atteſtentur.

At vero verbum illud *judicantur*, non ita accipiendum videtur, ut ſemper in ſalutem pueriles morbos deſinere credendum ſit, cum & non raro in iiſdem temporibus, ut Celſus advertit, maxime pueri periclitentur; quamobrem & male, & bene eos per ejuſmodi tempora terminari, pro varia eorumdem conditione, intelligemus. Cæterum quandocumque pubertatem exceſſerint, atque a ſeminis, aut menſtruorum eruptione minime deſierint, difficilem exitum plerumque nanciſcuntur, aut etiam conſeneſcũt.

APHORISMUS XXIX.

Juvenibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, ſed præcipue antedicti.

AD morbos Juventutis pergens Hippocrates, cum viſus ſit prætermiſiſſe eos, qui ad Adoleſcentiam pertinerent, ſtatim a Galeno arguitur oblivionis: ſed neque hujus ſolum, verum etiam quod nec ſatis plene de morbis acutis dixerit, imo tertianas maxime, & febres ardentes omiſerit; contra vero adjecerit morbum comitialem, qui potius puerilis eſt, & ætatum mutatione ſanatur. Denique Tabes, & ſanguinis ſpuitiones non ætatis ratione, ſed ex accidenti Juvenibus evenire contendit. Unde concludit: *Quare melius fuerat ita ſcribere Aphoriſmum: Juvenibus autem eveniunt prope omnes alii morbi, quos diximus aliis accidere ætatibus, ſed præcipue ardores, & tertianæ febres*.

Verum non temere is arguendus. Ad primum enim, quamvis non deſint, qui pro Juvenibus Adoleſcentes interpretentur, licebit nihilominus vocem Juvenum ex græco codice congruentius retinere. Neque deinde ætatem Adoleſcentiæ prætermiſit, cum eam ad Pubertatem antea retulerit, quemadmo-

admodum Heurnius quoque exiſtimat: Puberes enim, & Adoleſcentes in idem omnino tempus conveniunt, atque ab anno quartodecimo ad vigeſimum primum, vel vigeſimum quintum extenduntur.

Sanguinis ſpuitiones intelliguntur, quæ ex gignivis, ore, faucibus, vel quæ ex aſpera Arteria, & Pulmone emanant: quoniam per hanc ætatem ſanguis tenuior, & acrior redditus facile illarum partium arteriolas, & venulas reſerare, aut erodere poteſt, præſertim autem cum organa ſpiritus tum amplificentur, unde Vox gravior, & Reſpiratio crebrior, ac latior motus Cordis, & ſanguis longe citatior obſervatur.

Tabes, ſeu Phthiſes conſequuntur ſpuitiones ſanguinis: nam *ex ſanguinis ſputo, puris ſputum, ex puris ſputo phthiſis*, 7. *aphor.* 15. *&* 16. Poſſunt quoque Tabes Juvenibus accidere ab acriori, tenuiorique ſanguine, qui ſenſim ſua portione auctifica exutus nutriendis partibus inidoneus efficiatur, unde poſtmodum totius Corporis extenuatio. Quod autem Galenus ex accidenti ſolum ſputa ſanguinis, & phthiſes his evenire crediderit, *aut quia vulnerantur, aut quia franguntur, aut ſaliunt, aut clamant vehementius, vel quia refrigerantur, aut humi cubant, aut replentur, aut propter aliquam ejuſcemodi cauſam*; licet verum quoque ſit, non tamen huic duntaxat ætati ab ejuſmodi cauſis ſpuitiones accidere poterunt, ſed cunctis propemodum, potiſſimum vero ætati puerili, quæ imperita, & inexperta magis, his omnibus ultro ſe ſubjicit.

Febribus acutis Juvenes quacumque ex cauſa corripiuntur, quoniam in illis ſanguis acrior, & volatilis, copioſiorem felleum humorem cumulat, & in cyſti deponit, unde acutos morbos fieri apud Medicos in confeſſo eſt; quia eadem acritate, & volatili conditione, facillime fermentationi, atque acutis, & brevibus ægritudinibus ſubjicitur; onde idem Hippocrates. 1. *Aphor.* 14. *Senes* dixit *acutis morbis non corripi, quia frigidum eſt illorum Corpus*; Juvenes vero utpote calidiſſimos præ cæteris promptius affici. Sub his autem acutis febribus, & tertianas, & ardentes, aliaſque ſimiles ægritudines tacite is comprehenſas voluit, quicquid Galenus obgarriat.

Morbus comitialis licet puerilis dicatur, & plerumque pueros afficiat, non hinc tamen cæteris quoque ætatibus contingere non poſſe fatendum, & præſertim juventuti, de quo ſpeciatim ſcribit idem Hippocrates *lib. de morbo ſacro*; Si poſt vigeſimum quintum annum morbo ſacro homines corripiantur, non ſanari: quod etiam repetit *Aph.* 5. *t.* 7. quocirca poſſe etiam hoc morbo Juvenes infeſtari, clariſſime demonſtrat. Diſtinguenda autem eſt duplex Epilepſia, altera quidem Idiopathica vitio Cerebri inducta; altera Sympathica ab affectis aliis viſceribus, præſertim Ventriculo, & Utero; modo licet Epilepſia proximam Cerebri læſionem inſequens Pueris magis ſit familiaris, & mutatione ætatum ſæpiſſime ſanetur, quæ tamen a conſentientibus hypochondriis, Ventriculo, & Utero fit, procul dubio Juvenes torquere poterit, quibus ſcilicet oris amarities, & acida cruditas, nauſea, vomitus, atque inde vertigo, & inſultationes epilepticæ frequentiſſime contingunt.

Denique, cum inquit, *& alii, ſed præcipue antedicti* preter enarratos intelligit plures alios morbos poſſe Juvenes invadere, qui nimirum vel affinitate temperiei ipſis congruunt, vel ſanguinis, aliorumque humorum acritate promanant, vel a cruditatibus, & intemperantiis exoriuntur, vel denique in fœminis a menſtruorum ſuppreſſione, atque hyſtericis affectionibus originem ducunt, adeoque ceteris etatibus pro ratione communes eſſe ſolent. Hinc non eſt, cur Galenus tam male de Hippocrate ſentiat, & Aphoriſmum hunc prevertat; quippe qui peculiares ſolum tradidit, alios implicite ſub his contentos, tacite ſubintelligendos voluit; communes denique veluti in aliis Aphoriſmis memoratos, non ſine ratione pretermiſit.

APHORISMUS XXX.

Ultra hanc ætatem progreſſis Aſthma, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardentes febres, diuturnæ profluvia, choleræ, difficultates, & lævitates Inteſtinorum, hæmorrhoides.

Ultra hanc etatem progreſſi communi voto exponuntur Viri, & ad etatem conſiſtentem perducti, a quinto circiter ſeptenario ad ſeptimum, vel octavum, aut paulo poſt, pro Corporum valetudine. His ergo plurimos quoque morbos accidere aſſerit hoc Aphoriſmo Hippocrates, ſed precipue in ſanguine, ceteriſque liquoribus mutationem, atque variatam in viſceribus texturam inſequentes, a quibus etates hominum mutari alibi a nobis oſtenſum eſt.

Et quidem Aſthma, ſeu creber anhelitus illis fiet ab humoribus craſſis, & glutino-

ſiori lympha e ſanguini ſecreta, quæ facile pulmonibus hæreat, & ſi fortaſſe acorem contrahat, & ſanguinem pari vitio affectum præſignet, etiam pleuritidem, & peripneumoniam minetur, alioſve dolores, tumoreſque lateribus, & muſculis reſpirationi inſervientibus infenſos.

Pari modo lethargi orientur, & phrenitides, ſi lymphici humores, aut ſanguis ipſe, per Cerebri meatus excurrentes, acido concreti, vel glutinoſa portione plus juſto referti, in meningibus, & plexibus, in Cerebri cortice, aut alibi remorantes, indebitæ fermentationi ſubjiciantur, & quamdam veluti phlogoſim inferant. Neque ſolum has Cerebri affectiones in ætate virili conſtitutos pati poſſe credere licebit, ſed etiam deliria melancholica, Ecſtaſes, Catalepſes, aliaſque ægritudines capitis ab acidis ſuccis, aut halitibus dependentes.

Ardentes febres Juvenibus familiares, Viris quoque evenire poſſe inter initia ſaltem conſiſtentis ætatis, ob utriuſque analogiam, eadem ratione facile deduci poteſt: ſanguis enim prompte in utriſque fermenteſcit, & in ætate virili ob cutis denſitatem ab impedita quadantenus perſpiratione, cuicumque alterationi citius ſubjicitur, unde febres ardentes, & acutæ: quamquam non raro etiam acore infectus ſanguis hærere ſolet in apicibus arteriolarum, qui propterea febres excitat vehementiſſimas, & quandoque etiam mali moris, ut alias in tractatu de febribus adnotavimus.

Diuturna profluvia ſpecialius per alvum ſiunt ab humorum acritudine, a mala ciborum digeſtione, & a confluxu aliorum ſuccorum e cæteris partibus Corporis ſenſim languentibus.

His addit choleras, ideſt Immodicas, ſubitaſque per os, & alvum diverſorum ſuccorum evacuationes propter depravatos Ventriculi, & Inteſtinorum diſſolventes ſuccos, qui ſi deorſum ſolummodo ferantur, in erodentes, lancinanteſque degenerati, moleſtas admodum dyſenterias; in dilutos vero, ab acido corrupto, & fœto, ad chyloſim inepto, lienterias excitabunt.

Hæmorrhoides demum virilem ætatem peculiarius comitantur; in ea enim ſanguis acore magis inficitur, promptiuſque hæret, unde nequit tam libere remeare. Potiſſimum autem Lienem, & Meſenterium afficit, e quibus Arteriæ Splenicæ, & Meſentericæ in alvum deductæ hæmorrhoidales efformant, ſanguinem ſæpiſſime fundentes, ab ejuſdem ibidem concreti vitio. Per hanc eamdem ætatem varices etiam fieri ſolent non diſſimili ex cauſa progenitæ, a decubitu ſcilicet ſanguinis fæculenti, & acidi, alicubi ſtagnantis.

Cæterum his, qui in præfatas ægritudines lapſum fecerint, opitulabimur medicamentis partim acorem in humoribus valentibus infringere, & emendare, cujus præcipue generis ſunt, quæ ex chalybe, & alkalicis conficiuntur, partim etiam ſpecifica virtute unicuique ſigillatim occurrentibus, de quibus fuſe egimus in Praxi.

APHORISMUS XXXI.

Senibus ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſi, urinæ ſtillicidia, & difficultates, articulorum dolores, & Renum, Vertigines, Apoplexiæ, habitus Corporis depravatio, pruritus totius Corporis, vigiliæ; alvi, oculorum, & narium humiditates; viſus obtuſus, glaucedines, auditus graves.

Claudit poſtremo hunc Tertium Aphoriſmorum Librum Hippocrates ægritudinibus, quæ ſenectutem potiſſimum ſolent infeſtare: principaliores autem ex innumeris hic recenſet, quippe nedum iſtæ, ſed complures aliæ per eam ætatem vagari ſolent. Quam autem ſenectutem is proprie voluerit intelligendam, dubitari hoc loco ſolet; ſiquidem Hippocrates ſenilem ætatem in tres alias diſtinguere conſuevit, crudam ſcilicet ſenectutem, mediam, & decrepitam: verumtamen cum nullam ejuſmodi diſtinctionem hic fecerit, ſane videtur, omnes voluiſſe comprehendere, quamvis ultimæ ægritudines in Aphoriſmo recenſitæ potius ad maturam, quam ad crudam pertineant, cum nonniſi extremam viſcerum, & ſenſuum labefactionem, ac virium languorem conſequantur. Hanc eamdem ſententiam ita vertit Celſus *lib. 2. cap. 1. In ſenectute ſpiritus, & urinæ difficultas, gravedo, articulorum, & renum dolores, nervorum reſolutiones, malus Corporis habitus, nocturnæ vigiliæ, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, præcipueque ſoluta alvus, & quæ ſequuntur hanc tormina, vel lævitas inteſtinorum, cæteraque fuſi ventris mala*. Ubi Senectutem voce quoque generaliori uſurpavit.

Memoratæ hic ſpirandi difficultates differunt a præcedentibus, quæ antea aliis ætatibus ſunt adſcriptæ; quoniam Senes difficilem reſpirationem a languore potius ſubeunt: Siqui-

Digitized by Google

quidem, ut recte monuit Plato *in Timæo*, non ſemper ab affecto pulmone, atque hærentibus ibidem craſſis ſuccis, difficultas reſpirationis proficiſcitur; ſed non raro etiam ob impotentiam thoracis, & muſculorum intercoſtalium, ac diaphragmatis, veluti Senibus accidit. Quamquam & laxitas pulmonis, & ſuccorum ibidem concreſcentium pondus idipſum quoque ſæpeſæpius efficiunt, utraque eidem ætati familiaria; quamobrem adjectum eſt in Aphoriſmo *deſtillationes cum tuſſi*, quæ infarctum pulmonem denunciant: enimvero ingraveſcente ætate cuncta pene viſcera imbecilliora fiunt, ſanguis hebeſcit, & lenti, viſcoſique ſucci plurimi ubique cumulantur, præſertim in partibus ſua natura laxioribus. Sed & Senum Corpora nec bene, nec facile perſpirant, quapropter plurima pars eorum, quæ inſenſibiliter tranſpirare debent, interius detenta, viſcera, & ſanguinem, inficit, unde omnis generis catharri.

Cum autem ſucci iſti ad Renes, & Veſicam confluunt, nedum ſerum urinarium depravant, ſed etiam ductus ipſos obſtruunt, atque varias in ipſis ægritudines adducunt, præſertim vero Strangurias, & Dyſurias: Hæ namque fiunt potiſſimum in Senibus a viſcoſis, acidiſque ſuccis, qui vel urinæ exitum interdicentes, vel urinam ipſam reddentes acriorem, mictui non levem moleſtiam afferunt, & non raro in calculos, arenulaſque converſi, gravando, aut vellicando, vehementer ſphincterem muſculum excruciant: hic autem eo gravius afficitur, & laceſſitur, quo Veſicæ habitudo ad propulſionem impotentior evaſerit ob ſenilis ætatis imbecillitatem.

Iiſdem omnino de cauſis contingunt dolores Articulorum, ut propterea, qui humores ad vias urinæ præfatas afferunt affectiones, in artus delati pariunt arthritides, unde congeneres ejuſmodi ægritudines experimur, atque iiſdem pene medicamentorum generibus curari. Quoniam vero ſerioſiores plerumque humores, aut egeruntur, aut promptius diflantur, craſſioribus detentis, proinde fit, ut hi in artubus tophos, in Renibus, & Veſica, calculos progignant, atque in aliis, aliiſque partibus ſtagnantes, aliaſque inferant graviſſimas affectiones, & in Cerebro quidem Vertigines, Apoplexias, mentiſque hebetudines, obſtructis nimirum vaſis, in quibus liquor nervorum a ſanguine ſecernitur; in viſceribus imi Ventris Oppilationes, Hydropes, tumores; in oculis glaucedinem, & viſum obtuſum; in auribus ſurditatem, atque alibi alias propemodum infinitas.

Neque vero ſolum quibuſdam in partibus peculiares morbi contingunt, ſed etiam toti pene Corpori, per cachexiam, ſeu depravatum habitum, ob malam ejuſdem nutricationem, tum propter vitiatum in ſanguine alimentum, tum propter defectum viſcerum male tranſmutantium, repurgantiumque alibilem Corporis ſubſtantiam: equidem hæc omnia perperam aguntur in ætate ſenili, cum & facultates, & ſpiritus, ac fermenta viſcerum ſenſim, ſenſimque deficiant, ex alibi probatis.

Quoniam autem ſerum, lympha, cæterique liquores, atque fermenta potiſſimum glandularum per ultimas ætates ſponte ſua acorem contrahunt, & cum alicubi detinentur diutius, quam par ſit, etiam muriatica, auſteraque ſalſedine inficiuntur, idcirco ſæpiſſime quoque accidit, ut Senes acido ſalſis ichoribus abundent; qui detentis fulginibus ex mala tranſpiratione commiſti, longe pejores, moleſtioreſque fiunt: unde poſtmodum prurirus, puſtulę, & non raro etiam ulcuſcula illis accidunt per univerſam fere cutem diſperſa. Atque hinc plane evenit, cur tantopere ſenectus de totius Corporis æſtu conqueratur; qui falſo a vulgaribus Medicis calidę Jecoris intemperiei ſolet adſcribi, cum tamen per juventutem nullus viguerit.

Adhuc etiam vigiles admodum ſunt Senes: iis enim Cerebrum plurimum exareſcit, & liquor ille tum ipſi, tum nervis irrorandis addictus, vel multum deficit, vel a naturali, convenientique humefactione deſciſcit: & quamvis Senes pituitoſis ſcateant humoribus, hi tamen ad ſomnum conciliandum utiles non ſunt, imo ſi quandoque Cerebrum impingant, gravando, atque obſtruendo, potius ſoporem, atque Apoplexiam inferunt; atqui ros ille ſomno conciliando peropportunus, lenis, placidus, blanduſque eſſe debet, quo ſcilicet Pueri potiſſimum abundant; unde fit, ut ſomno præ cæteris indulgeant. Sed & ſenectus curarum plena eſt, quibus plerumque anxi, ac ſoliciti, exſomnes fiunt, cum alioqui ſomnus requies animorum appelletur ab Homero.

Ex oculis præterea, naribuſque Senum ſolet plurimus excrementoſus humor extillare, nam illorum Cerebrum multis perpetuo ſcatet inutilibus ſuccis ex effœto ſanguine, ejuſque ſero, & lympha abundantiori, depoſitis, qui ſi fortaſſe detineantur præfatos morbos Capitis afferunt: ſi vero per conſuetos ductus deferantur, & oculos,

oculos, & nares plus juſto humentes efficiunt, imo in hos confluentes ſputa multiplicant, & labia ſalivoſa reddunt. Iiſdem quoque incommodis Ventriculus afficitur, plerumque ex mala ciborum confectione, quandoque etiam ex illapſu conſimilium ſuccorum in glandulas, & meatus inteſtinorum; unde alvus lubricior evadit.

At vero nunquam fere non obnoxii ſunt Senes viſus hebetudini, cum rari admodum ſint, qui per eam ætatem videndi acie præpolleant; verumtamen haudquaquam ſolo languore, aut ſpirituum inopia, ut pleriſque eſt creditum, ſed potius humorum, aut tunicarum craſſitie, vel extenuatione, ſitu, figura, & ſtructura oculi per ætatem evariata, ut alias a nobis eſt oſtenſum. Cum autem Viſus hebetudo triplex obſervetur, aut in remotis ſolum, aut in proximis objectis corporibus, aut in utriſque; hinc prima dicitur Myopia, ſecunda Presbytia, tertia Amblyopia. Et quidem Myopes propius admota cernunt, remota, vel nullatenus, vel confuſe admodum: atque hoc vitii genus familiare potius eſt Juvenibus, unde ingraveſcente ætate ſæpenumero corrigitur. Presbytæ vero remotiora diſtincte, proximiora confuſe vident, cujuſmodi ſunt Senes. Amblyopes tandem tum ad proxima, tum ad remota deficiunt. Hinc autem liquet nequaquam ad ſpirituum copiam, vel inopiam, robur, aut languorem, viſionis vitia eſſe referenda, quippe imbecilli Senes ſi proxima cernere nequeunt, multo minus remota diſcernerent; & robuſti juvenes non tam exigerent, ut objecta forent oculis admota. Accidunt ergo ejuſmodi viſus hebetudines a vitiata tunicarum, humorumque ſtructura, ac diſpoſitione. Etenim in prioribus videndi vitiis Cryſtallinus humor non habet a Retina juſtam diſtantiam, ſed vel ad eamdem propius accedit, ut in Presbytis, vel ab illa longius recedit, ut in Myopibus; quamobrem conſpiciliorum ope plurimum adjuvatur alterutrer in his videndi defectus; nam in Presbytis Cryſtallus in lenticularem formam redacta, ſeu convexa; in Myopibus vero concava oculos juvat, ſive ad proximiora, ſive ad remotiora conſpicienda. Porro hæc vel formatione, vel aſſuetudine, vel ſola ætatum mutatione contingere ſolent, cum ſenſim humores, & tunicæ oculorum ejuſmodi permutationes in ſitu, ac diſpoſitione, a naturali, debitaque conſtitutione, plerumque ſubeant.

Tertia denique hebetudinis ſpecies, tum ad proxima, tum ad remota objecta proſpicienda, quandoque vitium ſequitur illius tunicæ, quæ Cornea appellatur, forte quia convenienti pelluciditate caret; ſed vel craſſior, vel rugoſior, aliterve affecta, evadit opaca: aliquando ab humore Aqueo, Vitreo, vel Cryſtallino oritur, qui alieno, atque impuro humore maculatus lumen non bene admittit, ac excipit, nec ad Retinam clare trajicit. Nonnunquam etiam in Retina ipſa, quæ ſimulacra rerum debet excipere, vitium latet, & diſtinctæ viſioni redditur inutilis.

Glaucedo pariter Senum oculis ſæpiſſime accidit, cum humores, præſertim Cryſtallinus, craſſeſcunt, & denſiores fiunt, ut luminis in ipſos incidentis refractio a debita ratione variet, & glaucus color, cæſius, ac cæruleus, qualis Noctuarum in oculis obſervetur. Evenit autem hoc vitium in perſenum oculis, exareſcentibus quodammodo humoribus, aqueo, & cryſtallino, ipſa ſenſim occidente ſenectute.

Tandem vero cum ſenſus omnes in Senibus hebeſcant, tum poriſſimum Auditus fit gravior; quin & Memoria, ac Mens ipſa in occidua illa ætate paulatim deficit.

Senilibus autem iſtiuſmodi ægritudinibus, quoad ipſa ætas ferre poterit, bono potius victus regimine, quam multis, & inutilibus medicamentis, occurrere debemus. Et quidem Cachexiam in ipſis moderabimur aromatum uſu, atque ex his concinnatis elixiribus, julapiis, tincturis, ſpiritibus, & aquis, ut eſt julapium Vitale, Aqua vitæ Matthioli, Tinctura alkermes, Vinum aromaticum, Aroma philoſophorum, Oleum cinnamomi, Electuarium e nucleis pineis, & e baccis juniperi compoſitum, atque id genus alia.

Pruritus Corporis ab effœto ſanguine in acorem vergente inductus exquiret quoque medicamenta, quæ ſanguinem ipſum repurgent, atque edulcant, ſuperius recenſita; cumque ab impedita in Senibus perſpiratione pruritus hic eveniat, conferent propterea una ſimul leves perfrictiones cum pannis excalefactis, & aqua ardente irroratis, vel cum aquis thermalibus, potiſſimum quæ ſulphuream, & nitroſalſam referunt conditionem.

Alvus humida in Senibus, potius optimo victu, quam remediis curabitur.

Ad Oculorum tandem, & Narium defluxiones, ſi quæ præſcribenda ſunt, Ventriculum, & Caput roborent, ac ſenſus ipſos foveant, & acuant, qualia ex rore marino, ſuccino, caryophyllis, cinnamomo, aliiſque volanti alkali præditis, parantur, ut alias a nobis eſt notatum.

L U-

LUCÆ TOZZI
In Quartum Librum Aphoriſmorum.
HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS I.

Utero gerentes ſunt medicandæ, ſi materia turget, quarto menſe: & uſque ad ſeptimum, ſed hæ minus: a juniore autem fœtu, & ſeniore abſtinere oportet.

Quandoquidem Hippocrates in hoc libro per plures Aphoriſmos de recta purgantium medicamentorum ratione in ægrotantibus verba faciat, initium ducit ab utero gerentibus, morbo affectis, cujus cauſa purgatio inſtituenda videatur; atque eas docet purgante medicamento tractari poſſe; ſi tamen materia turgeat, a quarto menſe uſque ad ſeptimum; has autem minus; in cæteris vero omnino abſtinere oportere. Videtur itaque Aphoriſmus tria univerſim comprehendere: morbos nimirum, in quibus gravidas purgare conveniat, tempus item opportunum, minuſque periculoſum ejuſcemodi evacuationis: mox etiam tempora graviditatis lubriciora, adeoque cavenda.

Et quidem Catharticis medicamentis gravidas non eſſe commovendas, niſi gravi, & acuto morbo afficiantur, nemo unquam in dubium vertere auſus eſt, cum ſubinde maximum tum ipſis, tum conceptis fœtibus detrimentum ſit adfuturum ab abortu, qui a purgante medicamento procul dubio ſequeretur, & quod humores innoxios educeret; & quod ſanguinem, alioſque liquores funderet, atque alibilem ſuccum perturbaret; & quod Uterum, cæteraque Viſcera naturalia laceſſendo plurimum concuteret, & contorqueret, adeout exiſtimaverit Averroes omnem medicinam ſolutivam Utero nocuam eſſe, ut quæ per ejuſdem ductus, ac per meatus urinarios, vitioſos humores etiam promoveat.

Catharticis itaque tunc ſolum utero gerentes ſubjiciunt, cum acuto, gravique morbo corripiuntur, ac præterea peccans humor, illius cauſa, efferus eſt, & motu irrequietus, ſive, ut loquitur Hippocrates turget, deſumpto vocabulo ab Animalibus ad coitum concitatis. Cujus rationem tum hic, tum alibi, & *comm.* 10. *hujus libri*, attulit Galenus, *Nam cum*, is inquit, *ſuperabundantes humores moventur, & per totum corpus feruntur, nondum in aliqua parte firmati, tunc ad eos expellendos Natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad alvum deducente, priuſquam robur Corporis diſſolvatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale decumbant ii, qui per corpus vagantur, humores*. Unde tria exigi videntur ad turgentiam in humoribus inducendam, impetus ſcilicet humorum, & pluſquam Natura poſtulat, in partes irruptio: Robur earumdem partium, quæ a ſeipſis illabentes humores propellant: ac denique Multitudo, quæ regi, aut cum reliquis excrementis Corporis ſenſim ſimul educi nequeat. Quamobrem turgens materia ex ſui copia evacuationem expoſtulat, & cauſa mobilitatis facilem, ac promptam illam pollicetur, quæ ſane difficillime ſuccederet, ſi alicui parti hæreret, & conſiſteret; neque vero abſque manifeſto vitæ periculo, ſi principem partem occuparet, aut in uterum decumberet, fœtui, & matri noxam certiſſimam allatura.

Sed quo genere purgantis medicamenti turgentes in utero gerentibus humores educendi ſint, gravior videtur difficultas. Et Fuchſius *in expoſitione iſtius Aphoriſmi* præſcribit medicamenta vere purgantia, etiam ex colocynthide, ſcammonio, turpeto, idque genus aliis. *Et quamquam iſta medicamenta*, inquit, *vix citra fœtus noxam ſumantur, cum ex Galeno* 2. *de victu Acutor. comment.* 12. *purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quæ expurgantur, naturis contraria, atque deleteria ſit; tamen præſtat, hunc ſolum iſta ratione lædi,*

Digitized by Google

lædi, quam ut nullo prorſus dato, & matrem, & fœtum de vita periclitari patiamur.

Verum communior praxis ab his abſtinet, & tutius putat licere uti levioribus, quæ ſatis ſunt educendis humoribus turgentibus, & ſponte ſua mobilibus: atqui abortus periculum nedum a purgantis medicamenti natura, ſed magis imminet ab irritamento, & concuſſione vehementi a catharticis fortioribus inducta: Quamobrem & Aloe, & Rhabarbarum quoque vitantur, quorum primum vaſorum oſcilla faciliime aperit, & hæmorrhoides excitat, alterum vero per vias urinæ humores potenter promovet, ideoque attiguum Uterum facili negotio proritare, & laceſſere poteſt.

De vomitoriis alia poteſt eſſe difficultas, num iſta in uſum purgandarum utero gerentium duci commode queant. Et crediderim poſſe illa tuto præſcribi, ſi tamen turgens humor Ventriculum petat, illumque ad nauſeam diſponat, ſubvertat, atque ad vomendum ſolicitet. Eo namque ducendi ſunt humores, quo Natura viam affectat, documento ejuſdem Hippocratis 1. *Aphoriſ.* 21. quin & ſæpiſſime Utero gerentes ſpontaneas ſubire ſolent vomitiones, quibus a pleriſque ægritudinibus vel præcaventur, vel vindicantur: qua etiam ratione partum in debitum tempus ſalubriter protrahunt, alias proculdubio abortituræ. Conſentit quoque in id Hippocrates, 5. *epidem.* 18. ubi Uxorem Antimachi gravidam bimeſtrem a dejectorio medicamento mortuam ſcribit, eamque vivere potuiſſe, ſi aquam bibiſſet, & evomuiſſet.

An præterea tuto quoque purgari poſſint Utero gerentes, ſi aliis ægritudinibus afficiantur, & vitioſi humores minime turgeant, ſed potius alicubi conſiſtant? Equidem inficias non iverim, cum vitioſus humor partem principem occupat. Quare in Apoplexiis, Convulſionibus, Lethargis, cæteriſque Cerebri affectibus ſoporiferis nemo eſt, qui non audacter purgans medicamentum exhibeat gravidis, etiamſi exinde periculum abortus immineat: præſtat enim opitulari Matri, ne Mater, & fœtus ſimul periclitetur. In Uteri quoque affectionibus, & cum pravus humor in illum irruit, nec abortus inde ſequatur, conſueverunt peritiores Practici impetentem humorem intercipere, & leni aliquo cathartico ad alvum deducere.

Quod ad tempus vero magis opportunum ejuſcemodi purgationis, ſtatuit Hippocrates medium illud eſſe Geſtationis, nempe a quarto menſe uſque ad ſeptimum. Et quidem quartus menſis includitur; cum ex græco Codice τετράμηνα quadrimeſtres interpretentur Fuchſius, & Heurnius; quaſi vero iſtæ potiſſimum purgationem ſufferant, quod fœtus per vaſa Umbilicalia tenacius Placentæ, & Utero tunc hæreat, nec tam facile a concutiente cathartico diſſocietur. Recte pariter obſervat Heurnius quadrimeſtres fœtus intelligendos eſſe non in ſpatio temporis, ſed in motus inceptione, cum ſcilicet moveri cœperint; quippe tunc denotant membra cuncta firmiora jam evaſiſſe; at vero fœtus in utero moveri incipiunt, ſi robore præcellant, citra tertium, & quartum menſem; unde idem Hippocrates 1. *epidem. ſect.* 3. *ægr.* 13. ſpontaneas alvi turbationes in trimeſtri promovit, & quidem ſalubriter, quocirca gravida illa a febre decimaquarta die judicata eſt. De ſeptimo autem menſe major eſt difficultas. Putat Braſavolus etiam ab Hippocrate comprehendi: at excludendum arbitratur Fuchſius, quod Hippocrates dixerit *uſque ad ſeptimum:* ſi enim, inquit, hunc excludere noluiſſet, profecto dixiſſet ad octavum uſque: at vero octavus menſis periculoſiſſimus eſt, & ſeptimus non raro partui dicatur. Verum adjecta verba, *ſed hæ minus*, manifeſte declarant etiam ſeptimum voluiſſe incluſum, non tamen adeo tutum eſſe, veluti ſextus, quintus, & quartus menſis, ut propterea quo uteri geſtatio ſeptimum propius attigerit, eo periculoſior purgatio exiſtimetur. Multum autem hic tribuendum eſt ſolertiæ Medici, qui pro ratione Morbi, ejuſque cauſæ, atque ægrotantis gravidæ conſtitutione, ſeptimeſtrem catharſi ſubjiciet, vel eximet.

Poſtremo a juniore, & ſeniore fœtu abſtinere oportere, hoc eſt omnino catharſim cavere, neceſſum eſſe, in primis, & ultimis menſibus graviditatis, admonet Hippocrates, ex evidenti abortus, & vitæ periculo, tum Matris, tum Infantis; quoniam ex Galeno *in comm. Fœtuum connexus cum Utero eamdem habent proportionem, quam fructus cum plantis: hi ſiquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit, poſtea vero aucti difficilem habent a plantis diſſolutionem: ſicuti rurſus cum perfecti ſunt, ſponte ſua ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tempore ſeminis injectionis, ſi aliquando ſaltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, ſive quovis alio modo, vel ſecundum animam, vel ſe-*

ſecundum corpus moveri vehementius, faciliſime dirumpuntur; ſic etiam quando jam perfecti ſunt: tempore vero intermedio, firmiorem habent coalitum; quare mulier utero gerens poteſt fortiores motus ſuſtinere, ſine fœtus offenſione. Hactenus Galenus. Hinc modo plene conſtat, cur media tempora veluti ad purgandum tutiora permittantur, prohibeantur vero priora, & poſteriora, tamquam periculoſiora.

Illud tandem hic ſupereſſet examinandum, quo pacto, quove coalitu adhæreſcat fœtus Utero materno, unde alimentum, & vitam mutuatur: at quoniam id a Nobis luculenter eſt oſtenſum in priori noſtræ Medicinæ parte Theoretica, idcirco libenter illuc philologos remittimus.

APHORISMUS II.

In Medicationibus talia educere e Corpore, qualia ſponte prodeunt, utile. Quæ vero contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

Quod alias *Aphor.2. lib.* I. de quacumque evacuatione ſponte naturæ promota ſcripſerat, nunc de ſola purgatione, quæ Cathartici auxilio ab Arte peragitur, ſermonem habet, atque inquit, in artificialibus purgationibus talia e Corpore eſſe educenda, qualia ſi ſponte, & ultro prodirent, egererentur; at contra, cohibenda eſſe, ſi alia ab his, quæ peccant, prodeant. Quare conſulit hoc Aphoriſmo Hippocrates Medicos in Catharticis Naturam imitaturos. *Eſt autem imitatio*, inquit Galenus *in comm. tales in unoquoque morbo humores evacuare, quales novimus in ſpontinis prodeſſe evacuationibus*. Nomine vero talium, & qualium humorum; intelligendi ſunt in ſpecie peccantes, puta bilioſi, lymphici, craſſi, tartarei, acres, acidi, aliique, ſi fortaſſe plus juſto ſuperabundent, Naturam gravent, atque ægrotantem infeſtent. Affert Galenus exempla earum, quæ ſponte ſiunt, ſalutarium evacuationum, ex eodem Hippocrate deſumpta, ut cum aqua inter cutem laboranti, & lipitudinem, aut ſorditatem patienti alvus ſolvitur; unde has eaſdem evacuationes arte promovere, utile putare eſt, cum id peragatur, quod Natura ſponte ſua ſalubriter perficere conſuevit, quamquam non ſemper ex voto ſuccedere ſoleat.

Quoniam vero Hippocrates ſponte prodeuntibus, artificiales evacuationes, ſalutares ut eveniant, comparavit indefinite, jure hic dubitare licet, quid pro ſponte prodeuntibus intelligere voluerit, cum & criticis, & ſymptomaticis illa aptari queant. Et quidem de criticis res in confeſſo eſt apud omnes, quoniam per illas Natura ſeipſam a moleſtiis exonerat, & ægros ab ægritudinibus vindicat, neque aliunde criticæ, & ſalutares dicuntur evacuationes, niſi quia per ipſas morbi judicantur, ac deſinunt. At vero ſymptomaticæ tales non ſunt, quibus non raro Natura plurimum elanguet, morbi ingraveſcunt, & ſæpe etiam mors ſubſequitur, cum tamen humores in illis ſponte prodeant. Quamobrem non videtur Aphoriſmus indefinite accipiendus de quibuſvis ſponte prodeuntibus, etiam ſymptomaticis. Hinc Fuchſius illum ita ſcribendum putat: *In uſu medicamentorum purgantium talia e corpore educere oportet, qualia etiamſi ſponte prodirent, utilia eſſent*; itaut ſenſus ſiat; talia e Corpore eſſe educenda, qualia ubi ſponte prodirent, utilia forent, id eſt, qualia a Natura ipſa utiliter evacuarentur. Quo caſu etiam ſymptomaticæ evacuationes ſalutares cenſendæ erunt, ſi ejus ſint humoris, qui obeſt. Quocirca ſolent communiter dici conferentes in genere cauſæ, quia morbifica cauſa per ipſas minuitur; malæ vero in genere ſigni, quod ſignificent humorum multitudinem, vel pravitatem, unde partes gravatæ, vel irritatæ evacuationem moliantur.

Quemadmodum autem purgationes ope medicamenti ab Arte promotæ ſalutares, utileſque ſunt, ſi ejus ſint humoris, qui peccat, quique ſponte naturæ prodiret, ſi critice egereretur; ita e converſo malæ, & inutiles exiſtimantur, ſi ea catharticis medicamentis vacuentur, quæ Natura non utiliter educeret; quamobrem conſulit Hippocrates illas eſſe cohibendas. Sic oportebit fluentem immodice ſanguinem ſiſtere, & alvum ex hypercatharſi, aut egeſtione alius humoris ab eo, qui educendus eſſet, firmare, & cohibere, remediis in hanc rem plane ſpecialioribus.

Unde vero conjicere poſſit Medicus ſore utilem, vel inutilem, artificialem ejuſmodi evacuationem, ut ſinenda, vel inhibenda ſit, ab his, quæ conferre, & tolerari probaverint, judicium ſumendum eſſe admonet. Quare ſequentem Aphoriſmum ſubjungit, veluti illius appendicem.

APHO-

APHORISMUS III.

Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leviter ferunt. Contraria vero graviter.

CUm dixerit Hippocrates utile eſſe in purgationibus arte promotis talia educere e Corpore, qualia ſponte a natura prodirent, indicia nunc tradit proficientis ejuſcemodi purgationis, deſumpta ex eo, quod conferat, morbus remittatur, & æger ſufferat, cum vires nullum, vel leve admodum detrimentum ab illa patiantur.

Quamquam autem idipſum fere docuerit *Aphor.*2. *lib.*1. ut propterea hic videatur innutiliter, & fruſtra repetitus, non tamen eximendus, ut bene advertit Cardanus; nam ita nectitur præcedenti, ut oratio omnino mutila remaneret, ſi deeſſet: ſicut enim in evacuationibus ultroneis utilitas certa, & perſeverans judicatur, ſi conferat, & toleretur, cum ſcilicet talia egeruntur, qualia convenit evacuari, ita in evacuationibus medica ope proritatis emolumentum certo futurum conjicitur, ſi ea purgentur, quæ purgari oportet; & contra, ſi talia ſint educta, qualia erant educenda, certo quidem conferet, & æger ſufferet, ut proinde viciſſim ſe res habeat ad utrumque. Qua ſane ratione putaverim facile his reſponderi poſſe, qui auſi ſunt Hippocratem notare, quod tum hic, tum Aphor. 2. *pr.* nil quicquam ſe dignum ſcripſerit, ſed lippis, & tonſoribus notiſſimum, ut fuſius a nobis alibi eſt excuſſum.

Hinc nullo negotio deducetur, neque conferre, neque tolerari evacuationem humorum, qui utiles, aut alibiles cum ſint, nullatenus ſunt educendi, ſed graviorem noxam afferre, commotis, exaſperatiſque his, qui noxii ſunt, & morbum faciunt; Hæc autem notiora ſunt, quam quæ notiſſima, propterea longiori non egent explicatione.

APHORISMUS IV.

Medicari Æſtate ſuperiores magis, Hieme vero inferiores.

SUbaudire oportet Ventres, ſubdit *in comment.* Galenus; Itaut ſenſus ſit, per ventrem ſuperiorem ſeu ſtomachum magis Æſtate: Hieme vero per Inteſtina, ſeu Ventrem inferiorem purgandum eſſe. Et rationem affert, *quoniam qui tunc ſuprabundat humor, flava bilis eſt, & tota natura animalis, propter ambientem caliditatem magis ad ſuperiora movetur.* Hieme vero potius prævalent crudi, craſſique ſucci, qui ſponte ſua deorſum feruntur, & tunicis inteſtinorum adhæreſcunt, ut proinde ad ſuperiora difficillime deduci poſſint; quamobrem melius dejectoriis ad alvum ducuntur. Conſtat præterea experimentis per Æſtatem os facillime amareſcere, & Ventriculum, ejuſque orificium ſuperius ad vomendum ſolicitari, ſive quod fermenta illuc ex arteriis gaſtricis derivantia acriora ſint; ſive quod ſanguis ipſe acrioribus, & veluti ſulphureis partibus plus æquo redundans in cyſtim felleam eaſdem uberius deponat; unde & urinæ per idem tempus flaveſcere magis ſoleant, & fæces, cæteraque Corporis excrementa pari colore inficiantur: quæ ſane ex documento ejuſdem Hippocratis promptam, & facilem pollicentur vomitionem.

Sed obſtare ſibi ipſi videtur Hippocrates *lib. de ſalubr. victu* docens, *ſex hybernis menſibus vomere utile eſſe, nam & pituitæ plus, & capitis gravitas ſubeſt; in Æſtate vero clyſmatum ſit uſus, & ſuperiores Corporis partes per inferiores purgandæ.* Id ipſum protulit Celſus *lib.* 1. *cap.*3. vomitum indicens utiliorem Hieme, quam Æſtate, hanc eamdem proculdubio Hippocratis ſententiam proſecutus. Licet autem pleriſque viſum ſit librum hunc non Hippocrati, ſed Polybio adſcribere; nil tamen inde deducetur, quod rationabiliter propoſitæ objectioni faciat ſatis; cum & Polybius graviſſimus quoque Auctor ſit, neque ſua vel ratione, vel experientia deſtituatur, ut etiam in hoc Celſum aſſeclam habere promeruerit. Neque vero ſatisfacit Galenus diſtinguens evacuationes vel ad totum Corpus ſpectantes, vel ad Ventriculum ſolum, ut propterea velit Aphoriſmum hunc intelligendum de evacuatione totius Corporis per ſuperiora Æſtate promovenda, per inferiora Hieme; effatum vero *de ſalubri dieta* reſtringendum ad ſolius Ventriculi exonerationem: quoniam, ſive Æſtas, ſive Hiems fuerit, ſemper ac Ventriculus humoribus gravatur, vomitu exonerandus eſt, exigente id loci conditione, & humoris expurgandi promptitudine, quippe qui compendioſiori via ſtatim educitur.

Verum enim vero quocumque humore Ventriculus infarcitur, facilius plane per vomitum, quam dejectione exonerabitur, ſive tempus æſtivum ſit, ſive hiemale, cum non a tempore, ſed ab humoris evacuandi proclivitate, facilitateque, indicationes

Digitized by Google

deſumantur ejuſcemodi ſpecialium egeſtionum. Quoniam autem humores ſub Æſtate plerumque Ventriculum occupant, atque a depravatis ejuſdem digeſtionibus ægritudines inferunt, unde eo tempore faciles cruditates, nauſeæ, oris amaritudines, propterea fit, ut promptius per vomitum egerantur. Faciunt in idem eſus fructuum immoderatus, gelidæ potationes, balneationes, natatus, cæteraque his ſimilia, quibus plurimum Ventriculus elanguet, & impuritatibus oneratur. Hinc compertum habemus cunctas propemodum ægritudines Æſtate vagantes ab uno ventriculo crudis humoribus oppreſſo exoriri, ut propterea vomitus opportune concitatus momento veluti graviſſimis cæteroqui ægritudinibus remedio ſit. Sed & neque abſolute dixit Hippocrates Æſtate per ſuperiora dumtaxat purgandum, etenim uſus eſt voce comparativa *magis*; quaſi vero dicere voluerit, plerumque Æſtate per vomitum vitioſos humores eſſe educendos, quoniam iſti plurimum primos ductus gravare ſolent, aut circa Ventriculum ſtagnare. Quod ſi fortaſſe alibi reſideant, per alios ductus erunt evacuandi, quo nimirum illi vergere videbuntur, modo loca ipſa ſint conferentia. Ita quoque ſi Hieme Ventriculus bilioſis, ut vocant, ſuccis, ſcateret, non inferne, ſed ſuperne vacuandus foret, nulla habita ratione temporis, ſed tantum loci præter naturam oppleti, & prompte per ſuperiora exonerandi; quia tamen Hieme craſſi humores inteſtina ſæpius occupant, inde fit, ut facilius dejiciantur, cum difficile admodum foret univerſo inteſtinorum motu per ſtomachum illos protrudere, & per os expurgare, idque non ſine gravi periculo. Cur autem humores vitioſi plerumque in Hieme inteſtina, vel glandulas Meſenterii occupent, ratio peti poteſt nedum ex eorumdem, qui ſæpeſæpius, craſſi, & viſcoſi eſſe ſolent conditione, ſed potiſſimum ex tardiori ſecretione, quæ tunc peragitur: ſicut enim Æſtate ciborum digeſtio, ſeu diſſolutio in Ventriculo languet, & tarda eſt; ſecretio vero in Inteſtinis celerrima ſit, ſive a fermentatorum acritate, ſive a laxitate viarum; ita vice verſa ciborum confectio Hieme in Ventriculo citior eſt, cum ventres Hieme, & Vere natura calidiores ab Hippocrate dicantur: at vero ſecretio, ſeu diſtributio tardior, unde etiam alvus aſtrictior evadit, & pulſus eo tempore rariores fiunt. Accedit quod ſomni longiſſimi per Hiemem adjuvant coctionem vigiliæ, & motus per Æſtatem facilitant diſtributionem, ut proinde mirum non ſit, cur humores excrementoſi Æſtate potius ventriculum occupent, Hieme vero in Inteſtinis, & glandulis Meſenterii reſtagnent: quamobrem illi per vomitum, hi vero per dejectionem facilius educuntur.

Atque hinc modo contradicentia Hippocratis loca facile erit in unum, concordemque ſenſum revocare: etenim idcirco hiemali tempore vomitum is commendavit, quia Ventriculum multa pituita repletum exiſtimat, ut clarius ejus latinus Interpres Celſus expreſſit; ſiquidem non a tempore, ſed ab humore Ventriculum occupante indicatio vomendi deſumitur; quare ſive Æſtas, ſive Hiems ſit, parum refert, dummodo locus vomitioni paratus videatur.

Quod autem putaverit Muſa Braſavolus vomitum Æſtate commendatum, ad inaniendos ſuperiores ventres, Caput, ſcilicet, & Thoracem; plane nec Hippocrati, nec rationi, aut experimento cohæret. Hippocrates ſiquidem in diverſis Capitis ægritudinibus alvi ſubductionem conſulit, non vomitum; ut in ſurditate, oculorum dolore, cæteriſque; quin & Galenus *in comment. hujus* nonniſi de Ventriculo ſolum aphoriſticam hanc ſententiam eſt commentatus. Ratio vero tantum abeſt, ut ſuadeat, Caput, & Thoracem per vomitum inaniri, ut potius expanſa repleantur, & graviter ab impetente Ventriculo afficiantur; unde vomitus in affectibus oculorum, & pectoris communi voto tamquam nocuus reprobatur. Experientia denique pluries conſtitit in harum partium ægritudinibus plurimum vomitum obfuiſſe, & quibuſdam ſputum ſanguinis, aliis oculorum inflammationem, & vehementiſſimum Capitis dolorem attuliſſe, ut propterea nemo ſit, qui in praxi audeat, vomitoria in morbis partium ſuperiorum præſcribere, niſi tantum cum illi a laborante Ventriculo proficiſcuntur, a cujus levamine illæ conſaneſcant.

APHORISMUS V.

Sub Cane, & ante Canem, difficiles ſunt medicationes.

Quam opportunum tempus conferat in purgantibus medicamentis adhibendis, ut ſubinde proficiant, & ſine ullo incommodo utiliter ferantur, nedum hic, ſed alibi pluries inculcavit Hippocrates, ſpeciatim autem *lib. de Aere, Aquis, & locis*, illo-

Digitized by Google

illorum uſum inhibuit in magnis temporum mutationibus, itemque in ſolſtitiis, & æquinoctiis. Conſiderandos quoque voluit inerrantium Aſtrorum exortus, præcipue Canis, deinde Arcturi, & Plejadum occaſum: unde non minimam partem conferre ad rem medicam Aſtronomiam ipſam cenſuit, tum in prænoſcendis, tum in curandis ægritudinibus, ut vix errare Medicum poſſe aſſerat, qui ſtellarum congreſſus præſentire, & obſervare novit.

Commodum nunc quoque, difficiles, & moleſtas admonet futuras purgationes ſub Cane, & ante Canem: quod etiam edocuit *lib. de medicam. purgant. in fine* inquiens: *Tempore Æſtatis a Canis ortu per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, ſed infuſis per clyſterem uti*. Quoniam ex Galeno *in comm. hujus, exuſta tunc noſtra natura, eam, quæ a medicamentis purgantibus exiſtit, non fert acritudinem: quare & plures purgati hoc tempore incidunt in febres, & natura ex æſtu imbecillis, magis ex purgatione diſſolvitur: & quidem purgatio hæc mala fiet, cum calor aeris ambientis in partem trahat extrinſecam, contrariam ei, ad quam medicina ducit humores*.

Quodnam autem ſit ejuſmodi tempus *ſub Cane, & ante Canem*, inquiſitione dignum. Verum oportet ſcire ex Aſtronomicis duos affigi Firmamento Aſteriſmos Canis nomine appellatos, quorum alterum Canem majorem, alterum minorem faciunt. Ambo ſunt in plaga Auſtrali extra Zodiacum, ſed minor ab Æquinoctiali declinat ad Boream, major vero ad Auſtrum. Aſteriſmo Canis minoris ad femur appingitur ſtella primæ magnitudinis Procyon dicta; In Aſteriſmo vero Canis majoris ad mandibulam, & in oris hiatu affigitur Sirius, ſtella quoque primæ magnitudinis fulgidiſſima, quam Ptolemæus *in Almageſto*, ſtellarum pulcherrimam appellavit, quod ob magnitudinem, & ſplendorem, præ cæteris longe admodum micet, atque ſcintillet; hæc vero per dies decem circiter poſt Procyonis ortum ex Horizonte cum Sole emergit: cum igitur dixit Hippocrates *ſub Cane*, tempus illud intelligendum voluit, quo Sirius, & Canis major viget, ſive cum Sole coſmice oritur; *Ante Canem* vero, tempus, quo Procyon exortum Sirii præcedit.

Sed non bene convenit inter Auctores, cuinam Cani nomen Caniculæ proprie tribuendum ſit. Equidem ſi vocem ipſam attendas, videtur convenire Cani minori, quem pro Canicula uſurpant Tabulæ Alphonſinæ, Beda, aliique: cui ſententiæ favet quoque *Horatius lib. 3. ode 29.* inquiens:

..... Jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.

Et multo clarius *Plinius libr. 18. cap. 28. Ægypto vero Procyon matutino æſtuoſus, quod ſidus apud Romanos non habet nomen, niſi Caniculam hanc velimus intelligi, hoc eſt minorem Canem, ſane ut in aſtris pingitur*. Cayerus *in ſua Uranometria* utrumque Canem vocat Caniculam, quod & alii faciunt: at multo plures ſunt, qui Caniculæ nomen Sirio attribuunt, & inter cæteros Aſtronomi, qui propterea Caniculares mutationes Cani majori, & Sirio adſcribunt. Unde Manilius *Aſtronomic. 5.*

Cum vero in vaſtos ſurgit Nemæus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula, flammas
Et rapit igne ſuo, geminatque incendia Solis.
Qua ſubdente facem terris, radioſque movente
Dimicat in cineres Orbis, fatumque ſupremum
Sortitur, languetque ſuis Neptunus in undis,
Et viridis nemori ſanguis decedit, & herbis, &c.

Quamquam Galenus *primo Epid. comm. 1. conſtit. prima* de Sirio hæc habet: *Hunc aliqui, nomine abutentes totius Sideris, Canem etiam nominant: atqui Cani univerſo ſideri eſt nomen; illi vero, quæ in ejus eſt mandibula, Caniculæ, quam recte Anticanem, non Canem appelles*. Idemque indicatum legimus ab Arato vetuſtiſſimo Poeta græco, cujus *Phænomena* in latinum vertere dignatus eſt Cicero, referuntque in hanc rem illius carmina Fuchſius, & Cardanus. Sed & luculentius idem Aratus, Ruſo Feſto Paraphraſte, de Sirio agens.

Ætheriæ Canis ille plagæ, cui plurimus ardor,
Æſtuat in mento.

Et mox:

Qui formidato ſub nomine Sirius æthram
Urit, huic rutilos ſi Sol adflexerit axes,
Quantus corporibus, quantus labor imminet ægris.

Quo-

Quo inſuper tempore uterque Canis oriatur, licet aliter, aliterque apud Veteres ſcriptum ſit, noſtris tamen temporibus Coſmicus ortus Sirii incipit initio Auguſti, Procyonis vero ad diem xxiv. Julii. At ſi ortum Hehacum ſpectemus, hujus accidit iii. Idus Auguſti; illius vero xvii. Kalendas Septembris. Tempore autem Hippocratis, annis ante Chriſtum natum CCCC. & in IV. Climate, quod per Rhodum Inſulam tranſit, ortus Caniculæ referebatur ad pridie Idus Julii: & tempore Avicennæ, ideſt anno Chriſti MC. circiter, ad xvi. Kalendas Auguſti: idque fortaſſe ex Plinio *lib.* 2. *cap.* 47. qui ad dies xv. ante Kalendas Auguſtas adſcribit: & clarius *lib.* 18. *cap.* 28. *xvi. Kalendas Auguſti Aſſiriæ Procyon exoritur; dein poſtridie fere ubique confeſſum inter omnes ſidus indicans, quod Canis ortum vocamus, Sole partem primam Leonis ingreſſo: hoc fit poſt ſolſtitium xxiii. die.* Et rurſus *cap.* 29. *Plenilunium noctes ad iv. nonas Julii, cum Ægypto Canicula exoritur, vel certe xvi. Cal. Auguſti, cum Italiæ*, Circa idem tempus illam oriri teſtatur quoque Ptolem. *lib. de interr. ſtell. ſignif.* At vero Maginus anno Domini MDC. ad altitudinem Poli Gr. 55. ortum Caniculæ Coſmicum accidiſſe ſcribit iv. nonas Auguſti. Et Argolus Romæ, anno MDCXLIII. ad pridie Kalendas ejuſdem. Verumtamen variat ſemper illius ortus nedum pro varia locorum latitudine, & poli elevatione, verum etiam, quia ſtellæ fixæ ex accuratiſſimis obſervationibus Tychonis, cæterorumque Recentiorum Aſtronomorum, quotannis in Ortum, ſecundum ſignorum ordinem, feruntur ſecunda 51.

Numerus Canicularium dierum varius adhuc dicitur ab Auctoribus. Idem Argolus ad dies dumtaxat xxvi. contrahit, nempe a die xxiii. Julii (cum Sol ingreditur amplitudinem Orbis lucis Sirii) ad diem xviii. Auguſti. Maginus protrahit ad xxx. Keplerus ad xxxv. vel xl. At vero Hippocr. ad l. dies produxit. Hinc ad Idus uſque Septembris ex mente ejuſdem purgantia medicamenta veluti toleratu difficilia, ac moleſta, in noſtris regionibus vitanda erunt.

Num inſuper ex ſolo hujus temporis æſtu immoderato exiſtimaverit Hippocrates difficiles, ac moleſtas futuras purgationes, an etiam ex peculiari Aſtrorum vi, atque influxu, non auſim determinare. Quippe ex una parte non ſolum fervida hæc, atque æſtuoſa tempora vitanda is monuit, ſed etiam temperata, cujuſmodi ſunt Æquinoctia, itemque occaſus Arcturi, & Plejadum per Autumnum contingentes; quamobrem non a ſolo Aeris calore moleſtiam purgantium deducit. Ex altera vero parte non levis ratio ſuppetit ex Galeno ſuperius adducta, quam latius ſunt proſecuti Fuchſius, & Cardanus hoc loco, quod eo tempore Natura imbecilla ſit, Corpus exſuccum, & excalefactum, atque humores ſponte ſua ad habitum Corporis ferantur per ſudores, ut propterea non tuto ad interiora duci poſſint, ne ambobus inter ſe pugnantibus Natura diſtrahatur, aut penitus diſſipetur. Expertum quoque dicunt in Caniculæ exortu Solem cæteroqui a vertice decliviorem, urentiorem, moleſtioremque perſentiri: quin ſcribit Plinius *lib.* 2. *cap.* 40. Maria, exoriente Sirio, plurimum fervere fluctuare in cellis Vina, Stagna moveri, Canes in rabiem agi, apes uberrime mellificare, eteſias ventos ſpirare, aliosque plures effectus, ſane admirandos in Terris percipi, qui non aliunde, quam a vi, atque influxu ſpeciali hujus ſideris proficiſci poſſe videntur.

V. etiam lib. 31. c. 14. & Mercurialem var. lec. l. 2. c. 14. ex Ariſt. l. 5. de hiſtor. anim. c. 22.

Sed, ut verum fatear, non video, qua ratione tot, ac tanta Caniculæ, & Sirio tribuantur, quæ in noſtris Regionibus vel nulla ſunt, vel potius Soli, quam ipſi debentur. Ea enim longe admodum a noſtro vertice diſſita eſt, amplitudinem habens ortivam perquam proximam Tropico Capricorni, unde vix gr. 33. ſupra Horizontem aſſurgit, & tum potiſſimum a Sole remotiſſima ſit. Sed & quibus illa in vertice eſt, non calorem, ſed frigus affert, quo tempore cum Sole coſmice exoriens, nobis ſub Zona temperata degentibus æſtum congeminare putatur, quippe tunc illis Hiems eſt. Quod ſi in errantibus Stellis quidpiam virtutis erga nos umquam ineſſet, profecto id foret potius conferendum Regulo, Baſiliſco, ſeu Cordi Leonis, Stellæ primæ magnitudinis, de natura quoque Martis, quæ tum juncta Soli, ſignum ipſum Leonis peragranti, per idem tempus ſupra Horizontem emergit, Cœlum mediat, & iterata circuitione revolvitur: attamen negari non poteſt maxime tunc etiam in urentiorem æſtum conferre majorem in aere vaporoſiori refractionem. Compertum enim habeo Aerem in his noſtris Regionibus per hæc eadem tempora vaporibus fieri confertiorem; unde radii Solis, etſi aliquando decliviores, ad Tellurem trajecti, uberrime, veluti ex vitro uſtorio, colliguntur, & quodammodo exurunt. Hinc quo die caliginoſum Aerem antelucanis, vel veſpertinis horis

Digitized by Google

proſpiciamus, æſtum longe admodum urentiorem futurum præſagire ſolemus, quem mox per diem experimur. Fieri autem per hæc tempora Aerem vaporibus confertiorem ipſe crediderim ejuſdem Solis vi, qui e Terraqueo globo in hiatus patentiſſimos dehiſcente innumeros, varioſque vapores elicit, cumque hi per noctem nequeunt deinde diſcuti, nec præ ſui tenuitate in pluviam concreſcere, per circumambientem propterea aerem diſperſi, neque multum a Tellure ſublimati, juſta diſtantia, collectos Solis radios arctiſſime in nos transfundunt, & ad igneum pene ardorem iterum, iterumque conduplicant. Hac ergo de cauſa fit, ut mane, & ante Solis exortum non leve frigus perſentiamus, interdiu vero exæſtuemus. In id quoque referre eſt, quamobrem per hoc idem tempus tam pernicioſe apud nos ſint locorum mutationes: quippe Aer tum quoque ex hiante Tellure, variis, multigeniſque evaporationibus inficitur, quæ non minimum officiunt reſpirationi, & ſanguini per Pulmonem circulanti; & niſi per ingentes, iteratoſque imbres, aut a flante Borea Aer omnino repurgetur, exitioſas ægritudines minatur, ut alibi etiam adnotavimus. Dixit autem Hippocrates *ſub Cane, & ante Canem*, non vires, ſed tempus potius exortus utriuſque deſignans, cum nimium ea accidunt, quibus Aer æſtuoſior fit, & Corporum habitudines adeo afficiuntur, ut purgantium medicamentorum vim, commotionemque ſufferre nequeant.

Quoniam vero Hippocrates de tempore ortus utriuſque Canis expreſſe hoc Aphoriſmo meminit, plane audiendi non ſunt, qui exiſtimant, *ſub Cane illum* voluiſſe oppoſitum tempus ortus Canis deſignare, atque adeo hyberni ſolſtitii, intenſioriſque frigoris dies referre: quamquam & hoc etiam tempus importunum Galeno cenſeatur, *lib. quos, quibus, & quando*, purgantibus adhibendis, cum tum quoque difficiles, & moleſtæ admodum contingant purgationes, quod humores non tam ſint ad exitum parati, nec viæ laxæ, aut expeditæ. Id enim licet verum ſit, non tamen menti Hippocratis hoc in Aphoriſmo cohæret, cui ſolum de tempore ortus Sirii, & Procyonis meminiſſe in animo fuit.

Verum enim vero non omnino cavenda dixit tempora vigentis utriuſque Canis in uſu purgantium medicamentorum, ſed ſolum per ea tempora purgationes difficiles, & moleſtas, ideſt non facile tolerabiles, accidere. Siquidem illa dicitur ab eodem ſalutaris evacuatio, quæ confert, & toleratur; modo hæc minime videtur ſufferri poſſe in diebus Canicularibus, ex antea traditis. At ſi ægritudo talis per hæc tempora contingat, quæ exigat purgationem, profecto illa adhibenda, quoniam potiſſima indicatio agendi in morbis, non quidem a temporibus ſumitur, ſed a cauſis morbificis, atque ab his, quæ intra Corpus ſunt, non extra. Sic Apoplecticos, Hydropicos, Colico dolore vexatos, alioſque tempore caniculari graviter affectos, abſque ullo metu æſtus, aut Caniculæ, communiter in praxi catharticis curare adnituntur, ad humoris vitioſi depulſionem. Quamobrem hunc Aphoriſmum potius ſervandum interpretabimur in his, qui ab imminentibus ſe tueri, quam a præſentibus morbis vindicari ſatagunt, & potius in Corporibus ſanis, vel neutris, quam in morboſis, quæ ægritudine laborant cathartici uſum expoſtulante: etenim de his, qui adhuc ſunt ſani, ſed ægri futuri ſunt, ſcripſit Hippocrates 6. *Aphoriſ.* 47. *Quibuſcumque venæ ſectio, vel medicatio convenit, hos Vere purgare, vel venam incidere oportet*, ad præveniendas imminentes per Æſtatem ægritudines, ut fuſe Galenus explicat *in comm. ejuſdem Aph.* Quod autem hos memoret Hippocrates, qui per medicamenta purgantia ſe tueri cupiunt, manifeſte declarat Galenus hoc loco, inquiens: *quare & plures purgati hoc tempore incidunt in febres, & natura ex æſtu imbecillis, magis ex purgatione diſſolvitur*. Si enim timor eſt, ne incidant in febres, procul dubio de non febrientibus, & morboſis ſermo eſt habitus.

APHORISMUS VI.

Graciles, & facile vomentes, purgare ſuperius, caventes Hiemem.

Quemadmodum præcedentibus Aphoriſmis de temporibus aptis, vel ineptis, ad vomitum, aut dejectionem, egit, ita nunc de Corporibus, illorumque habitudinibus verba facit. Et primum Graciles, ac facile Vomentes conſiderat, quos ait per ſuperiora purgandos eſſe. Pro Gracilibus autem non intelligendi ſunt Tabidi, quique ex morbo graciles evaſere, nam de his *Aphor. VIII.* ſed qui obeſi, & carnoſi natura non ſunt. Plerumque enim Graciles iſtiuſmodi ſolent eſſe Picrocholi, vulgo bilioſi, & cholerici, ut advertit *in coment.* Galenus, quibus venæ, & arte-

riæ

riæ latæ ſunt, ſanguis tenujor, & acrior, ac ſtomachus, atque os ingenti amarore ſuffunditur. Neque ſolum iſtos ſatis eſt graciles eſſe, niſi etiam faciles ſint ad vomendum; ſiquidem nimium valet promptitudo loci, & facilitas, ſeu diſpoſitio humoris, ſponte ſua vergentis ad ſupera: tales autem obſervantur, qui breve collum habent, thoracem latum, & Pylorum ex irritamento protinus ſe invertentem ex coarctatione fibrarum circularium. Anatome quippe expertum eſt, vomiturientes ſortiri cholidochum ductum recta pergentem in pylorum, quo bilarius ſuccus ſuperabundans facile irruit, & vomitum concitat. Itaque cum hæc omnia plerumque concurrant in gracilibus, merito per ſuperiora purgandi illi erunt. Adjicit tamen idem Galenus adverbium *magis*, nam magna ex parte, inquit, graciles ſunt bilioſi. Qnod ſi gracilitas talis ſit, qualis in melancholicis corporibus eſſe ſolet, quia in illis deſunt conditiones mox memoratæ, jure, ut inepta ad vomendum, excluduntur ab eodem Hippocrate *Aph. 9.* inferius explicando.

Verum unde accidat gracilitas iſta corporibus, curioſum eſt quæſitum. At qui conſideraverit partem ſanguinis glutinoſam, & albicantem in Animalibus obeſioribus, & mole, & virtute plurimum valere; tenuem vero, & dilutam nimis eſſe in gracilibus, plane cauſam utriuſque inveniet. Quæcumque enim animalia ſunt obeſa, & multo adipe ſcatentia, ſanguine quoque abundant glutinoſiori, qui facile partibus appingitur, & hæreſcit pro nutricatu; quæ vero macilenta ſunt, modico glutine donantur, eoque plerumque dilutiori, ut propterea concreſcere non ſatis ſit, & in augmentum partium adhiberi. Hac eadem ratione contingit, Senes ſenſim extenuari, & contabeſcere maraſmo, ut vocant frigido, quoniam ſanguis in ipſis, ætatum progreſſu, tenujor, atque dilutior fit, & ſi fortaſſe concreſcat, potius a crudo, inutilique phlegmate craſſeſcit, quod partibus gravamen eſſe ſolet. Contra vero Pueri, ſanguinem ſortiti conſiſtentiorem, & glutine abundantem, in dies incrementum ſuſcipiunt, atque ad trinam dimenſionem vegetant.

Eſt tamen verum, quod licet gracilia Corpora nacta ſint ſanguinem multo glutine non ſaturum, adeoque modice illa nutriantur, & creſcant, ſolent nihilominus eſſe vegetiora, & validiora, quippe quæ ſanguinem habent acriorem, floridiorem, multiſque ſpiritibus refertum, quo ſane privantur obeſa; ſed & Venæ quoque, ac Arteriæ in his obſervantur magis exiles: quæ temen latiores ſunt in gracilibus; unde & pulſus in illis fiunt tardiores, minuſque validi; in his vero crebriores, & vehementiores; quinimo dicebat Hippocrates 2. *Aphoriſm.* 44. natura admodum craſſos citius interire, quam graciles: cujus rationem reddens Galenus *in comment.* inquit: *Anguſtæ enim ſunt horum Arteriæ, & Venæ, atque ob id paucum omnino ſanguinem habent, ſpiritumve, adeo ut cum ætate proceſſerint, cito ipſis, vel parvam ob cauſam, calor nativus deſtruatur.*

Quoniam ergo gracilia Corpora tenujorem habent ſanguinem, felleum humorem plus juſto cumulant, qui delatus, ut dictum, ad pylorum, facilem in illis vomitum excitat; cumque bilarius iſte ſuccus quodammodo etiam conferat excrementorum per alvum expulſioni, ne iſta magis Hieme impediatur, quæ tardior per id tempus eſſe ſolet, proinde conſulit Hippocrates, cavendum Hieme. Præterquam quod eo tempore bilis iners eſſe conſuevit, vel ſaltem a congeſtione excrementi mucoſi, ex tardiori diſtributione, emergentis, plurimum retuſa; quamobrem ſatius erit per eadem tempora alvum, ſi oportuerit, ſubducere, & tardas ipſius egeſtiones promovere, craſſos itemque ſuccos, & in plicis inteſtinorum impactos, detergere, & expurgare.

Sed mirum eſt, quod Celſus exactiſſimus ſententiarum Hippocratis Compilator in re hac tam clara, atque ab omnibus recepta, illi contradicere videatur, cum aſſerat *lib. 1. cap. 3.* vomitum gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus inutilem eſſe, utilem vero plenis, & bilioſis omnibus, ſi vel nimium ſe repleverunt, vel parum concoxerunt. Sed recte utrumque conciliat Fuchſius, Celſum interpretatus, de gracilibus, qui vi morbi ſunt extenuati, ac Ventriculum languidum, & humoribus vacuum habent: ſi enim is vomitum utilem eſſe ait plenis, & bilioſis omnibus, profecto graciles intelligit tabidos, exhauſtos, & viribus exolutos.

Illud tandem erit advertendum, tunc graciles, & facile vomentes per ſuperiora purgandos, cum ægritudine laborant purgationem indicante, atque per vomitum opportunius: etenim in omni evacuatione neceſſe eſt primum, quod exigit, ineſſe; mox etiam abeſſe, quod repugnat, ut illa convenienter inſtituatur, ſimulque conferat, & toleretur ab ægrotante.

APHORISMUS VII.

Vomentes vero difficulter, & mediocriter carnoſos, per inferiora, caventes Æſtatem.

VIdetur hic Aphoriſmus præcedenti e converſo ſcriptus: ſicut enim facile vomentes ad vomitum inducendi ſunt, ut in Ventriculum irruentes egerant humores inde prompte evacuandos; ita vomentes difficulter illum cavebunt, ne periculum dilacerationis venarum incurrant, potiſſimum in thorace. Quod ſi præterea carnoſi ſint, adhuc magis periclitabuntur ob nimiam Ventris compreſſionem, renixum muſculorum, & vaſorum exilitatem. Obſervat etiam Fuchſius non temere adjectum eſſe *mediocritatem*, græce μέσος; quoniam qui mediocriter carnoſi ſunt, mediocri corporis habitu præditi, meliori fruuntur ſanitate, & quandoque optima; quamobrem nulla evacuatione moleſtandi, ut dicitur 2. *Aph. 36. & 37.* Cæterum omnino pingues, & obeſi inepti ſunt vomitioni, ſcatentque humoribus pituitoſis, & tenacibus, hærentibus potiſſimum in glandulis Meſenterii, & Inteſtinorum, qui proinde dejectoriis potius, quam vomitoriis educi poſſunt.

Additur poſtremo cavendo Æſtatem: & quidem nedum ex nuper traditis, verum etiam quia carnoſi, & obeſi a purgantibus medicamentis facillime eliquantur, & ſanguis in illis funditur ad hypercatharſim uſque, ſi præſertim medicamenta ſumantur validiora, ut deducitur ex Galeno *comm. 36. & 37. ejuſdem lib. 2. Aph.* cum & per Æſtatem ejuſmodi Corpora multis, & abundantibus ſudoribus perfundantur. At quamquam cavendam dixerit Hippocrates Æſtatem, non tamen reliqua anni tempora prohibuit, quæ alibi tutiora, & convenientiora promulgavit.

APHORISMUS VIII.

Tabidos vero per inferiora, caventes ſuperiora.

NE quis confunderet graciles, de quibus antea, cum Tabidis, & a morbo extenuatis, adjicit hunc Aphoriſmum Hippocrates, quo admonet Tabidos, græce φθινώδεας, ſeu Phthiſicos per ſuperiora purgandos non eſſe, per quas ſcilicet vias ſuperius dixerat graciles purgari oportere.

At quamvis Galenus *in comm.* pro Tabidis Phthiſicos, quique phthiſim morbum patiuntur, ſit interpretatus, videtur tamen inveriſimile, hos voluiſſe Hippocratem comprehendere, nam qua cauſa, quave indicatione umquam phthiſi laborantes ad vomitum ſint deducendi, non bene conſtat, quippe qui exſucci, & macilenti, potius repleri, quam evacuari expoſtulant. Quamobrem veriſimilius exponit Cardanus eos hic ſubintelligendos, qui ad tabem, & phthiſim contrahendam proni ſunt, quales deſcribuntur ab eodem Galeno ex mente ipſius Hippocratis 1. *epidem.* thorace, & tergo reſtricti, ac ſcapulas habentes alarum inſtar exporrectas, atque ampliori capite præditi, deſtillationibus, in pulmonem, & thoracem irruentibus, obnoxii: in his enim pulmo mollis, & laxus admodum, cæteraque reſpirationis inſtrumenta valde debilia, facile a confluentibus ſuccis eroduntur; unde ſanguinis ſputum, Empyema, & Phthiſis. Si his ergo vomitus indicitur, proculdubio periclitantur.

Mirari quoque ſubit, cur in Codice Leoniceni adjectum inveniatur *per inferiora*; cum nec Heurnius, nec Fuchſius, neque Cardanus, aliuſve ex recentioribus Aphoriſmorum Interpretibus id in ſuis verſionibus habeant. Qua enim ratione, ſive qui phthiſi laborant, ſive qui ad phthiſim contrahendam ſunt diſpoſiti, quocumque medicamenti purgantis genere tractari poſſint, non facile ſibi quiſpiam perſuadebit: verum tacite ſubintelligendum exiſtimaverim, purgationem per inferiora potius moliendam eſſe, ſi fortaſſe Ventriculus cum adjunctis ductibus fuerit aliquo humore gravatus: quamvis enim ex humore in Ventriculo ſtagnante vomitus foret indicatus, ob malam tamen Pectoris, & Corporis habitudinem, vergentem ad Tabem, potius ad inferiora is ducendus erit, ne periculum diruptionis vaſorum, & ſuffocationis ſubeatur, ut dictum: Medicamenta autem purgantia ex levioribus ſeligenda forent, Manna, Caſia, Roſa, Rhabarbarum, ne per acritudinem major in humoribus commotio excitetur, cum alioqui ſatis ſit his blande alvum ſubducere, & neque multum, neque univerſaliter evacuare, ſed tantummodo Ventriculum, atque Inteſtina inutilibus ſuccis oppleta, leniter inaniſe, & quodammodo abluere.

APHORISMUS IX.

Melancholicos vero plenius per inferiora, eadem ratione contraria apponentes.

SIcuti Tabidos interpretati ſumus eos, qui ad Tabem ſunt diſpoſiti, non vero qui jam

Digitized by Google

jam Tabidi, & Phthiſici facti ſunt; ita Melancholicos hic ſumere oportebit eos, qui habitu ſunt melancholici, ſive proclives ſunt ad melancholicum habitum contrahendum, ad differentiam eorum, qui ſolent a Medicis appellari, Bilioſi, Sanguinei, Pituitoſi, ex diſpoſitione, qua ſunt affecti, hunc potius, non alium humorem cumulandi, vel etiam ex conditione ſanguinis craſſioris, & conſiſtentioris, non vero tenuioris, acrioriſque; Quamobrem Galeno viſum eſt *lib. de humoribus*: & *comm. de Natura humana* bilioſos appellare, qui in operationibus agiles nimium ſunt, & cutis colore flaveſcentes; ſanguineos, qui rubicundiores, & roſeo colore ſuffuſi, hilareſque; pituitoſos, quibus cutis albicat, aquoſa excrementa inſunt, & operationes ſegnes fiunt; melancholicos denique, quorum fuſcus color eſt, mens intenta, & cogitabunda, cum mœrore, & taciturnitate.

Hos itaque ait Hippocrates per inferiora purgandos eſſe, ſi neceſſitas expoſtulaverit, & quidem plenius, quam in Tabidis dictum eſt, ob craſſitiem, & denſitatem humoris melancholici, qui non tam facile purganti medicamento cedit, nec prompte per anguſtos meatus Corporis ad exitum deducitur. At vero *plenius*, non *vehementius* ſcriptum eſt; ut nimirum edoceamur iteratis potius egeſtionibus, ſi oportuerit, melancholicos, & tartareos ſuccos eſſe educendos, quam unico, vehementique cathartico, quo magis furerent, & excandeſcerent, vel contra tenacius hærerent, ſeroſiori portione ſepoſita: melius eapropter craſſi iſti, compactique ſucci blandis ſubducentibus parere conſueverunt, quibus ſcilicet lubriciores redditi, & laxiores ſibi faciunt vias, & commodius in alvum citra moleſtiam deducuntur.

Adjecta denique verba: *eadem ratione contraria apponentes*, denunciant, pro varia ratione peccantium humorum, diverſimode Medicum ſe gerere oportere; ut proinde vitioſus humor, ſi promptus ad exitum videatur vomitus, forte quia Ventriculum occupat, eo promovendus; ſi vero tunicis, glanduliſque Inteſtinorum, aut Meſenterii hæſerit, dejectione magis, minuſve valida, pro majori, vel minori ipſius, & patientis Corporis habitudine. Niſi etiam dicere velimus cum Argenterio, his in textu adjectis, ſignificare voluiſſe Hippocratem melancholicum humorem per inferiora evacuandum eſſe, dummodo nil impediat Æſtas, Corporis gracilitas, aut ad vomendum promptitudo, vel quidpiam aliud eorum, quæ pollicentur faciliorem per ſuperiora evacuationem.

APHORISMUS X.

Medicari in valde acutis, ſi materia turget, eadem die: tardare enim in talibus malum eſt.

Jubet hoc Aphoriſmo Hippocrates ſtatim eſſe purgandum in valde acutis morbis, ſi tamen materia turgeat, nulla expectata coctione, quam alias, in morbis curandis, evacuandiſque humoribus, exigere viſus eſt; atque rationem adjicit, quoniam tardare in his malum eſt.

Et quidem, quod de purgatione illico inſtituenda loquatur, patet ex verbo *Medicari*, quod alibi diximus ſic paſſim a Græcis, & Latinis Scriptoribus expoſitum. Neque vero quidpiam aliud videtur poſſe ſignificare; etenim ex ſuperioribus Aphoriſmis continuatus ſemper ſermo eſt habitus de purgatione per cathartica, ut propterea nec de miſſione ſanguinis, nec de diureſi, aut diaphoreſi promovenda liceat interpretari, ſed ſolum de dejectione, vel vomitu, prout humor in hanc, vel illam partem vergere videbitur.

Sed & valde acuti morbi præterea intelligendi ſunt peracuti, qui ſcilicet ſeptimum diem non tranſcendunt: hi namque tanto cum impetu aggrediuntur, ut quam cito omnia quatuor tempora tranſigant, & non raro etiam vehementiſſimis ſymptomatibus ſocientur, de quibus idem Hippocrates *Aphor.* 7. 1. *ubi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores.*

Vult autem medicandum ſtatim, cum materia turget; quamquam arbitratur Argenterius purgationem eſſe indicatam ſubito, non ex turgentia, ut ipſe loquitur, humorum, ſed ex acutie, & vehementia ſubitanea ejuſcemodi morborum, qui inducias non præbent, ut propterea delendas putet particulas illas, *ſi materia turget*. Verum quod non temere turgens materia hic ſit appoſita, ſuadent potiſſimum, quæ alias a nobis ſunt animadverſa: ſiquidem non omnis peracutus morbus indicat purgationem, cujuſmodi ſunt ſuffocans Angina, Ardens acutiſſima, & Lipyria febris, quælibet inflammatio interna, idque genus aliæ ægritudines. Præterquamquod idem Hippocrates *Aphoriſm.* 22. 1. concocta medicamenta docuit, cruda vero non movenda, neque in prin-

principiis, modo non turgeant. *Et Aphoriſm.* 24. *ejuſdem:* in acutis morbis, dixit, raro, & in principiis, medicinis purgantibus uti licere. Accedit quod potior ratio exhibendi cathartica in peracutis deſumpta videtur ex imminenti periculo decubitus humorum vagantium in membra vitæ principaliora, cum magno ejuſdem diſcrimine: quod ſane deeſſe ſolet in acutis morbis, materia non turgente, cum cæteroqui in peracutis æſtus febrilis, ſitis, humorum cruditas, tenuitas urinarum, vel earumdem turbatio, purgationem contradicent. Quare prudenter nos admonet Hippocrates 4. *de ratione victus in acut.* 38. nedum abſtinere oportere inter initia febrium, aliorumque morborum acutorum, a purgantibus, ſed a quibuſcumque medicamentis Naturam turbantibus, & humores dimoventibus. Et *libr. de Medic. purgant.* inhibet uſum eorumdem in febribus vehementibus, quales ſunt Ardentes, & peracutæ, ſed ſolis clyſteribus ſuadet molliendam alvum, ſi opus ſit. Conferenda huc quoque ſunt, quæ fuſius attulimus in expoſitione *Aph.* 22. *&* 24. *Libri* 1.

Cum igitur turget materia, dumtaxat purgare licebit inter initia, imo protinus, nulla data mora, priuſquam ſcilicet robur Corporis diſſolvatur, vel æſtus febris augeatur, aut ad aliquod membrum principale decumbant ii, qui per Corpus vagantur humores ut ſubdit *in comment.* Galenus: Idque profecto eſt, quod Hippocrates *in Aphoriſm.* inquit: *tardare in talibus malum*. Quod ſi humores agitati, & commoti, alicubi per decubitum conſiſtant, abſtinendum plane a purgante medicamento, ne denuo commoveantur, & interiores, nobilioreſque partes petant, modo tamen is ſit factus in parte Corporis, quæ univerſam peccantem materiam capiat, eumque comitetur ſymptomatum abolitio, vel remiſſio, juxta ea, quæ de abſceſſu ſalutari notantur a Practicis, & fuſe referuntur a Galeno 2. *&* 6. *Epidem.*

APHORISMUS XI.

Quibus adſunt tormina, & circa Umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque a medicamento, neque aliter ſolvitur, Hydrops ſiccus contrahitur.

Cum hactenus Hippocrates de temporibus, & conſtitutionibus Corporum egerit, in quibus purgatio inſtituenda foret, vel per ſupera, vel per infera, ad præcautionem, vel curationem morborum, hoc nunc Aphoriſmo memorat eos, qui licet purgationem exigant, non tamen ab illa juvantur, ſed ob repugnantem cauſam, vel partium diſcraſiam, in morbos graviores, & pene incurabiles delabuntur. Hinc videtur Aphoriſmus ad prognoſim pertinere, qua præmuniri poſſit Medicus, ne ſuo fine fruſtratus infamia notetur, ſimulque præſagire ſciat futurum ex mala naturalium viſcerum habitudine morbum.

Inquit igitur, quibus tormina contingunt, & circa Umbilicum labores, ſeu anxietates, ac moleſtiæ, una cum doloribus lumborum, unde medicamentis ſubducentibus, vel aliter ſolventibus videantur tractandi, ſi his non proficiant, futurum, ut in ſiccum Hydropem incidant.

Tria ſimul hic commemoravit Hippocrates, Tormina, circa Umbilicum labores, & Lumborum dolorem; ut nimirum his univerſam fere Regionem naturalem affectam comprehenderet: Tormina pertinent ad Inteſtina: circa Umbilicum labores ad Meſenterium, Omentum, & Peritonæum; Lumborum denique dolores complectuntur utrumque hypochondrium, Jecur, Lienem, Pancreas, cum adjunctis partibus, & glandulis lumbaribus, & ubi potiſſimum Peritonæum adnectitur. Quoties ergo ejuſmodi partes afficiuntur, ac dolent, nec tam facile medicamentis conſaneſcunt, plane denunciant cauſam omnino rebellem, & contumacem, quæ ob reconditos anfractus, neque facilem inveniat aditum, ſed potius exagitata, atque excuſſa ſolvatur in flatus, qui deinde diſtendendo, & inflando, Ventrem tumefaciant, & Hydropem ſiccum inducant.

Et quidem fiunt tormina a re quapiam tenacius hærente, & ſenſim in halitus evaporatione, ideoque extendente, & contorquente plerumque cavitates Corporis ampliores, quales potiſſimum Inteſtinorum, quæ diſtenta, utpote ſenſu prædita acriori, cruciatus ſubeunt acerbiſſimos. Neque ſolum moleſtantur Inteſtina ab his, quæ interius illorum cavum occupant, ſed ab iis etiam, quæ per Meſenterium, ejuſque ductus illuc confluunt, atque gravando, irritando, vel inæqualiter afficiendo, non leviter divexant, & excruciant. Debent autem iſta ejus eſſe conditionis, ut acidum auſterum redoleant; ita enim & concreſcentem ſubſtantiam in humoribus pariunt, & tormina, atque lancinantes dolores inferunt. Quamobrem Veteribus cauſa ejuſcemodi cruciatuum

tuum pituita vitrea dicta eſt, & Recentioribus ſuccus pancreaticus acidior redditus, indebiteque commiſtus glutinoſiori chylo, & oleoſiori felleo humori : qui propterea plicis, celluliſque Inteſtinorum hærentes, & craſſitie difficulter removeantur, & auſtera aciditate vellicent, compungant, & moleſte nimis contorqueant univerſam Abdominis regionem.

Iiſdem omnino ex cauſis contingunt circa Umbilicum labores, ſive, ut Heurnius vertit, cruciatus: nam quæ interius Inteſtinorum involucra infeſtant, circa Umbilicum eſſe videntur, ubi potiſſimum Inteſtinum Ileon omnium longiſſimum, maximeque anfractibus flexuoſum reſidet, & ubi diutius fæces immorantur, innumeriſque hiant oſculis vaſa chylifera, ſeu lactea, venæque meſaraicæ dictæ.

Ad lumborum vero dolorem referuntur mala quæcumque pertinentia ad glandulas lumbares, Meſenterii centrum, Pancreas, utriuſque Hypochondrii latera, atque his adjacentia viſcera, quorum affectiones hoc loco Hippocrates ſub generaliori nomine doloris complexus eſt. Sunt enim partes iſtæ ſenſu non modico præditæ ob innumeras nervorum propagines tum a pari vago, tum a vertebris lumbaribus, & oſſis ſacri dependentes: dolent autem ab humoribus ibidem aggeſtis, & acidam, acrem, muriaticamque nactis conditionem ; unde innumera propemodum mala exoriuntur, ut primus omnium ſuſpicatus eſt Fernelius ; moxque per Anatomen reliqui poſt ipſum detexerunt.

Cum itaque hæc alicui accidunt, atque ab uſu purgantium non deſinunt, quæ cæteroqui per evacuationem peccantium humorum deſinere deberent, vel ſaltem infringi, ac ſedari, ope aliorum medicamentorum diureſim, aut diaphoreſim moventium, ſiccus Hydrops facile ſuccedet. Inde enim arguitur mala partium diſcraſia, & vitioſorum ſuccorum repugnantia, quæ prædictis medicamentorum generibus non cedit. Sed & quamvis genita, ac cumulata ibidem excrementa vi medicamentorum repurgentur, non tamen fieri poteſt, ut omnino evellantur, ob humorum craſſitiem, viarum anguſtiam, glandularum ineptitudinem, & partium affectarum imbecillitatem, cum neque medicamenta facilem habeant ad eas acceſſum, ſine multa, & valida commotione, ac violentia.

Quod vero ſiccus Hydrops, græce Tympanites, inde potius oriatur, cauſa eſt, humorum craſſities, & acor, unde multi, tenaceſque halitus ; atqui morbus hic a materia craſſa, concretaque flatibus permiſta dependet, a qua etiam Ventris tormina circa Umbilicum, cruciatus, & lumborum dolores exoriuntur, ut antea animadverſum. Sed tamen non ſolum Hydrops ſiccus, verum etiam congeneres alii morbi contingere poſſunt, quales ſunt colici dolores, hypochondriacæ affectiones, paſſiones hyſtericæ, Iſchiades. Meminit autem potiſſimum Hippocrates ſicci Hydropis ; tamquam morbi patentioris, qui ſcilicet viſu, tactuque percipitur : eo enim imus Venter non ſolum ingenter intumeſcit, ſed percuſſus talem ſonum edit, qualem Tympana, ut loquitur Galenus *in comm.* ad differentiam humidi Hydropis, qui Aſcites ab Utris ſimilitudine dicitur : in eo enim materia in Ventre collecta non eſt flatuoſus aer, ſed humor aquoſus.

APHORISMUS XII.

Quorum alvi Inteſtinorum lævitate laborant, biberno tempore per ſuperiora purgari, malum.

PLures hic Aphoriſmus patitur difficultates, ſi vulgari commentatione exponatur. Et quidem primo, cum Hippocrates antea generaliter vituperaverit uſum purgantium per ſuperiora Hieme, non erat cur nunc idipſum repeteret in lævitate Inteſtinorum, quæ multo magis vomitum recuſat, cum ex incoctione ciborum oriatur. Non videtur deinde conſentaneum rationi ; lævitate Inteſtinorum laborantes debere umquam vomitoriis tractari, cum lævitas Inteſtinorum, græce Lienteria, definiatur a Galeno tum *hic*, tum *comment.1.lib.6. velox exitus eorum, quæ comeduntur, & bibuntur, quæque talia dejiciuntur, qualia fuere devorata* ; vel brevius : *Defectio coctionis*. Modo coctionis defectus accidit ex languore Ventriculi, & caloris naturalis concoquentis, ex ejuſdem Galeni doctrina ; Unde igitur deſumi poterit indicatio promovendi vomitum in ejuſmodi ægritudine, quæ potius roborantia expoſtulat ? Præterea excluditur in textu uſus purgantium per ſuperiora dumtaxat ; videtur ergo tacite is admitti per inferiora, ut deducitur ex præcedentibus Aphoriſmis, in quibus alter ſemper ex duobus admittitur, & alteruter tantum vituperatur. Quis autem umquam commendaverit purgantia dejectoria in Ventri-

culi languore? Poſtremo pugnare videtur præſens Aphoriſmus cum XV. VI. ubi longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens ſalutaris dicitur. Certe ſi ſpontaneus vomitus prodeſt, poterit quoque prodeſſe ex arte paratus; nam Medicus Naturæ imitator eſſe debet.

At hæc omnia ſoluta difficillima profecto forent, ſi Lienteriæ incommoda a languido Ventriculi calore deducere niteremur, & , ut Antiquioribus eſt creditum, a vitio concoctricis, retentricis, & expultricis facultatis; nam cum in Lienteria cibi incocti ſtatim egerantur eo fere modo, quo ſunt aſſumpti, ad imbecillitatem concoquentis facultatis, illos conficere, & in chylum permutare nequeuntis, cauſam ejuſcemodi ſubitæ egeſtionis veterum plerique retulere: alii ad defectum etiam retentricis, unde debitum tempus concoctrici denegaretur: & alii ad irritatam ſimul expultricem, quæ ante tempus ſollicitata cogeretur cibos præpropera propulſione ad alvum deturbare. Quocumque autem modo ciborum hæc cita dejectio explicetur, ſemper eædem occurrent difficultates: at vero ſi perpendantur, quæ ab eodem Hippocrate de lævitate Inteſtinorum dicta ſunt, certe faciliorem, veriſimiliorem hujus morbi cauſam inveniemus, atque propoſitarum difficultatum ſolutiones. Is enim 6. *Aphor.* 1. inquit: *In longis lævitatibus Inteſtinorum ſi ructus acidus ſuperveniat, qui prius non erat, ſignum bonum*. Quoniam, ut ſubdit *in comm.* Galenus, *ſignificant ructus acidi tamiſper cibum in Ventriculo retineri, donec principium mutationis accipiat, & naturam ſuorum operum reminiſci*. Siquidem jam ſatis anatome compertum eſt, ciborum diſſolutionem, ſeu coctionem in Ventriculo, ope quorumdam ſuccorum aci[d]oacrium haberi, quin & diſtributionem eorumdem jam diſſolutorum fieri in Inteſtinis tenuibus per miſturam confluentium ſuccorum, fellei ſcilicet, & pancreatici. Quoties itaque ſucci iſti hebetes ſunt, vel mucore retuſi, præpediti, aliterve depravati, nulla, vel mala fit ciborum confectio, diſſolutio, diſtributio, & ſecretio, ſed gravamine inteſtinis illato ſponte ſua illi feruntur in alvum, & egeruntur. Neque vero improbabile omnino eſt, quod ex Vetuſtiorum Medicorum ſententia refert Galenus *ibidem*, fieri ejuſmodi ægritudinem propter intrinſecæ ſuperficiei inteſtinorum lævitatem: Etenim ex Anatome conſtat, internam Inteſtinorum tunicam rugoſam, villoſamque eſſe, innumeris glandulis miliaribus refertam, in quas hiant oſcilia venarum lactearum, quæ tranſeuntem chylum a ſuis fœcibus ſecretum exugant, deducendum deinde per proprios ductus in commune Pequeti Receptaculum. Si igitur contingat villoſam hanc inteſtinorum cruſtam a re quapiam erodente abradi, & complanari, ut deinceps nequeant lactea vaſa præterfluentem chylum exugere, proculdubio ſponte ſua tota maſſa chyloſa, vel etiam non confecti cibi ad alvum delabentur, & evacuationem promovebunt Lientericam. Idipſum quoque accidet a laxitate fibrarum inteſtinalium; & cum a vitiatis felleo, & pancreatico liquore mala fit alibilis portionis diſſolutio, atque a fœcibus ſecretio, ut latius *in noſtra praxi* notatum eſt.

His itaque ſic expoſitis, facili nunc negotio Hippocratis mens in præſenti Aphoriſmo dilucidabitur: eo enim primum inſinuare videtur lævitatem inteſtinorum ſaltem aliquando oriri vitio alicujus humoris, ut etiam videtur adnotaſſe Galenus *in comm. Aph.* 1. *lib.6.* qui propterea evacuatione egeat, ſicuti ſuperioribus Aphoriſmis de aliis meminerat. Mox vomitum non omnino in hac ægritudine prohiberi, ſi præſertim illa Æſtate contingat ex humoribus Ventriculum occupantibus, cum in hoc textu dicat hyberno tempore non licere per ſuperiora purgari; unde in aliis temporibus, & præſertim Æſtate forte aliquando licebit; aliter indefinite dixiſſet in lævitatibus Inteſtinorum numquam per ſuperiora purgandum. Quod hyberno præterea tempore malum ſit Lientericos per ſuperiora purgare: tum quia per id tempus vomitus non ſolet eſſe facilis; tum quia hieme coctio, quæ in Ventriculo peragitur, melior eſſe conſuevit diſtributione, quæ fit in Inteſtinis, ut antea oſtentum eſt; quare ne vitioſi humores ibidem ſtagnantes ad Ventriculum per vomitum revocentur, propterea dixit malum hyberno tempore per ſuperiora purgari. Accedit, quod ſi Lientericus fluxus ex glandulis Inteſtinorum mucoſis ſuccis obſitis, & veluti incruſtatis oriatur, certe illi per inferiora, & non per ſuperiora purgandi erunt, quod & acute quoque animadvertit Amicus meus ſemper recolendus Joſephus Lanzonus Medicus Ferrarienſis *animadv.* 22. Denique difficultati ex *Aphor.XV. VI.* propoſitæ facile fiet ſatis, ſi dicamus, locutum ibi Hippocratem non de Lienteria proprie dicta, ſed de Diarrhæa, quas inter multum intereſt. Sed & ibi de vomitu ſpontaneo diarrhææ contingenti;

hic

Digitized by Google

hic vero de purgationibus arte promotis ſermo eſt ; Atqui non ſemper licet quocumque morbi tempore idipſum agere, quod aliquando ſolet ſpecialis, & provida morborum rectrix, & medicatrix Naturæ ſponte ſua operari: ſic per hæmorrhagias narium, per ſuppurationes ex auribus, per parotidas, per Umbilici relaxationem, morbos ſæpenumero, cauſaſque morboſas abſtulit, per quas vias minime Medico expediret. Ecquis umquam Naturæ ſolertiam poterit imitari, quæ ſibi mille parat vias, ut ſeipſam a morbis vindicet, quemadmodum Galenus animadvertit.

APHORISMUS XIII.

Qui non facile per ſuperiora purgantur, ad Veratrum admittendi ſunt, pleniore cibo, & quiete, corporibus ante potionem humectatis.

CUm antea Hippocrates de temporibus purgationi per ſupera, vel per infera, aptis, vel ineptis, deque conſtitutionibus, & habitibus corporum, necnon de morbis, in quibus vel una, vel altera evacuationis via magis, minuſve conferret, ſermonem fecerit, ſequentibus quatuor Aphoriſmis de uſu agit Hellebora Veteribus maxime commendati ad eam, quæ per ſuperiora fit, evacuationem efficacius moliendam, illumque in medium adduxit, veluti pro exemplo aliorum medicamentorum per os ducentium: atque inquit Corpora ad vomendum difficilia non eſſe ad uſum Hellebori ducenda, priuſquam fuerint humectata, cum cibo, potuque, tum quiete.

Helleborus in officinis duplex ſemper eſt habitus, albus unus, niger alter. Albus ad vomitum, niger potius ad dejectiones paratiſſimus. De albo autem hic mentio facta videtur, quod de evacuatione per vomitum ſermo ſit, & uſui is foret apud Veteres frequentiori, quibus familiariſſime quoque erant vomitiones; unde Plinius *libr.* 25. *capite* 5. illud quondam terribile, poſtea tam promiſcuum evaſiſſe ſcribit, ut plerique ſtudiorum gratia, ad pervidenda acrius, quę commentabantur, ſæpius ſumptitaverint: ſed & tutiſſime ſumi in Anticyra Inſula, quoniam Seſamoides admiſceant: in ejus autem uſu cautionem ſane digniſſimam proponit Aphoriſmo Hippocrates, ne mala inde ſequantur, quorum ipſemet alias meminit, cum importunus, atque immoderatus eſt.

Primum conſiderat, num Corpora difficulter per ſuperiora purgentur, an vero facilem ſubeant vomitionem. Si facile ad vomendum deducantur, non erit, cur ad Hellebori uſum deveniendum ſit, cum levi quocumque vomitorio Ventriculus poſſit exonerari. Solum ergo Veratri uſum admittendum conſulit in difficulter vomentibus, quorum Ventriculus acriori eget ſtimulo, quam ut a quocumque alio blandiori medicamento levius proritetur, ad difficilem vomitionem promovendam. Difficilis autem vomitus contingit, vel a ſtructura Ventriculi ſe potius per fibras ad infera, quam ad ſupera corrugantis: vel a craſſiori tunica, qua interius ipſe veſtitur, vel a glutinoſis, craſſiſque ſuccis internam illius partem oblinentibus; vel ab ejuſdem Ventriculi fundo diſtantiori, ut non tam facile per vomitum ſubverſus ſe poſſit per œſophagum exonerari, retinente quodammodo per anguſtiam, atque ſtomachum comprimente Diaphragmate, ut in arctis pectore ſæpe evenit. Quocumque autem modo vomendi difficultas accidat, ſemper opus eſt validiori vomitorio, quo ſcilicet irritatio ſenſibilior, moleſtiorque excitetur ad invertendum Ventriculi, & Inteſtinorum motum periſtalticum, cum vomitus motui Ventriculi ſit inverſus, conantis expellere ea, quæ illius cavum occupant.

Cum igitur vomitus non facile ſuccedit his, qui ex allatis cauſis non omni leviori vomitorio per ſuperiora purgari poſſunt, monet Hippocrates ad Veratrum eſſe admittendos: verumtamen pleniori cibo, & longiori quiete eſſe magnopere præhumectandos: ſiquidem Helleborus tenuium eſt partium, & inter pharmaca nimia acritudine, & ingenti mordacitate pollet, unde, ne Ventriculo vehementi noceat irritatione, atque inflammationem inducat, expediet illum præmunire humectantibus alimentis; ſecus ab utraque facile ſequi poſſet convulſio, quam ex Helleboro lethalem idem Hippocrates pronunciavit 5. *Aphoriſm.* 1. Humectabitur autem convenienter Ventriculus juribus potiſſimum, & alimentis adipoſis: quin & conſueverunt plerique ante ejuſcemodi vomitoriorum exhibitionem cibum ad ſaturitatem uſque, & ex rebus præſertim oleoſis, & pinguibus Imperare, ut melius craſſi, tenaceſque ſucci cibo commiſti una ſimul evomantur, & medicamentum vomitum inducens quodammodo cibo retuſum nequeat Ventricu-

Digitized by Google

culum vehementius laceſſere, & exagitare. Quod ſane nedum in hellebori uſu, ſed in cujuſvis alterius efficacis, & violenti vomitorii intelligendum: etenim Hippocrates eo ſolum hic uſus eſt loco exempli.

Eadem ex cauſa quietem ſervandam docet, antequam Helleborum ſumatur, eamque non ſolum Corporis, ſed Animi. Confert enim utraque quies nedum ad humefaciendum, verum etiam ad vitale robur ſervandum, quod bene valere neceſſe eſt ad ferendam vomitionem: Equidem Corporis, & Animi motus plurimum extenuant, & vires debilitant.

At cum Hellebori uſus veluti periculoſiſſimus (tametſi multifariam illum corrigere, & præparare Veteres conati ſint, ut apud Dioſcoridem *lib.* 4. *Aetium lib.* 3. *cap.* 124. *Æginetam lib.* 7. *cap.* 21. *& Galenum lib. quos, quibus, & quando, & de fractur.*) noſtris temporibus exoleverit, alia, & quidem mitiora vomitoria excogitata ſunt, in quibus tanta cautio, quanta in Helleboro expoſtulatur, non videtur neceſſaria. Veruntamen non temere, & inconſiderate quæcumque vomitum movent, uſurpanda ſunt, cum aliquibus ſatis ſint, quæ ex vegetalibus conficiuntur, aliis vero etiam, quæ ex mineralibus ſunt parata: quo pacto hic Hippocrates non omnibus vult Helleborum eſſe exhibendum, ſed ſolum iis, qui difficulter evomunt; unde pro varia evacuandorum humorum conditione, vomitoria iſta evariare licebit.

APHORISMUS XIV.

Cum biberit quis Helleborum, ad motiones quidem Corporum ducere magis: ad ſomnos vero, atque quietem minus. Indicat autem navigatio turbari motione Corpus.

POſtquam Corpora ad Hellebori ſumptionem ſunt diſpoſita, ut facilem ex illo nanciſcantur evacuationem, conſulit Hippocrates ad motiones eſſe ducenda, ſumpto exemplo a navigatione, per quam conſtat illa turbari, & promptius evomere. Scite autem advertit Cardanus, hunc Aphoriſmum ſcriptum fuiſſe ad commodam, facilem, celerem, minuſque moleſtam ab Helleboro evacuationem, ſequentem vero adjectum eſſe ad illam augendam, vel cohibendam, ſi fortaſſe diminuta, vel excedens videatur: qua ratione vindicatur Hippocrates a calumniis Galeni *in Comment.* dicentis, *liquere, quod hic ſermo eamdem vim habeat cum priore*, quaſi vero Hippocrates bis de eadem re verba fecerit.

Confert itaque motus evacuationis promovendæ; tum quia humores attenuat, fluxileſque reddit; tum quia ductus corporis dilatat; tum etiam quia calorem ſuſcitat, & medicamenti aſſumpti operationem ſollicitat: contra vero quies, & ſomnus impedit, cohibetque. Quamobrem experimur ſiſti ſomno omnes cujuſvis generis evacuationes, uno ſolum excepto ſudore.

Non tamen motus adeo vehemens, & immoderatus eſſe debet, ut Corpus delaſſet, vires enervet, & ad cutim commotos humores deducat: hoc enim pacto retardaretur potius evacuatio, quæ ex aſſumpto vomitorio deſideratur: quinimo duceretur vis venefica epoti Hellebori in partes Corporis penitiores, non ſine gravi noxa totius. Sed & nec quicumque motus ad vomitum promovendum exquiritur, ſed qui corpora turbare valeat, & nauſeam movere, cujuſmodi eſt navigatio, per quam inæqualiter illa exagitantur. Unde exiſtimavit Argenterius, conducibiles ſolum in id eſſe navigationem, equitationem, & ambulationem per circulum: adderem ego motum illum noſtratibus puellis conſuetum, quo penſiles e ſuſpenſo fune librati in aere ducuntur, reducunturque.

Sed an ſtatim ab aſſumpto Helleboro, aliove vomitorio medicamento movendum ſit Corpus? Putaverim euſque quieſcere oportere, quouſque medicamentum fuerit in ventriculo diſſolutum, ſive, ut practici loquuntur, a potentia deductum in actum: cum vero Ventriculum vellicare, & nauſeam movere cœperit, turbatione commovere neceſſum erit; quod & plerique facere conſueverunt ſola linguæ, & ſummitatis œſophagi vellicatione. Verum hac in re plurimum tribuendum prudentiæ, & ſagacitati aſſidentium, ne diutius, crebrius, aut impenſius, quam par ſit, Ventriculus proritatione ſubvertatur, & mala ſuboriantur non raro immedicabilia. Idem quoque ſervandum erit in uſu ſubducentium medicamentorum, in quibus pro quiete ſomnus, & pro motu vigilia (ſi fortaſſe illum Corpus ferre nequeat) commendabiles erunt, prout medicamentum dilui, aut exacui expoſtulaverit.

APHO-

Digitized by Google

APHORISMUS XV.

Cum voles Helleborum magis ducere, move Corpus; cum vero ſiſtere, ſomnum inducito, nec moveto.

QUod hoc Aphoriſmo doceat Hippocrates modum, quo aſſumptum Helleborum evacuationem copioſiorem eliciat, patet per adverbium illud, *magis*; nam proculdubio vehementius, uberiuſque purgabit Helleborus, ſi a motu ſeipſum inſinuaverit, atque confluentes humores adhuc a Ventriculo, & Inteſtinis remotiores eduxerit: potiſſimum ſi motus ejus ſit conditionis, ut præter attenuationem, amplificationemque, agitet, turbet, & nauſeam moveat, ut antea dictum eſt.

Sicut autem motus confert ad copioſiorem evacuationem promovendam; ita quies, & ſomnus eamdem, fortaſſe immoderatam ſiſtit, & cohibet; quamobrem Hippocrates conſulit hoc eodem Aphoriſmo a motu abſtinendum, & ſomnum eſſe inducendum, ſi illam comprimere opus fuerit.

At quo pacto ſomnus inducatur, Hippocrates non explicat. Et quidem non tam facile eſt in egeſtionibus a purgante medicamento excitatis, quo ſcilicet Venter aſſidue ad ſeceſſus proritatur, ſomnum allicere. Verum ad compeſcendas evacuationes per alvum immoderatas non raro cibus aſſumptus mire contulit: eo enim allecta Natura ab evacuatione deſiſtit, & fibræ Ventriculi, ac inteſtinorum plurimum eadem de cauſa delaſſatæ contrahuntur, & confluxuros humores detinent; quinimo vis medicamenti a portionibus ſibi humidioribus non leviter infringitur, ipſæque ſuccorum particulæ jam antea diſſolutæ, & attenuatæ, ſummopere craſſeſcunt, atque conſiſtunt. Attamen in vomitu, quia Ventriculus graviter afficitur, & per plures horas nauſea, & ſubverſione teneiur, non videtur opportunum cibum aſſumere; is quippe ſubinde gravatus, magis, magiſque ad vomendum ſollicitaretur, non ſine graviori noxa. Proderunt ea propter, quæ ſtomacho grata, reficere quidem poſſunt, ſed vi quadam opiata vomitum ſedant, qualia ſunt vinum, vini ſpiritus dulcis redditus, Aqua cinnamomi ſtillatitia, elæoſaccharum ejuſdem, vel citri, tinctura alkermes, aliudve ſimile, foto quoque interea Ventre rebus aromaticis, puta oleo Maſtiches, & Magni Ducis, elixire Quercetani, Aqua ardente, Balſamo orientali, vel Tolutano, idque genus aliis: ſed & Theriaca præſertim recens vino diluta efficaciſſima quoque eſt, ſicut etiam Mitridatium, & Diaſcordium doſi convenienti, pro ratione virium, & ætatis: Laudanum denique opiatum, & aliquo liquore ſolutum, aut in pilulam cum confectione hyacinthina redactum in compeſcendo vomitu, ut & in cæteris evacuationibus cohibendis, præcellere dicitur; cavendum tamen, ne importune, aut excedente doſi exhibeatur, nam conſopitis omnino viribus, ſtupefactoque Cerebro lethum afferret ab evacuatione.

APHORISMUS XVI.

Carnes ſanas habentibus Helleborus periculoſus: facit enim convulſionem.

QUod alias Hippocrates de quocumque purgante medicamento in bene valentibus protulit, nunc ſpeciatim de Helleboro adnotat, & quidem albo, quo nimirum vomitus concitatur, ut ex hactenus traditis clare deducitur.

At mirum videri poteſt, quod Helleborus ſit umquam ſanis exhibendus; ut exinde convulſionis periculum timeatur. Quis enim umquam ſanæ mentis Helleboro utetur, aut ſuo, aut alieno conſilio, cum bene valet? Quamobrem videtur hic Aphoriſmus inutiliter adjectus, quo fortaſſe debeant bene valentes commonefieri, ne Helleborum aſſumant. Verum non dixit Hippocrates *bene valentibus*, ſed *ſanas carnes habentibus* Helleborum eſſe periculoſum: nam poſſunt Corpora ſanas carnes habere, & aliqua ægritudine laborare, præſertim citra febrim, & abſque ullo ſanguinis vitio, ſed ſola quarumdam partium affectione, uti eſt dolor lumborum, genuum gravitas, Iſchiades, ardor ſtomachi, &c. In his enim affectibus ſolebant Veteres vomitoriis uti, imo quacumque ex occaſione Helleborum potare: tam illis familiare, & conſuetum erat vomere. Hos ergo conſulit Hippocrates ab Helleboro abſtinere, ſi carnes ſanas habeant; additque rationem, quoniam Helleborus Convulſionem affert.

Sed quomodo ex Helleboro Convulſio oriatur, dubitari non incongrue poteſt. Et quidem non ex vi purgante id evenire fatendum, ex eo potiſſimum, quod cætera cathartica medicamenta etſi vehementiſſima, uti ſunt colocynthis, ſcammonium, elaterium convulſionem non afferant. Videtur itaque convulſionem afferre Helleborus acritudine potius Ventriculo, & nervis infenſa,

Digitized by Google

ſenla, quemadmodum Cantharides ſpeciatim nocuæ ſunt Veſicæ urinariæ: Colocynthis, & Scammonium Inteſtinis, Opium Cerebro. Propter vomitum enim, quem violenter inducit, fibras ſtomachi laceſſit, & nervos ejuſdem compungit, ac extorquet, unde fit, ut convulſionem, quæ paſſio nervorum eſt, pariat: at vero magis afficit Helleborus habentes carnes ſanas, quoniam in his nervorum fibræ exquiſitioris ſenſus ſunt, atque adeo facilius acris, atque irritantis medicamenti vim, moleſtiamque percipiunt, quam minime perſentirent ſi hebetiores ſenſus forent, aut multa pinguedine craſſorum ſuccorum copia infarcirentur. Qua etiam ratione fit, Ventriculum lentis, viſcoſiſque humoribus, aut adipoſis cibis oblitum acritate Hellebori minus perſentire, quam ſi omnino vacuus, & bene valens ſit. Hinc experimur gravius affici eos, qui jejuni Arſenicum, Auripigmentum, Sublimatum, aliudve iſtius generis venenum aſſumpſerunt, levius, vel nullimode, qui a paſtu: cujus rei non ignari circumforanei pharmacopolæ, arcanorum jactatores, ut rudem plebeculam illudant, venena ſumunt, poſtquam ſe plurimum ingurgitaverint, & cibis potiſſimum oleoſis, ac pinguibus, quibus interna Ventriculi tunica ad veneni efficaciam retundendam obliniatur.

Cæterum Convulſio hic ab Hippocrate notata, non vera convulſio intelligenda eſt, ſed motus convulſivus: ſiquidem per convulſionem veram, nervi, & muſculi ad ſua principia retrahuntur, & retracti perdurant, ut in Tetano, Opiſthotono, & Emproſthotono; at vero convulſio, quæ ex Helleboro contingit, refert potius inæquales, atque irregulares earumdem partium commotiones, ſpaſmodicas, congruentiori nomine appellatas, quemadmodum in Epilepſia.

Sed quibus remediis ſuccurrendum iis ſit, qui ex uſu Hellebori, aliuſve ſimilis medicamenti, motus iſtiuſmodi convulſivos patiuntur, non erit abs re hic breviter memorare, idque lubentius, quoniam non ſunt hi eiſdem omnino remediis tractandi, quæ uſui eſſe ſolent cæteris convulſionibus, aut motibus convulſivis, ab humore nervos occupante progenitis, in quibus purgantia, diſſolventia, & calefacientia dicta a practicis commendantur; ſed potius humefacientibus, & obtundentibus acrimoniam ab Helleboro inductam. Quare jura ex vegetalibus, quæ nervis opitulentur, & Stomacho grata ſint, proderunt, cujuſmodi præcipue parari ſolet ex bardana, ſtœchade, viſco quercino, malo cydonio, cum floribus nymphææ, & violarum aretaclis; Cydonium ipſum ſive crudum, ſive coctum fertur Hellebori albi antidorum, itemque Gelatina C. C. & conditura florum nymphæ. Mirifice etiam conferre putantur extractum baccarum ſambuci, & hyperici, Theriaca, & Mithridatium recens, cum pulvere ſeminum paſtinacæ. Exterius vero proderunt, quæcumque leniunt, & partes concitatas demulcere valent; unde oleum hyperici, baccarum lauri, & vitellorum ovorum; itemque radices Angelicæ in Vino excoctæ, & in cataplaſmatis formam applicitæ conferunt; balneationes quoque vel ex aquis thermalibus blande laxantibus, vel ex artificialibus, cum medicamentis anodynis, præſertim chamæmelo, meliloto, hyperico, alias profuiſſe viſæ ſunt. Cætera ex communi agendorum methodo petenda erunt.

APHORISMUS XVII.

Eum, qui non febricitat, cibi faſtidium, morſus oris Ventriculi, vertigo, & oris amaritudo, purgatione indigere per ſuperiora ſignificant.

HActenus opportunum, convenientemque vomitoriorum medicamentorum uſum, animadverſiones, cautionesque, in Hellebori exhibitione deſcripſit Hippocrates, nunc ſigna tradit eorum, qui per ſuperiora, vel inferiora purgandi ſint: Et primum, eum, inquit, qui non febricitat, ſed nauſea, ac ciborum faſtidio, itemque morſu oris Ventriculi, vertigine, atque oris amaritudine afficitur, purgatione indigere per vomitum ſignificari.

Recenſet itaque hic indicia, quibus Medici dignoſcere queant, quandonam per ſuperiora vitioſos humores expurgare cogantur, ſectantes naturæ motum, ut idem Hippocrates alibi ſcripſerat, quo movendus, ducenduſque humor vergeret.

Et quidem ad ſuperiora ferri indicabunt. Primum, *ciborum faſtidium*, quo deſignatur Ventriculus inutilibus humoribus oppletus, unde illius fibræ laxatæ nequeant corrugari, ſucci diſſolventes, digeſtioni addicti, præpediti, aut retuſi, famis ſenſum non exacuant, & vis ipſa ciborum concoctrix hebeſcat, & elangueat. Secundum, *morſus oris Ventriculi*, qui nonniſi ab humoribus præter naturam ibidem congeſtis, acribus, & bilioſis dictis, fit, quibus nimirum

mirum Stomachus vellicatur, & compungitur, ea doloris ſpecie, qui græce Cardiogmos, & Cardialgia appellatur. Tertium, *Vertigo* deſignans, iiſdem humoribus in Ventriculo collectis, ſive per nervos, ſive per arterias Cerebrum affici, & parvis halitibus adeo tentari, ut ſubinde in ſuis operationibus turbetur, & vertiginem incurrat, vel ſimplicem, vel tenebricoſam dictam. Quartum, *oris amaritudo*, quæ a degeneratis pariter humoribus, amarorem præſeferentibus exoritur. Unde œſophagus, palatum, & lingua pari affectione per conſentientes glandulas, tunicaſque cum ſalivario rore depraventur. Quamobrem cum hæc omnia manifeſtiſſime demonſtrent vitioſos humores Ventriculi Cavum occupare, merito per ſuperiora, veluti per loca conferentia, illi erunt exturbandi. Si enim ad inferas partes dejicerentur, uſu purgantis dejectorii, non tam prompte, atque expedite evacuarentur, & procul dubio infici quodammodo quoque poſſent, qui in inteſtina confluunt, ſucci: quin & catharticum ipſum ab eorumdem ſuccorum miſcela depravatum, & corruptum graviorem moleſtiam afferret, atque ex diuturniori mora in Inteſtinis, venæ lacteæ inquinarentur, faciliſque oriri poſſent tormina, diarrhææ, febres, præter alia non leviora reliquorum naturalium viſcerum mala, ſpeciatim vero Renum, & Veſicæ, ob tranſmiſſionem alicujus portionis dejectorii medicamenti; id enim cujuſcumque generis illud ſit, diureticum fieri ſolet, quemadmodum teſtantur urinæ per id tempus coloratiores, multumque turbatæ.

Hæc autem indicia ſimul juncta dixit indicare per ſuperiora purgationem, abſente tamen febre; nam ſi fortaſſe illa febri ſociarentur, certe non a præſentia humoris in Ventriculo, quæ plane vomitum indicat, ſed ab ipſa febre oriri poſſent. Quamobrem ſi humor Ventriculi cavum occupans deſit, evacuatio minime indicabitur, quæ nonniſi expoſtulata videtur ab humore Ventriculum replente: at vero non raro a febre accidit cuncta hæc oriri, quæ tamen purgationem non exigunt, imo & aliquando contraindicant, ut cum febris inflammationi, vel phlogoſi copulatur.

Verum quamvis iſta ſigna citra febrim Corpus denuncient per ſuperiora purgandum; eo quod deſignent Ventriculum malis humoribus repletum; non tamen ſi febris adſit, oportebit ſemper, & omnino a vomitoriis abſtinere, ſi ex iiſdem, aliiſque ſignis conjiciamus, humorem Ventriculi cavum occupare; etenim ſemper ac humores Ventriculum infeſtant, vomitu ejiciendi ſunt; unde ſenſus Aphoriſmi is erit, ut ſi abſente febre, nauſea, morſus oris Ventriculi, vertigo tenebricoſa, & oris amaritudo quempiam affecerint, vomitus ſemper indicetur; ſi vero hæc omnia a febre habeantur citra humorem in Ventriculo contentum, ab illo abſtinendum, cum hæc eadem a ſola febre pendere poſſint; at ſi præterea, etiam humoris præſentiam in Ventriculo ſequantur, & non a febre exoriantur, vomitus adhuc erit proculdubio indicatus, potiſſimum inter ejuſdem initia. Dixi inter ejuſdem initia, nam ſi fortaſſe hæc accidant tempore declinantis febris, quoniam ſignificant criticam evacuationem per ſuperiora futuram, oportebit a vomitorio abſtinere, & Naturæ motum criticum expectare, ex regula ab eodem Hippocrate tradita *Aphor.* 20. *lib.* 1. *Quæ judicantur, & judicata ſunt integre, neque movere, neque novare aliquid, ſive medicamentis, ſive aliter irritando, ſed ſinere oportet*, de qua etiam re legendus Galenus 3. *de Criſib.* Liceret autem, ſi præmonitam evacuationem minime Natura expleret, ut alibi notatum. Verum inter ea, quæ vomitum movent, & cito, ac tuto conferre ſolent, præſtant ex ſtibio concinnata.

APHORISMUS XVIII.

Dolores, qui ſunt ſupra præcordia, quicumque egent purgatione, medicari oportere per ſuperiora ſignificant: quicumque autem infra ſubſiſtunt, per inferiora.

Docet & hoc alio Aphoriſmo Hippocrates, quando purgandum ſit per ſuperiora, & quando per inferiora, idque ex dolore partes ſupra, vel infra præcordia occupante potiſſimum deducit, dummodo purgatione opus ſit.

In doloribus itaque, ſive (ut exponunt Fuchſius, & Heurnius) in moleſtiis, ſeu affectionibus ſupra præcordia, vel

vel

vel (ut alii vertunt) ſupra Septum tranſverſum, ſi purgatione egeant, vomitu potius utendum, quia breviori via, & faciliori molimine ſe Natura exonerabit; imo humores ipſi evacuandi promptiores, parατioreſque erunt ad exitum. Non tamen dixit in doloribus, ſeu moleſtiis quibuſcumque, ſive in doloribus ſimpliciter, & abſolute: nam neque Pleuritis, aut Peripneumonia, neque Angina, aliuſve dolor cum inflammatione, purgationem indicabit; ſed in doloribus, qui purgatione egent; quales ſcilicet a Ventriculi orificio ſuperiori ex pravis humoribus oriuntur. Sed neque deſuerunt, qui etiam in affectibus Pectoris, & Pulmonis, cum inflammatione conjunctis, vomitum commendarint, quemadmodum præ cæteris Rulandus, qui uſu cujuſdam Aquæ, benedictæ a ſeipſo appellatæ, Pleuritidem, pulmoniam, Empyema, cæteraſque ægritudines Thoracis tuto ſe curaſſe teſtatur, quamobrem hac ratione ſenſus iſtius Aphoriſmi generaliſſimus foret aptandus cuicumque ægritudini ſupra Septum tranſverſum. Quod ſi non ſupra ſeptum tranſverſum, ſed ſupra præcordia dolores, ac moleſtiæ hic intelligantur, ſententia hæc procul dubio clarior fiet, quippe præcordia ſub nomine phrenos græce nuncupata, comprehendunt etiam Viſcera plurima ſub ſepto tranſverſo conſtituta, ut Hepar, Ventriculum, Lienem, & alia adjacentia, in quorum doloribus, ſeu moleſtiis, purgare per ſuperiora tutius licebit, ob conſenſum, quem iſta ineunt cum eodem Ventriculo, in cujus cavum ſe plerumque exonerant.

V. Gal. de plac. Hippoc. & Pl. cap. 9.

Quemadmodum affectiones partium ſuperiorum ob loci promptitudinem indicant per ſuperiora purgandum, ita e converſo quæ inferiores partes moleſtant, exigunt purgationem per infera: difficillime enim humores in imo Ventre conſiſtentes poſſent per vomitum expurgari, cum tamen promptiſſime in Inteſtina confluentes ad alvum deponantur. Nec abs re dixit Hippocrates: *quicumque infra ſubſiſtunt*, ideſt ſtabiles, & firmi ſunt; nam ſi fortaſſe vagi forent, hanc, vel illam partem impetentes, non temere purgationem exquirerent, cum non bene conſtaret, per quas vias eſſet educendum; quin & verendum foret, ne a flatibus orti commoda adhuc purgatione deſinererent, ſed contra potius exacerbarentur.

Neque vero rationi diſſentaneum putandum eſt, nedum de evacuationibus per cathartica tantum Hippocratem locutum, verum etiam de quibuſvis aliis egeſtionibus, ſupra, vel infra, promovendis, ut propterea ſenſus Aphoriſmi ſit, in doloribus ſupra ſeptum tranſverſum, & vomitione, & anacatharſi, prout alterutra opus fuerit, utendum eſſe, infra ſeptum tranſverſum vero, & dejectione, & diureſi, pro loci, & humoris proclivitate: non minus enim una, quam alia evacuatione corpus affectum purgari poſſe experimur, quamvis hic de catharſi proprie videatur locutus Hippocrates.

APHORISMUS XIX.

Qui in medicamentis purgati non ſitiunt, non ceſſant, priuſquam ſitiant.

Proponitur in hoc Aphoriſmo ab Hippocrate ſignum completæ purgationis a medicamento habitæ, illudque dicitur eſſe ſitis evacuationem ſubſequens, ut propterea eouſque purgationem eſſe producendam videatur aſſertum, quouſque ſitis comparuerit.

Affert Galenus *in comm.* quatuor cauſas, ob quas ſit futura ſitis ex purgante medicamento. I. *Ratione ipſius Ventriculi, qui ex caliditate, vel ſiccitate, vel ambabus qualitatibus prompte ad ſitiendum perducatur*. II. *ratione medicamenti, cum acre fuerit, calidum, & mordax*. III. *propter humorem evacuatum, qui plerumque bilis amara eſt*. IV. *ex ſuperabundanti evacuatione, per quam rorida ſubſtantia educta, ſiccitas deinde ſubſequitur, & ſitis*.

At quamvis hæc, ut plurimum ita ſe habeant, non tamen ſemper, & ubique veritati conſonant, cum non raro expertum ſit ingentem ſitim fuiſſe ſubortam abſque ulla, vel modica evacuatione, atque ab uſu medicamenti leviter purgantis, quod ſedandæ ſiti uſui eſſe ſolet, quemadmodum fatentur de pulpa tamarindorum, de caſia, de violis. Contra vero ſitis nulla, vel exigua ſubſecuta eſt a cathartico vehementiori; unde fallacem nimis conjecturam plerique exiſtimarunt ſuccedentem ex purgatione ſitim; quin & de veritate iſtius Aphoriſmi magnopere ſunt veriti. Si præterea perpendantur, quæ a Galeno ſunt in ejus argumentum propoſita, plane alias, & quidem graviores addere poterimus difficultates: etenim ſi ex caliditate, & ſiccitate ſitis oriretur, procul dubio febre hectica laborantes immenſum ſitirent, nullatenus vero hydropici; neque vero propter medica-

men-

mentum, cum acre fuerit, calidum, & mordax; neque propter humorem evacuatum, etſi biliofis ſit, ſitis orietur; nam etiam levia, & quæ benedicta appellantur purgantia medicamenta, ſitim ſæpiſſime excitant moleſtiſſimam; & evacuato humore, præſertim bilioſo, febrem, & ſitim inferente, utraque potius deſinere deberet.

Quod præterea idem Galenus ſcribit. 1. *de ſimpl. med. facultat. cap.* 30. augeri ſitim vel ob caloris copiam, vel ob humoris inopiam: ob caloris copiam quidem ex febribus, aere æſtivo, cibis calefacientibus, & exiccantibus, purgantibus medicamentis, venenis erodentibus, aliiſque; ob humoris inopiam vero, ex laboribus, vigiliis, ſudoribus, cæteriſque evacuationibus immodicis, neque veritati cohæret; ſiquidem Hydropicos intenſa, & moleſta ſitis urget, quæ nec ab humoris inopia, neque a caloris copia dependet.

De organo, ſeu ſitis ſede dubitare ulterius contingit: nam quamvis *in comm. hujus Aphor.* & alibi, putaverit Galenus eſſe Ventriculum: Alii tamen nedum ex Recentioribus, ſed ex Vetuſtioribus Philoſophis, & Medicis pulmonem exiſtimarunt: cujus ſententiæ fuerunt Plato, & Ariſtoteles. Unde ſicut edaces dixerunt eos, qui latiorem Ventrem a nativitate nacti ſunt, ita bibaces ex adverſo, qui ampliorem, longioremque thoracem. Hippocrates etiam *lib. de Carnibus* idipſum manifeſte docere videtur aſſerens per laryngis rimam aliquid potulenti in tracheam, & pulmonis bronchia delabi, ad illum irrorandum, humectandumque; cui conſentit pariter Galenus 8. *de plac. Hipp. Plat. cap.* 15. Hinc idem Hippocrates *hoc eodem* 4. *Aphor.* 54. inquit: *Quibus plurimum ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur*. Quoniam, ut ſubdit *in comment.* Galenus, *madeſcunt loca, quæ ad aſperam pertinent Arteriam, & ideo minus ſiticuloſi ſunt*. Quamobrem pluries expertum, magis extingui ſitim uſu gargariſmorum, quibus ſcilicet aſperæ Arteriæ ductus humectatur, quam ſi liberalior potus Ventriculum irroraret. Huc etiam facit, quod notavit pariter Hippocrates *in epidemiis* magnopere ad omnem ſitim prodeſſe os claudere, & tacere; quandoquidem ex loquela non ſolum ſalivarius ros extenuatur, & deficit, verum etiam Thorax, Pulmo, & aſpera Arteria plurimum defatigantur, & exareſcunt: ſi autem a Ventriculo ſitis oriretur, haudquaquam proficeret ſilentium, eo loco ab Hippocrate commendatum, cum vox, & loquela ad Thoracem, Tracheam, & Pulmonem pertineat, juxta illud: *Cor ſapit, Pulmo loquitur*. Atqui non raro a paſtu, ſi diutius eloquamur, vehementius ſitimus, etſi Ventriculus uberiori potu jam inundet.

Ex his igitur, aliiſque, quæ conſulto omittimus, videntur plane rationes a Galeno pro expoſitione hujus Aphoriſmi ſuperius adductæ non minimum enervari. Quamobrem, ut ſenſum Hippocratis veriſimilius aſſequamur, & congruentius tueamur a vindiciis, ſcire oportet, ſitim in Animantibus induci ex defectu ejus humoris, qui per ſua vaſa circumfluus irrorandis partibus addicitur, & latex, ac lympha ab Anatomicis vocitatur: etenim in ſtatu naturali pari circuitu partes cunctas Corporis petit, irrigat, & humefacit, quo ſanguis in eaſdem illapſus alit, fovet, atque in vita tutatur: hic idem aqueus humor glandulas ſalivarias pervadens, fauces, linguam, & guttur irrorat, atque guſtui, & locutioni peragendæ plurimum confert; oculos quoque oblinit, ſerum in pericardio conſervat, & pro pulmonibus aliqua ſui parte in pectoris cavo colligitur; imo univerſa glandulas Corporis alluens, nec non articulos, membranas, parenchymata non ſolum nutricatui, & incremento proficit, ſed etiam a plurimis ægritudinibus cuncta tuetur. At vero ſicuti in ſtatu naturali ſubſtantia, qualitate, & quantitate convenienti, cum per ſuos ductus circuit, omnia hæc Corpori beneficia elargitur; ita in ſtatu morboſo, ſi in his deficiat, mille propemodum incommoda parit: potiſſimum autem ſitim excitat, ſi deſit, totoque fere corpore exhauriatur, ſudoribus, mictionibus, ſputo, lacrymis, aliiſque immodicis evacuationibus, ſive ſponte, ſive arte promotis. Similiter ſi glutinoſior, ſalſior, acrior, acidior redditus nequeat fauces, guttur, & linguam convenienter irrigare, ut experimur in catarrhis, in febribus, in ſubito timore, & aliquando etiam mox a paſtu. Si præterea alio confluat, quam ut decet, aut alicubi reſtagnans extra proprios ductus feratur, ut in hydrope, & diplaco. Quare non mirum, ſi diverſimode ſitim ſedari comperiamus, largo nedum aquæ hauſtu, ſed & vino, ejuſque ſpiritu, aliquando ſpiritu vitrioli, vel ſalis, cæteriſque multum inter ſe diſparibus, quandoquidem non ab una, eademque

que cauſa lymphæ vitium exoritur, & ſitis.

Naturalis præterea ſitis in Ventriculo quidem, & in faucibus excitatur, ac perſentitur: at vero morboſa, & quæ præter naturam evenit, etiam in gutture, trachea, & pulmonibus; unde ſæpenumero accidit, ut ingenti ſiti crucientur ægrotantes, etſi Ventriculus multis humoribus, etiam aqueis, ſit repletus, imo nonnumquam adhuc languidus, & nauſea affectus. Sunt inſuper, qui ſolis gargariſmis ab ejuſmodi ſitis moleſtia liberantur, & alii inſpirato dumtaxat Aere frigidiori: ſub quo ſenſu dixit Hippocrates tuſſes leviter irritantes in febribus ſitim remittere.

Purgantia autem medicamenta poſtquam diſſolutionem in Ventriculo paſſa ſunt, ſuas operationes plerumque exerunt in Inteſtinis tenuibus, ubi irritatione ſimul, ac fermentatione indebita cum liquoribus felleo, & pancreatico perpetim inducta, eos primum humores diluunt, & extenuant, qui tunicis, & glandulis eorumdem impacti ſecum depoſitionem non raro etiam remorantur; unde prima Alvi exoneratio, tota ferme ſtercoraria eſſe ſolet. Mox ſi ejus ſint efficacitatis, ut lacteas venas ſubeant, atque etiam cum ſanguine ſecundum partes ſaltem tenuiores miſceantur, ipſum fundunt, & glandulas potiſſimum Meſenterii laxant, exturbant, & extenuant, ideoque vaſa lymphica illuc pertingentia pari moleſtia cogunt lympham ubertim effundere, & quandoque etiam ſanguine intinctam, ut in hypercatharſi contingit.

Quoniam vero in glandulis præſertim ſolent vitioſi, & inutiles humores inhærere, cum ob ſpongioſam earumdem ſubſtantiam facile ſuſcipiant, & difficulter deponant, quos ſemel humores excepere, idcirco fit, ut numquam a catharticis congrua purgatio ſit ſucceſſura, ni glandulæ malis humoribus ſint inanitæ, & ex prælabente lympha quodammodo deterſæ, ut inde univerſalis Corporis purgatio, & veluti purificatio, habeatur.

Hinc modo ad expoſitionem præſentis Aphoriſmi dicendum, Hippocratem hoc loco de ea purgatione habuiſſe ſermonem, quæ ex medicamentis vere purgantibus, & catharticis univerſalibus dictis, peragitur, neutiquam vero de laxantibus ſolum, & lenitivis appellatis, quæ num Antiquis cognita fuerint, alibi diſcuſſum. Ea vero cum ſint addicta purgandis non ſolum primis ductibus Corporis, ſed etiam intimioribus ejuſdem partibus, atque a Ventriculo remotiſſimis, plane in glandulas Meſenterii, & Pancreatis, imo in arterias, & venas, vires ſuas diffundunt; quamobrem nedum excrementa in eiſdem primis ductibus ſtagnantia, ſed etiam penitiores alios, & alios humores, tum utiles, tum alibiles, ſed degeneratos exturbant, & evacuant; cumque cum his multum lymphæ pariter educatur, emunctis fere glandulis univerſis, proinde ingens ſitis ad ejuſcemodi purgationem ſubſequitur, quam Hippocrates hoc loco veluti ſignum completæ purgationis in toto Corpore ſpecialiter conſideravit, ut proinde dixerit; qui in medicamentis, ſcilicet catharticis, & univerſalibus purgati, ideſt humoribus ſive quantitate, ſive qualitate peccantibus inaniti, non ſitiunt, non ceſſant purgari, priuſquam humores ex glandulis, & ex vaſis ſanguineis, ac lymphicis, educti non fuerint, ut propterea ab horum evacuatione ſitire cogantur. Hinc ſitis ſubſequens a medicamento purgationem, non eſt generale indicium cujuſcumque evacuationis a cathartico habitæ, ſed ejus dumtaxat, quæ a vehementioribus inducitur, atque totius fere Corporis eſt, cum lymphæ, & feri ſanguinis eductione. Quod ſi præterea hypercatharſis ſubſequatur, procul dubio ſitis moleſtiſſima accidet, præter alia; & graviora ſymptomata, immodicam, inconvenientemque evacuationem comitantia, de quibus Galenus *comm. 36. & 37. 2. lib. Aph. & alibi.*

Quamquam autem videatur Hippocrates in hoc Aphoriſmo ex ſuperveniente ſiti completam purgationem determinare, non tamen putandum metam exinde præfigi in quibuſvis evacuationibus promovendis; ſitis enim ex medicamento purgante proveniens deſignat ſolum maximam in humoribus, & partibus ſolidis motionem, unde licet purgationi ſuperveniat, non tamen illam ſiſtit, ſed attenuato, diſſolutoque nimium ſanguine, potius augere poteſt. Quare ſi fortaſſe purgati non eo devenerint, ut ſitiant, non idcirco ſunt ad ſitim ſubeundam alio forte medicamento purgante cogendi, ne utiles humores diſſolvantur, fundatur ſanguis, & hypercatharſis ſubſequatur, omnino pernicioſa: quoniam ex eodem Hippocrate, evacuationes non ſunt multitudine æſtimandæ, ſed ſi talia dejiciantur, qualia conveniunt, & ægri facile tolerant 1. *Aphor.* 23. Præterquamquod infidele ſignum eſt in purgationibus ſitire, cum inter-

interdum ſitiant a medicamento ægrotantes, nec tamen bene ſint purgati, & aliquando ſitiant ex peculiari Ventriculi conſtitutione, quandoque etiam a conditione medicamenti, ab æſtu Aeris, a morbo, aliiſque cauſis innumeris.

Notabile vero eſt, quod monet Cardanus hoc loco, multum conferre motum ad juvandam purgationem, cum catharticum ſitim non inducit, ne ſcilicet aut penitus non purget, aut parum, & imperfecte, deducto argumento ex præcedenti Aphoriſmo XV. *cum volueris ducere Helleborum, move Corpus*. Etenim aſſumpta medicamenta, quæ non purgant, plerumque nocua ſunt, & mortifera, niſi ejiciantur; ut contigit Adoleſcenti Eubæo 5. *epidem*. Verumenimvero pluries expertum in praxi, magnopere promoveri purgationes catharticorum, epota aqua frigida; quinimo uſitatiſſimum eſt Medicis Romanis largiſſimas aquę gelidę potiones commendare iis, qui catharticum aſſumpſerint, ut ſubinde abundantius egerant, & abſque ſiti, laxatis nimirum, humectatiſque ductibus, atque lubriciori alvo reddita, quæ non raro conſtipatur, & contrahitur a medicamento fibras Inteſtinorum ex irritamento corrugante.

APHORISMUS XX.

Non febricitantibus ſi tormina acciderint, & genuum gravitas, & lumborum dolor, purgari per inferiora oportere ſignificatur.

Antea *Aphoriſ.17.* tradidit Hippocrates ſigna purgandorum humorum per ſuperiora, nunc indicia profert, quibus internoſſe liceat purgationem eſſe faciendam per inferiora; & ſicut ibidem de non febricitantibus ſententiam protulit; ita hic etiam febricitantes excipit, atque tormina, ſeu cruciatus circa umbilicum, gravitatem genuum, & lumborum dolorem, citra febrim, indicare purgationem per inferiora moliendam; unde oportebat hunc Aphoriſmum anterius ſcribi, ut connexa oratione notarentur ſigna utriuſque evacuationis per ſupera, & per infera promovendæ. Recenſet itaque tria ſigna demonſtrantia purgationem faciendam per inferiora, tormina nimirum, ſeu cruciatus circa umbilicum, genuum gravitatem, & lumborum dolorem; quæ ſane denunciant humorem infernas partes occupantem, ut etiam ſuperius oſtenſum eſt. At vero ſpeciatim hæc tria memoravit, non quod alia idipſum non indicent, ſed quod per hæc neceſſario purgandum ſit, ne humores in iiſdem partibus affectis firmati graviora mala afferant, vel ſaltem irreſolubiles deinceps fiant; Quamobrem non immerito adjectum eſt verbum *oportere*. Excipiuntur autem febricitantes, quoniam in his ejuſmodi ſigna non ſemper indicant materiam humoralem, vel omnino purgatione educendam; ſiquidem non raro in febribus decubitus humorum ad eas partes denunciant criticas motiones, vel abſceſſus ad articulos, unde a purgante medicamento eſſet abſtinendum, ne motus criticus Naturæ impediretur, aut alio diſtraheretur, non ſine febrientis nocumento. Cæterum ſemper ac ejuſmodi accidentia ab humoribus contingunt, qui in inferiores partes tendant, purgatio non poterit non eſſe ſalutaris, cum & loci promptitudinem, & humoris vergentiam, & facilem a purgante medicamento evacuationem illa denuncient.

Verumtamen animadvertere oportebit, an non fauſtus, ac ſalutaris eventus ejuſcemodi evacuationem ſubinde ſubſequatur. Quippe niſi ſtatim profecerit, verendum, ne a majori commotione humorum, & tumultuaria viſcerum naturalium concuſſione futurus ſit gravior affectus in imo Ventre, cujuſmodi ſiccus Hydrops ab Hippocrate *Aph. XI. hujus libri* præſagitur. Quare vitanda erunt ea, quæ in purgationibus nimium exagitant, & flatus excitant; ſed potius in uſum ducenda ſunt, quæ gratiora viſceribus, ſine ulla perturbatione, vitioſos humores blande ſubducant, & amicabiliter alliciant.

APHORISMUS XXI.

Dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles, & ſponte procedentes, ſive cum febre, ſive ſine febre peſſimæ: & quanto colores pravi fuerint plures, eo deterius. A medicamento vero procedentes, meliores ſunt, idque quanto plures fuerint colores non pravi.

Dejectiones tum ſponte a natura habitas, tum a medicamento promotas conſiderat hoc loco Hippocrates, eaſque ſive nigras ſolum, ſive multicolores: & quidem ſponte factas omnino vituperat, ſivæ nigræ compareant, ſive alterius coloris a naturali recedentis: meliores vero judicat, ſi ab aſſumpto medicamento proveniant, eoque magis ſi colores plures fuerint, nec multum a naturalibus, & conſuetis receſſerint.

Prudenter autem exiſtimat Argenterius duas in hoc Aphoriſmo ſententias contineri, alteram quidem pertinentem ad nigras dejectiones ſponte procedentes; alteram ad pluralitatem colorum in dejectionibus apparentium; neque enim nigræ evacuationes, plures colores admittere poſſunt: quamobrem unus Aphoriſmus in hunc modum ſcribendus foret: *Dejectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſponte procedentes, ſive cum febre, ſive ſine febre peſſimæ*. Alter vero: *Dejectiones, quæ ſponte factæ plures habent colores, deteriores ſunt, quam ſi fiant a medicamento*.

At quænam ſunt iſtæ dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles? Certe eas hic Hippocrates non intelligit, quæ atrabilariæ dicuntur; nam de his infra. Nec, quæ concretum, nigrumque ſanguinem referunt, aut proprie ſanguineæ ſunt, quippe non dixiſſet, *ſanguini atro ſimiles*; ubi ſimilitudinem tantummodo, non ſubſtantiam, vel qualitatem in excretionibus notavit. Nec præterea humorem illum, quem melancholicum appellant, ut *in comm.* Galenus interpretatur; etenim dixiſſet, dejectiones nigræ bilis, quemadmodum Veteres melancholiam nuncupare conſueverunt, ſed & neque ejuſmodi melancholicus humor uſpiam reperitur, cum ſatis, ſuperque a Recentioribus oſtenſum ſit, quaternarium humorum numerum fictitium eſſe, & qui in Liene fingitur, potius acore, quam craſſitudine, ac nigritie talis appellatur, & ſi fortaſſe in alvum decumberet, non quidem per venas, ſed per arterias illuc mearet, adeoque ſimul cum ſanguine effundi deberet, quemadmodum in hemorrhoidibus; cum tamen nullius harum evacuationum meminerit hic Hippocrates. Pari modo reliquæ egeſtiones nigræ ab aduſta bile, vel pituita, perperam a Veteribus excogitatæ, veluti omnino commentitiæ rejiciendæ ſunt, quæ & hic neque aptari poſſent, ubi iſtiuſmodi nigræ dejectiones etiam ſine febre peſſimæ referuntur, cum cæteroqui aduſta pituita, & bilis, nonniſi cum acutis febribus jungi poſſe perhibeantur.

Veriſimilius itaque putandum cohærenter Anatome dejectiones nigras in hoc Aphoriſmo ab Hippocrate memoratas fieri vitio ſucci pancreatici acido auſterioris redditi, & præter Naturam fermentantis tum bilem e cholidoco defluentem, ſed craſſam, & inertem, tum partem cibi depravatam, & corruptam: ea enim eſt conditio iſtiuſmodi acidi humoris, cum auſterior ſit, ut compingat ſimul, & in atrum commutet quidquid craſſiuſculum adjicitur, eo ferme modo, quo fieri experimur ex acido Vitrioli cum alkali gallarum in atramento ſcriptorio, & potiſſimum compactiori: cum enim pancreaticus hic humor a naturali ſtatu receſſerit, & ponticam auſteritatem acquiſierit, ſic felleum liquorem combibit, craſſa præſertim pituita conjunctum, ut atramentum æmuletur: quamobrem in his, in quibus ejus acor prævalet, uti in Hypochondriacis, Scorbuticis, Lienoſis, aliiſque, ſolent ejuſcemodi atræ egeſtiones apparere, quæ vulgo melancholicæ appellantur. Quod ſi acidum iſtud etiam in Liene exorbitet, unde ſanguis e ramo ſplenico in meſentericum derivans trajiciatur in Arterias, indeque etiam in venas, quæ turgidæ, & varicoſæ hæmorrhoidales cæcæ nuncupantur, procul dubio egeſtionem quoque promovere poterit conſimilis atri coloris, & non raro etiam concreti ſanguinis, ſi diuturniorem moram ibidem contraxerit, ut ſæpeſæpius obſervatum. Et quamvis in Aphoriſmo videatur ſimilitudo potius notata, ut propterea non ſanguis niger, ſed alius humor nigro ſanguini ſimilis deſignetur; ſi tamen ex græco codice verba textus examinentur, non videtur concretus, & nigricans ſanguis ab ejuſmodi dejectionibus excluſus; unde Fuchſius exponit, *veluti ſanguis niger:* & Heurnius *cujuſmodi eſt ſanguis niger:* ideſt ab acido auſteriori concretus, & ater redditus.

Dejectiones præterea iſtæ peſſimæ cenſendæ ſunt, cum ſponte proceſſerint; *ſponte* quidem, quoniam ſignificant talem, ac tantam eſſe humoris virulentiam, ut ſponte ſua, nullo adigente medicamento, viam faciat, & exitum ſibi paret. *Procedentes* vero, ideſt non ſemel exeuntes, ſed iteratis vicibus, & per univerſam fere morbi latitudinem perſeverantes, etiam inter initia. Siquidem ſymptomaticæ evacuationes ſolum a principio comparent, & continenter perſeverant; at vero criticæ ſtatim abſolvuntur, & nonniſi circa declinationem accidunt. Unde ſi dejectiones iſtæ nigræ ſemel tantum appareant; non erunt æque malæ, ac ſi integra morbi duratione perſeverent.

Neque vero eſt neceſſe illas cum febre conjungi, ut malæ ſint, quoniam haudquaquam a febris ſocietate malitiam ſuſcipiunt, ſed ab humoris exeuntis conditione, ac pravitate, & a viſcerum diſcraſia. Quare perinde erit, ſi febris adſit, vel abſit. Eſt tamen verum, quod longe pejores cen-

cenſendæ erunt, ſi febrim comitem habeant; nam præter morborum, & ſymptomatum pluralitatem, arguunt quoque ſanguinis vitium, indebitamque inductam in illo fermentationem, & Cordis, aliorumque viſcerum læſionem, idque ſive febris ſymptomatica putetur, ſive eſſentialis dicta.

Cæterum peſſimas dixit Hippocrates, non exitiales, ſicut de atra bile pronunciavit, & cum ad morbos acutos, vel diuturnos cum extenuatione, ac languore, conſequuntur: etenim iſtæ medelam non admittunt, ut inferius oſtendemus: at vero quæ hic memorantur, poterunt artis induſtria temperari, & corrigi, ſi potiſſimum diu non perduraverint, & vires aliunde conſtiterint, in ætate non admodum provecta: quod ſane præſtari poterit uſu roborantium medicamentorum, & acidum ſuperabundans corrigentium, qualia præſertim ſunt ex chalybe compoſita, & alkalina appellata.

Verumenimvero pravitas, & pluralitas colorum apparentium in excretis augent malitiam, & periculum affectorum: an quia ex humorum heterogeneitate, varia quoque viſcerum diſcraſia ſignificatur, quæ propterea non tam facile queat artis auxilio emendari; an quia extremam denunciant corruptelam, varii, plureſque humores, degenerati in virides, & porraceos, æruginoſos, lividos, & atros. Unde idem Hippocrates 2. *Aph.* 14. dicebat: *In profluviis alvi mutationes excrementorum juvant, niſi ad mala mutatio fiat*. Pluralitas autem colorum in excretis hoc loco intelligitur eorum, qui omnino præter naturam ſunt, ſecus vero ſi ſecundum naturam forent: quamobrem recte in textu dicitur: & quanto colores *pravi* fuerint plures; Pravi autem colores a naturalibus, & conſuetis penitus declinant, cujuſmodi eſſe ſolent vitellini dicti, porracei, æruginoſi, lividi, &c. Atque hinc facile occurri poterit difficultati ex præcitato *Aphor.* 14. 2. ubi mutationes excrementorum utiles referuntur, cum hic dicantur pernicioſæ: ibi enim mutatio fieri intelligitur in coloribus Naturæ conſuetis, & a malis in bonos; hic vero in morboſis, & de malis in pejores, ac peſſimos.

Sed cur a medicamento procedentes nigræ dejectiones meliores reputandæ ſint? Et quidem nigras non ſolum, ſed & flavas, virentes, aliaſve dejectiones vi medicamentorum habitas nemo amplius reformidat, cum unicuique compertum ſit eas potiſſimum conſequi conditionem, & tincturam medicamentorum: Rhabarbarum enim ad flavum: ſenna, & caſia ad nigrum, agaricus ad album excretos humores colorant; quin pro varia eorumdem excrementorum vi, & miſcela, multi quoque, & varii colores in excrementis comparere ſolent, & non raro abſque ullo viſcerum vitio, aut morboſæ conſtitutionis veſtigio. Sed etſi morbificam cauſam conſequantur, adhuc decedentes ex aſſumpto medicamento humores pravi validam arguunt Naturam, & ſeipſos non adeo rebelles, ut eidem evacuanti obſiſtant, vel non ſtatim obſequantur. Non tamen hinc quis exiſtimet, omnino periculo vacare, quæ a medicamento prava, & atra procedunt: etenim Hippocrates non ſimpliciter nigras dejectiones ope medicamenti habitas bonas dixit, ſed meliores, comparate nimirum ad eas, quæ ſponte Naturæ contingunt; nam nigræ dejectiones ex pravis humoribus ſemper malæ exiſtimandæ ſunt, eo quod denuntient pravas ineſſe Corporis diſpoſitiones, unde nigræ illæ prodeant, adeo a naturali ſtatu recedentes.

Poſtremo advertit Hippocrates, quo plures colores in excretis a medicamento comparuerint, eo minus malos eſſe, quoniam univerſam humorum colluviem, omnemque malum Corporis apparatum inde evacuari ſignificatur, adeoque Naturam medicamento adjutam potuiſſe modico temporis intervallo vitioſos humores deponere, & expurgare abſque partium ſolidarum noxa ſenſibili. Colores autem plures, & non pravi, ſi omnino ſecundum Naturam ſint, certe nedum meliorem, ſed etiam optimam indicabunt egeſtionem, ut antea ex *Apho.* 14. 2. memoratum eſt: ſi vero præter Naturæ morem accidant, denunciant quidem profuturam evacuationem in genere cauſæ, cum pravi humores excernantur; at vero in genere ſigni malam ſaltem arguunt viſcerum diſpoſitionem, unde tam prava colorum varietas exoriatur.

APHORISMUS XXII.

Morbis quibuslibet incipientibus, ſi atra bilis, vel ſuperne, vel inferne exierit, lethale.

PRæcedenti Aphoriſmo Hippocrates nigras ſimpliciter dejectiones vituperavit; nunc vero ſpecialius, quæ atræ bilis conditionem referunt, omnino exitiales aſſerit, ne-

que ſolum per inſeras partes, verum etiam per ſupernas, modo morbus inchoet.

Et quidem initiantibus morbis ſolummodo, illius evacuationem exitialem eſſe docet: quandoquidem *nil tunc excernitur* (inquit *in comment.* Galenus) *Naturæ ratione, ſed omnia ſunt ſymptomata earum, quæ præter Naturam ſunt in Corpore diſpoſitionum; unde cum adeſt cruditas humorum, aliquid utiliter evacuari eſt impoſſibile: ſiquidem oportet coctionem præire, ſubſequi vero diſcretionem, & poſtea evacuationem, ut bona ſit criſis*. Hinc communi voto damnantur a Medicis evacuationes habitæ in principiis morborum, cum vel multitudinem, vel pravitatem ſignificent; at vero iiſdem declinantibus, & poſt humorum coctionem, quælibet excretio ſalutaris eſt, veluti procedens a victrice Natura corpus e ſuis impuritatibus repurgante.

At quamvis cujuſlibet humoris evacuatio inter initia morborum mala ſit, longe tamen periculoſior erit, ſi atram bilem redoleat. Dicitur autem a Medicis Atra bilis, humor ille, qui colore nigricat, ſed non concreſcit, ut ſanguis, imo in terram decidens fermenteſcit, & bullulas excitat, velut Acetum, aut Vinum, lumini objectum ſplendet, & acrimoniam, mordacitatemque ſapit; quamobrem viſcera, per quæ tranſit, erodit, & ulcerat inſtar aquæ ſtygiæ. Hinc inter humores omnes, qui ſtatum Corporis morboſum conſequuntur, peſſimus hic omnino reputatur, & venenoſus, veluti extremam nactus corruptionem vitæ penitus inimicam.

Verum quo pacto ejuſmodi deleterius humor Atrabilarius in humano corpore generetur, non inutiliter quæri poteſt. Hactenus eſt creditum, Bilem duplicem in humano Corpore reperiri, naturalem unam, & alibilem, in venis una cum ſanguine contentam; alteram nonnaturalem, & excrementoſam in cyſti fellea collectam, ac continenter in tenuja inteſtina confluentem; fieri autem, ut eodem ægrotante, vi, atque pernicie morborum, viſcera, & præſertim Jecur intemperetur, atque ejuſmodi bilioſi humores putredine, & exuſtione degenerent in vitellinos, croceos, mox etiam in æruginoſos, porraceos, ac denique in atrabilarios, extremum corruptionis terminum deſignantes, qui propterea veluti ſumme recedentes a conſueto Naturæ, ubicumque comparuerint, lethum prænuncient.

Sed jam ſatis, ſuperque ab Accuratioribus Medicis, de Bile in venis contenta excogitatum, vanum, & futile detectum eſt, ut de illa ulterius verba facere pudeat. Solum Bilem in cyſti fellea contentam, & per cholidocum in jejunium inteſtinorum tranſmiſſam, gravem, nocuamque mutationem ſubire poſſe conſtat Anatome, ſi nimirum indebita fermentatione cum aliis humoribus, & præſertim Pancreatico, illuc confluentibus, præter morem invertatur, & nedum colore, ſed etiam acritate, & malitia commutetur in naturam ferme deleteriam; unde appoſite quidem Galenus 6. *de loc. aff. cap.* 5. animadvertit generari non raro poſſe in humano Corpore humores veneno ſimiles, qui ſcilicet idipſum agant, quod a venenis aſſumptis, vel inflictis fieri experimur.

Et quidem ſi felleus hic humor acer, & oleoſus redditus cum acido pancreatis, aliove commiſceatur in Inteſtinis tenuibus, ita ingenti fermentatione exacuitur, ut erodendi vim adipiſcatur; neque ſolum in Inteſtinis, ſed & in Ventriculo ex depravato ejuſdem fermento, corruptiſque cibis; pariterque ex lympha acriori cum fermento glandularum vitiato. Nec diſſimilem pati ſolet ſerum urinarium depravationem, ſi acrius ſit, & ſale acidiori inſpergatur; itemque ſi menſtruus ſanguis, atque alia Uteri recrementa fermentis hyſtericis coinquinentur, & ſubſiſtant. Quamobrem ubique ex mala, atque indebita miſtura fermentorum poterunt pravi, & deleterii humores progigni, & e diverſis egeri emiſſariis venenorum Naturam redolentes; unde eruſiones, puſtulæ, ulcera, gangrænæ, aliaque hujus generis pernicioſiſſima.

Quoties itaque ex inconvenienti miſtura, ac fermentatione ſuccorum, alii, & quidem præter Naturam exorti, præſertim acres, atri, & venenoſi, per alvum, aut per os egeruntur, multis ex rationibus mortem prænunciant: quippe ſignificant viſcera non bene ſuos humores ſecernere, & repurgare, ſed potius ex vitiata textura, & craſi illos inficere, unde fermentationes, diſſolutiones, diſtributioneſque alimentorum peſſimæ fiunt in prægrande virium diſpendium: ſed & humores ipſi depravati acritudine veluti arſenicali, & acore ferme vitriolico, partes, quas pervadunt, pungunt, erodunt, ulcerant, & gangrænam, aut ſphacelum inferunt; imo ſanguinem ipſum, aut coagulando, aut exolvendo, ineptum circulationi reddunt: infecto autem ſanguine, & vel concreto,

to, vel exoluto, motus Cordis deſinit, & vita. Cæterum egeſtiones iſtiuſmodi aut ſupra, aut infra habitæ, ſunt tantum nobis indicia, quibus malam viſcerum, & fermentorum conſtitutionem conjiciamus jamjam lethum comminantem, nam non ex eo, quod nigra, prodeant, ſed quod intus genita vitæ fomitem inficiant, & corrumpant, mors imminet.

APHORISMUS XXIII.

Quibuſcumque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quem vis alium modum extenuatis, nigra bilis, aut veluti ſanguis niger, per inferiora ſubſederit, poſtridie moriuntur.

Videtur hic Aphoriſmus multum cum XXI. congruere: verum ubi antea dejectiones nigras univerſim vituperavit Hippocrates, nunc ſpecialius exitiales eas inquit in extenuatis. Decernit enim nigram bilem, aliumve nigrum humorem per inferiora excretum in valde extenuatis poſtridie mortem portendere.

Cum igitur indefinite afferat paulo poſt ſucceſſuram mortem iis, qui extreme extenuati ſunt, ſi nigra dejecerint, inutilis procul dubio cenſenda eſt quorumdam Interpretum controverſia, qua ambigunt, num de acra bile proprie dicta, an vero de melancholia ſermonem habuerit. Nam quæ adjecta ſunt; *aut veluti ſanguis niger:* manifeſte declarant omnem cujuſcumque nigri humoris dejectionem voluiſſe illum comprehendere, ut proinde parum, vel nihil interſit, num bilis atra, an melancholia, vel alius niger humor egeratur, modo Corpus vi morbi ſit extenuatum; etenim imminentis mortis cauſa proprie ad languorem, & Corporis extenuationem refertur; unde hujus Aphoriſmi rationem afferens *in comm.* Galenus, ſubdit; *eſt enim in talibus*, idest extreme extenuatis, *natura imbecillis, adeo ut non poſſit concoquere, neque diſcernere, neque excernere, quæ ita prava exiſtunt.* Quin Heurnius hiſtoriam cujuſdam ducis militum refert, qui cum diu quartana febre laboraſſet, indeque macruiſſet, tandem a concreti ſanguinis per alvum excretione poſtridie obiit. Porro in hoc nec atra bilis, nec melancholicus humor prodiit.

Quamvis autem hoc loco, nigræ ſolum dejectionis, ſive atræ bilis, ſive melancholiæ, aut fæculenti ſanguinis Hippocrates meminerit, veluti omnino exitialis in extreme emaciatis; non tamen hinc erunt eximendi aliorum humorum, imo etiam ipſius ſanguinis, & chyli egreſſus inconvenientes: etenim 5. *Aph. & alibi*, tabidos etiam brevi morituros ait, ſi alvus immodice ſolvatur; ſed ſi dejectio nigra lethalis eſt extenuatis, ob extremam maciem, & virium languorem, ſane longe periculoſior erit dejectio ſanguinis, aut chyli, quod arguat ſummam naturæ labefactionem, quæ difficillime in extenuatis remittitur. Quare in his quælibet evacuatio magnifacienda eſt, ſed ejus potiſſimum humoris, qui tuendæ vitæ magis conferat, cujuſmodi eſt ſanguis, & chylus.

Sed quod de dejectione Hippocrates adnotavit, an exponi quoque poſſit de vomitu, non irrationabiliter ambigitur; cum atram bilem inferne, vel ſuperne exeuntem mortiferam præcedenti Aphoriſmo pronunciaverit. Et quidem ſi cauſa inſtantis mortis provenit ex extrema macie, & ſummo virium languore, nulli dubium, quod etiam vomitus niger valde extenuatis lethalis ſit; raro autem tabefactis, & languidis vomitus accidit, quibus præ ſumma virium jactura vomendi conatus nullus eſſe poteſt; unde factum puto hanc evacuationis ſpeciem Hippocratem tacuiſſe.

De cæteris evacuationibus veluti per urinam, ſputum, itemque furfures, ſudamina, tubercula, adhuc dubitari poteſt, an non citam mortem portendant, ſi nigra compareant in extenuatis. Et dicendum lethalia plerumque indicia eſſe, ſed non ad tam breve tempus; ut poſtridie mortem afferant; imo dubiam aliquando fieri conjecturam, cum ob morborum, ſive acutorum, ſive chronicorum, eorumque temporum varietatem, diverſimode ſit prognoſticandum; atque aliter in viris, ac in fæminis, & aliter adhuc in epidemiis conſtitutionibus. De qua re legendus idem Hippocrates *in epidemiis, & in prognoſt.*

Quoniam vero hic ſolum nigri cujuſcumque humoris lethalem exitum in extenuatis adnotavit, videndum, cujus generis extenuatos intelligere voluerit. Interpretes communiter eos exponunt, quibus nedum ſpiritus, & humores conſumpti ſunt, ſed etiam ſolidæ partes exhauſtæ, tum acutie, & pravitate, tum morbi longitudine cum evacuatione conjuncta: etenim extenuatio talis, ac tanta eſſe debet, quæ virium diſſolutionem, & Naturæ languorem inferat, ut proinde vitioſi humores ſponte ſua effluant. Niſi quippe penitus extenuati fo-

forent ægrotantes, profecto non tam citam mortem ſubirent, ut in Aphoriſmo dicitur, quandoquidem plurimi ab eodem Hippocrate referuntur *in libris epidem.* qui nigra dejecerint, & minime obierint, vel ſaltem in longius tempus vitam protraxerint. Sic Herophon *ægrotus III. 1.epidem.* quinta die nigra dejecit, & 17. judicatus eſt. Et *Æger III. 3.epidem. ſect.1.* qui decumbebat in Dealcis horto, quinta, ſexta, & octava die, ac denuo quintadecima, & decimaſeptima, & per univerſum fere morbi decurſum nigra egeſſit, & graveolentia, quadrageſima tamen perfecte convaluit.

De tempore tandem jure etiam dubitari poteſt, num in principio ſolum, an ſolum in augmento, & ſtatu, aut in declinatione, comparentes nigræ dejectiones exitiales ſint, an vero quocumqne tempore indiſcriminatim. Et ſane, cum de extenuatis ſermo ſit, nequit intelligi de morbi principio, quando omnia ſymptomata debilia, & levia ſunt, nec tantus marcor eſſe poteſt, quantus videtur exigitus ad carnium diſſolutionem, & virium languorem: quin & Hippocrates ipſe *per morbos acutos*, dixit, *vel diuturnos:* modo diuturni morbi dicuntur, qui quadrageſimam diem tranſilierunt. Ad declinationem vero deducti, nunquam morbi lethales eſſe conſueverunt, etiam ex documento Galeni 3. *de criſib. c.5.* dicentis; *Nemo unquam vi morbi, in ejuſdem declinatione mortuus eſt, niſi ſolum ex accidenti, aut ex aliquo errore commiſſo, vel a Medico, vel ab ægroto*, Igitur in augmento, & ſtatu morborum id evenire fatendum: in augmento quidem, ſi morbus fuerit acutus, quippe tunc extenuatio provenit ex virulentia, quemadmodum in Peſtilentiis: in ſtatu vero, ſi fuerit chronicus, cum ex ipſa morbi diuturnitate Corpus langueſiat, & contabeſcat.

APHORISMUS XXIV.

Difficultas Inteſtinorum, ſi ab atra bile inceperit, lethalis eſt.

INter plurima damna, quæ Atra bilis deorſum excreta afferre poteſt, memorat hoc loco Hippocrates Dyſenteriam, veluti frequentius ex illa procedentem, cum infernas partes petierit in alvum delata: eſt enim difficultas Inteſtinorum, græce Dyſenteria, frequens, cruenta, & doloroſa dejectio: Quamquam nomine Dyſenteriæ quicumque alvi fluxus cum dolore junctus non raro intelligatur, ut propterea Diarrhœam quoque comprehendat, quemadmodum deducitur ex Galeno 3. *de ſympt. cauſ. cap.8.* Plerumque illa fieri dicitur ab humoribus acribus, qui vellicando Inteſtina, & dolorem afferant cum torminibus, & ſæpius compellant ægrotantes deſidere: nonnumquam etiam a mucoſis, & ſalſis humoribus, qui tenacitate aſſiduo torqueant, ſalſedine vero erodant, & ulcus inferant.

Et quidem ab his inducta Dyſenteria non tam facile ſanatur, imo omnino lethalis dicitur, ſi ab atra bile inceperit, quoniam ab illa non ſolum Inteſtina ulcerantur, ſed exeduntur, ac mortificantur, ob virulentam ejuſdem conditionem. Atque hinc monendi ſunt, quicumque rem medicam ſunt facturi, ut non tam glutinantibus remediis Dyſenteriæ opitulentur, quam corrigentibus, & acidos, ac acres humores temperantibus: quo pacto non ſemel vidimus Dyſentericos veluti repente ſanatos hujuſce generis medicaminibus, tormentilla, biſtorta, plantagine, centinodio, verbaſco, baccis ſambuceis, croco Martis, colchotare Vitrioli, hæmatite, ſanguine leporino, & ſimilibus. Hac quippe ratione non ſolum affectis Inteſtinis conſulitur, ſed ſpecialius humori ulceranti, & corrumpenti, unde affectio ortum ducit, quemadmodum ex antea traditis facile eſt deducere. Verum de hac re latius in noſtra praxi.

APHORISMUS XXV.

Sanguinem quidem ſupra ferri, qualiſcumque ſit, malum: infra autem, bonum cum niger dejicitur.

SPecialius hoc Aphoriſmo ſanguinis excretio conſideratur, & tam per ſuperiora, quam per inferiora; ſed cum ſupra fertur, malum dicitur, cum infra, bonum, ſi niger dejiciatur.

De evacuatione itaque ſanguinis per os habita, manifeſte intelligendus Hippocrates, ut interpretatur Galenus, excepta illa, quæ per nares fit. Siquidem e naribus ſanguinem fundi, & ſæpiſſime ſalubriter, innumeris fere conſtat experimentis, cum & febres tertianæ, & continuæ, & ardentes, non raro etiam malignæ, & peſtilentes, critice terminentur, ut extant exempla tum apud Hippocratem, & Galenum, tum etiam apud reliquos rei medicæ profeſſores. Solum vituperantur illæ ſanguinis e naribus erumpentes, veluti ſignum ingentem pravitatem denuncians,

ſicut pariter immoderata hæmorrhagia, quæ non facile ſiſtitur: cæterum in reliquis conferre conſuevit; unde plerosque novi, qui a periodica per eas partes ſanguinis eruptione nedum a graviſſimis capitis doloribus evaſerunt, ſed etiam ab aliis peſſimis ægritudinibus præſervati diutiſſime vixerunt.

Sanguis igitur per os excretus hoc loco vituperatur, & quidem tum ratione ſui, qui de genere earum rerum eſt, quæ numquam egeri debent, tum ratione viſcerum, & vaſorum, in quibus aſſervatur, quoniam ea reſerata, aut eroſa credendum, cum prodit. Et quidem ſive e Capite, ſive ex Ventriculo, ſive demum ex Thorace proſiliat, ſemper ſui, & principalis alicujus viſceris noxam arguit, & non levem vitæ labefactionem, quippe quæ ſuo fomite depauperetur.

Neque vero ab his ſolum egrediens cruor malus eſt, ſed, quod majus, quia alicubi ſtagnans, ut facile eſt, illico concreſcit, acorem contrahit, & corrumpitur, ac tandem in pus vertitur: ex pure autem innumera propemodum detrimenta exoriuntur, febres potiſſimum, ulcera, marcores; Unde idem Hippocrates 2. *Aph.* 47. *Dum pus conficitur; dolores, ac febres accidunt:* & 6. *Aphoriſ.* 20. *Si in Ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari;* & 7. *Aphor.* 15. *a ſanguinis ſputo, puris ſputum; a puris ſputo Tabes, & Mors.*

Quamvis autem ſanguis per os excretus ſemper aliquid mali referat, & ſive ſpumoſus ſit, & floridus, ſive nigricans, & concretus, quemadmodum colligitur ex adjecta voce: *Qualiſcumque ſit;* ideſt cujuſvis generis, & conditionis; nihilominus levius malum portendit in fœminis, in quibus ſanguinis excreationes utiles eſſe conſueverunt etiam per tuſſim, modo a ſuppreſſis menſtruis purgationibus procedant; quamobrem idem Hippocrates 5. *Aph.* 32. *Mulieri*, inquit, *ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio fit;* reſeratis nimirum uteri ductibus, atque exeunte ſanguine per loca convenientiora. Et *Aph.* 33. *ejuſdem: Menſtruis deficientibus, ſanguis ex naribus fluens, bonum.*

At quod fœminis ſalubriter accidit ex menſtruorum ſuppreſſione, non raro etiam contingit viris ex pleuritide, ſi nimirum ſputum ſanguineum comparuerit, ut dicitur 1. *Aphor.* 12. Quare generale hoc Hippocratis effatum in aliquibus excipietur: Veruntamen oportebit diligenter adverte-re, num ſanguis ipſe immediate e ſuis vaſis prodeat, ſequaturque alicujus principalis viſceris eroſionem; an vero ex tumore jam dirupto, vel ſuppurato excernatur; etenim ſicuti in priori caſu ſemper malum, ita in poſteriori ſæpiſſime bonum; quinimo *morbo laterali laborantes ſi in quatuordecim diebus non repurgantur, ad ſuppurationem vertuntur*, 5. *Aphor.* 8. *Suppurati vero niſi in quadraginta diebus purgentur a die, qua ruptio facta fuerit, in tabem tranſeunt*, *eodem* 5. *Aphor.* 15. Quod ſi ſanguis e glandulis faucium exudet, & ſputo excernatur, non ſolum nil mali portendere ſolet, ſed ſæpenumero etiam prodeſt: compertum enim pluries eſt vehementi capitis dolore vexatos veluti momento convaluiſſe, excreto e prædictis locis faucium ſanguine. Quo ſenſu exponendus idem Hippocrates 7. *Aph.* 37. ubi ſibi ipſi contradicere viſus, inquit: *Quicumque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem ſalutare; ſi vero cum febre malum:* Adeoque non omnem ſanguinis per os evacuationem malam pronunciat, imo ſalutarem vocat, ſi ſine febre ſit. Plane is intelligendus de ſanguinis exitu haudquaquam a Ventriculo, cujus vomitus peculiaris actio eſt, ſed a glandulis faucium, & gulæ, e quibus proſiliens ſanguis evomitur. Quamquam & abſque ulla Ventriculi læſione, ex viſcerum naturalium obſtructione, aut tumore, poſſit ſanguis ubertim evomi, aut excreari, pari modo ac ex utero male affecto contingit, ut antea notatum eſt.

Sicuti ſupra ejectus ſanguis, quicumque ſit, malum dicitur, ita deorſum excretus, bonum, ſi tamen niger egeratur: at qua ratione, non bene conſtat, præſertim ſi ad memoriam revocentur, quæ præcedentibus Aphoriſmis ſunt recenſita, in quibus dejectiones nigras peſſimas Hippocrates promulgavit. Quare cum in præſentiarum nigrum ſanguinem per inferiora excretum bonum proferat, videtur ſibi ipſi manifeſtiſſime repugnare. Verum quamvis hæc apud cæteros Expoſitores non ſint facilia ſolutu, ſic tamen a nobis explicantur, ut quemadmodum Hippocrates ſuperioribus Aphoriſmis nigras damnaverit dejectiones, ortas ex mala, indebitaque miſtura, ac fermentatione ſuccorum fellei, & pancreatici in inteſtina tenuia confluentium; ita hic laudabiliorem exiſtimet nigram dejectionem procedentem a ſanguine ex venis hæmorrhoidalibus concreſcente: manifeſte

enim hoc loco opponit ſanguinem per os excretum ſanguini deorſum exeunti, ubi antea non ſanguinem, ſed dejectiones nigras ſanguini atro ſimiles retulerit, eaſque ab interioribus, & male affectis viſceribus promanantes. Sed & multum quoque intereſt, num ſanguis in ipſis viſceribus degeneratus concreverit, an ſolum in venis ſedis ſua craſſitie ſubſederit, aut tamquam impurus a reliquo ſepoſitus ſponte ſua prodierit. Quamobrem jure addit Hippocrates, ***cum niger dejicitur***, nam ſi fortaſſe purus, & floridus egeratur, profecto malum erit, & quidem præter Corporis languorem, ac decolorationem, pulſuum imbecillitatem, viſcerum labefactionem, minabitur tabem, vel hydropem. At vero ſi niger dejiciatur, & per intervalla, periodo latiori plurimum proderit, præſertim Melancholicis, & Nephritide laborantibus, ut dicitur *6. Aphor.*11. imo ſolet a graviſſimis ægritudinibus præcavere *6.epid. ſect.3.* ubi, qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque tuberculis terebinthi figuram habentibus, neque lepra, neque vitiliginibus correpti referuntur. Iis vero omnino ſuppreſſis, Hydrops, aut Tabes ſubſequitur, ex eodem *t.6. Aphor.* 12. Unde nec ſupra modum fluere, nec omnino ſupprimi, ſalubre erit.

APHORISMUS XXVI.

Difficultatem Inteſtinorum habenti, ſi veluti carunculæ dejiciantur, lethale eſt.

HIc iterum de Dyſenteria ſermonem habet, quam terminum ſortiri lethalem inquit, ſi in egeſtionibus carunculæ dejiciantur: neque vero incipientem intelligit, veluti in *Aphor.*24. ſed aliquantulum protractam, ut oſtendunt verba illa, ***difficultatem inteſtinorum habenti:*** quæ ſane ægrotantem diutius ea affectione detentum ſignificant. Sed neque carunculæ, & ſtrigmenta inteſtinorum ſtatim inter initia comparere poſſunt, quippe primum humores varii, & acres, mox vero mucoſa quædam, deinde cruenta, poſtremo ſtrigmentoſa, veluti carunculæ, egeruntur: his autem apparentibus lethale ſignum eſt, ***quod nec caro concreſcere, neque cicatrix obduci in his poſſit***, ut ſubdit *in comm.* Galenus.

Adnotat autem non inepte Cardanus lethale hoc loco intelligendum, quod plerumque mortem affert, & natura ſua, non tamen neceſſario, nec ſemper, niſi adjungatur virium imbecillitas, materiæ pravitas, vel fragmenti inteſtini excretio; quo caſu æger omnino morietur. Quamobrem in Dyſenteriis conſideranda ſunt, quæcumque in ulceribus perpenduntur, conditio videlicet ipſius ulceris, pars ulcerata, & cauſa vel faciens, vel fovens ulcus: ex his enim oritur, unde ulcera lethalia fiant. Ab ulceris namque conditione præſagire ſolemus lethalem eventum, ſi magnum, profundum, malignum, putridum, exedens, cum inflammatione, aut gangræna conjunctum, illud ſit. A parte affecta, ſi principem partem occupet. A cauſis demum, ſi ab acribus, erodentibus, venenoſiſque humoribus foveatur. Idipſum plane obſervandum in Dyſenteria, ſi quidem cum inteſtina gracilia ſunt affecta, a pravis, ac deleteriis humoribus, unde fætida, livida, nigra egerantur, cum ramentis inteſtinorum, ingenti dolore, cibi faſtidio, febre, virium jactura, certe mors præſto erit. Porro cum iſta deſint in Teneſmo, etſi non raro carunculæ egerantur, mors non ideo neceſſario ſubſequitur. Sub Carunculis autem comprehenduntur nedum glandulæ internam inteſtinorum tunicam occupantes, ſed etiam fibræ illæ carneæ, quibus interiorem eorumdem ſubſtantiam communiri Anatomicorum nupera diligentia detectum eſt, ad motum periſtalticum perpetuandum. Si ergo ulcus eo pervenerit, ut exeſa interna tunica duriori, fibras iſtiuſmodi erodat, & exteriorem pervadat longe molliorem, irreparabile profecto exitium portendetur, & eo citius, quo priora inteſtina, & tenuia magis fuerint affecta, cum iſta diſciſſa non coaleſcant, ex eodem Hippocrate *6. Aphor.* 18. & 24.

APHORISMUS XXVII.

Quibus febricitantibus ſanguinis fluxerit multitudo quacumque ex parte, cum reficiuntur, alvi iis humectantur.

PRognoſim proponit hoc Aphoriſmo Hippocrates ſuccedentis alvi humectationis in febricitantibus ex fluxu ſanguinis præcedenti, undecumque prodierit: Rem tam raro viſam, ut perpauci ſint, qui illam obſervaverint; unde factum quoque eſt, ut Expoſitores de ejuſdem veritate plurimum etiam dubitaverint; proinde non mirum, ſi quod Fuchſius non ſolum in febribus,

ve-

Digitized by Google

verum etiam in aliis morbis fieri dixit, alii ex adverſo ad febres dumtaxat contraxerint; & quam ſententiam Cardanus univerſaliter veram faſſus eſt: probabilem ſolum, neque neceſſariam, ſtatuerit Argenterius. Sed videamus, quomodo illam nos congruis aptemus argumentis.

Sanguinem immodice fluentem jam antea nocuum adnotavimus, cum inde vita humana ſenſim fatiſcat, ac tandem deſinat, ſi fortaſſe ad eam pertingat quantitatem, ut motum Cordis intercipiat. Si ergo febrientes accidat larga ſanguinis profuſione debilitari, etſi extincta febre evaſerint, a reſumptis viribus facile oriri putandum non levem alvi laxitatem; tum quia ubi antea excrementa cujuſvis generis detinebantur, mox ſtatim vigorata natura, deponuntur, & alvus fit lubrica, idque potiſſimum ſi a languente Ventriculo cibi nec bene digeſti, nec bene ſint diſtributi; tum quia lympha, cauſa febris, tenuior reddita, ac detenta, propter immoderatum ſanguinis exitum, incipit deinde, cum Corpus reficitur, ad alvum deponi, ideoque excrementa ſolvere, atque inteſtina reddere lubriciora; tum demum quia, refectis partibus, omnia illarum recrementa, pari modo deferuntur ad alvum, quæ prius vi morbi detenta fuerant: quo ſcilicet pacto experimur, declinantibus febribus cunctas promoveri evacuationes, tum ſenſibiles per alvum, urinam, ſputum, ſudorem, tum etiam inſenſibiles, per poros cutis perſpiratione. Porro ab immodica ſanguinis evacuatione fieri plerumque ſolet, ut multo ſero in vaſa inanita intruſo per febrim ſcateat, & deinceps revaleſcens in alvum, aut veſicam deponat.

Speciatim autem notavit Hippocrates id febricitantibus accidere, quoniam per febrim plerumque Corpora ſcareſcunt, unde feroſa excrementa non tam facile per id tempus egeruntur; at vero deſinente febre, cum gravamini illa deinde ſint toti Corpori, ſolent a Natura in priſtinum ſtatum reſtituta, per proprios, & patentiores ductus evacuari: hinc merito adjecit, id dumtaxat accidere, cum corpora reficiuntur. Atqui non parum in idem conferet felleus humor, qui per febrilium acceſſionum tempora depravatus, ineptus evaſerat fœcum repurgationi, mox in ſalubrem ſtatum revocatus conſueto uſui ſecretionis, excretioniſque inteſtinalium excrementorum, reficitur.

Verum alvum humectari ſolummodo animadvertendum, cum memorata excrementa feruntur ad inteſtina; at ſi fortaſſe in vias urinarias ducerentur, copioſior urina potius, quam lubricior alvus fieret, ut deducitur ex 3. *prorhetic.* 40. Sic pariter; ſi ad convaleſcentis Corporis refectionem ciborum frugalitas ſervetur, unde multa excrementa nequeant cumulari, nec profecto alvus humectior evadet: ſequitur enim lubricitas alvi immodicam excrementorum collectionem, quæ nonniſi largiorem ciborum uſum conſequi ſolet, cohærenter his, quæ idem Hippocrates edocuerat 2. *Aphoriſm.* 7. *&* *Aphoriſm.* 17. *ejuſdem*: ubi cibum præter naturam plus ingeſtum morbum facere dicitur, idque patere ſanatione, hoc eſt, collectorum excrementorum expurgatione, ut ſubdit *in comment.* Galenus.

APHORISMUS XXVIII.

Quibusillioſæ ſunt dejectiones, hæ ſuperveniente ſurditate ceſſant: & quibus ſurditas adeſt, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus ceſſat.

A Translatione humorum de una in aliam Corporis partem varias, diverſaſque accidere ægritudines, in confeſſo eſt apud omnes, cum illi pro varietate partium, in quas feruntur, varias quoque excitent operationum læſiones, adeoque morbos omnino differentes; unde qui humor ſtomachum vellicando cardialgiam affert, ſi fortaſſe in Cerebrum, vel meninges deducatur; phrenitidem, aliumve morbum pariet: & qui ſuo acore alvum ſtypticam facit, in renes delatus lapides procreat, in liene reſtagnans ſcirrhum, in pleura pleuritidem, atque alibi alias promovet affectiones. Hinc perpendens Hippocrates in febribus potiſſimum ejuſmodi humorum in caput, & aures decubitum, vel ex his in alvum depoſitionem, adnotat, ſurditatem oriri, vel deſinere.

Pro bilioſis autem dejectionibus eas intelligit, quæ tenuium, & labilium ſunt humorum, qui ſponte ſua mobiles facile ex una in aliam partem deducuntur. Hæ vero tam ſunt frequentes in febrientibus, ut vix unum ex millenis invenias, qui ejuſmodi humorum egeſtiones per alvum non patiatur: cum enim in febribus ſanguis indebite fermenteſcens, ſecundam aliquas ſui partes ſaltem acrior evadat, fit propterea, ut ejuſcemodi acrioris ſuccorum in cyſti fellea copioſior ſecretio, ac repurgatio

gatio habeatur, unde fæces, urinæ, imo etiam ſudores, cæteraque cutanea ſpiramenta conſimilem referant conditionem, & non raro cutis ipſa pariformiter inficiatur. Igitur ſi fortaſſe per conſueta Corporis emiſſaria recrementa iſta minime repurgentur, ſed in ſanguine detenta ferantur in caput, & aures, proculdubio ſurditatem afferent, oppletis nimirum ductibus auditioni conferentibus, cum etiam in ſtatu ſano, ejuſdem generis excrementa in primam auditus ſemitam deponantur, unde Cerumen exoritur, flavum ſimul, & ſalitum: at vero ſi ab his in alvum deferantur, flavæ dejectiones comparebunt, & quidem affluentiores, deſinente interea ſurditate.

Verum advertit & recte Galenus, non de ea hic ſurditate Hippocratem locutum, quæ ex habitu difficùlter ſolvitur, & proprie ſurditas appellatur, ſed quæ repente in febribus, vel aliter fieri ſolet, & ſubſurditas, ſeu gravis auditus dicitur: illa quippe vitium organi ſequitur, vel ſaltem a tenaci, hærenteque humore dependet: hæc vero, quæ febricitantibus accidit, quoniam a fluente humore procedit, perſeverans eſſe non ſolet; quamobrem qua facilitate evenit, eadem detruſo inferius humore, breviſſime deſinit.

Cæterum hæc tunc ſolum eventui præſagito reſpondebunt, cum ſurditas, ſeu ſubſurditas ex memoratis humoribus provenit; nam ſi fortaſſe aliunde illa oriatur, ut accidit Hermocrati *ægroto II.3.epidem.* certe prognoſis fallet. Sed & poterit quoque humor in auribus collectus alio diverti, & per ſudorem, aut urinam expurgari, deſinetque ſurditas, abſque ulla per alvum evacuatione; itaque debent iſta reciproce reſpondere, ut aphoriſtica hæc ſententia ubique vera inveniatur.

Unde autem conſenſum hunc Aurium cum inteſtinis deducamus, ut his fluentibus illæ laborantes exaudiant, arduum ſane eſt ex Anatome explicare, niſi ſolum communes Arteriarum vias recenſeamus, & mutuo inter ſe referentes ambarum partium glandulas; unde non ſemel vidimus brevi ſolutas parotidas ingenter tumefactas, egeſtionibus per alvum habitis. Attamen crediderim iſtiuſmodi ſubſurditatem febricitantibus evenire ab humoribus dumtaxat circa Ventriculum collectis; ſicut enim ſæpenumero experimur aures obſurdeſcere, & tinnitum, ſibilumque pati in vertiginoſis ab affecto Ventriculo, imo & dolores, cæteraſque capitis affectiones a ſtagnantibus ibidem humoribus excitari; ſic pariter credere licet in ſurditate hic ab Hippocrate memorata ex ſuppreſſis egeſtionibus obtingere. Neque vero veriſimile videtur tantam humorum colluviem poſſe Aures occupare, quanta ſolet per alvum deinde in febrientibus egeri. Satis enim eſt, nervos per eas partes excurrentes præter naturam affici, vellicari, atque a pravorum ſuccorum præſentia gravari, aut extorqueri, ut mox Cerebrum, ejuſque organa ſenſuum coafficiantur: fiet autem, ut potius Aures in his lædantur, quam ſenſus alii, a conditione vitioſi humoris acris, & bilioſi, quippe is, ut antea dictum, multum reſpondet cerumini, quod Aurium recrementum eſt ſelleum, & amarum.

APHORISMUS XXIX.

Quibus febricitantibus ſexto die rigores fiunt, difficile judicium ſequitur.

AD prognoſim quoque pertinet hic Aphoriſmus, quo edocemur rigorem febrientibus contingentem ſexto die difficile judicium præmonſtrare.

Rigor quidem adeo ſolet eſſe febricitantibus familiaris, ut unum ex peculiaribus ſymptomatis, quæ febres comitantur, recenſeatur. Poteſt autem & Periodicus, & Criticus, & Symptomaticus eſſe. Periodicus, cum acceſſiones febrium intermittentium, potiſſimum tertianarum initiat, renovatque, & ſicut inſeparabile, propriumque ſignum earumdem eſſe ſolet, ita quoque bonum exiſtimatur, de quo Hippocrates *hoc eodem l. t. 63. quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſolvuntur.* Criticus eſt, cum continuis, vel continentibus febribus ſupervenit, præcedente coctione: eo namque febres aut deſinunt, aut in intermittentes commutantur; unde Hippocrates 58. *Aph. hujus, inquit; febre ardente laboranti, rigore ſuperveniente, ſolutio fit.* Symptomaticus demum febricitantibus accidit, ſed abſque ulla febris remiſſione, irritamentum, ac pravitatem humoris arguens, & ſi fortaſſe ægro jam debili accidat, lethale ſignum dicitur, *tex.* 46. Modo rigor hoc loco memoratus nec periodicus, nec criticus eſſe poteſt, ſed omnino ſymptomaticus, adeoque non bonus.

Neque vero ex uno tantum capite malus ille cenſendus eſt; nam ſexto die contingens veluti inter initia febris, & vigente cruditate, malignitatis nota eſſe ſolet, ut ex Hippocrate pluribus in locis epidemiorum claſſime

ſime deducitur, & quæcumque per hæc tempora contingunt, mala ſunt; unde & morbus regius, & ſudores ſexto die incidentes, peſſimi ab eodem Hippocrate proclamantur: quamobrem Galenus tyrannicum illum appellavit.

V. Gal. de ſympt. cauſ. c. ult. de Rigor. trem. palp. c. 6. & comm. 63. hujus.

Sed quam nocuus, moleſtuſque ſit Rigor febricitantibus, ex ipſius natura deducendum: eſt namque univerſalis concuſſio Corporis cum ſenſu rigoris illata ab humore partes ejuſdem ſenſu præditas irritante. Ex hac autem concuſſione adeo totum Corpus affligitur, ut veluti a longo itinere defatigatum, ac verberibus cæſum conqueratur: ſuccedente vero intermiſſione, qua omnino febre vacet, quodammodo reficitur, & quiete compenſat, quod a febre rigorifica perpeſſum eſt. At vero ſi febris intermiſſio nulla ſequatur, talem ex rigore moleſtam concuſſionem rependere cum non poſſit, magis, magiſque debilitatur, & fatiſcit, ut tandem ſuccumbat. Accedit, quod cauſa rigoris humor eſt partibus omnibus inſenſus, itemque ſanguini, lymphæ, & liquori nervorum: quapropter niſi deinde repurgetur, & per aliquam evacuationem egeratur, procul dubio mala minabitur periculoſiora.

Quamquam autem Hippocrates ſpeciatim notaverit rigorem ſexto die malum, non ideo cætera accidentia, ſi forte eodem die, aliove non critico, contingant, bona cenſenda erunt, cum & ſudores, & vomitus, & dejectiones, & Icterus, aliaque hujus generis, tum ſexto die, tum aliis diebus, nec criticis nec indicibus, ante coctionem, difficile judicium portendant: quælibet namque evacuatio non ex præcedente coctione, ſecretioneque contingens, pro ſymptomatica habenda eſt, veluti ex pravitate, vel multitudine proveniens, nec tamen ejus humoris, qui morbum facit. Hinc Philini uxor 1. *epidem.* cum octava die ſuperriguiſſet, vigeſima obiit & uxor Dromeadæ paſſa rigorem tertia, & ſexta, paulo poſt periit. Sic

Ægr. 6. & Hermocrates 3. *epidem.* morbo regio affectus ſexta die, periit vigeſima ſeptima. Contra vero Epicratis uxor, quæ ſuperriguit decimaquarta, judicata eſt quadrageſima. Quare, ut rigor, aliuſve Naturæ motus, criticus, & ſalutaris cenſeatur, coctionem, ſecretionemque peccantis humoris conſequi debet, cum febris intermiſſione conjuncta, concurrentibus quoque aliis bonæ judicationis indiciis.

Qualenam ſit ejuſmodi difficile judicium, deduci poteſt ex 1. *epid. ſ. 2. conſt.* 2. ubi Hippocrates, *cruda, & incocta, & in malos abſceſſus converſa* inquit, *aut judicationem futuram, aut dolores aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidivam ſignificare*. Quod, & *in comment. iſtius Aphoriſmi* rememorans Galenus ſubdit: *eos, qui in hoc die* (ſpura ſexto) *fiunt rigores, difficile habere judicium, hoc eſt malum afferre, ac ſi male judicantes dixiſſet; vel certe infirmum, ut qui facile recidivam facerent, vel in longum tempus protraherentur, ac ſi dixiſſet difficulter ſolubiles.*

APHORISMUS XXX.

Quibuſcumque acceſſiones fiunt, quacumque hora febris dimiſerit, ſi eadem cras occupaverit, judicium habent difficile.

ET hic Aphoriſmus ad partem pertinet prognoſticam eventus febrium, & quidem ex repetentibus paroxiſmis eadem hora inconcuſſa, & invariata, eas ſolutu difficiles teſtatur. Exemplum affert Galenus febris, quæ ſemper eadem ora, puta tertia, redeat, & tum primo, tum ſecundo, tertio, ac quarto die initium reſumat, & ſic deinceps, licet alia quavis hora intermittat, & deſinat. Tales enim, inquit, febres horam ſui principii in acceſſionibus inconcuſſam, & invariatam habentes, futuras longas, & difficulter ſolubiles; idque ſive quotidie, ſive tertio, ſive quarto quoque die illæ repetant.

Et ſane, quod de quibuſvis periodicis febribus ſermo hic ſit ab Hippocrate prolatus, colligi poſſe videtur ex adjectis dictionibus. *Quibuſcumque acceſſiones fiunt.* Acceſſiones autem indefinite comprehendunt quotidianas, tertianas, & quartanas: verum cum idem dicat *ſi eadem cras occupaverit:* quotidianas potius expreſſas voluit, vel tertianas, quartanaſque duplices, tripliceſque ſingulis ſcilicet diebus affligentes; quamquam probabile quoque ſit voluiſſe id exempli loco notatum, quemadmodum alibi conſuevit, pari loquendi formula uſus, generalia medicinæ dogmata ſingularibus exemplis tradere.

Sed non voluerit ſub quacumque hora intermiſſionis febris deſignare repetitionem, inceptionemque ſequentis acceſſionis, itaut finis unius ſit initium alterius, an vero principium ſingulorum paroxyſmorum eadem ſemper hora contingat, licet finis, & declinatio cum intermiſſione variet, ab Expoſitoribus diſceptatur. Sub priori ſenſu interpretatur Heurnius, qui vult caſum ab Hippocrate fingi, ſi ſequenti die, invaleat febris eadem

Digitized by Google

dem hora, qua deſiit antecedens. At vero ſub poſteriori exponit Galenus, qui ſervari quidem ſemper horam, in qua acceſſio ſuum faciat initium, non ſervari vero alias, in quibus finitur, ut antea notatum eſt, commentatur: parumque intereſſe, an quacumque hora, & citius, & tardius febris deſinat, dummodo eadem ſemper hora redeat, & incipiat. Et quamvis utraque expoſitione ſenſus Aphoriſmi cohæreat experimento, fuiſque rationibus fulciatur; longe tamen probabilior videtur, & menti Hippocratis congruentior interpretatio, ſi finem unius acceſſionis, alterius principium excipiat, ut cum expectatur intermiſſio præcedentis, & altera ſubſequentis febris acceſſio ſubingreditur. Etenim hic Aphoriſmus videtur ſcriptus de febribus continuis, licet periodicis, cum intermittentes *Aph. 43.* dicantur periculo vacare, quæ propterea difficile judicium habere nequeunt. Cum igitur febres accidunt, quarum remiſſiones initiantes ſuccedentium acceſſiones excipiunt, ut quotidianæ, tertianæ duplices, hemitritæi, aliæque *per ſubintrantiam* dictæ, tunc profecto difficile judicium ſequitur: in his enim multi, & mali ſolent eſſe humores ingeniti, foci febrium ſordidi, & fermenta viſcerum non minimum depravata. Accidit præterea ex ejuſmodi febrium generibus ingens in viribus jactura, cum neque coctiones ciborum, neque alimenti diſtributiones commode peragantur, & quod gravius, ob acceſſiones ſibi ſubito ſuccedentes Natura nequeat, ut in intermittentibus, reſtaurari, ſed ſenſim hebeſcit, & elanguet. Secus autem accideret, ſi febris omnino intermitteret, deſineretque, ut exiſtimat Galenus.

Quam præterea idem Galenus rationem difficilis judicii affert, deſumptam ex fixa, firmataque cauſa acceſſionum, quæ idcirco difficulter ſolubilis ſit, multis improbat Argenterius; ſed potiſſimum ex eo, quod erraticæ febres deberent eſſe facillime ſolubiles, ob vagam, inſtabilemqne cauſam, ex qua oriuntur, cum tamen ex eodem Hippocrate habeatur difficillimæ ſolutionis eſſe, atque adeo longiſſimas evadere; quin & illæ, quæ fixam, ſtabilemque cauſam recognoſcunt, ob idipſum ſolvi facilius deberent, quippe quæ melius ſubjiciantur coctioni ſecretionique, quam ſi erraticam, vagantemque conſequantur; unde concludit facilius concoqui bilioſam materiam alicubi ſtagnantem, quam fluentem, vagantemque pituitam; itemque citius febres continuas ex humore in venis concluſo, quam intermittentes, procedentes ex humore per habitum Corporis diffuſo, ut idemmet Galenus arbitratur: ſed enim experimur tertianas, & quartanas intermittentes, menſurnas, & annuas evadere, cum hiemem præſertim attigerint.

At quamquam hæc adverſus Galeni expoſitionem ab Argenterio propoſita non levis momenti videantur, haud tamen improbabilis illa penitus dicenda erit, ſi repetitiones febrium acceſſionum ſtatis ſemper horis habitæ, invariatam temporis invaſionem ſervent. Siquidem reditus acceſſionis febrilis eadem ſemper hora immutabiliter arguit æquabilem, conſtantemque in vaſa ſanguinea fermenti febrilis intruſionem, atque in viſceribus, ſeu focis febrium, per uniformem, determinatamque fermenteſcentis ſanguinis in ſua emiſſaria depoſitionem. Verum quo pacto iſta accidant, clarius infra explicabuntur.

APHORISMUS XXXI.

Febricitantibus laſſitudinem habentibus in articulos, & circa maxillas potiſſimum abſceſſus fiunt.

Alibi dixerat Hippocrates ſpontaneas laſſitudines morbos prænunciare, iiſque propterea uſus eſt veluti ſignis futuras ægritudines præmonſtrantibus; nunc & eaſdem aſſumit in ſigna prognoſtica futurorum abſceſſuum in articulis, & circa maxillas, ſi febricitantibus accidant, & abſque ulla cauſa manifeſta. a. Aph. 5.

Notavit autem ſpeciatim febricitantes, quoniam licet abſceſſus quibuſcumque ægrotantibus accidere poſſint ex multa, & tenui materia, cum virium languore, vel ex tenaci, & craſſa expulſioni repugnante; frequentius tamen febrientibus contingunt, eo quod humores febrim excitantes per indebitam fermentationem motui magis ſubjiciantur, & de loco in locum ferri poſſint.

Cum itaque hi citra quamcumque evidentem cauſam, membra Corporis defatigare valentem, laſſitudinem incurrunt, ut vel ſi minimum, leviterque moveantur, ſe impotentes percipiant, abſceſſus ſubjiciuntur; etenim exinde ſignificatur humores ad partes muſculoſas, itemque ad tendines, & ligamenta articulorum decumbere, unde impedimentum motus, & impotentia regendi Corporis pondus exoriatur.

Quoniam vero laſſitudo triplex memoratur a Galeno *comment. ejuſdem Aphoriſm.*

riſm. 5. 2. *lib.* prima quæ ulceris, altera quæ tentionis, tertia quæ inflammationis ſenſum refert, dubitari hoc loco poteſt, quænam potius hic ſit adjicienda, quæ futuros abſceſſus in loca articulorum prænunciet. Et dicendum, omnem, & quamcumque eſſe comprehenſam, cum unaquæque ab humoribus exoriatur, & ſolum inter ſeſe differant ſenſu, quem partibus inferunt; quamobrem non immerito Hippocrates indiſcriminatim laſſitudines nominavit. Porro ad partes laſſitudine affectas veluti debiliores facile quicumque humores appelluut, & abſceſſus inferunt.

At vero non ex modica, ac momentanea Corporis laſſitudine, hi protinus ſunt præſagiendi, ſed ex continuata, diuque perſeverante afflictione, ut propterea in Aphoriſmo notentur, qui *habent*, hoc eſt, qui perpetim patiuntur *laſſitudinem* non qui *habuerunt*, vel paſſi ſunt. Inde enim arguitur imbecillitas artuum, qui facillime eapropter excipere poſſint decumbentes humores.

Sed & in articulis, & circa maxillas potiſſimum memorantur abſceſſus fieri, quoniam humores a partibus nobilioribus ſepoſiti, non alibi promptius recipi, & conſiſtere poſſunt. Sunt enim in articulis vacuitates; glandulæ vero veluti partes Corporis ſpongioſæ facile etiam excipiunt, & detinent: harum autem præcipue notavit, quæ circa maxillas ſunt, uti in buccis juxta aures, itemque in collo & in jugulo ad linguæ radicem, quippe in has ſæpiſſime vitioſos humores a Cerebro, aliiſque internis viſceribus abſcedere experimur.

Quamquam autem articulos, & glandulas circa maxillas abſceſſus pati retulerit Hippocrates, non tamen reliquas idipſum ſubire poſſe negandum: etenim ſectis cadaveribus, plures abſceſſus inventi ſunt in glandulis Meſenterii, & Pancreatis, itemque in glandulis lumborum, & Renum, aliiſque, & ſane, qua ratione pone aures, & in collo glandulæ ſuſcipere poſſunt vitioſos humores, eadem & cæteræ tum internæ, tum externæ abſceſſus pati poterunt; quinimo non ſemel expertum eſt multo antea quam exteriores glandulæ tumerent, interiores in Meſenterio intumuiſſe: unde rationabiliter quidem diſſolventia, & diaphoretica medicamenta; in ejuſmodi tumoribus a peritioribus Medicis commendantur, quæ ſcilicet impactos, hærenteſque humores incidant, atrenuent, diſſolvantque, & per patentiores ductus foras amandent, quemadmodum de urina multa, & craſſa idem Hippocrates *Aph.* 74. hujus faſſus eſt, inquiens: *Quibus ſperatur futurus abſceſſus ad articulos, eos liberat ab abſceſſu urina multa, craſſa, & alba, qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri, &c.* de qua re inferius.

APHORISMUS XXXII.

Quibus autem convaleſcentibus ex morbo pars aliqua dolet, ibi fiunt abſceſſus.

Quod de febricitantibus ex laſſitudine præcedenti Aphoriſmo pronunciavit, nunc de convaleſcentibus ex dolore partem aliquam infeſtante idipſum profert Hippocrates. Quare & hic Aphoriſmus prognoſticus quoque eſt, alterum tradens indicium abſceſſus futuri, & quidem ea in parte, quam dolor excruciat.

Proponit autem convaleſcentes ex morbo, ideſt, qui nuper e morbo ſervati ſunt, præſertim acuto; nam ex morbis chronicis non tam facile abſceſſus eveniunt, reſoluta nimirum ſenſim materia morbifica ex morbi diuturnitate: quippe ex reliquiis humorum non bene ſubactis, nec expulſis, ejuſmodi abſceſſus fiunt.

Pro dolente vero parte non ſolum intelligit, quæ revera dolore, ſive pungente, ſive gravante afficitur, ſed quocumque modo laborantem, imbecillam & languidam. Cum enim abſceſſus translatio ſit humoris de una in aliam partem, præſertim ignobilem, certe niſi hæc languida ſit, & imbecilla, commotum humorem minime excipiet; unde ſive a dolore reipſa cruciante, ſive ab imbecillitate undecumque inducta, pars aliqua laboret, obnoxia fiet abſceſſui. Hinc experimur in partes torpidas, exangues, extenuatas, aut doloribus affectas, commotos humores decumbere, & abſceſſus parere. Quod vero vulgo dicitur dolorem trahere, veluti cucurbitula, ridiculum eſt, cum & Galenus ipſe 3. *de natur. fac.* 13. languorem in partibus, non dolorem accuſet.

APHORISMUS XXXIII.

Sed ſi ante morbum aliqua pars doluerit, ibi morbus ſtatuitur.

Quemadmodum præcedentibus duobus Aphoriſmis ex indiciis concomitantibus, vel conſequentibus morbos, conjuncta videlicet laſſitudine, aut inſequente dolore, prognoſim futuris abſceſſus deduxit

duxit Hippocrates; ita hic ex præcedente morbum dolore in aliqua parte Corporis conjicit futurum morbum ibidem conſiſtere, & firmari. Quamobrem inquit Galenus *in comment. ſi quis velit connectere duobus prioribus ſermonibus illum, qui nunc dicitur, ad unius Aphoriſmi integritatem, ſive ſeorſum unumquemque ſcribere, nibil refert, nam & communitas eorum oſtenſa eſt, & ſingulorum proprietas in ſermone præpoſito*.

Cum igitur antequam morbus invadat, pars aliqua corporis ad ægritudinem diſpoſita dolore afficitur, vel aliter moleſtatur, aut languet, ibi futurus morbus firmabitur, ſumpta conjectura ex languore ejuſdem partis affectæ. Nam ſicuti ſpontaneæ laſſitudines, ante morbi invaſionem contingentes, Corpus obnoxium ægritudinibus portendunt; ita labor, dolor, languor cujuſvis partis prænunciat futuram in eadem parte affectionem; quippe pars dolens, aut aliter affecta ſubjicitur recipiendis humoribus præter naturam adauctis, & vitiatis, qui propterea ibidem conſiſtentes morbum excitabunt inflammationis, tumoris, aut abſceſſus naturam referentem; niſi tamen evacuatione per vias urinæ, vel Inteſtinorum, aut etiam per ſudorem, vel narium hæmorrhagiam, aliterve, vitioſus, ac collectus humor egeratur, ut ex eodem Hippocrate deducitur *6. epidem. ſect. 4. inter initia*.

APHORISMUS XXXIV.

Si febrem babenti ſuffocatio repente ſupervenerit, nullo tumore in faucibus exiſtente, eſt lethale.

V. Hipp. in Coacis præn. ubi eadem die, vel tertia periturum ægrum ſcribit.

PErtinet quoque hic Aphoriſmus ad partem prognoſticam, atque eo interitus præſagitur febricitanti, ſi repente ſuffocatione corripiatur citra faucium tumorem.

Quandoquidem inquit *febrem babenti*, procuIdubio is, cui hæc accidunt, febre multo ante correptus exiſtimandus eſt: idque magis, quoniam ſuffocatio dicitur ſupervenire; quare eadem repente contingens erit ſymptoma ſuperveniens febricitanti.

De qua vero febre intelligat Hippocrates, dubitat *in comm.* Galenus. Et quamvis de eo, cui magna inſit febris, videatur interpretari, contingit tamen, ſubdit etiam ſine magna febre, ſtrangulatione repente ſuperveniente, hominem interire; inevitabilior autem, & citior eſt mors, ut ne ſperari quidem poſſit illius ſalus, cum vehemens febris detinet ægrotantem, ob majorem reſpirationis indigentiam.

Sive igitur acuta, & gravi febre, ſive etiam leviori æger afficiatur, ſi nullo tumore fauces occupante videatur repente ſuffocatione corripi, ia prædicitur interitus. Cum enim citra cauſam evidentem ſuffocatio ſupervenit, vel in pulmone, vel in aſpera arteria vitium aderit, & quidem ejus conditionis, ut non tam mole, quam venefica pravitate reſpirandi organa inficiat; vel etiam a Spinæ vertebris luxatis, atque introrſum inflexis partes reſpirationi dicatæ comprimuntur: quorum utrumque lethale eſt, medelam haudquaquam admittens. *Suffocatio* namque *non aliud eſt*, inquit Galenus, *niſi interitus ſubitus propter defectum inſpirationis, qui fit ex anguſtia alicujus inſtrumenti ex iis, quæ obſerviunt reſpirationi*. Quoniam vero dixit nullo tumore in faucibus exiſtente, implicite proinde intelligendum voluit tumorem guttur occupare: quæ enim internam partem aſperæ arteriæ infeſtant, vel exterius circum obſiſtunt, haudquaquam viſu ſpectari poſſunt, etiamſi os undequaque amplificetur: inflammato autem gutture, ejuſque muſculis, impeditur inſpiratio, & expiratio, vel per compreſſionem, ſi forte exterius inflammatione gravetur, vel per obſtructionem, ſi interius conſtipetur.

Sed quid, ſi tumor in faucibus appareat, an non lethale ſignum exiſtimandum ſit? Et quidem ſine vitæ periculo ejuſmodi in faucibus tumor non erit, cum non minus periclitentur ægrotantes ex impedita reſpiratione, quam ex impedita ciborum deglutitione. At vero longe periculoſior cenſenda eſt læſio reſpirationis, quam deglutitionis; cum ſine reſpiratione, & aere diu vivere nequeamus, abſque deglutitione vero, & ſine cibo ad plures dies vivere poſſimus. Accedit, quod tumor apparens in faucibus, multis, variiſque medicamentorum generibus tractari poteſt, & non raro ad maturationem, vel reſolutionem perductus ægrum incolumem relinquit, ſecus vero qui guttur, & aſperam arteriam occupat; & ſi fortaſſe maturitatem ſubeat, delabente in pulmonem, & thoracem purulenta materia, necem quoque affert.

Dubitari præterea ſolet, quinam tumor hic ab Hippocrate memoretur, cum apud Medicos tres ſpecies tumorum (excepto Eryſipelate) communiter recen-

ſeantur, phlegmonis, ſcirrhi, & œdematis. In codice græco ſcribitur *œdema*, ideſt tumor mollis factus a phlegmate; unde videtur ſpeciatim in Aphoriſmo notatus, eoque magis, quia citra dolorem eſt, cujus ne quidem verbum facit Hippocrates in textu. Verum crediderim potius inflammationem intelligendam eſſe, cum febricitanti ſuperveniat, ubi humores acritudinem, tenuitatemque ſortiuntur. Præterquamquod tumores œdematoſi veluti a lentis humoribus inducti ſenſim, & per paulatinam congeſtionem fiunt, nec facile gutturi, aut aſperæ arteriæ adnaſcuntur: in Aphoriſmo autem dicitur repente ſuffocationem fieri oportere, & minime apparentem. Quamquam ſi fortaſſe œdema exoriatur, adhuc vitæ periculum minetur, ob interclusam reſpirationis ſemitam. Uſus eſt autem nomine œdematis Hippocrates, quod omnem tumorem, ſeu inflammationem ſignificat, ut etiam *in comm.* Galenus advertit.

Non eſt autem prætereundum periclitari aliquando ægrotantes, & ſuffocatos interire, abſque ullo tumore, aut inflammatione gutturis, vel faucium, ob malignam ſolum, venenatamque inſpirati acris conditionem, quemadmodum contigit circa Annum Domini 1618. quo tempore per Italiam, ſed præſertim in hoc Regno Neapolitano ſæva lues contagioſa viguit, qua innumeri fere pueri periere. Id vero potiſſimum illa affecti patiebantur, ut fauces, & guttur liveſcerent, & fœtorem emitterent peſtilentem. Compertum quoque eſt ſuffocari homines, cæteraque animalia peculiaribus halitibus, e quibuſdam cavernis, ac fodinis erumpentibus, non diſſimiliter ac iis accidit, qui aerem illum exhauriunt e crypta ad lacum Anguianum ſita. Ex denſiori etiam, aut plus juſto tenujori aere idipſum pluries viſum, quemadmodum in cellis vinariis ex fermenteſcente muſto, locis occluſis, ſpecubus ſubterraneis, thermis, hypocauſtis, aliiſque, ut latius in noſtra Medicinæ parte theoretica. Verumtamen ſuffocatio in hoc Aphoriſmo memorata nonniſi grave Pulmonis vitium ſequitur, atque ab interna, non autem ab externa cauſa illatum, ut antea dictum eſt.

APHORISMUS XXXV.

Si febrem habenti repente collum pervertatur, ac vix poſſit devorare; non exiſtente tumore, lethale eſt.

UBI præcedenti Aphoriſmo lethale ſignum ex ſubita ſuffocatione febricitanti ſuperveniente a læſo gutture, vel pulmone, deſumptum eſt; nunc ab impedita deglutitione idem indicium ſumitur ob vitium faucium, & gulæ. Equidem ſicuti reſpiratio pertinet ad aſperam arteriam, ejuſque ductus, ita ad fauces, & œſophagum deglutitio.

Et ſane utrumque ſymptoma conſiderat Hippocrates in febricitantibus, quibus ſemper gravius, ac periculoſius eſt ejuſmodi extraordinariis accidentibus moleſtari, cum per febris vires magis labefactentur, vitæ uſus, & operationum vitalium commoda ſenſibilius afficiantur, quæ plane diutius læſa eſſe non poſſunt, etſi in cæteris ægritudinibus facilius ſufferantur.

Quoties ergo præter incommoda febris, & ſymptomatum, illam frequentius concomitantium, accidit febrientes rarioribus, inſuetiſque aliis vexari, longe majus periculum imminet. Et quidem de vita magnopere ambigendum, ſi repente illis collum pervertatur, contorqueaturque, ut vix, ac ne vix quidem poſſit deglutire. Significatur enim, talem, ac tantam læſionem in muſculis moventibus, flectentibus, & circumvolventibus collum inductam eſſe, ut etiam nervi, & vertebræ ſpinalis medullæ coafficiantur; unde etiam gula, quæ per fibras, & muſculos, & ſpinæ adhæret, ſuo munere deglutiendi defungatur. Atqui hæc non ſine luxatione, inflammatione, paralyſi, aut convulſione contingunt, quæ febricitantibus omnino mortifera eſſe ſolent. Sed & impedimentum deglutitionis non leviter quoque incommodat, cum Corpus alimento, & debita virium inſtauratione privet. Quod autem ab inflammatione ex luxatis vertebris, aliave ſimili affectione ſpinæ id oriatur, clarius expreſſit idem Hippocrates 2. *epid. ſect.* 2. & Galenus 4. *de loc. affect. cap.* 3. Quamobrem quomodocumque ſpinæ vertebræ offendantur, adhuc contuſione, vulnere, contuſione, valde de exitu lethali timendum erit.

APHORISMUS XXXVI.

Sudores febricitanti ſi inceperint, boni tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & decimoquarto, & ſeptimodecimo, & vigeſimoprimo, & vigeſimoſeptimo, & trigeſimoprimo, & trigeſimoquarto: Hi enim ſudores judicant morbos; qui vero non ita fiunt, laborem ſignificant, & morbi longitudinem, & recidivam.

PErgit Hippocrates examinare ſudores in febribus evenientes, per quos hæ ſæpiſſime

Digitized by Google

piſſime judicantur; eos autem inquit, ſi inceperint diebus imparibus, potiſſimum indicibus, & decretoriis, bonos, & ſalutares eſſe; ſecus in aliis. Quare conſiderat hic ſolummodo tempus apparitionis ſudoris, nam de ſubſtantia, qualitate, loco, & modo, infra.

Quamquam autem fere omnes Interpretes unanimi conſenſu generalem hanc Hippocratis ſententiam exponant, indeque rationem dierum judicatoriorum tueantur; ſi nihilominus perpendantur accuratius, quæ hic eorumdem ſerie is complexus eſt, proculdubio plures, & quidem non levis momenti difficultates occurrent excutiendæ.

Primum autem ſe offert examinandum, cur ad ſeriem criticorum, & indicum, quartum diem in hoc Aphoriſmo non retulerit, recenſuerit vero tertium, & quintum; itemque cur vigeſimumprimum, non vigeſimum, qui tamen ab eodem inter potiores criticos alibi refertur: & cur vigeſimumſeptimum, non vigeſimumoctavum, veluti per ſeptenos comparatum ad vigeſimumprimum.

Nec deinde difficultate caret, quare tempus ſudoris incipientis in febribus ſit hic per dies impares, veluti criſimos recenſitum, cum tamen idem Auctor 1. *epidem.* judicatorios dies diviſerit in impares, & pares, eo ſane diſcrimine, ut ſi morbi per dies impares exacerbentur, imparibus quoque judicentur, & per pares, diebus paribus.

Sed etſi per dies impares ingraveſcentes morbos ſpeciatim voluerit hoc Aphoriſmo deſignare; unde poſtmodum non decimumtertium, ſed quartumdecimum recenſuit, & trigeſimumquartum, non trigeſimumtertium, vel trigeſimum quintum, in quibus acceſſiones repetunt ſenſibiliores, graviuſque affligentes, cum febres periodum ſervant tertianarum.

Unde præterea tantam fidem hoc loco judicatoriis diebus præſtitit Hippocrates, qui in *libris epidemiorum* quamlibet diem tuum imparem, tum parem, decretoriam notat. Equidem Lariſſæam Virginem ſeſta die judicatam refert ut & filiam Eurianactis. Pythion æger primus 1. *epidem.* decima die ſudavit, & judicatus eſt; aliique plures pari modo judicati commemorantur, ut late a nobis oſtenſum eſt alibi *cap. de criſibus*, & *diebus criticis*. Quamobrem Celſus diligentiſſimus cæteroqui præceptorum Hippocratis obſervator nullam dierum criticorum rationem habendam voluit, ſed tantum acceſſiones repetentium febrium conſiderandas, cum ex illis morbi judicium ſumant.

Animadverſione pariter dignum videtur, cur omiſerit quadrageſimum diem ultimum criticum acutorum morborum, in quo multi a graviſſimis morbis vindicati memorantur, ut prætercam reliquos dies in chronicis conſiderabiles, ſexageſimum, octogeſimum, centeſimum, & centeſimum vigeſimum. Hinc traditam criticorum dierum rationem ſuſpectam plerique habuere, neque ſolum ex Recentioribus, ſed apud Vetuſtiores quoque, ut teſtis eſt ipſemet Galenus, qui *in commen. hujus Aphoriſmi* hæc habet: *Non parva eſt de diebus ſcriptis in Aphoriſmo diſcordia, cum alii alios pro arbitrio ſcribant.*

Adhuc inſuper inquirendum foret, quomodo poſſit ſudor die tertio, vel quinto, criticus, & ſalutaris eſſe, cum tunc morbus in principio ſit, quo tempore numquam ſalubriter Natura movet, quæ tam brevi concoquere, & malos humores ſecernere nequit. Contra vero qui fieri poteſt, ut ſudores poſt vigeſimumſeptimum, vel trigeſimumprimum erumpens tam malus ſit, ut morbi longitudinem, laborem, vel recidivam portendat, ſi aliter ſuccedat, cum jam perdiu is duraverit, ejuſque cauſa morbifica magna ex parte domita putanda ſit, cum ſignis coctionis, & criſeos, præſertim quia ſudores ab humoribus tenuibus proficiſcuntur, & hic ab Hippocrate conſiderantur, veluti acutis morbis finem imponentes, qui propterea ultra quadrageſimum producti non referuntur.

At quamvis hæc plurimi facienda ſint, ut alias quoque meminimus: aphoriſticam hanc tamen Hippocratis ſententiam non incommodant, quippe is ſudores hic memorat, qui frequentius febrientes allevant, & potius iterato febres ſenſim ſolvunt, quam ſemel per abſolutam, exactamque criſim judicant, quemadmodum Galenus 3. *de criſib.* adnotavit, raro nimirum febres præſertim productas unica, perfectaque criſi terminari, ſed ſæpius repetitis evacuationibus deſinere, quas idem ſolutiones appellavit, cohærenter his, quę Hippocrates ipſe *Aph.63.* hujus, ex rigoribus quotidie recurrentibus, febres quotidie pariter ſolvi animadvertit, potiſſimum per ſudores. Quoniam vero iſtæ per dies plerumque impares invadunt, nec quadrageſimum tranſcendunt, ideo factum, ut impares pręſertim notaverit, omiſeritque quadrageſimum. Quod autem de ſudoribus

non

non ſemel apparentibus, & judicantibus febrim, ſed incipientibus apparere, & pluries redeuntibus agere conſtituerit, patet manifeſte ex conteſtu ejuſdem Aphoriſmi, nam inquit: *ſudores febricitanti ſi inceperint:* ſi ergo enarratis diebus inceperint, ac deinceps progrediantur, utiles exiſtimandi erunt. Cum imparibus autem connumeravit quartumdecimum, & trigeſimumquartum, an quod voluerit ſequi Priſcorum morem, qui ex Pythagoreis hos dies magis commendabiles fecere; an quia ſub his adjacentes comprehenſos voluit, quos ideo non retulit; an demum quia, quæ ſæpius obſervavit, ſcripſit. Atqui anticipantes, aut ſerius redeuntes febres non raro in cauſa ſunt, ut criſes, quæ cæteroqui die impari evenirent, pari accidant; etenim fieri poteſt, ut tandiu iteratis acceſſionibus præveniant, aut remorentur, ut tandem dies permutent. Cæterum quarti diei Hippocrates non meminit, quoniam ſudores hic conſideravit in declinationibus febrium comparentes, quæ cum per dies impares ponantur exacerbari, propterea illi nonniſi in diebus imparibus quoque prodibunt. Sed & raro criſes obſervatas teſtatur Galenus in quarto die, qui ſe ſemel tantum, & Archigenem bis in tota vita vidiſſe fatetur.

V. etiam Hippoc. progn. 2. t. 26. & Mercur. 3. de excrem. 1. Quod poſtremo ſudores aliis diebus contingentes, quam in his, qui notantur in Aphoriſmo, laborem portendant, morbi longitudinem, vel recidivam, intelligendum, cum abſque ſignis coctionis accidunt, neque vi Naturæ poſt ſecretionem expellentis; tunc enim humorum multitudinem, aut pravitatem conſequuntur, adeoque morbum futurum longum, moleſtum, redeuntem, ancipitem, & non raro etiam capitalem, ſi præſertim alia pravitatis indicia ſimul copulentur.

APHORISMUS XXXVII.

Frigidi ſudores cum acuta quidem febre mortem; cum mitiori vero longitudinem morbi ſignificant.

Qualitatem nunc ſudoris in febrientibus conſiderat Hippocrates, & præſertim eam, quæ ad tactum pertinet; veluti ſenſibiliorem, frequentioremque; frigoris videlicet, aut caloris. Inquit autem frigidos ſudores ſemper malos eſſe, ſed tamen cum acuta febre junctos, mortem; cum mitiori vero, ſolum longitudinem ægritudinis præſignare.

Et quidem oportet ſudores in febribus calidos perſentiri, tum quia a partibus viventibus calore præditis emanant, tum quia ſanguinis, vitæ ſomitis, ſeroſitates redolent, & ſalium miſturas, unde ſenſionem tactui inferunt calorificam: quo ſcilicet pacto calore corporibus percipitur, media actioni ſenſui tactus illata: quamobrem, quæ acrius tactum afficiunt, patentiuſque cutis poros divellunt, diſcerpuntque, ea quoque calorem excitant urentiorem. Contra vero, quæ coarctando conſtipant, vel obtundunt, ſicuti tenuiores partes hebetant, ac figunt, ita ſenſum frigoris inducunt, & non raro etiam ſtupefaciunt, ſi fortaſſe modum excedant. Hæc autem ab uno, & ſolo ſanguine, vel in motum celeriorem adacto, vel contra præpedito, contingunt, ſiquidem quoadusque ſanguis mediocriter fluidus per venas, & arterias excurrit, atque portione ſui florida, & vivifica cunctas Corporis partes irrigat, & quaquaverſum inferitur, calor, quem vitalem appellamus, in iiſdem perſentitur, quæque inde prodeunt, etiam excrementa, caloris quoque ſenſum exhibent. At vero, ubi præter naturam is afficitur, & vel exoluta portione volatili, vel etiam coagulata, vel aliter irretita, circuitum æque bene perſolvere nequit, imo effœtus, vapiduſque, nec arteriolarum externarum partium ſubit, nec cutim convenienter fovet; cumque ab acido potiſſimum ſeroſiores, & lymphicæ portiones ex eodem male affecto, preſſius, inſenſiuſque exprimantur, & per glandulas ſubtercutaneas in exteriorem Corporis ambitum protruſæ, ab ambiente Aere figantur, ſudor proinde frigidus exoritur.

Atque hinc ſudores frigidi cum acuta, & continua febre conjuncti mortem prænunciant, quippe qui ſignificent eam in ſanguine, cæteriſque liquoribus Corporis diſcraſiam, & depravatam affectionem inductam eſſe, ut jam jam cruorem, floridamque illius portionem figendo, aut exolvendo circuitum remoretur, & pulſationes in corde, & in arteriis intercipiat, magno cum vitæ diſcrimine. Frigidis quibus ſudoribus legimus periiſſe Philiſcum, Silenum, uxoremque Dromedeæ 1. *epidem.* Quod ſi febris acuta, & continua non ſit, ſed levis, & puſilla, ut ex adjunctis ſymptomatis, ab humore potius in glandulis ſubcutaneis concreto, atque ſenſim per febrim extenuato, ejuſmodi ſudor exorietur, quare longitudinem ſolummodo præſignabit.

Eſt tamen verum, quod multum differt ſudor frigidus cum febre acuta copulatus, ab eo, qui mitem febrem comitem habet: qui enim febri acutæ, & continuæ jungitur, veluti ac exoluto ſanguine procedens, præter ſenſum frigoris, inſtar glutinis adhæreſcit, unde liquatæ ſubſtantiæ alibilis portionem exhibet; qui vero febri mitiori ſociatur, cum nonniſi lympham craſſiorem in glandulis hærentem, lenſimque contabeſcentem pro materia recognoſcat, proculdubio feroſiorem conditionem participabit, adeoque minus malum erit, quoniam nil aliud mali arguit, quam multam, craſſam, crudamque materiam, quæ tandem diuturnitate temporis diſſolvetur, & ſuperabitur.

Debent autem mites ejuſcemodi febres tales revera eſſe ex ſui natura, modicum ſcilicet, levemque receſſum a conſueto, & ſano ſtatu Corporis inducentes: nam ſi fortaſſe mites, & puſillæ forent ex maligna, venenataque conditione, quemadmodum Galenus animadvertit, puſillas febres, inquiens, quandoque valde malignas eſſe, certe majus, celeriuſque periculum minantur, an quod internam alicujus viſceris inflammationem conſequuntur, an etiam, quia corruptionem, & gangrænam.

Quoniam vero indiſcriminatim dixit Hippocrates, frigidos ſudores malos eſſe in febricitantibus, merito dubitari poteſt, an de ſudore quocumque morbi tempore erumpente intelligere voluerit, an vero de ſudore ſolum in diebus criticis. Et quidem cum ſuperiori Aphoriſmo ſudoris meminerit certis ſolum diebus prodeuntis, videtur notaſſe dumtaxat eum, qui, quo die criſis expectatur, erumpat, ut exiſtimat Heurnius. Verum non eſt, ut Aphoriſmum, ad hos tantummodo ſudores contrahamus, cum, & reliqui etiam inter initia febrium comparentes, ſi frigidi ſint, idipſum præſagiant. Imo fatetur Mercurialis rariſſime contingere, quod ægri principiis morborum multum ſudantes, aut non periclitentur, aut longa ægritudine non corripiantur. Quin & calidi quoque ſudores lethales eſſe conſueverunt, ſi ægrum non allevent &, vires diſſolvant. Quamobrem non ideo, quia ſudores Hippocrates frigidos vituperavit, calidos perpetuo utiles putandum, cum & hi, niſi modum, quantitatemque ſervent a viribus tolerabilem, atque univerſales ſint, e toto nimirum Corpore manantes, in febrium declinationibus, quæ propterea ſubinde intermittant, peſſimi quoque cenſendi ſint. Atqui non ſemel vidimus ejuſcemodi frigidos, exitialeſque ſudores compeſcuiſſe diaphoretica alexipharmaca, veluti Antimonium Diaphoreticum rite præparatum, & convenienti doſi Diaſcordii Fracaſtorii commiſtum, itemque Bezoardicum minerale, aut martiale cum extracto ligni aloes, ſal volatile viperarum, aquam magnanimitatis, ſpiritum ſalis ammoniaci dulcem redditum, elixir vitæ, idque genus alias; fotis interea partibus extimis ſpiritu vini, vel ſimplici, vel cum caphura miſto; quod plane pleriſque paradoxum, qui tamen, vel ex ipſo Nicolao, ad id *Roſatam novellam* præſcribente, diſcere deberent, qua ratione iſtiuſmodi mala tractanda ſint.

3. de excrem. c. 1

V. progn. a. 16. & Aph. 56. infra.

APHORISMUS XXXVIII.

Et qua parte Corporis ſudor eſt, ibi ſignificat morbum eſſe.

SUdores in febribus, ut ſalutares ſint, nedum calidi, ſed e toto Corpore ſtillantes eſſe debent, cum inter evacuationes univerſales a Medicis referantur. Quandocumque igitur particulares ſunt ex una, vel altera corporis parte manantes, mali putantur ex 2. *prognoſt.* 26. Damnat itaque illos hic Hippocrates nedum ut cauſas morboſas, verum etiam, ut ſigna, oſtendentia illam partem, unde effluunt, ſpeciatim affectam eſſe. Non tamen hæc cutanea ſolum intelligenda, quaſi vero ſudor ex poris cutis erumpens, eamdem cutim laborantem deſignet, ſed potius viſcera interius recondita: quamobrem e capite profluens, Cerebrum, ejuſque meninges laborare deſignabit; e pectore vero Pulmonem, & Cor. Neque inſuper ex illo ſemel erumpente, idipſum conjectandum erit, ſed ex iteratis, recurrentibuſque ſudoribus; unde experimur eos, qui Cerebro deſtillationibus obnoxio laborant, in ſomno circa frontem, & cervicem ſudore perfundi, & nares humectiores pati: qua ratione dicebat Hippocrates 6. *Aph.* 2. Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, ii minus integra ſanitate fruuntur: quoniam Cerebrum ſeroſitatibus abundat. Oportet autem ſudorem in his ſponte prodire, nulla cauſa externa impellente, puta æſtu aeris, exercitiis, hypocauſtis; quippe a ſuperabundanti humore neceſſe eſt, ut is ſolummodo erumpat; quamobrem ſicuti egeſtiones per alvum, aut per vias urinæ ſponte habitæ, & pluſquam Natura poſtulat, excedentes, multitudinem humorum oſtendunt, eorum præſertim, quæ imum ventrem occupant: ita pariter

V. Avic. 1. p. canr. tr. 2.

riter exudationes particulares adauctæ, atque alicubi collectæ ſeroſitatis indicia ſunt. At vero plerumque in glandulis, quæ innumerabiles per habitum Corporis diſperſæ detectæ ſunt, ſeroſi iſti humores colliguntur, ut præ cæteris prodidit Uvarthonus *in ſua Adenographia*: hæ autem, vel cum a frigore ambientis exprimuntur, vel cum ab ejuſdem æſtu attenuantur, & rareſcunt, vel cum adeo turgidæ, ulterioris lymphæ incapaces evadunt, ſolent ſponte ſua illam in ſudorem adigere. Atque hinc obeſiora corpora, veluti ſucci plena, facile ex quacumque levi cauſa copioſo ſudore perfunduntur.

Neque vero ſudor, qua parte erumpit, male affectam illam ſolum indicat, ſed eam quoque, unde provenit. Expertum enim, Caput aliquando ſudare ab affecto Ventriculo, aut Utero, ut in vertigine ſympathica, & hyſterica affectione: in his enim non tantum morbus in Capite, & Cerebro deſignatur, ubi ſudor comparet, ſed potiſſimum in Ventriculo, in Utero, unde affectum Cerebrum titubat: ſic pariter ſudat cervix, & frons ex ſyncope, inopino timore, Cordis anxietate, aliiſque vehementioribus animi pathematis, neutiquam morbo Cerebrum afficiente, ſed Cor; quoniam ex Corde vehementer perturbato, ſanguis tumultuarie commovetur, & in ſeroſitates extillat, caput, & faciem potiſſimum perfundentes, ob Imaginatricis conturbatæ vim, moleſtamque impreſſionem, a triſti, & injucundo objecto ſuſceptam.

Poſtremo ejuſmodi ſudores plerumque noctu, & inter dormiendum contingere ſolent. Compertum enim habemus, eos, qui pectore laborant, vel laxiori, imbecilliorique capite ſunt præditi, per noctem ſudare circa partes eaſdem, in quibus ſe læſos experiuntur, ſenſim ſcilicet ſe exonerante Natura, quibus ſuperfluitatibus opprimitur. Vigilantes quoque conſueverunt nonnulli circa Stomachum, & Ventriculum ſudare, cum præſertim multo cibo, immoderatoque potu infarciuntur. Qui propterea doloribus articulorum obnoxii ſunt, ſolent ſæpius ex nullo, vel levi motu in plantis pedum, & volis manuum craſſiori humore interdiu madeſcere. Quare pars ſudans ſignificabit morbum in ſeipſa latentem a ſuſceptis ex imbecillitate humoribus, vel aliunde tranſmiſſis, vel ibidem aggeſtis, & ingenitis. Hinc medicamenta ejuſmodi humores abſcindentia dirigi debebunt, tum ad partem ipſam, quæ ſudat, tum ad eam, quæ ſudoris materiam procreat, & ſuppeditat.

APHORISMUS XXXIX.

Et qua parte Corporis calor, aut frigus, ibi morbus eſt.

Nedum a ſudore particulatim erumpente latentis ibidem morbi indicia ſumere poſſumus; verum etiam ex aliis accidentibus, quæ eidem inſueta contingunt; unde ex mutato cutis colore, ex tumore, dolore, alopecia, aſperitate, & duritie, aliiſque idipſum conjicere ſolemus. Notat autem ſpeciatim in hoc Aphoriſmo Hippocrates ſenſum caloris, aut frigoris, qui ſi fortaſſe in aliqua parte diutius perſeveret, nec facile cedat, eam ægritudine laborantem, deſignabit.

Et quidem calor, aut frigus partem affectam indicabunt, ſi modum, & temperaturam exceſſerint, cum receſſum arguant a conſueto, & naturali: calor etenim alicubi exuperans, ſicut & frigus, deſignant humorem ibidem collectum hærere, qui aut indebitam fermentationem excitet, aut circumeuntem ſanguinem retardet, aut conſuetam perſpirationem impediat, aut alibilem ſuccum depravet, aliudve præter Naturæ morem agat, quod ſenſum acuat, vel obtundat; quemadmodum a ſanguine reſtagnante plerumque accidit, ut in tumoribus. Sed & aliquando fit, ut partem exolutam, vel emortuam denunciet, adeoque præſentem, vel imminentem gangrænam. In his etiam, qui quartanas, vel tertianas febres patiuntur, frigus moleſtiſſimum, quale glaciei, inter initia paroxyſmorum circa lumbos perſentitur, deſignans ad eaſdem partes ejuſcemodi febrium focos pertinere; quemadmodum noviſſime demonſtravit Franciſcus Deleboe Sylvius.

Neceſſe autem eſt, caloris, aut frigoris exceſſum, ita partibus accidere, ut diutius perſeveret, nam ſi forraſſe illico diſpareret, cum non a firma, ſtabilique cauſa procederet, certe, vel nullam, vel levem tantummodo partis ægritudinem indicaret, ſed ſolam ejuſdem imbecillitatem, qua obnoxia illa denotaretur perturbationibus ſubeundis, præſertim ex halitibus, e quibus fugaces ejuſmodi calores excitari ſolent.

Pari ratione, ſi fotibus calorificis ſenſus frigoris deſineret, nec liceret latentem in parte morbum arguere: etenim non raro ab æſtu aeris immoderato facies plurimum calere ſolet, quæ frigida ablutione illi-

co miteſcit, & contra ſæpiſſime per hiemem algent manus, pedeſque, nullo interius latente morbo, quoniam mox igne, aliove corpore calorifico in naturalem, conſuetumque calorem reſtituuntur. Quare ejuſmodi excalefactiones, refrigerationeſque ab internis cauſis, induci debent, neque, ut levis momenti ſint, oportet, ut proinde obſiſtant adhibitis extrinſecus medicamentis, ſecus latentem ſub cute morbum non indicabunt.

Morbus denique ex ejuſmodi ſenſu frigoris, vel caloris, in partibus affectis indicatus, materialis eſſe debet, nam quemadmodum dolor non fit niſi a ſolvente continuum, ita frigus, & calor in partibus excitatus non ſine aliquo ſenſu doloris, abſque cauſa materiali nequit haberi, puta ab humore ſenſum frigoris, vel caloris inferre valente. Porro omnes iſtiuſmodi ſenſiones cum tactu ſunt: Tangere autem, vel tangi, niſi Corpus, nulla poteſt res.

APHORISMUS XL.

Et ubi in toto Corpore mutationes fiunt, ſi Corpus refrigeretur, vel rurſus caleſiat, vel color alius ex alio oriatur, longitudinem morbi ſignificat.

ETiam ex coloribus in Corpore apparentibus, mox vero diſparentibus, cæteriſque mutationibus repente ſubortis, atque evanidis, de morbi conditione judicium ferri poſſe decernit Hippocrates, & ubi præcedentibus Aphoriſmis partem affectam ex ſudore, ac ſenſu caloris, aut frigoris dignoſcendam protulit, nunc ex mutationibus Corpori contingentibus, futuri morbi chronici prognoſim exhibet. *V. etiam Celſ. lib. 2. c. 5.*

Mutationes ægris Corporibus evenientes, quamvis plurimæ eſſe poſſint, ſenſibiliores tamen, frequentioreſque referuntur, quæ viſu, & tactu cunctis innoteſcunt, veluti excalefactiones, refrigerationeſque, & colorum mutationes, præſertim in facie. Hæ modo cum ſubinde fiunt, & ſæpius evariant, male affectam Corporis, & ſanguinis, aliorumque humorum, conſtitutionem deſignant. Sicut enim colores, qui naturaliter Corporibus accidunt, ex ſanguine, cæteriſque ſuccis cum ſanguine commiſtis exoriuntur; unde vulgo fertur: *qualis color apparet in cute, talis humor abundat in Corpore*. Ita in ſtatu morboſo, colores varii in cute apparentes varietatem confluentium in ſanguinem humorum conſequuntur, atque adeo depravatam ejuſdem ſanguinis habitudinem. Itemque ſicut calor moderatus, conformis, & conſentaneus vitæ ſanguine convenienti eſt, ita ab eodem male affecto, ac vitiato, variæ, differenteſque colorum mutationes proficiſcuntur.

Non tamen hic intelligendas vult Hippocrates eas Corporis mutationes, quæ ſenſim, aut progreſſu temporis ægrotantibus eveniunt, vel certa ſolum periodo, ſtatutoque ordine redeuntes, ſed ſubitaneas, repentinas, inordinatas quemadmodum colligitur ex eodem *lib. de judiciis*, unde hic Aphoriſmus videtur deſumptus. Et ſane: Siquidem mutationes periodum ſervantes, & per intervalla redeuntes, cujuſmodi in febribus intermittentibus, in quarum initiis cutis friget, & pallet: calet vero, & rubet in augmento, non ſemper morbi longitudinem portendunt. Quare tunc potius erunt obſervabiles, cum repente accidunt, & evaneſcunt; ut cum facies v. g. mox rubet, mox pallet, modo liveſcit, modo flaveſcit, calet, & friget; quodque uni parti accidit, contingat quoque reliquis, ac toti corpori, & quidem, vel ſimul juncta partium omnium extimarum, vel unius poſt aliam, continuata mutatione.

Sed cur hujuſmodi repentinæ mutationes morbi longitudinem prænuncient, difficilioris eſt inquiſitionis. Et crediderim id ex mala, variaque ſanguinis affectione veriſimilius provenire. Cum enim partes acres, acidas, ſeroſas, craſſas, exolventes, coagulantes, aliaſque in ſe ille ſuſcipit, varias affectiones partibus, quas permeat, imprimit; unde acritudine calorem, & ruborem, acorem, pallorem, & frigus, ſeroſitate mollitiem, alborem, & madorem, craſſitie nigrorem, tumorem, & hebetudinem, & fortaſſe ſalſilaginem contrahat, pruritum, aſperitatem, & eroſionem partibus inferet. Hinc Hippocrates *lib. de oſſibus* ſcribit: *laxatis venis*, ſeu potius arteriis, *ex corde fiunt colores rubicundi, ac lucidi; adſtrictis vero virides cum pallore, aut etiam lividi*. Laxantur autem, aut conſtringuntur arteriæ, & venæ, prout ſanguis acrior, & floridior, vel contra acidior, & conſiſtentior evaſerit. Modo ſanguis, cum varias contrahit affectiones, atque diverſorum ſuccorum, miſturas, certe longius tempus exigit, ut percolatione, ſecretioneque in emiſſariis habita, in ſtatum naturalem redigatur. Accedit, quod ex varia, ac multigena ſanguinis conſtitutione viſcera Corporis diverſimode quoque afficiuntur, illorumque fermenta vitiantur: *In fine.*

quo-

quocirca ob differentem eorumdem diſcraſiam, non tam facile poteſt ægritudo inde deducta removeri, ſed in longum tempus neceſſario protrahitur: ſed & neque periculo vacabit, ſi præſertim alia copulentur, quæ illius pravitatem, ac malitiam oſtendant, quippe non ſine vitę diſcrimine ſit ſępenumero morbi longitudo: neque hic Hippocrates longum morbum atteſtatus, ſecurum illum, & ſalutarem eſt auſus affirmare.

Verum hæc non ex quacumque cauſa profecta putandum, ſed ex infixa, ac tenaciter hærente: ſecus morbi longitudiniem minime portenderent, veluti ſi a vaporibus tantummodo provenirent memoratæ colorum mutationes: hæ etenim in affectionibus hyſtericis, in morbillorum, ac variolarum eruptionibus, in Renum, & Inteſtinorum doloribus, ſępiſſime accidunt citra diuturnitatem.

APHORISMUS XLI.

Sudor multus ex ſomno factus, abſque cauſa manifeſta, Corpus uti pluri cibo ſignificat; Si vero cibum non accipienti hoc accidat, ſcire oportet, quod evacuatione indiget.

PErutili ſane documento admonet hoc Aphoriſmo Hippocrates, quid ex multo ſudore conjectandum, quidque agendum ſit, tradita cauſa immoderatæ itiuſmodi ſudationis. Unde ad diagnoſim ille pertinet, qua curatio congruenter inſtitui poſſit: verum ſunt hic plura diſtinctim animadvertenda.

Sudor primum refertur multus, ſeu copioſus: quandoquidem ſalutaris, ut ille ſit, non parcus, & imperfectus eſſe debet, ſed qui univerſam cauſam morbificam extra Corpus educat. Jure ergo adnotatur multus, ut exinde ambigere non liceat ab ejus parcitate catharſim judicari neceſſariam, quæ compleat, quod a ſudore fortaſſis perfici non potuit.

Dicitur inductus ex ſomno; nam ut ſuperius innuebamus, ſudor ſalutaris eſſe debet calidus, univerſalis, & in ſomno factus: ſi modo is calidus, univerſalis, & copioſus, in ſomno contingens non profit, illius malitia aliunde petenda erit, cum iterato profluat, & non allevet.

Sed & præterea, abſque cauſa manifeſta adjicitur: ideſt, quod prodeat non ex æſtu ambientis aeris, aut hypocauſti, nec ab aſſumpto medicamento ſudorem eliciente, nec aliquam aliam cauſam, quæ ipſum promovere valeat, ſed ſolum internam, reconditamque conſequatur.

Cum igitur hæc ſimul junguntur, ſudor autem non ſemel accidat, ſed ſæpius repetat, Corpore interea nihilum proficiente, ſuſpicari primum licebit eum a ciborum, & potuum copia provenire, unde tanta ejuſdem materia ſuggeratur: ſolent quippe partes Corporis, præſertim extenuatæ, aut etiam viribus exolutæ, ſtatim ab aſſumpto cibo, dilutiores ejus particulas in ſuis poris excipere, quibus deinde gravatæ, cum nequeant omnes in ſui nutricatum tranſmutare, coguntur in adjacentes glandulas deponere, & mox per ſudorem excernere, qui ſane deſinet aſſumpto cibo, & potu frugaliori, quantus ſcilicet ſatis ſit viribus reficiendis, abſque ullo partium gravamine. Si autem ſudor multus ciborum, & potuum copiam non ſequatur, plane deſignabit ingentem aquei, & ſeroſi humoris collectionem, quæ omnino evacuatione egebit. Verumtamen ſudor, ſi modicus foret, languorem potius Naturæ, vel rariorem cutis texturam argueret, cum fortaſſe diutius repeteret.

At quo genere evacuationis impurum ejuſmodi Corpus repurgari debeat, in Aphoriſmo Hippocrates non explicavit. Quare licet preſſius intelligi poſſit, quæ per cathartica peragitur, quibus compactiores, craſſioreſque ſucci, a ſudationibus relicti, efficacius educuntur; nihilominus etiam, quę per vias urinæ fieri ſolet, admitti poterit, ſi præſertim ad eas vergere videantur, qui excernendi ſunt. Nam qua ratione craſſi humores ad articulos deponendi, ſolent non raro per vias urinarias expurgari, poterunt & eadem, quæ per cutim omnino excerni nequeunt, in Renum ductus tranſmitti, & evacuari. Sæpe etiam expertum eſt ex ſtypticiori alvo, laxatis urinæ meatibus, uberius illam profluxiſſe, craſſam, turbidamque, ac multo ſedimine ſaturam. Verum tutius ſemper erit catharticis uti, ſi non ſemel, & vehementioribus, ſaltem blandioribus, & per intervalla, prout res ipſa, & vires tulerint. Ea autem ejus potiſſimum ſint generis, ut ſimul incidant, & attenuent, referantque conditionem hydroticam, aut phlegmagogam.

Neque vero hic reticebo, quod jam pridem iterato uſu comperi, contumaces morbos, atque reconditas morborum cauſas, in penitioribus Corporis partibus hærentes, tuto, ſalubriterque fugari, & quod admirabilius, abſque alia multoties evidenti evacuatione, bicipiti pulvere noſtro, ex ceruſſa ſtibii Salæ, & nitro ex lotionibus ejuſdem

elicito, atque ad plures dies exhibito, doſi tamen varia pro Corporum, & ætatum diverſitate. Mirum enim quam efficaciter omnes iſtiuſmodi ægritudines depellat, quas cæteroqui aliis cujuſvis generis medicamentis obſiſtunt: verum in illius præparatione diligens, & ſagax artifex expoſtulatur, ut res ex voto ſuccedat.

APHORISMUS XLII.

Sudor multus calidus, vel frigidus, ſemper fluens, frigidus magis, calidus minus ſignificat morbum.

SUdorem quoque hic multum, ſeu copioſum, ſemperque fluentem conſiderat, illumque ait omnino morbum indicare, leviorem tamen, ſi calidus, graviorem, ſi frigidus ille ſit. Ejuſdem modicus ſudor, utpote levis momenti ab Hippocrate parvipenditur, veluti levem quoque cauſam deſignans; at vero abundans, & perpetuo profluens, non ſemel ſcilicet, aut unico, die, præſertim critico, ſed tota morbi duratione contingens multitudinem ſimul, & malitiam arguit, quæ ſaltem diuturniori tempore emendari poterit: Pravitatem autem ſignificabit majorem, vel minorem, prout frigidus, vel calidus ille fuerit; nam calidus tenues, mobileſque humores deſignabit, qui facilius exolvi, & expurgari poſſint: frigidus vero, craſſos, & conſiſtentes, coctionis longe difficilioris. Quamobrem non *magis*, & *minus* legendum exiſtimant Fuchſius; & Heurnius, ut Leonicenus vertit, ſed *majorem*, ſeu longiorem morbum, & *minorem*, ſeu breviorem.

Conſideratur præterea hic ſudor e toto Corpore manans, non vero ex aliqua tantum parte. Ita enim melius nectitur Aphoriſmo præcedenti: nam de ſudoribus particularibus antea verba fecerat. Quamquam nil repugnat, ut etiam aptari poſſit ſudoribus ab una, vel altera parte erumpentibus; equidem ſicut ſe habet ſudor univerſalis ad totum Corpus, ita ſudor particularis ad ſpeciales Corporis partes, ideoque ſudor multus ſive frigidus, ſive calidus ſemper fluens morbum omnino magnum indicabit, vel dignitate partis affectæ, vel ſymptomatum magnitudine, ac ſævitia, aut curandi difficultate. Hinc omnis ſudor bonus, calidus eſt; at vero non omnis ſudor calidus, bonus eſt, niſi alia conjungantur, quæ ſudoris bonitatem atteſtentur, ut præſertim, ſi in declinatione morbi fiat, præcedentem coctionem ſubſequatur, feratque deinceps ægri levamen, ac morbi, cauſæ morbificæ, & ſymptomatum abolitionem.

APHORISMUS XLIII.

Febres quæcumque non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculoſæ. Quocumque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.

ORditur nunc Hippocrates accidentia febrium, quidque boni, aut mali ex illarum acceſſionibus, ac progreſſibus præſagiri poſſit, pluribus Aphoriſmis edocet. Primum autem illarum continuitatem, atque intermiſſionem memorat, aitque intermittentes periculo vacare, continuas vero, & præſertim tertio quoque die ingraveſcentes, periculoſas magis, magiſque fieri, quo graviores, validioreſque fuerint.

V. etiam in coac. prænot. ubi: Febres continuæ per tertium augeſcentes periculoſæ.

Omnes itaque febres complectitur, cum dicat *quæcumque*: quo nimirum nullam excipit, modo non intermittat. Dicuntur autem non intermittere, cum ægrotum nunquam febre vacantem deſerunt, licet magis, vel minus excrucient, prout magis, minuſve ad augmentum acceſſerint, in quo omnia ſymptomata vehementiora fiunt. Has febrium ſpecies Græci conſueverunt *ſynochas* appellare, ideſt continentes affligentes, non quod ſuis quoque temporibus particularibus careant, ſed quia ægrum nunquam immunem relinquunt, quamvis pro varia materiæ morbificæ motione, modo incipiant, modo augeantur, aut ſtent, modo denique in declinationem vergant, quam nondum abſolutam alia acceſſio febrilis excipiat, cum iiſdem omnino moleſtiis, ut prius; ſed & non raro tertio quoque die vehementius adoriuntur, & affligunt.

At quænam ſint ejuſmodi febres continuæ tertio quoque die vehementius affligentes, controvertitur apud Expoſitores. Fuchſius ſemitertianas interpretatur, græce *hemitritæos*, de quibus Hippocrates 1. *epid. conſt.* 1. hæc habet: *Febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes; forma autem erat ſemitertiana, uno die leviores, altero vero gravius invadentes; & in ſumma acutiores evadentes*. Hinc duas ſtatuunt exigi conditiones in Febre ſemitertiana, ut nimirum continua, & acuta ſit, itemque horrifica, & alternis diebus gravius affligens: quas ut Galenus idem aptaret, ſemitertianam fecit febrem compoſitam ex tertiana intermittente, & continua quotidiana; hac enim ratione inquit ſimul horrificam fieri, tertiis quibuſque

a. de differ. febr. cap. 8.

buſque

Digitized by Google

buſque diebus ingraveſcentem, & continuam, atque acutam.

At crediderim, voluiſſe hic Hippocratem eas febres memorare, quæ græce *Tritæophyes* appellantur, tertianarum naturam referentes. Harum quoque meminit Galenus 2. *de differ. febr. c.*2. vocatque tertianas extenſas, quæ ſcilicet de uno in alterum diem adeo protrahuntur, ut antequam prior acceſſio deſinat, nova per triduum ſubingrediatur. Tritæophyes ergo iſtæ febres, præterquam quod ſua natura moleſtiſſimæ, cum continuæ ſint, & de tertio in tertium novis ſemper acceſſionibus recurrentes, ſolent etiam graviſſimis ſymptomatibus ſtipari, quæ procedentibus paroxyſmis magis, magiſque increbreſcunt: quamobrem prælanguidi redditi ægrotantes faciliime ſuccumbunt: jure igitur in Aphoriſmo referuntur periculoſiores.

V.1. in 6. epid. 23.

Verum quomodocumque intermittentes periculo vacare, qua ratione adjectum ſit, non omnino bene conſtat; cum apud pleroſque graviſſimos Auctores habeatur, ab intermittentibus febribus ægrotos periiſſe, & non ſine nota malignitatis; quamvis a Galeno proditum ſit *in commentario iſtius Aphor. Solæ illæ, quæ in quietem febre vacantem deſinunt, periculo carent, etiamſi vehementiſſimam, & valde longam habuerint acceſſionem. Non abſque ratione autem eas, quæ in quietem febre vacantem deſinunt, eſſe abſque periculo, inquit, ut quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine occaſionem habeant; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem*. Attamen non deſunt, qui vel omnino falſum, vel non perpetuo verum hunc Aphoriſmum aſſerant, præſertim quia citra inflammationem, & abſque humorum maligna putredine continuæ, & periculoſæ febres obſervatæ ſint, imo exitiales, & malignæ ſæpeſæpius videantur cum intermiſſione, ut de Hermocrate ſcribit Hippocrates 3. *epidem. ægr.* 2. qui licet pluries a febre liber viſus fuerit, nihilominus vigeſimaſeptima die mortuus eſt.

At eſto hæc a quibuſdam opponantur, haud tamen rationabiliter evinci poterit, febres revera intermittentes periculoſas eſſe, ni prius ſucceſſu temporis in continuas permutentur. Per id enim, quod vere intermittunt, periculo vacant, unde ut periculum minentur, continuæ fieri debent. In quacumque cujuslibet acceſſionis intermittentium febrium declinatione febrile fermentum, veluti ſanguini extraneum, repurgatur, & expellitur, vel per ſudorem, vel per dejectionem, aut vomitum, vel per urinam, vel ſaltem inſenſibiliter media tranſpiratione: cumque mors contingere nequeat, abſque proxima, & continuata ſanguinis, & cordis læſione, qua utriuſque motus interrumpatur, fit proinde, ut cum febris intermiſſione illa haberi nequeat.

Quæ vero febres referuntur intermittentes, & mortem attuliſſe, revera intermittentes non fuerunt, vel continuæ mox evaſerunt: & quidem ſunt, quæ remiſſionem, declinationemque ſubeunt, non tamen omnino deſinunt, ſive ad quietem febre vacantem perveniunt, unde apparenter ſolum videntur intermittere; quemadmodum Hermocrati accidit, qui viſus eſt a febre immunis, ſed revera febricitabat, idque ex eo potiſſimum, quia numquam ſymptomatibus fuit vacuus, ut bene etiam obſervat Mercurialis *hoc loco*; unde de non legitima, & vera intermiſſione ſuſpicari jure poſſumus; quin, & ſæpeſæpius, abſque ulla evacuatione, vel manifeſta cauſa, perfecte declinaſſe non licet credere.

Sunt præterea, quæ primum intermittentes, deinde tranſeunt in continuas, ut cum fermentum febrile antea extraneum ſanguini, deinceps intraneum evadit, aut ex mala ſanguinis habitudine, aut ex viſcerum diſcraſia, unde perpetim ſanguis inficiatur, contrahatque ſimile vitium, quod aliunde ſuggerebatur. Sic aliquando acidum ex Pancreate ſanguini ſuggeſtum, ita illum ſuccedentibus paroxyſmis vitiat, ut medium acorem imprimat difficulter ſecernibilem, verum etiam eumdem reddat concreſcentem, unde febres ſimul continuæ, & malignæ.

Sed dubitari poteſt, an Hippocrates, hunc Aphoriſmum voluerit intelligendum de omnibus febribus intermittentibus, ut nimirum illæ vi ſolum intermiſſionis periculo vacent; an vero ſolas tertianas expreſſerit, cum earum dumtaxat, quæ tertio die fortiores fiunt, in priori Aphoriſmi parte meminerit. Et quidem probabile videtur excipere voluiſſe ſolum tertianas febres quomodolibet intermittentes: etenim hac ratione exceptio memorata in ſecunda parte Aphoriſmi reſponderet adamuſſim generali aſſertioni primæ. Verum quia febres iſtiuſmodi periculo vacare dicuntur, uti intermittentes, proculdubio parum intererit, an tertianæ, quotidianæ, vel quartanæ ſint, dummodo intermittant, & ægrum febre vacantem deſerant. Febres ſi quidem omnes a perio-

dis deſumptæ, poſſunt ab uno, eodemque humore diverſimode tamen affecto exoriri, ut alias a nobis eſt oſtenſum. Quare eas periculo vacare putandum non a conditione peccantis humoris, qui idem in omnibus eſſe poteſt, ſed ab intermiſſione; quamvis tertianę cęteris ſemper ſecuriores hoc Aphoriſmo notentur, cum intermiſerint, forte quia cæteris breviores. Cæterum dicuntur intermittentes febres periculo vacare, ſecluſo quocumque alio morbo, cum quo illæ copulari poſſunt: quippe quartanæ febres, cæteroqui tutiſſimæ, ubi intermiſerint, ſi cum obſtructione, & ſcirrho Lienis conjungantur, lethales eſſe conſueverunt, ſicut pariter tertianæ cum Ictero, ac Jecinoris tumore, & quotidianæ cum Ventriculi languore, fluxuque cæliaco: Idipſum de cæteris dicendum: porro quo tempus intermiſſionis longius fuerit, eo febris ſecurior fiet: habet enim Natura, quo melius ſeipſam reficere valeat.

APHORISMUS XLIV.

Quos febres longæ exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt.

FActa diſtinctione febrium quarumcumque in acutas, & chronicas, quemadmodum illæ ſolent ſæpiſſime per ſenſibiles evacuationes terminari, potiſſimum vero per ſudores, urinam, ac dejectionem, quoniam excitantur ab humoribus fluxilioribus, & facile mobilibus: ita iſtæ potius per abſceſſus deſinunt, quod craſſi, tenaceſque humores difficilius extra Corpus per conſueta emiſſaria queant expurgari. Hinc Hippocrates, eos, hoc Aphoriſmo prædicit, qui longis, ac diuturnis febribus laborant, in tumores, & articulorum dolores incidere, quo tempore declinationem attigerint. Humores enim in his febribus, tum ex craſſitie, & ineptitudine ad motum, tum ex imbecillitate Naturæ, quæ tanta diuturnitate debilis evaſit, nequeunt niſi in articulos decumbere, ut antea quoque monſtratum eſt; unde poſtmodum labores, & dolores accidunt. Tubercula vero licet in articulis pariter non raro oboriantur, nil tamen prohibet, quin etiam in reliquis partibus, prætertim adenoſis, erumpant, ubi facile ejuſmodi humores adhæreſcunt, & in tumores attolluntur. Hinc tubercula non ad articulos referenda putat Cardanus, & Fuchſius Aphoriſmum legendum eſſe arbitratur cum particula disjunctiva, *vel*, itaut tubercula ad totum Corpus, labores vero, ſeu dolores ad articulos pertineant. Verum qua de cauſa longis febribus hæc accidant, docet Hippocrates Aphoriſmo ſequenti.

APHORISMUS XLV.

Quibus tubercula, vel in articulis labores, ex febribus accidunt, ii pleniore utuntur cibo.

EXplicat hoc Aphoriſmo Hippocrates, quibus tubercula, vel in articulis dolores ex febribus accidant, eos nimirum, qui pleniore utuntur cibo, a febribus evaſi. Quare de convaleſcentibus poſt febres diuturnas, dictum exponunt cum Galeno Fuchſius, & Cardanus; nec abſque ratione; ſiquidem remanent ab his febrientes multum languidi, & extenuati, proindeque partes diu alimento depauperatæ, mox uberius paſtæ, facile ob debilem concoquendi facultatem pravis, atque indigeſtis ſuccis opplentur, qui deinde ad glandulas Corporis, vel ad articulos depoſiti, abſceſſus, tubercula, & dolores articulorum excitant. Hac eadem ratione experimur a diuturnis ægritudinibus ſanatos, plurimum fameſcentes, nec tamen bene cibos conficientes, excrementorum pluralitate, obſtructiones incurrere, aliaque hujus generis mala. Neque vero poterunt aliunde hæc accidere; etenim qui ex febribus convaleſcunt, poſt evictam, expulſamque cauſam, vindicatos eſſe oportet; ſi ergo non ab humoribus, qui febrim excitarant, nec a reliquis eorumdem tubercula, & labores articulorum pendere poſſunt, quippe eos expulſos credere eſt, ſi febris deſiit, procul dubio a copia ciborum, & ab excrementorum inde emergentium ſuperfluitate tubercula, & articulorum dolores exoriri putandum. At vero pro varia excrementorum, ſive ad cutim, ſive ad articulos, motione, depoſitioneque, modo articularii dolores, modo tubercula excitabuntur, ut etiam ſuperius animadverſum eſt.

APHORISMUS XLVI.

Si Rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale eſt.

RIgor, ut in febribus fit ſalutaris, ſequentem opus eſt, ut habeat, intermiſſionem, ſeu quietem omnino febre vacantem. Si enim exinde febris non intermittat, nec ęgrum immunem deſerat, certe majori morbi teſtimonium erit, & ingentis pravitatis Indicium, ut latius a nobis *Aph.* XXIX.

eſt

Digitized by Google

eſt oſtenſum: ſi præterea ægrum debilem invadat, lethale ſignum omnino erit, ut hic ab Hippocrate indicatur.

Advertit autem, & recte Galenus aliud quid referre verbum *inciderit*, ac *incidat*: *Inciderit* enim *unum ſignificat Rigoris inſultum*; *incidat vero*, *plures*. Unde Rigor hoc loco notatus, non erit, qui ſemel contigerit, ſed qui pluries repetierit. Plurimum namque affligitur æger a Rigore ob vehementem totius Corporis concuſſionem, per quam vires infringuntur, & universa membra delaxantur, quæ ſane incommoda, niſi febris intermiſſione, reſtauratis ſcilicet viribus, compenſentur, graviſſima exiſtimanda ſunt. Quod *ſi præterea aliqua evacuatio rigorem ſubſequatur*, *quæ nullam faciat intermiſſionem*, *propter utrumque diſſolvi hominem par eſt*, *tum quia vis imbecillis ferre non poteſt rigoris agitationem*, *tum quia ab evacuatione diſſolvitur*. *Si vero ſolus accidat rigor*, *nulla evacuatione ſubſequente*, *utroque modo caſus caret bonitate*, *nam tamquam cauſa mala vires hominis tentat*, *& malum ſignum erit*, *illius indicans imbecillitatem*, *quæ ſolita erat noxios humores in rigoribus evacuare*, *nunc vero hoc non poteſt efficere*, Hactenus Galenus.

Inſuper animadverſione dignum eſt, quod verbum *incidat* non ſignificat Rigoris repetitionem a principio habitam, ſed vel in augmento, vel in ſtatu contingentem, cum antea febris, abſque rigore invaſerit; unde *incidat* perinde eſt, ac *ſuperveniat*, ſive caſu, & ſine ulla cauſa rationabili contingat. Porro ita fit, ut ab humore maligno, & irritante, non vero a Natura, eas cauſam morbificam adoriatur, Rigor excitetur; unde merito Galenus illum vituperat, & veluti cauſam malam, vim, facultatemque Corporis lædentem, & uti ſignum malum ejuſdem indicans imbecillitatem, idque potiſſimum, quia febris non intermittit.

Quoniam vero Hippocrates inquit in ægro debili ejuſmodi Rigorem lethale ſignum eſſe, videndum quam imbecillitatem intelligat, partis ſcilicet naturalis, vitalis, an animalis. Et quamvis de omnibus exponi poſſit, cum unaquæque in ægrotantibus mala ſit, & a ſingulis bene conſtantibus ſalutis ſpes affulgeat, juxta ac idem auctor ſcripſit 2. *Aphor*. *Mente conſtare*, *& bene ſe habere ad ea*, *quæ offeruntur*, *bonum*; *contra vero malum*. Nihilominus ſpecialius vires vitales attenduntur, quibus Natura pugnam cum morbo ſuſtinet. Parum autem refert, an debilitas, abſque cauſa manifeſta contingat, an etiam aliquam evacuationem, aut extremam inediam conſequatur, modo talis ſit, ut Naturam ferendo impotentem effecerit. Cæterum de Rigore legi meretur idem Hippocrates *lib*. I. *de morbis*, & Cardanus *in comment*. *iſtius Aphoriſmi*.

APHORISMUS XLVII.

Excretiones, *in febribus non intermittentibus*, *lividæ*, *cruentæ*, *fœtidæ*, *& bilioſæ*, *omnes malæ*. *Sed ſi proſpere excernuntur*, *ſive per alvi excretionem*, *ſive per urinas*, *bonæ*. *Si vero aliquid eorum*, *quæ non confert excerni*, *per hæc loca excernitur*, *malum*.

STatim in ipſo limine commentarii incuſat Galenus Hippocratem prolixitatis, aſſerens potuiſſe ſententiam hanc dici compendioſius; Sed nedum is a Cardano defenditur, verum inſcitiæ potius ipſemet Galenus inſimulatur. Etenim Hippocrates excreta in febribus trifariam hic conſiderat, examinata primum illorum natura, deinde excretionis modo, poſtremo ſucceſſu. Excreta ſiquidem præter Naturæ morem ſemper reipſa mala ſunt: quæ facile educuntur, bona; difficulter vero mala: & demum ſi exinde levetur æger, atque in melius proficiat, bonum: contra, malum. Aphoriſticam hanc propterea ſententiam ita exponit Cardanus, ut excreationes in febribus non intermittentibus, qualitercumque pravæ fuerint, ſeu colore, ſeu odore, ſeu ſubſtantia, ſeu permiſtione, aliterve malum ſignificent, itemque ſi difficulter prodeant, & abſque levamine, ſecus bonæ erunt. His adjici quoque debet locus, per quem fiunt, quemadmodum ex textu deducitur; nam ſi per loca conſueta, & conſerentia habeantur, bonum; per aliena vero, & inſueta, malum.

Quamvis inſuper Hippocrates retulerit excretiones ſpeciales per alvum, & vias urinæ, qui debuiſſet generalioribus Aphoriſmum deſcribere, ut objicit idem Galenus; implicite tamen continentur ſub his quæcumque evacuationes. Mos enim Hippocratis eſt, ſub ſpeciali cujuſpiam exemplo generalem proponere doctrinam. Sed & voluit is quoque univerſas evacuationes cum particularibus comparare, pendentes ex affectionibus ſimiliter univerſalibus ad particulares relatis: quoniam ut bene idem Cardanus *ſpecialia ſigna in morbis univerſalibus*,

& uni-

Digitized by Google

& univerſalia in morbis ſpecialibus, non ſignificant bonum, neque ſalutem. Unde excretiones in febre non ſunt bonum ſignum, ſicut nec urina in morbo laterali, ſed ſunt ſigna impertinentia. Hæc pro Hippocrate adverſus Galeni calumnias ex Cardano. Nunc ſenſum Aphoriſmi aperiamus.

Memorat Hippocrates excreationes, ſeu per os expurgationes, in febribus, veluti evacuationes particulares nihilum facientes in febrientibus, in quibus commendabiles ſolum ſunt univerſales. Illæ etenim veluti non pertinentes, nec facientes ad rem, cauſamque morboſam, malæ cenſendæ ſunt, & præſertim ſi fuerint lividæ, cruentæ, fætidæ, & bilioſæ, quippe, quæ incongruentes ſimul, & ineptæ, quoniam lividæ, cruentæ, fætidæ, bilioſæ: nam lividæ, & fætidæ, corruptelam, cruentæ, & bilioſæ, ſanguinis vitium, & vaſorum laxitatem, aut eroſionem arguunt. Hæc autem ſi continue febricitantibus accidant, peſſimam in ſanguine diatheſim, & in viſceribus pectoris, aut capitis gravem indicant affectionem.

Verumtamen quæ ex propria ſubſtantia, aut conditione excreationis malæ ſunt, poterunt aliquando bonitatem participare, ſi proſpere, & faciliter prodeant. Neque vero hæ ſolum, ſed propterea quæ per alvum, & vias urinæ contingunt, bonæ erunt, ſi modum ſervaverint Naturæ convenientem; puta abſque dolore, aut anxietate, & ſine ullo virium diſpendio. Etenim quamvis excrementa alvi, & veſicæ pravam referant conditionem, ſi tamen commode, & abſque moleſtia egerantur, ſalutaria ſunt, expulſa nimirum cauſa morboſa. Contra vero oberunt, ſi Naturam potius laceſſant, & crucient, vireſque labefaciant: quod autem bene prodeant, argumento erit *coctio, & bona tolerantia*, inquit *in comm.* Galenus; *atque cum his, & morbi ſpecies, & tempus anni, & regio, & ætas, & natura ægrotantis*.

Concludit demum Hippocrates: *Si vero aliquid eorum, quæ non confert excerni, per hæc loca excernatur, malum*. Quibus admonet malam, & pernicioſam eſſe evacuationem per has vias eorum, quæ excerni non debent, veluti chylus, ſanguis, vel alius ab illo, qui morbum faciens, debet evacuari: nam quemadmodum expellenda, ſi retineantur, nocent, ita retinenda, ſi egerantur, non proficiunt: quod plane intelligendum, nedum de ſubſtantia rei excretæ, ſed etiam de qualitate, & tempore excretionis. Unde ſex univerſim ſemper ſunt in quacumque evacuatione conſideranda, ſubſtantia, & natura rei, quæ excernitur, num ſanguis, chylus, pus, caro, vermis, lapis: Qualitas rei excretæ, num calida, frigida, bene, vel male olens, mordax, ſalſa, acida, tenax, aut fluida, alba, vel nigra: Quantitas, num moderata, vel immoderata, ſervata præſertim proportione cum morbo, & cauſa morboſa: Tempus, num cocta, vel cruda materia, inter initia, aut in declinatione morbi. Locus, an per loca conſentanea, & conſueta Naturæ, an vero per diſſentanea, ut ſi fæces per os, non per alvum. Modus demum, num cum dolore, anxietate, vel ſine ulla moleſtia, nulloque negotio. Hinc facile quiſpiam conjectabit, num utilis, ſalubriſque ſit, an pernicioſa evacuatio, undecumque illa prodierit, quemadmodum hoc loco Hippocrates edocere viſus eſt.

APHORISMUS XLVIII.

In febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores ſint frigidæ, interiores vero urantur, & ſitim habeant, lethale eſt.

IN hoc Aphoriſmo interitus præſagitur his, qui febre non intermittente laborantes frigent exterius, interius vero æſtuant, & ſitiunt. Et quamvis fere omnes Interpretes id accidere fateantur febribus ardentibus malignis, veluti lipyriis, quarum proprium eſt ingenti ſiti ægrotantes cruciare, & æſtu immodico exurere, non tamen cæteris quoque febribus idipſum quoque evenire poſſe negandum, ſi internam inflammationem conſequantur. Verum neceſſe eſt, febres haſce continenter affligere, cum ejuſmodi accidentia nequeant cum intermittentibus conjungi, ut prudenter ab Hippocrate eſt animadverſum, ſuitque pariter notatum a Galeno *comment. 43. hujus*, qui intermittentes febres nec ab interna inflammatione, nec a maligna humorum putredine oriri poſſe docuit.

Ut autem hæc interitum portendant, non ſatis eſt ægrotantem interius uri, atque ingenti ſiti cruciari, ſed etiam neceſſe eſt exteriora frigere: quippe viſcerum internorum æſtus ab inflammatione procedens ſanguini circumeunti impedimento eſt, imo ſignum eſt manifeſtiſſimum remorantis ſanguinis, qui nonniſi ab acido figente reſtagnat, adeoque non ſolum frigus extimis partibus incutit, verum etiam gangrænam internam inducit, uti ſectionibus Cadaverum pluries innotuit.

Sedi

Digitized by Google

Sed & Eryſipelas non raro inferiores partes occupat, unde æſtus, & ſitis ingens. Quemadmodum enim partes cutaneæ eryſipelate ſæpeſæpius affici ſolent, & quandoque etiam erratico; ita internæ, præſertim Pulmo, Diaphragma, Jecur, aliæque pari modo eryſipelate infeſtantur, ut propterea multos in praxi ejuſcemodi moleſtia vexatos, cum inquietudine, anxietate, linguæ ſcabritie, hoc mali genere ægrotantes ſuſpicari liceat; unde poſtmodum fit, cui non ſemper ſuppurationes conſequantur, cum deinceps iſti convaleſcunt, reſoluta nimirum inſenſibiliter materia, quemadmodum externo eryſipelati contingit. *V. etiam Gal. 7. Aph. 41.* Porro eryſipelata interius progenita nedum admittit Galenus *in comment. & alibi*, ſed etiam Ætius, qui præterea *lib. 5. cap. 89.* ex diverſis partibus eryſipelate affectis, *Idem p. de morbis.* varias quoque febrium ardentium ſpecies diſtinguit; unde *Lypiriam* appellat, quæ fit ex eryſipelate in Ventriculo, *Typhodem*, quæ in Jecore, & *Crymodem*, quæ in pulmone. Hippocrates etiam 5. *Aphor.* 43. meminit eryſipelatis in Utero, itemque eryſipelatis in pulmone 2. *de morbis*, unde ab exterioribus ad interiora idem verti, malum ſcripſit 6. *Aphor.* 25. ab interioribus autem ad exteriora bonum.

Adjecit in textu Hippocrates ſitim, veluti ſymptomata omnino cum febre ardente conjunctum, ſiquidem duo referuntur ſigna illius pathognomonica, calor exurens, & ingens ſitis: verum crediderim, funeſtum etiam futurum eventum ex ſolo internorum viſcerum æſtu, atque extimarum partium refrigeratione. Sitis autem, ſive adſit, ſive deſit, nil quidpiam perniciei detrahet, aut addet: equidem ſi adſit, ardorem viſcerum confirmat; ſi vero deſit, eorumdem ſtuporem, & gangrænam arguit. Atqui ſitim fortaſſe adjunxit Hippocrates veluti ſignum, quo internarum partium æſtus patentius poſſit internoſci, non tam ex ſenſu ipſo, quo ſæpe iſtiuſmodi febrientes carent, quam ex linguæ ſcabritie, & ariditate, quæ in his numquam abeſt.

APHORISMUS XLIX.

In febre non intermittente ſi labrum, palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili exiſtente Corpore; quidquid horum evenerit, mors proxima eſt.

TRadit & hoc alio Aphoriſmo Hippocrates imminentis exitii ſigna in febricitantibus, deſumpta ex læſo ſenſu, & motu animali, atque adeo ex hebetatis organis in id concurrentibus, hiſque potiſſimum, quæ Cerebro ſunt proximiora, ac viſui, & auditui ſunt deſtinata, atque ex contractis partibus ad labia, & palpebras ſpectantibus.

Et quidem hæc febre non intermittente laborantibus ſi acciderint, inſtantis interitus indicia eſſe teſtantur, nam ſi fortaſſe inter initia paroxyſmorum intermittentium febrium eveniant, quo tempore per rigorem, horroremque univerſum Corpus concutitur, nil damni timendum foret; febre enim intermittente, illa ſtatim deſinerent; neque vero tam facile eſt ejuſcemodi ſymptomata intermittenter febribus per rigorem, aut horrorem evenire, & diutius perſeverare.

Animales autem operationes hic ſpeciatim læſas memorat, & tam, quæ ad motum, tum quæ ad ſenſum pertinent, contorſionem nimirum, ſeu contractionem labii, palpebræ, ſupercilii, oculi, vel naſi, atque hebetudinem viſus, & auditus. Contingunt enim ejuſmodi contractiones vitio Cerebri, & nervorum, indeque derivantis liquoris, qui fibras nerviceas irroraturus, acritudine potius, atque infenſa conditione vellicat, & compungit, unde convulſionem manifeſtam parit in partibus proximioribus, & Cerebro attiguis. Solent etiam non raro nervi, & Cerebri meninges phlogoſi, aut eryſipelate corripi, ut propterea potius proximiores, quam remotiores partes contorqueantur. Idipſum quoque arguit læſa videndi, atque audiendi facultas, cum perceptiones, ſenſioneſque quæcumque, ut fiant, ad Cerebrum per nervos referri debeant.

Verumtamen ægro jam debili, hæc accidere oportere animadvertit, quandoquidem perfractis viribus vitalibus, læſiones iſtæ partis animalis omnino erunt inemendabiles, nequeunte ſcilicet Natura per ſanguinem operationum Animalium vitia corrigere, atque in priſtinum vigorem reſtituere. Symptomata autem virium languorem comitantia, aut conſequentia, ſemper cæteris pejora ſunt, & mortem mox futuram portendunt, ſuccumbente nimirum violentiæ morbi Natura.

Ne quis autem putaret ſymptomata iſthæc partem animalem læſam indicantia junctim eſſe intelligenda, advertit poſtremo Hippocrates, unumquodque illorum ſatis eſſe ad exitum lethalem prænunciandum, cum

Digitized by Google

ad virium vitalium languorem, quæcumque animalis operatio læſa, ſi conſequatur, naturam omnino labefactatam, ac ſumme fatiſcentem deſignet. Itaque debilem ægrotantem in operibus vitæ præſertim pulſu, nullo negotio e medio tollunt, & e viventibus eripiunt quæcumque aliæ partis animalis læſiones etiam in externis ſenſibus, ſi ab internis proficiſcantur. Cæterum de tempore nequidem verbum fecit Hippocrates, quoniam quandocumque prodierint, ſemper mala ſunt, quamvis plerumque in augmento, aut ſtatu febrium univerſali comparere ſoleant, & lethum afferant.

APHORISMUS L.

Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delirium acciderit, lethale.

PRæcedenti Aphoriſmo læſas in febricitantibus partis animalis operationes tum ad motum, tum ad ſenſum pertinentes adnotavit Hippocrates, nunc eas conſiderat, quæ organis ſpiritualibus debentur, nempe reſpirandi difficultatem cum delirio conjunctam, hancque exitioſam quoque pronunciat, ſi febrem non intermittentem conſequatur.

Difficultas autem reſpirandi hic ab Hippocrate memorata, non quæcumque, & levis ſolum, per intervalla recurrens, ſed gravis, & continens intelligitur: quippe illa fere ſemper febres acutas comitatur, etiam intermittentes, ſaltem inter initia, aut cum increverint, ſed citra periculum, quoniam his remittentibus deſinit. At vero, quæ hic conſideranda proponitur in febre non intermittente; perſeverans eſſe debet, quæque nedum ſtatis horis invadat, ſed quouſque febris duraverit, ægrotum continenter afficiat. Porro hæc accidit febricitantibus non ex ſola febris conditione, quæ plerumque reſpirationis uſum depravat, ob novi ſemper, recentiſque Aeris indigentiam, ſed potiſſimum ob maximam in Pulmonibus ſanguinis exagitationem, fermentationem, & phlogoſim, quæ non raro etiam eryſipelatodem inflammationem arguit Pulmonibus ipſis, & Cordi ſummopere infenſam, a qua pauciſſimi ſunt, qui mortem effugiant.

Reſpirandi difficultati adjicit Hippocrates delirium, ut propterea hæc duo juncta voluerit. Ex ambabus enim, vitali ſcilicet, & animali potentia læſis, mortem præmonſtrari animadvertit. Et quidem, cum utrumque in febribus non intermittentibus jungitur, internam indicat inflammationem, potiſſimum Pulmonis; unde reſpirandi difficultas veluti conſequens inflammationem, eſſet quodammodo cauſa delirii. Sed & inflammatio diaphragmatis idipſum afferre poteſt, cum illud arterioſum, & nervoſum viſcus ſit, ac principale reſpirationis Inſtrumentum: quamobrem ipſo inflammato, & reſpirandi, & ratiocinandi vis, atque facultas ſæpiſſime læditur, quinimo Antiquis ſemper putatum, delirium quodcumque ſympathicum, & interruptum ab una, & ſola diaphragmatis inflammatione proficiſci: quod tamen non omnino verum, ut late oſtendimus in noſtra praxi *capite de phrenitide*.

Verum cum plures difficilis reſpirationis differentias retulerit Hippocrates *6. epidem. ſect.2.* ſub illis verbis: *ſpiritus pravi, crebri, magni, rari, hic quidem tardus, ille vero velox*. Jure dubitari poteſt, quam hic ſpecialius notatam ille voluerit. Et acute quidem Fuchſius, ſi hæc, inquit, duo ſymptomata, difficultas ſpirandi, & delirium conjungantur, neceſſe erit Hippocratem interpretari de magna, & rara ſpiratione, quod ſcilicet illa proprium ſit delirii ſymptoma, quemadmodum in prognoſticis diſerte iis verbis teſtatur: magnus ſpiritus, & ex longis intervallis, delirium declarat. 1. progn. 2. Et mox rationem aſſignans ſubdit: quippe ambo hæc, magnitudo ſcilicet, & raritas ſpirationis, veluti oblitæ actionis pathemata ſunt. Si vero ſenſim de difficultate ſpirandi loquamur, delirio amoto, tunc hæc ipſa, propter mala, quæ inſtrumentis ſpirationi inſervientibus accidunt, & quæ a Galeno *in comment.* recenſentur, evenire ſolet, velox, & crebra erit. At vero concludit, hæc duo ſymptomata in hoc Aphoriſmo conjungit Hippocrates, altque eſſe lethalia, quod nimirum, & Cerebrum, & Inſtrumenta ſpirationis læſa eſſe ſignificent.

Sequitur autem Pulmonis, aut Diaphragmatis inflammationem Cerebri commotio, & delirium, non tam propter nervos mutuo communicantes, quam ob arterias, & medio ſanguine, qui ſua per inflammationem contracta acritudine, Cerebrum vellicat, atque ad depravate operandum laceſſit, ac diſponit, ut alias a nobis demonſtratum eſt. Cæterum hæc nonniſi febres continuas comitantur, proinde ſcriptum; *ubi in febre non intermittente*: hæc enim delirium proprie inter ſua ſymptomata non admittit,

APHO-

APHORISMUS LI.

In febribus abſceſſus, qui ad primas judicationes non ſolvunt, longitudinem morbi ſignificant.

QUamvis Hippocrates ſimpliciter dicat *in Febribus*, tacite tamen ſubintelligendum *productis*, ac *protractis*. Etenim, ut ſuperius animadverſum, iſtæ ſæpeſæpius per abſceſſus judicantur. Cum autem ſuperveniens abſceſſus illas non terminat, diuturniores futuras ſignificat, nondum ſcilicet univerſa febrium materia ad habitum Corporis ſepoſita, ſed craſſiori, compactiorique adhuc interius hærente, quæ febrim in longius protrahit.

Quoniam vero abſceſſus morbi longitudinem ſignificare dicuntur, qui ad primas judicationes non ſolvunt: jure propterea dubitari ſolet, quid pro illis intelligere voluerit Hippocrates. Sed bene Fuchſius ex græco codice interpretatur, qui in primis diebus judicatoriis contingunt; at non prima, aut ſecunda ſeptimana, cum febres iſtæ longæ ſint, nec tam cito poſſint primis hebdomadibus judicari, ſed poſterioribus; unde non referenda prioritas hæc ad dies ipſos criticos, ſed ad abſceſſus eruptionem, itaut ſenſus ſiat, futuras febres longas, cum non deſinunt ſtatim, ac abſceſſus apparuerit, argumento, quod adhuc cauſa perſiſtat, nec ſufficienter per abſceſſum ſit evicta, nec perfecte a ſanguine ſepoſita. Qui vero cum Braſavolo Philotheum ſecuto, pro *non ſolvunt* ad febrim relato, paſſive vertunt *non ſolvuntur*, ideſt abſceſſus plurimum aberrant a veritate, & ab Hippocratis mente; cum impoſſibile videatur, abſceſſus, ſtatim ac apparuerint, ſolvi, & evaneſcere, quippe qui fiunt ab humoribus craſſis, & conſiſtentibus, nonniſi diutiſſimo tempore ſolubilibus, ut bene etiam Fuchſius advertit. Quamquam, & abſceſſus ipſi ſi diutius perſiſtant, nec tam facile ſolvantur, aut maturentur, aliam diuturni morbi ſpeciem inferant, in adaucta magnitudine dictam.

APHORISMUS LII.

Iis, qui in febribus, vel in aliis morbis ſponte illacrymant, nihil horribile accidit; qui vero non ſponte, horribilius.

SIgnum hoc a lacrymarum apparitione deſumptum pertinet etiam ad Cerebri, & partis animalis læſionem. Non voluntariæ autem illæ eſſe debent, quæ ſcilicet ægrotantibus invitis, & citra quamcumque cauſam manifeſtam accidunt, & abſque ulla oculorum, & palpebrarum ægritudine. De his quoque meminit pluries idem Hippocrates, præſertim vero 1. *prognoſt.* 13. 4. & 6. *epidem. ſect.* 1. & 1. *epidem. conſt.* 3. Unde Celſus *lib.* 2. *cap.* 4. inter mala ſigna retulit *ſine voluntate lacrymare*: quippe proſiliunt lacrymæ iſtæ ob languorem, laxitatemque caruncularum ocularium, itemque Cerebri, & meatuum in oculos patentium, unde ſeroſitates extillant, quæ plerumque etiam in his acritatem ſapiunt, a conſimili lympha procedentes: Quod ſi voluntariæ proſiliant lacrymæ, vel patentem aliquam cauſam, aut oculorum ægritudinem conſequantur, nil mali præſagiunt, niſi quod ab ipſis oculis male affectis indicatur, quemadmodum ex lippitudine, inflammatione, dolore, quibus nil horribile accidit illacrymari. Sic pariter ſi ob mœrorem, commiſerationem, gaudium, itemque fumum, pulverem, ſolare lumen, aeris, alicujus corporis contrectationem, aliudque ſimile lacrymæ defluant. Cæterum in eo, quod culpatur Hippocrates, aut primus librarius, a Galeno, quod ſcripſerit in Aphoriſmo *horribilius* comparative, cum antea nihil horribile dixerit per negationem, ſcite defenditur a Cardano *in comment.* qui præterea non ſolum *malum*, ſed etiam *mortem* ex non voluntariis lacrymis præſagiri animadvertit, at accidiſſe refert ſuæ uxori Luciæ Bandaretæ, cui ob diarrhœam pereunti fluxere ubertim lacrymæ per tres horas ante obitum. Verum tum crediderim eas minari lethum, cum cæteris, & quidem gravioribus ſymptomatis aſſocientur, ut accidit Dealcis uxori *ægræ XV.* 3. *epidem.* Porro ipſæ ſolæ non omnino ſunt exitiales, ut pluries expertum.

APHORISMUS LIII.

Quibus circa dentes in febribus quidam lentores naſcuntur, iis fortes fiunt febres.

A Lentore circa dentes adnato in febrientibus præſagit hoc Aphoriſmo Hippocrates febres futuras vehementes. Sunt autem lentores tenaces quidam, glutinoſique ſucci faucibus ſæpenumero adhæreſcentes, & non raro etiam linguæ, ac dentibus, cum uberius cumulantur, unde in oris hiatu per deducta labia in liquati glutinis modum ex-

extenduntur. Nedum vero ex viſcoſis, craſſiſque humoribus Ventriculi, & œſophagi tunicas, glandulaſque occupantibus, gignuntur, verum etiam ex lympha craſſiori e ductibus Stenonianis derivante per palatum in gingivas, & dentes, quæ deinde partim inſpirati, expiratique Aeris miſcela, partim ex halitibus e Ventriculo, & Pulmone elevatis acorem præſeferentibus, partim denique ab æſtu febris adeo denſatur, ut glutinis tenacitatem referat.

Ab his igitur portenduntur febres acerbiores, tum quia acris lympha, aliuſve ſuccus ſimilis febrilem fermentationem potentius promovet, & diutius conſervat, copia ſimul, & craſſitie; tum quia viſcoſi ejuſcemodi humores oris hiatum liberiorem impedientes ægros in reſpiratione anxios faciunt, præpeditis non leviter Aeris ductibus; unde etiam ſitis, & æſtus major. Sed & ſanguis ejus generis lympha irretitus, mirum quam ſubigi, & commoveri debeat, ut ſeipſum per febrim extricet.

Opitulabimur vero ejuſmodi malis, nitro aqua diſſoluto, vino albo veteri, ejuſque ſpiritu, os ſæpius abluendo, itemque elixire proprietatis Helmontii, ſpiritu ſalis ammoniaci dulci reddito, balſamo ſalis, aliiſque etiam aſſumptis, ex liquoribus in idem conferentibus.

APHORISMUS LIV.

Quibus plurimum ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.

Memorat hic Hippocrates, quam proſint ſiccæ tuſſes leviter guttur irritantes febrientibus, cum eos a moleſta ſiti eximant. Febres namque ardentes duobus ſemper, tamquam pathognomonicis ſignis, ſociari ſolent urente nimirum ardore, & ſiti moleſtiſſima: modo hæc abeſſe ſolet, vel non plurimum urgere, cum ſiccæ tuſſes leviter fauces, & guttur proritant, ſcilicet irrorantes in partibus, tum Pulmonem, tum Ventriculum ſpectantibus, unde ſitis originem ſumit, ut alias oſtendimus.

Siccas tuſſes intelligit eas, ex quibus nil, vel tenue admodum, & ſeroſum expuitur, ad differentiam tuſſis humidæ, per quam craſſum, multumque ſputum educitur. Eas autem fieri credendum a ſeroſa, & aquea materia, ad partes faucium, & gutturis pertingente, quam Recentiores Anatomici lympham ex primo ejus Inventore Th. Bartholino appellarunt. E Cerebro, & glandula pituitaria putarunt Veteres in os exſtillare; at ſagaci induſtria Thomæ Vvarthoni, & Nicolai Stenonii, detectum eſt per peculiares ductus a poſtica capitis parte, & ex glandulis circa aures ſitis, in radicem linguæ, & in muſculos buccinatores depluere, quamobrem madidum os in ſtatu ſano perpetuo experimus. Ab his igitur madeſcit guttur, & ſitis infringitur, cum in febribus fortaſſe liquatur, diluiturque plus æquo lymphicus ejuſmodi humor, ut etiam exinde tuſſicula excitetur.

At qua de cauſa per tuſſim hanc ſitis præcipue remittatur in febricitantibus? Antea meminimus ex doctrina ejuſdem Hippocratis, & Platonis, ſitim vigere in gutture, & Pulmone, ut propterea illa facilius, promptiuſque ſedetur collutionibus, & gargariſmis, quibus partes iſtæ irrorentur, & madeſcant, defluentibus nonnihil per latera aſperæ arteriæ ſenſim, ac pedetentim in pulmones. Cum itaque vi febris lymphicus hic humor tenuatur, & confluens in laryngem titillando, tuſſim promovet, abſque ſcreatu, non multum contingit ſiti febrientes infeſtari, qui cæteroqui Cauſone affecti vehementer ſitirent. Debent autem ejuſcemodi tuſſiculæ leviter irritare; ſic enim arguunt tenuem, ſeroſumque humorem in eas partes illabi; nam ſi fortaſſe copioſior, vel craſſior humor tuſſes pareret moleſtiores, tale emolumentum haudquaquam afferrent, imo pectus, & pulmonem moleſte admodum concutiendo, febrim potius exaſperarent, & ſitim adaugerent. At vero levis irritatio, neque moleſtam tuſſim infert, neque partes ſpiritales concutit, ſed blando ſolum madore illas lenit, & irrigat.

Quia vero tuſſes dixit Hippocrates leviter irritantes, ſane non ſemel, ſed iterato repetentes, ac perſeverantes intellexit: hac enim ratione poterunt illæ ſitim lenire, ſi nimirum ſæpius fauces, & guttur humefaciant: quamobrem non immerito adjectum eſt adverbium *plurimum*, quo ſignificetur, multoties per tuſſim eas partes irrigari oportere.

V. H'p. 6. epid.

Tandem dicitur non multum ſiti febrientes infeſtari, non quod omnino ſiti careant, ſed quod mitius afficiantur, adeoque illa, quæ per febrim ardentem moleſta nimis eſſet, & inextinguibilis ſitis, per ejuſcemodi gutturis, & Aſperæ arteriæ irrorationem plurimum remittatur, ſedeturque, ut proinde magna ex parte tolerabilis evadat.

APHO-

Digitized by Google

APHORISMUS LV.

Ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.

LOca tumorum, nempe inguina, quæ Leonicenus adjecit in ſua verſione, alii Expoſitores detraxerunt, feceruntque ſententiam univerſaliorem, comprehendentem quemcumque Tumorem glandularum: etenim, ut advertit præ cæteris Fuchſius: Bubones græce Hippocrati in Aphoriſmo notati ſignificant tumores omnes adenum, ſeu glandularum, ex Galeno 2. *ad Glauconem cap.* 1. Unde male Leonicenus hanc vocem ad inguinum tantum adenas tumefactas contraxit, cum omnium adenum tumores ſignificet. Occaſionem autem (ſubdit idem Fuchſius) errori huic dedit vox ambigua *Bubon*, quæ, ut teſtis eſt Phavorinus, & locum Corporis, & malum denotat, inguina nimirum, & tumorem adenum.

Itaque non ſolum ex inguinum tumoribus, ſed ex aliis quibuſcumque tumefactis glandulis febres obortę malæ cenſendæ ſunt, exceptis diariis: etenim diariæ febres cum ſua natura breviſſimæ ſint, vixque ſpatium unius diei tranſcendant, certe non poterunt aliunde pendere, quam a materia facile diſſlabili, vel ad ſummum a confluxu, & ſuppuratione humorum in adenibus collectorum, citra ſanguinis, aliorumque liquorum, vel viſcerum infectionem, quare levis omnino momenti erunt. At vero cum terminum diariarum tranſegerint, & in longius producentur, ab alia plane materia, præterquam ab halitibus originem trahent, adeoque vel grave vitium glandularum, vel internarum partium infectionem arguunt difficulter reſolubilem, præſertim quia glandulæ in humano corpore talem, ac tantam inter ſeſe ineunt ſocietatem, ut etiam vitia protinus communicent. Obſervatum namque eſt pluries in cadaverum diſſectionibus ad colli, mammarum, aliarumque externarum partium glandulas tumefactas, præceſſiſſe male affectas eas, quæ interius reconduntur in Meſenterio, Pancreate, lumbis, cæteriſque viſceribus, ut alibi etiam notatum. (V. Hipp. 6. epid. 1.)

Quamvis autem videatur loqui Hippocrates, de bubonibus ſponte ſubortis, ſi tamen ex venerea lue proveniant, judicium longe diverſum faciendum erit: ex ea enim, cum præter materiæ depoſitionem, vitium in ſanguine, cæteriſque liquoribus, imo & in partibus ſolidis præſignetur, etiam abſque febre periculo illi non vacant, nam & dolores articulorum, exoſteſes, ulcera, tabes, a iaque graviſſima ſymptomata, conſequi ſolent, ut paſſim experimur.

Solent quoque bubones malignam, peſtilentemque febrim oſtendere, quæ abſque dubio peſſima eſt, & lethalis. Quin & non raro ab illis mox apparentibus, febre necdum conſpicua, ægrotantes veluti repente perierunt, ut malo fato experti ſumus anno 1656. cum gravi peſtilentia Regnum hoc Neapolitanum devaſtaretur. Sed hæc meminiſſe non juvat.

Salubriter autem ejuſmodi malis occurrere expediet ope diſſolventium medicamentorum, ſanguinem, & viſcera a labe veneni repurgantium, ut ſunt omnia Bezoardica, & Alexipharmaca, ſpiritus theriacalis, ſpiritus caphuræ, & ſalis ammoniaci dulcis redditus, extractum ligni Aloes, tinctura Alexipharmaca, elixir vitæ Quercetani, & proprietatis Helmontii, Bezoardicum minerale, & Joviale, Mercurius diaphoreticus, idque genus alia. Glandulis vero tumefactis primum extrahentia, ut emplaſtrum ſodicationum Paracelſi, tum ſuppurantia, deinde cauſtica, & excedentia, tandem digerentia, detergentia, & repurgantia erunt admovenda, ut nimirum per eas diutule reſeratas Corpus univerſum, fortaſſe labe infectum, inaniatur.

APHORISMUS LVI.

Febricitanti ſudor ſuperveniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam ſignificat humiditatem.

SUdor, ut febricitantibus proſit, debet febrim vel adimere, vel remittere; cum autem neutrum affert, profecto malus erit: & quidem ſi cum aliis ſignis pravam febris naturam denotantibus copuletur, etiam mortis periculum minabitur; at vero ſi his deſtituatur, morbum fore longum tantummodo præmonſtrabit, quippe qui ab humorum copia proficiſcatur, ut hic memorat Hippocrates. (Hic Aph. ſcribitur etiam lib. de judicationibus.)

Advertit autem Fuchſius ſudorem crebro, & aſſidue repetentem eſſe oportere, ut multam materiam, productumque morbum prænunciet. Et quidem ſi ſemel accideret, non mirum ſi febris non eſſet deſitura; conſiderabilis autem fit, cum repetit, & febrim non interrumpit. Eo enim ex univerſo Corpore fluente, fieri nequit, quin vires langueant, & a perſeverante febre magis,

ma-

Digitized by Google

magiſque debilitentur. Sed & idem omnino accidere poterit, ſi ſudor ſemel contingens copioſus fuerit, atque univerſalis, nec tamen febrim prædicat; æque enim vires infringuntur iterato ſudore, ac uno, & copioſo. Malus quoque iſtiuſmodi ſudor erit, quia etſi calidus, ac univerſalis, conſentaneuſque febribus, morbum tamen non ſolvit: decretoria enim non decernentia mala, aut difficilis judicii.

Cum ergo febrim ſudor ſuperveniens non interrumpit, profecto morbum longum oſtendit, quippe qui is ſit, qui per ſudorem veluti per evacuationem convenientem, nec deſinat, nec intermittat; idque nonniſi a copia, & multitudine ſeroſæ ſubſtantiæ, quæ plane longus tempus exigit, ut ſecernatur, ac repurgetur. Præſtabit ergo ad ægritudinem hanc breviandam paulatim imminuere tantam ſeroſæ materiæ ſuperfluitatem, & quidem non ſolum dejectoriis, præſertim hydragogis, verum etiam diureticis convenientioribus, quæ ſane hac in re plurimum prodeſſe poterunt.

APHORISMUS LVII.

Qui a convulſione, aut diſtentione nervorum tenetur, febre ſuperveniente, liberatur.

FEbrim non adeo malam eſſe, ut pleriſque perſuaſum, ſed plerumque juvamento eſſe, atque plurimis ægritudinibus ſuffragari, jam alibi ex pluribus ejuſdem Hippocratis teſtimoniis demonſtravimus; ſed tamen vel ex hoc præcipue Aphoriſmo palam fieri poteſt, quo Auctor conſitetur, Spaſmum, ac Tetanum ea ſuperveniente ſanari. Sunt enim iſtæ ægritudines nervorum, & muſculorum, inductæ ab humoribus fibras eorumdem rigidas, contractas, obduratasque reddentibus, ut propterea motui, & flexioni incommodent: unde deſcribuntur a Medicis contractiones nervorum, ac muſculorum ad propria capita: quam autem febris his attenuandis, diſſolvendiſque opportuna ſit, cuique notum. Neque vero ſolum in ejuſmodi capitis affectionibus, ſed in cæteris quibuſcumque, in quibus digerere, diluere, ſecernere, ac repurgare opus ſit. Hinc quemadmodum convulſiones, diſtentioneſque nervorum, ac ſimiles aliæ ægritudines febre ſuperveniente deſinunt, quippe quæ diſſolvendo, repurgandoq; vitioſos humores, remedio eſt; ita ex adverſo ſi illæ febri accidant, omnino exitioſæ ſunt, ut idem Hippocrates meminit *in Coac. prænot.* inquiens *cum febre acuta convulſiones pernicioſæ*. Sed de hac re alias.

V. etiam in coac. prænot. §. 3.

Aph. 26.

Inutiliter autem videntur elaborare, qui nimis anxie exponere ſtudent, quid per convulſionem, quidque per diſtentionem nervorum, ſit hic intelligendum, cum ex græco codice habeatur memoratus in Aphoriſmo *Spaſmus*, & *Tetanus*, qui nonniſi nominibus differunt, altero generaliori, ſpecialiori altero; cæterum tum parte affecta, tum cauſis conveniunt, iiſdemque fere remediorum generibus tractari ſolent.

Quamquam autem a convulſione, & diſtentione nervorum habita febris ſuperveniens ſalutaris ſit, illa tamen neque lenta nimis eſſe debet, neque multo poſt tempore a convulſione, diſtentioneque; compertum enim non ſemel mihi eſt, febres modum quemdam non ſervantes convulſis ejuſcemodi nulla ratione profuiſſe, ſed potius mortem prænunciaſſe, veluti quæ ab interiori ſanguinis, & liquoris nervorum labe illata, exolutam vitæ compagem, arguant, & lenta admodum tenaces ſuccos nervos infarcientes nequeat digerere. Debent itaque febres convulſis ſupervenientes, neque mites omnino eſſe, neque admodum vehementes, & moleſtæ, ſed diariarum naturam quodammodo ſapere, ut nimirum convenienti calore, ac moderata humorum commotione hærentes in fibris nervorum ſuccos diſſolvant, & per convenientiora Corporis emiſſaria deponant; unde idem Hippocrates *in Coac.* inquit, *convulſionem ſolvit febris ſuperveniens acuta, quæ prius non fuit; ſi vero fuit prius, jam exacerbata*, ſed & paulo poſtquam convulſio acciderit, febrem expedit ſupervenire: impactos ſiquidem humores, hebetatas partes, contractas, obduratasque nervorum, ac muſculorum fibras, non tam facile febris concoquere, atque ad priſtinum ſtatum revocare poterit, præſertim quia hujus generis humores acidi, auſterique eſſe ſolent, & cum diuturnitate temporis concreverint, inemendabiles fiunt: quamobrem Hippocrates coac. prænot. *ſect.3. v.55.* ait *ſyderationes repente exolutorio modo fientes, temporis progreſſu febre accedente, pernicioſæ ſunt*. Hac eadem ratione contingit membra jam pridem paralyſi reſoluta difficillime ſanari, etſi magna, & efficacia medicamenta adhibeantur, quæ proxime ad febrim inferendam accedant: Procedente enim tempore adeo illa ab humoris impacti vitio hebeſcunt, ut tandem veluti emortua videantur.

Sed num liceat febrim, cum forte fortuna non ſupervenit, medicamentis ad id facientibus excitare, quæri hic non abs re poteſt,

Digitized by Google

poteſt. Et quidem videtur Hippocrates ſuadere 2. epidem. ſect. 5. ubi *ſi Puerperis*, inquit, *convulſio fiat, febrem excitat*. Verum neque tam facile eſt id agere, neque tutum, & nec ex voto ſortitum pro libitu deinde arcere; ſemel enim inducta febris diutius plane hærebit, aut etiam exaſperabitur, ex mala humorum, ac viſcerum habitudine: licebit autem ſolummodo iis remediorum generibus uti, quibus paſſim experimur tenaces humores attenuari, hærentes diſſolvi, atque per ſudorem, vel urinam, ſenſim, paulatimque deduci. Idque fortaſſe crediderim, voluiſſe Hippocratem ſub nomine febris ſignificare, cum ejuſmodi medicamenta, ſudorem potiſſimum projicientia, potentia præſtent, quod a febre natura fieri conſuevit. Sed de his etiam alias.

APHORISMUS LVIII.

Febre ardente laboranti, rigore ſuperveniente, ſolutio fit.

Rigor febricitantibus undequaque moleſtiſſimus, tum ex ſenſu frigoris etiam penitiores partes cruciante, tum ex univerſi Corporis ingenti, atque inæquali concuſſione, qua vires plurimum infringuntur, ſolet aliquando criticus, & ſalutaris fieri, cum ſubſequentem febrem, vel interrumpit, vel terminat. Et quidem cum poſt præcedentem vitioſæ materiæ coctionem, ſecretionemque ejuſdem extra Corpus propulſionem, vel per ſudorem, quod frequentius, vel per dejectionem, aut urinam, quod rarius, conſequentem retrahit.

Meminit autem hic ſpeciatim Hippocrates febris ardentis, quippe quæ continens ſua natura eſt, nec unquam ægrum immunem deſerit, quin non raro, ut idem Hippocrates auctor eſt, ſeptima die perimit; neque vero quam notham, & ſpuriam vocant, ſed legitimam, & exquiſitam notaſſe, credendum eſt, cum ſine ulla adjectione illam protulerit, & cui rigor accidere poſſit: conſtat autem hunc nonniſi exquiſite poſſe ſupervenire.

At unde poſſit Rigor continenter febrientem arripere? Hippocrates 1. *de morbis* id ita definit. *Frigeſcente ſanguine, neceſſe eſt & reliquum totum Corpus perfrigerari, & ubi hujuſmodi quid factum fuerit, Rigor appellatur; & ſi quidem vehemens fiat rigor, vehementior etiam fiet tremor, nam dum contrahuntur venæ, ſanguine coacto, & congelato, & Corpus etiam contrahunt, & tremere faciunt; ſi vero minus aliquanto ſanguinis coactio fiat, hic Rigor appellatur; Horror autem dicitur debiliſſimus rigor*. Verum ardens febris, vel ab eo, quod in ſanguine vitioſum eſt, per indebitam commotionem, fermentationemque excitatur, vel etiam ex eo, quod aliunde ſuggeritur, & cum ſanguine commiſcetur. Per Rigorem autem, univerſalemque Corporis concuſſionem ſæpenumero utrumque repurgari ſolet, ac per ſudorem, aliamque evacuationem, a ſanguine ſecedere, & extramitti, unde poſtmodum febris, vel omnino deſinit, vel ſaltem intermittit, quamobrem idem Hippocrates animadvertit: *Quibus in febribus quotidie Rigores fiunt, quotidie febres ſolvuntur*. Aph. 63. Hinc Rigor in his eſt indicium futuræ ſolutionis per aliquam evacuationem, quam Natura moxmox tentans perficiet aliquando, cum & nonnumquam ipſa eadem acceſſione Rigoris, interdum etiam ſuccedentibus diebus contingat. Sic mulier, quæ decumbebat in littore *Ægra XIII. 1. epidem.* trimeſtri fœtu gravida nonniſi criſim paſſa eſt per vomitum, & ſudorem in decimaquarta die, licet riguerit in undecima. Qui vero in ſutrina decumbebat, judicatus eſt cum ipſo rigore in ſeptima, 4. *epid.* Sed & neque Rigore ſolum, verum etiam Horrore idem contingit, ut de Nicodemo in Abderis, & de Virgine Lariſſæa, aliiſque meminit idem Hippocrates 3. *epidem ſect. 3. ægrot.* X. & XII. neque tantum febres ardentes, & continentes, ſed alias quoque exinde judicatus teſtatur 1. *epidem. ægrot. VI.* & alibi.

Sed quid, ſi a Rigore, vel Horrore febris nec deſinat, nec intermittat? Profecto mali judicii ſignum erit; arguit enim Naturam tentare ſui exonerationem, ſed ex defectu ſecretionis, concoctioniſque, non poſſe, atque adeo imbecilliorem fieri per Rigorem, ſine ſpe ſuccedentis criticæ evacuationis; hinc mortua decimaquarta die refertur 3. *epid. ægr.* 12. *ſect.* 2. quæ mulier decumbebat in mendacium foro, cum in quarta riguiſſet, & bis in ſeptima, ſemel rurſus in decima, bis denuo in undecima, atque ſemel iterum in tertiadecima. Vereorum etiam plurimum in hujuſmodi iteratis Rigoribus abſque criſi; ne Cerebrum, Diaphragma, aliæque nervoſæ partes metaſtaſim patiantur ab irruente humore ſeroſo, & acri, unde poſtmodum internæ inflammationes, eryſipelata, deliria, atque hujus generis alia, ut non ſemel in praxi ſumus experti.

dis deſumptæ, poſſunt ab uno, eodemque humore diverſimode tamen affecto exoriri, ut alias a nobis eſt oſtenſum. Quare eas periculo vacare putandum non a conditione peccantis humoris, qui idem in omnibus eſſe poteſt, ſed ab intermiſſione; quamvis tertianę cęteris ſemper ſecuriores hoc Aphoriſmo notentur, cum intermiſerint, forte quia cæteris breviores. Cæterum dicuntur intermittentes febres periculo vacare, ſecluſo quocumque alio morbo, cum quo illæ copulari poſſunt: quippe quartanæ febres, cæteroqui tutiſſimæ, ubi intermiſerint, ſi cum obſtructione, & ſcirrho Lienis conjungantur, lethales eſſe conſueverunt, ſicut pariter tertianæ cum Ictero, ac Jecinoris tumore, & quotidianæ cum Ventriculi languore, fluxuque cæliaco: Idipſum de cæteris dicendum: porro quo tempus intermiſſionis longius fuerit, eo febris ſecurior fiet: habet enim Natura, quo melius ſeipſam reficere valeat.

APHORISMUS XLIV.

Quos febres longæ exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt.

FActa diſtinctione febrium quarumcumque in acutas, & chronicas, quemadmodum illæ ſolent ſæpiſſime per ſenſibiles evacuationes terminari, potiſſimum vero per ſudores, urinam, ac dejectionem, quoniam excitantur ab humoribus fluxilioribus, & facile mobilibus; ita iſtæ potius per abſceſſus deſinunt, quod craſſi, tenaceſque humores difficilius extra Corpus per conſueta emiſſaria queant expurgari. Hinc Hippocrates, eos, hoc Aphoriſmo prædicit, qui longis, ac diuturnis febribus laborant, in tumores, & articulorum dolores incidere, quo tempore declinationem attigerint. Humores enim in his febribus, tum ex craſſitie, & ineptitudine ad motum, tum ex imbecillitate Naturæ, quæ tanta diuturnitate debilis evaſit, nequeunt niſi in articulos decumbere, ut antea quoque monſtratum eſt; unde poſtmodum labores, & dolores accidunt. Tubercula vero licet in articulis pariter non raro oboriantur, nil tamen prohibet, quin etiam in reliquis partibus, præſertim adenoſis, erumpant, ubi facile ejuſmodi humores adhæreſcunt, & in tumores attolluntur. Hinc tubercula non ad articulos referenda putat Cardanus, & Fuchſius Aphoriſmum legendum eſſe arbitratur cum particula disjunctiva, *vel*, itaut tubercula ad totum Corpus; labores vero, ſeu dolores ad articulos pertineant. Verum qua de cauſa longis febribus hæc accidant, docet Hippocrates Aphoriſmo ſequenti.

APHORISMUS XLV.

Quibus tubercula, vel in articulis labores, ex febribus accidunt, ii pleniore utuntur cibo.

EXplicat hoc Aphoriſmo Hippocrates, quibus tubercula, vel in articulis dolores ex febribus accidant, eos nimirum, qui pleniore utuntur cibo, a febribus evaſi. Quare de convaleſcentibus poſt febres diuturnas, dictum exponunt cum Galeno Fuchſius, & Cardanus; nec abſque ratione; ſiquidem remanent ab his febrientes multum languidi, & extenuati, proindeque partes diu alimento depauperatæ, mox uberius paſtæ, facile ob debilem concoquendi facultatem pravis, atque indigeſtis ſuccis opplentur, qui deinde ad glandulas Corporis, vel ad articulos depoſiti, abſceſſus, tubercula, & dolores articulorum excitant. Hac eadem ratione experimur a diuturnis ægritudinibus ſanatos, plurimum fameſcentes, nec tamen bene cibos conficientes, excrementorum pluralitate, obſtructiones incurrere, aliaque hujus generis mala. Neque vero poterunt aliunde hæc accidere; etenim qui ex febribus convaleſcunt, poſt evictam, expulſamque cauſam, vindicatos eſſe oportet; ſi ergo non ab humoribus, qui febrim excitarant, nec a reliquis eorumdem tubercula, & labores articulorum pendere poſſunt, quippe eos expulſos credere eſt, ſi febris deſiit, procul dubio a copia ciborum, & ab excrementorum inde emergentium ſuperfluitate tubercula, & articulorum dolores exoriri putandum. At vero pro varia excrementorum, ſive ad cutim, ſive ad articulos, motione, depoſitioneque, modo articularii dolores, modo tubercula excitabuntur, ut etiam ſuperius animadverſum eſt.

APHORISMUS XLVI.

Si Rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale eſt.

RIgor, ut in febribus fit ſalutaris, ſequentem opus eſt, ut habeat, intermiſſionem, ſeu quietem omnino febre vacantem. Si enim exinde febris non intermittat, nec ęgrum immunem deſerat, certe mali morbi teſtimonium erit, & ingentis pravitatis indicium, ut latius a nobis *Aph.* XXIX.

eſt

Digitized by Google

eſt oſtenſum: ſi præterea ægrum debilem invadat, lethale ſignum omnino erit, ut hic ab Hippocrate indicatur.

Advertit autem, & recte Galenus aliud quid referre verbum *inciderit*, ac *incidat*: *Inciderit* enim *unum ſignificat Rigoris inſultum*; *incidat vero, plures*. Unde Rigor hoc loco notatus, non erit, qui ſemel contigerit, ſed qui pluries repetierit. Plurimum namque affligitur æger a Rigore ob vehementem totius Corporis concuſſionem, per quam vires infringuntur, & univerſa membra delaxantur, quæ ſane incommoda, niſi febris intermiſſione, reſtauratis ſcilicet viribus, compenſentur, graviſſima exiſtimanda ſunt. Quod *ſi præterea aliqua evacuatio rigorem ſubſequatur, quæ nullam faciat intermiſſionem, propter utrumque diſſolvi hominem par eſt, tum quia vis imbecillis ferre non poteſt rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione diſſolvitur. Si vero ſolus accidat rigor, nulla evacuatione ſubſequente, utroque modo caſus caret bonitate, nam tamquam cauſa mala vires hominis tentat, & malum ſignum erit, illius indicans imbecillitatem, quæ ſolita erat noxios humores in rigoribus evacuare, nunc vero hoc non poteſt efficere*, Hactenus Galenus.

Inſuper animadverſione dignum eſt, quod verbum *incidat* non ſignificat Rigoris repetitionem a principio habitam, ſed vel in augmento, vel in ſtatu contingentem, cum antea febris, abſque rigore invaſerit; unde *incidat* perinde eſt, ac *ſuperveniat*, ſive caſu, & ſine ulla cauſa rationabili contingat. Porro ita fit, ut ab humore maligno, & irritante, non vero a Natura, quæ cauſam morbificam adoriatur, Rigor excitetur; unde merito Galenus illum vituperat, & veluti cauſam malam, vim, facultatemque Corporis lædentem, & uti ſignum malum ejuſdem indicans imbecillitatem, idque potiſſimum, quia febris non intermittit.

Quoniam vero Hippocrates inquit in ægro debili ejuſmodi Rigorem lethale ſignum eſſe, videndum quam imbecillitatem intelligat, partis ſcilicet naturalis, vitalis, an animalis. Et quamvis de omnibus exponi poſſit, cum unaquæque in ægrotantibus mala ſit, & a ſingulis bene conſtantibus ſalutis ſpes affulgeat, juxta ac idem auctor ſcripſit 2. *Aphor. Mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum; contra vero malum*. Nihilominus ſpecialius vires vitales attenduntur, quibus Natura pugnam cum morbo ſuſtinet. Parum autem refert, an debilitas, abſque cauſa manifeſta contingat, an etiam aliquam evacuationem, aut extremam inediam conſequatur, modo talis ſit, ut Naturam ferendo impotentem effecerit. Cæterum de Rigore legi meretur idem Hippocrates *lib. 1. de morbis*, & Cardanus *in comment. iſtius Aphoriſmi*.

APHORISMUS XLVII.

Excretiones, in febribus non intermittentibus, lividæ, cruentæ, fœtidæ, & bilioſæ, omnes malæ. Sed ſi proſpere excernuntur, ſive per alvi excretionem, ſive per urinas, bonæ. Si vero aliquid eorum, quæ non confert excerni, per hæc loca excernitur, malum.

STatim in ipſo limine commentarii incuſat Galenus Hippocratem prolixitatis, aſſerens potuiſſe ſententiam hanc dici compendioſius; Sed nedum is a Cardano defenditur, verum inſcitiæ potius ipſemet Galenus inſimulatur. Etenim Hippocrates excreta in febribus trifariam hic conſiderat, examinata primum illorum natura, deinde excretionis modo, poſtremo ſucceſſu. Excreta ſiquidem præter Naturæ morem ſemper reipſa mala ſunt: quæ facile educuntur, bona; difficulter vero mala: & demum ſi exinde levetur æger, atque in melius proficiat, bonum: contra, malum. Aphoriſticam hanc propterea ſententiam ita exponit Cardanus, ut excreationes in febribus non intermittentibus, qualitercumque pravæ fuerint, ſeu colore, ſeu odore, ſeu ſubſtantia, ſeu permiſtione, aliterve malum ſignificent, itemque ſi difficulter prodeant, & abſque levamine, ſecus bonæ erunt. His adjici quoque debet locus, per quem fiunt, quemadmodum ex textu deducitur; nam ſi per loca conſueta, & conferentia habeantur, bonum; per aliena vero, & inſueta, malum.

Quamvis inſuper Hippocrates retulerit excretiones ſpeciales per alvum, & vias urinæ, qui debuiſſet generalioribus Aphoriſmum deſcribere, ut objicit idem Galenus; implicite tamen continentur ſub his quæcumque evacuationes. Mos enim Hippocratis eſt, ſub ſpeciali cujuſpiam exemplo generalem proponere doctrinam. Sed & voluit is quoque univerſas evacuationes cum particularibus comparare, pendentes ex affectionibus ſimiliter univerſalibus ad particulares relatis: quoniam ut bene idem Cardanus *ſpecialia ſigna in morbis univerſalibus,*

& uni-

& univerſalia in morbis ſpecialibus, non ſignificant bonum, neque ſalutem. Unde excretiones in febre non ſunt bonum ſignum, ſicut nec urina in morbo laterali, ſed ſunt ſigna impertinentia. Hæc pro Hippocrate adverſus Galeni calumnias ex Cardano. Nunc ſenſum Aphoriſmi aperiamus.

Memorat Hippocrates excreationes, ſeu per os expurgationes, in febribus, veluti evacuationes particulares nihilum facientes in febrientibus, in quibus commendabiles ſolum ſunt univerſales. Illæ etenim veluti non pertinentes, nec facientes ad rem, cauſamque morboſam, malæ cenſendæ ſunt, & præſertim ſi fuerint lividæ, cruentæ, fætidæ, & biliosæ, quippe, quæ incongruentes ſimul, & ineptæ, quoniam lividæ, cruentæ, fætidæ, bilioſæ: nam lividæ, & fætidæ, corruptelam, cruentæ, & bilioſæ, ſanguinis vitium, & vaſorum laxitatem, aut eroſionem arguunt. Hæc autem ſi continue febricitantibus accidant, peſſimam in ſanguine diatheſim, & in viſceribus pectoris, aut capitis gravem indicant affectionem.

Verumtamen quæ ex propria ſubſtantia, aut conditione excreationis malæ ſunt, poterunt aliquando bonitatem participare, ſi proſpere, & faciliter prodeant. Neque vero hæ ſolum, ſed propterea quæ per alvum; & vias urinæ contingunt, bonæ erunt, ſi modum ſervaverint Naturæ convenientem; puta abſque dolore, aut anxietate, & ſine ullo virium diſpendio. Etenim quamvis excrementa alvi, & veſicæ pravam referant conditionem, ſi tamen commode, & abſque moleſtia egerantur, ſalutaria ſunt, expulſa nimirum cauſa morboſa. Contra vero oberunt, ſi Naturam potius laceſſant, & crucient, vireſque labefaciant: quod autem bene prodeant, argumento erit *coctio, & bona tolerantia*, inquit *in comm.* Galenus; *atque cum his, & morbi ſpecies, & tempus anni, & regio, & ætas, & natura ægrotantis*.

Concludit demum Hippocrates: *Si vero aliquid eorum, quæ non confert excerni, per hæc loca excernatur, malum*. Quibus admonet malam, & pernicioſam eſſe evacuationem per has vias eorum, quæ excerni non debent, veluti chylus, ſanguis, vel alius ab illo, qui morbum faciens, debet evacuari: nam quemadmodum expellenda, ſi retineantur, nocent, ita retinenda, ſi egerantur, non proficiunt: quod plane intelligendum, nedum de ſubſtantia rei excretæ, ſed etiam de qualitate, & tempore excretionis. Unde ſex univerſim ſemper ſunt in quacumque evacuatione conſideranda, ſubſtantia, & natura rei, quæ excernitur, num ſanguis, chylus, pus, caro, vermis, lapis: Qualitas rei excretæ, num calida, frigida, bene, vel male olens, mordax, ſalſa, acida, tenax, aut fluida, alba, vel nigra: Quantitas, num moderata, vel immoderata, ſervata præſertim proportione cum morbo, & cauſa morboſa: Tempus, num cocta, vel cruda materia, inter initia, aut in declinatione morbi. Locus, an per loca conſentanea, & conſueta Naturæ, an vero per diſſentanea, ut ſi fæces per os, non per alvum. Modus demum, num cum dolore, anxietate, vel ſine ulla moleſtia, nulloque negotio. Hinc facile quiſpiam conjectabit, num utilis, ſalubriſque ſit, an pernicioſa evacuatio, undecumque illa prodierit, quemadmodum hoc loco Hippocrates edocere viſus eſt.

APHORISMUS XLVIII.

In febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores ſint frigidæ, interiores vero urantur, & ſitim habeant, lethale eſt.

IN hoc Aphoriſmo interitus præſagitur his, qui febre non intermittente laborantes frigent exterius, interius vero æſtuant, & ſitiunt. Et quamvis fere omnes Interpretes id accidere fateantur febribus ardentibus malignis, veluti lipyriis, quarum proprium eſt ingenti ſiti ægrotantes cruciare, & æſtu immodico exurere, non tamen cæteris quoque febribus idipſum quoque evenire poſſe negandum, ſi internam inflammationem conſequantur. Verum neceſſe eſt, febres haſce continenter affligere, cum ejuſmodi accidentia nequeant cum intermittentibus conjungi, ut prudenter ab Hippocrate eſt animadverſum, ſuitque pariter notatum a Galeno *comment. 43. hujus*, qui intermittentes febres nec ab interna inflammatione, nec a maligna humorum putredine oriri poſſe docuit.

Ut autem hæc interitum portendant, non ſatis eſt ægrotantem interius uri, atque ingenti ſiti cruciari, ſed etiam neceſſe eſt exteriora frigere: quippe viſcerum internorum æſtus ab inflammatione procedens ſanguini circumeunti impedimento eſt, imo ſignum eſt manifeſtiſſimum remorantis ſanguinis, qui nonniſi ab acido figente reſtagnat, adeoque non ſolum frigus extimis partibus incutit, verum etiam gangrænam internam inducit, uti ſectionibus Cadaverum pluries innotuit.

Sed & Eryſipelas non raro inferiores partes occupat, unde æſtus, & ſitis ingens. Quemadmodum enim partes cutaneæ eryſipelate ſæpeſæpius affici ſolent, & quandoque etiam erratico; ita internæ, præſertim Pulmo, Diaphragma, Jecur, aliæque pari modo eryſipelate infeſtantur, ut propterea multos in praxi ejuſcemodi moleſtia vexatos, cum inquietudine, anxietate, linguæ ſcabritie, hoc mali genere ægrotantes ſuſpicari liceat; unde poſtmodum fit, cui non ſemper ſuppurationes conſequantur, cum deinceps iſti convaleſcunt, reſoluta nimirum inſenſibiliter materia, quemadmodum externo eryſipelati contingit. Porro eryſipelata interius progenita nedum admittit Galenus *in comment. & alibi*, ſed etiam Ætius, qui præterea *lib.* 5. *cap.* 89. ex diverſis partibus eryſipelate affectis, varias quoque febrium ardentium ſpecies diſtinguit; unde *lypiriam* appellat, quæ fit ex eryſipelate in Ventriculo, *Typhodem*, quæ in Jecore, & *Crymodem*, quæ in pulmone. Hippocrates etiam 5. *Aphor.* 43. meminit eryſipelatis in Utero, itemque eryſipelatis in pulmone 2. *de morbis*, unde ab exterioribus ad interiora idem verti, malum ſcripſit 6. *Aphor.* 25. ab interioribus autem ad exteriora bonum.

V. etiam Gal. 7. Aph. 41.

Idem p. de morbis.

Adjecit in textu Hippocrates ſitim, veluti ſymptomata omnino cum febre ardente conjunctum, ſiquidem duo referuntur ſigna illius pathognomonica, calor exurens, & ingens ſitis: verum crediderim, funeſtum etiam futurum eventum ex ſolo internorum viſcerum æſtu, atque extimarum partium refrigeratione. Sitis autem, ſive adſit, ſive deſit, nil quidpiam perniciei detrahet, aut addet: equidem ſi adſit, ardorem viſcerum confirmat; ſi vero deſit, eorumdem ſtuporem, & gangrænam arguit. Atqui ſitim fortaſſe adjunxit Hippocrates veluti ſignum, quo internarum partium æſtus patentius poſſit internoſci, non tam ex ſenſu ipſo, quo ſæpe iſtiuſmodi febrientes carent, quam ex linguæ ſcabritie, & ariditate, quæ in his numquam abeſt.

APHORISMUS XLIX.

In febre non intermittente ſi labrum, palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili exiſtente Corpore; quidquid horum evenerit, mors proxima eſt.

TRadit & hoc alio Aphoriſmo Hippocrates imminentis exitii ſigna in febricitantibus, deſumpta ex læſo ſenſu, & motu animali, atque adeo ex hebetatis organis in id concurrentibus, hiſque potiſſimum, quæ Cerebro ſunt proximiora, ac viſui, & auditui ſunt deſtinata, atque ex contractis partibus ad labia, & palpebras ſpectantibus.

Et quidem hæc febre non intermittente laborantibus ſi acciderint, inſtantis interitus indicia eſſe teſtantur, nam ſi fortaſſe inter initia paroxyſmorum intermittentium febrium eveniant, quo tempore per rigorem, horroremque univerſum Corpus concutitur, nil damni timendum foret; febre enim Intermittente, illa ſtatim deſinerent; neque vero tam facile eſt ejuſcemodi ſymptomata intermittenter febribus per rigorem, aut horrorem evenire, & diutius perſeverare.

Animales autem operationes hic ſpeciatim læſas memorat, & tum, quæ ad motum, tum quæ ad ſenſum pertinent, contorſionem nimirum, ſeu contractionem labii, palpebræ, ſupercilii, oculi, vel naſi, atque hebetudinem viſus, & auditus. Contingunt enim ejuſmodi contractiones vitio Cerebri, & nervorum, indeque derivantis liquoris, qui fibras nerviceas irroraturus, acritudine potius, atque infenſa conditione vellicat, & compungit, unde convulſionem manifeſtam parit in partibus proximioribus, & Cerebro attiguis. Solent etiam non raro nervi, & Cerebri meninges phlogoſi, aut eryſipelate corripi, ut propterea potius proximiores, quam remotiores partes contorqueantur. Idipſum quoque arguit læſa videndi, atque audiendi facultas, cum perceptiones, ſenſioneſque quæcumque, ut fiant, ad Cerebrum per nervos referri debeant.

Veruntamen ægro jam debili, hæc accidere oportere animadvertit, quandoquidem perfractis viribus vitalibus, læſiones iſtæ partis animalis omnino erunt inemendabiles, nequeunte ſcilicet Natura per ſanguinem operationum Animalium vitia corrigere, atque in priſtinum vigorem reſtituere. Symptomata autem virium languorem comitantia, aut conſequentia, ſemper cæteris pejora ſunt, & mortem mox futuram portendunt, ſuccumbente nimirum violentiæ morbi Natura.

Ne quis autem putaret ſymptomata iſthæc partem animalem læſam indicantia junctim eſſe intelligenda, advertit poſtremo Hippocrates, unumquodque illorum ſatis eſſe ad exitum lethalem prænunciandum, cum ad

ad virium vitalium languorem, quæcumque animalis operatio læſa, ſi conſequatur, naturam omnino labefactatam, ac ſumme fatiſcentem deſignet. Itaque debilem ægrotantem in operibus vitæ præſertim pulſu, nullo negotio e medio tollunt, & e viventibus eripiunt quæcumque aliæ partis animalis læſiones etiam in externis ſenſibus, ſi ab internis proficiſcantur. Cæterum de tempore nequidem verbum fecit Hippocrates, quoniam quandocumque prodierint, ſemper mala ſunt, quamvis plerumque in augmento, aut ſtatu febrium univerſali comparere ſoleant, & lethum afferant.

APHORISMUS L.

Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delirium acciderit, lethale.

PRæcedenti Aphoriſmo læſas in febricitantibus partis animalis operationes tum ad motum, tum ad ſenſum pertinentes adnotavit Hippocrates, nunc eas conſiderat, quæ organis ſpiritualibus debentur, nempe reſpirandi difficultatem cum delirio conjunctam, hancque exitioſam quoque pronunciat, ſi febrem non intermittentem conſequatur.

Difficultas autem reſpirandi hic ab Hippocrate memorata, non quæcumque, & levis ſolum, per intervalla recurrens, ſed gravis, & continens intelligitur: quippe illa fere ſemper febres acutas comitatur, etiam intermittentes, ſaltem inter initia, aut cum increverint, ſed citra periculum, quoniam his remittentibus deſinit. At vero, quæ hic conſideranda proponitur in febre non intermittente; perſeverans eſſe debet, quæque nedum ſtatis horis invadat, ſed quouſque febris duraverit, ægrotum continenter afficiat. Porro hæc accidit febricitantibus non ex ſola febris conditione, quæ plerumque reſpirationis uſum depravat, ob novi ſemper, recentiſque Aeris indigentiam, ſed potiſſimum ob maximam in Pulmonibus ſanguinis exagitationem, fermentationem, & phlogoſim, quæ non raro etiam eryſipelatodem inflammationem arguit Pulmonibus ipſis, & Cordi ſummopere infenſam, a qua pauciſſimi ſunt, qui mortem effugiant.

Reſpirandi difficultati adjicit Hippocrates delirium, ut propterea hæc duo juncta voluerit. Ex ambabus enim, vitali ſcilicet, & animali potentia læſis, mortem prænonſtrari animadvertit. Et quidem, cum utrumque in febribus non intermittentibus jungitur, internam indicat inflammationem, potiſſimum Pulmonis; unde reſpirandi difficultas veluti conſequens inflammationem, eſſet quodammodo cauſa delirii. Sed & inflammatio diaphragmatis idipſum afferre poteſt, cum illud arterioſum, & nervoſum viſcus ſit, ac principale reſpirationis Inſtrumentum: quamobrem ipſo inflammato, & reſpirandi, & ratiocinandi vis, atque facultas ſæpiſſime læditur, quinimo Antiquis ſemper putatum, delirium quodcumque ſympathicum, & interruptum ab una, & ſola diaphragmatis inflammatione proficiſci: quod tamen non omnino verum, ut late oſtendimus in noſtra praxi *capite de phrenitide*.

Verum cum plures difficilis reſpirationis differentias retulerit Hippocrates 6. *epidem. ſect.*2. ſub illis verbis: *ſpiritus pravi, crebri, magni, rari, hic quidem tardus, ille vero velox*. Jure dubitari poteſt, quam hic ſpecialius notatam ille voluerit. Et acute quidem Fuchſius, ſi hæc, inquit, duo ſymptomata, difficultas ſpirandi, & delirium conjungantur, neceſſe erit Hippocratem interpretari de magna, & rara ſpiratione, quod ſcilicet illa proprium ſit delirii ſymptoma, quemadmodum in prognoſticis diſerte iis verbis teſtatur: magnus ſpiritus, & ex longis intervallis, delirium declarat. Et mox rationem aſſignans ſubdit: quippe ambo hæc, magnitudo ſcilicet, & raritas ſpirationis, veluti oblitæ actionis pathemata ſunt. Si vero ſenſim de difficultate ſpirandi loquamur, delirio amoto, tunc hæc ipſa, propter mala, quæ inſtrumentis ſpirationi inſervientibus accidunt, & quæ a Galeno *in comment.* recenſentur, evenire ſolet, velox, & crebra erit. At vero concludit, hæc duo ſymptomata in hoc Aphoriſmo conjungit Hippocrates, atque eſſe lethalia, quod nimirum, & Cerebrum, & Inſtrumenta ſpirationis læſa eſſe ſignificent. 1. progn. 2.

Sequitur autem Pulmonis, aut Diaphragmatis inflammationem Cerebri commotio, & delirium, non tam propter nervos mutuo communicantes, quam ob arterias, & medio ſanguine, qui ſua per inflammationem contracta acritudine, Cerebrum vellicat, atque ad depravate operandum laceſſit, ac diſponit, ut alias a nobis demonſtratum eſt. Cæterum hæc nonniſi febres continuas comitantur, proinde ſcriptum; *ubi in febre non intermittente*: hæc enim delirium proprie inter ſua ſymptomata non admittit.

APHO-

APHORISMUS LI.

In febribus abſceſſus, qui ad primas judicationes non ſolvunt, longitudinem morbi ſignificant.

QUamvis Hippocrates ſimpliciter dicat *in Febribus*, tacite tamen ſubintelligendum *productis*, ac *protractis*. Etenim, ut ſuperius animadverſum, iſtæ ſæpeſæpius per abſceſſus judicantur. Cum autem ſuperveniens abſceſſus illas non terminat, diuturniores futuras ſignificat, nondum ſcilicet univerſa febrium materia ad habitum Corporis ſepoſita, ſed craſſiori, compactiorique adhuc interius hærente, quæ febrim in longius protrahit.

Quoniam vero abſceſſus morbi longitudinem ſignificare dicuntur, qui ad primas judicationes non ſolvunt: jure propterea dubitari ſolet, quid pro illis intelligere voluerit Hippocrates. Sed bene Fuchſius ex græco codice interpretatur, qui in primis diebus judicatoriis contingunt; at non prima, aut ſecunda ſeptimana, cum febres iſtæ longæ ſint, nec tam cito poſſint primis hebdomadibus judicari, ſed poſterioribus; unde non referenda prioritas hæc ad dies ipſos criticos, ſed ad abſceſſus eruptionem, itaut ſenſus fiat, futuras febres longas, cum non deſinunt ſtatim, ac abſceſſus apparuerit, argumento, quod adhuc cauſa perſiſtat, nec ſufficienter per abſceſſum ſit evicta, nec perfecte a ſanguine ſepoſita. Qui vero cum Braſavolo Philotheum ſecuto, pro *non ſolvunt* ad febrim relato, paſſive vertunt *non ſolvuntur*, ideſt abſceſſus plurimum aberrant a veritate, & ab Hippocratis mente; cum impoſſibile videatur, abſceſſus, ſtatim ac apparuerint, ſolvi, & evaneſcere, quippe qui fiunt ab humoribus craſſis, & conſiſtentibus, nonniſi diutiſſimo tempore ſolubilibus, ut bene etiam Fuchſius advertit. Quamquam, & abſceſſus ipſi ſi diutius perſiſtant, nec tam facile ſolvantur, aut maturentur, aliam diuturni morbi ſpeciem inferant, in adaucta magnitudine dictam.

APHORISMUS LII.

Iis, qui in febribus, vel in aliis morbis ſponte illacrymant, nihil horribile accidit; qui vero non ſponte, horribilius.

SIgnum hoc a lacrymarum apparitione deſumptum pertinet etiam ad Cerebri, & partis animalis læſionem. Non voluntariæ autem illæ eſſe debent, quæ ſcilicet ægrotantibus invitis, & citra quamcumque cauſam manifeſtam accidunt, & abſque ulla oculorum, & palpebrarum ægritudine. De his quoque meminit pluries idem Hippocrates, præſertim vero 1. *prognoſt.* 13. 4. & 6. *epidem. ſect.* 1. & 1. *epidem. conſt.* 3. Unde Celſus *lib.*2.*cap.*4. inter mala ſigna retulit *ſine voluntate lacrymare*: quippe proſiliunt lacrymæ iſtæ ob languorem, laxitatemque caruncularum ocularium, itemque Cerebri, & meatuum in oculos patentium; unde ſeroſitates extillant, quæ plerumque etiam in his acritatem ſapiunt, a conſimili lympha procedentes: Quod ſi voluntariæ proſiliant lacrymæ, vel patentem aliquam cauſam, aut oculorum ægritudinem conſequantur, nil mali præſagiunt, niſi quod ab ipſis oculis male affectis indicatur, quemadmodum ex lippitudine, inflammatione, dolore, quibus nil horribile accidit illacrymari. Sic pariter ſi ob mœrorem, commiſerationem, gaudium, itemque fumum, pulverem, ſolare lumen, aeris, alicujus corporis contrectationem, aliudque ſimile lacrymæ defluant. Cæterum in eo, quod culpatur Hippocrates, aut primus librarius, a Galeno, quod ſcripſerit in Aphoriſmo *horribilius* comparative, cum antea nihil horribile dixerit per negationem, ſcite defenditur a Cardano *in comment.* qui præterea non ſolum *malum*, ſed etiam *mortem* ex non voluntariis lacrymis præſagiri animadvertit, at accidiſſe refert ſuæ uxori Luciæ Bandaretæ, cui ob diarrhœam pereunti fluxere ubertim lacrymæ per tres horas ante obitum. Verum tum crediderim eas minari lethum, cum cæteris, & quidem gravioribus ſymptomatis aſſociantur, ut accidit Dealcis uxori *ægræ XV.* 3. *epidem.* Porro ipſæ ſolæ non omnino ſunt exitiales, ut pluries expertum.

APHORISMUS LIII.

Quibus circa dentes in febribus quidam lentores naſcuntur, iis fortes fiunt febres.

A Lentore circa dentes adnato in febrientibus præſagit hoc Aphoriſmo Hippocrates febres futuras vehementes. Sunt autem lentores tenaces quidam, glutinoſique ſucci faucibus ſæpenumero adhæreſcentes, & non raro etiam linguæ, ac dentibus, cum uberius cumulantur, unde in oris hiatu per deducta labia in liquati glutinis modum ex-

Digitized by Google

extenduntur. Nedum vero ex viſcoſis, craſſiſque humoribus Ventriculi, & œſophagi tunicas, glandulaſque occupantibus, gignuntur, verum etiam ex lympha craſſiori e ductibus Stenonianis derivante per palatum in gingivas, & dentes, quæ deinde partim inſpirati, expiratique Aeris miſcela, partim ex halitibus e Ventriculo, & Pulmone elevatis acorem præſeferentibus, partim denique ab æſtu febris adeo denſatur, ut glutinis tenacitatem referat.

Ab his igitur portenduntur febres acerbiores, tum quia acris lympha, aliuſve ſuccus ſimilis febrilem fermentationem potentius promovet, & diutius conſervat, copia ſimul, & craſſitie; tum quia viſcoſi ejuſcemodi humores oris hiatum liberiorem impedientes ægros in reſpiratione anxios faciunt, præpeditis non leviter Aeris ductibus; unde etiam ſitis, & æſtus major. Sed & ſanguis ejus generis lympha irretitus, mirum quam ſubigi, & commoveri debeat, ut ſeipſum per febrim extricet.

Opitulabimur vero ejuſmodi malis, nitro aqua diſſoluto, vino albo veteri, ejuſque ſpiritu, os ſæpius abluendo, itemque elixire proprietatis Helmontii, ſpiritu ſalis ammoniaci dulci reddito, balſamo ſalis, aliiſque etiam aſſumptis, ex liquoribus in idem conferentibus.

APHORISMUS LIV.

Quibus plurimum ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.

MEmorat hic Hippocrates, quam proſint ſiccæ tuſſes leviter guttur irritantes febrientibus, cum eos a moleſta ſiti eximant. Febres namque ardentes duobus ſemper, tamquam pathognomonicis ſignis, ſociari ſolent urente nimirum ardore, & ſiti moleſtiſſima: modo hæc abeſſe ſolet, vel non plurimum urgere, cum ſiccæ tuſſes leviter fauces, & guttur proritant, ſcilicet irrorantes in partibus, tum Pulmonem, tum Ventriculum ſpectantibus, unde ſitis originem ſumit, ut alias oſtendimus.

Siccas tuſſes intelligit eas, ex quibus nil, vel tenue admodum, & ſeroſum expuitur, ad differentiam tuſſis humidæ, per quam craſſum, multumque ſputum educitur. Eas autem fieri credendum a ſeroſa, & aquea materia, ad partes faucium, & gutturis pertingente, quam Recentiores Anatomici lympham ex primo ejus Inventore Th. Bartholino appellarunt. E Cerebro, & glandula pituitaria putarunt Veteres in os extillare; at ſagaci induſtria Thomæ Vvarthoni, & Nicolai Stenonii, detectum eſt per peculiares ductus a poſtica capitis parte, & ex glandulis circa aures ſitis, in radicem linguæ, & in muſculos buccinatores depluere, quamobrem madidum os in ſtatu ſano perpetuo experimus. Ab his igitur madeſcit guttur, & ſitis infringitur, cum in febribus fortaſſe liquatur, diluiturque plus æquo lymphicus ejuſmodi humor, ut etiam exinde tuſſicula excitetur.

At qua de cauſa per tuſſim hanc ſitis præcipue remittatur in febricitantibus? Antea meminimus ex doctrina ejuſdem Hippocratis, & Platonis, ſitim vigere in gutture, & Pulmone, ut propterea illa facilius, promptiuſque ſedetur collutionibus, & gargariſmis, quibus partes iſtæ irrorentur, & madeſcant, defluentibus nonnihil per latera aſperæ arteriæ ſenſim, ac pedetentim in pulmones. Cum itaque vi febris lymphicus hic humor tenuatur, & confluens in laryngem titillando, tuſſim promovet, abſque ſcreatu, non multum contingit ſiti febrientes infeſtari, qui cæteroqui Cauſone affecti vehementer ſitirent. Debent autem ejuſcemodi tuſſiculæ leviter irritare; ſic enim arguunt tenuem, ſeroſumque humorem in eas partes illabi; nam ſi fortaſſe copioſior, vel craſſior humor tuſſes pareret moleſtiores, tale emolumentum haudquaquam afferrent, imo pectus, & pulmonem moleſte admodum concutiendo, febrim potius exaſperarent, & ſitim adaugerent. At vero levis irritatio, neque moleſtam tuſſim infert, neque partes ſpiritales concutit, ſed blando ſolum madore illas lenit, & irrigat.

Quia vero tuſſes dixit Hippocrates leviter irritantes, ſane non ſemel, ſed iterato repetentes, ac perſeverantes intellexit: hac enim ratione poterunt illæ ſitim lenire, ſi nimirum ſæpius fauces, & guttur humefaciant: quamobrem non immerito adjectum eſt adverbium *plurimum*, quo ſignificetur, multoties per tuſſim eas partes irrigari oportere. V. Hipp. 6. ep. 4.

Tandem dicitur non multum ſiti febrientes infeſtari, non quod omnino ſiti careant, ſed quod mitius afficiantur, adeoque illa, quæ per febrim ardentem moleſta nimis eſſet, & inextinguibilis ſitis, per ejuſcemodi gutturis, & Aſperæ arteriæ irrorationem plurimum remittatur, ſedeturque, ut proinde magna ex parte tolerabilis evadat.

APHO-

Digitized by Google

APHORISMUS LV.

Ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.

LOca tumorum, nempe inguina, quæ Leonicenus adjecit in ſua verſione, alii Expoſitores detraxerunt, feceruntque ſententiam univerſaliorem, comprehendentem quemcumque Tumorem glandularum: etenim, ut advertit præ cæteris Fuchſius: Bubones græce Hippocrati in Aphoriſmo notati ſignificant tumores omnes adenum, ſeu glandularum, ex Galeno 2. *ad Glauconem cap.* 1. Unde male Leonicenus hanc vocem ad inguinum tantum adenas tumefactas contraxit, cum omnium adenum tumores ſignificet. Occaſionem autem (ſubdit idem Fuchſius) errori huic dedit vox ambigua *Bubon*, quæ, ut teſtis eſt Phavorinus, & locum Corporis, & malum denotat, inguina nimirum, & tumorem adenum.

Itaque non ſolum ex inguinum tumoribus, ſed ex aliis quibuſcumque tumefactis glandulis febres obortę malæ cenſendæ ſunt, exceptis diariis: etenim diariæ febres cum ſua natura breviſſimæ ſint, vixque ſpatium unius diei tranſcendant, certe non poterunt aliunde pendere, quam a materia facile diſflabili, vel ad ſummum a confluxu, & ſuppuratione humorum in adenibus collectorum, citra ſanguinis, aliorumque liquorum, vel viſcerum infectionem, quare levis omnino momenti erunt. At vero cum terminum diariarum tranſcegerint, & in longius producentur, ab alia plane materia, præterquam ab halitibus originem trahent, adeoque vel grave vitium glandularum, vel internarum partium infectionem arguunt difficulter reſolubilem, præſertim quia glandulæ in humano corpore talem, ac tantam inter ſeſe ineunt ſocietatem, ut etiam vitia protinus communicent. Obſervatum namque eſt pluries in cadaverum diſſectionibus ad colli, mammarum, aliarumque externarum partium glandulas tumefactas, præceſſiſſe male affectas eas, quæ interius reconduntur in Meſenterio, Pancreate, lumbis, cæteriſque viſceribus, ut alibi etiam notatum.

V. Hipp. 6. epid. 4.

Quamvis autem videatur loqui Hippocrates, de bubonibus ſponte ſubortis, ſi tamen ex venerea lue proveniant, judicium longe diverſum faciendum erit: ex ea enim, cum præter materiæ depoſitionem, vitium in ſanguine, cæteriſque liquoribus, imo & in partibus ſolidis præſignetur, etiam abſque febre periculo illi non vacant, nam & dolores articulorum, exoſteſes, ulcera, tabes, a iaque graviſſima ſymptomata, conſequi ſolent, ut paſſim experimur.

Solent quoque bubones malignam, peſtilentemque febrim oſtendere, quæ abſque dubio peſſima eſt, & lethalis. Quin & non raro ab illis mox apparentibus, febre necdum conſpicua, ægrotantes veluti repente perierunt, ut malo fato experti ſumus anno 1656. cum gravi peſtilentia Regnum hoc Neapolitanum devaſtaretur. Sed hæc meminiſſe non juvat.

Salubriter autem ejuſmodi malis occurrere expediet ope diſſolventium medicamentorum, ſanguinem, & viſcera a labe veneni repurgantium, ut ſunt omnia Bezoardica, & Alexipharmaca, ſpiritus theriacalis, ſpiritus caphuræ, & ſalis ammoniaci dulcis redditus, extractum ligni Aloes, tinctura Alexipharmaca, elixir vitæ Quercetani, & proprietatis Helmontii, Bezoardicum minerale, & Joviale, Mercurius diaphoreticus, idque genus alia. Glandulis vero tumefactis primum extrahentia, ut emplaſtrum fodicationum Paracelſi, tum ſuppurantia, deinde cauſtica, & excedentia, tandem digerentia, detergentia, & repurgantia erunt admovenda, ut nimirum per eas diutule reſeratas Corpus univerſum, fortaſſe labe infectum, inaniatur.

APHORISMUS LVI.

Febricitanti ſudor ſuperveniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam ſignificat humiditatem.

SUdor, ut febricitantibus proſit, debet febrim vel adimere, vel remittere; cum autem neutrum affert, profecto malus erit: & quidem ſi cum aliis ſignis pravam febris naturam denotantibus copuletur, etiam mortis periculum minabitur; at vero ſi his deſtituatur, morbum fore longum tantummodo præmonſtrabit, quippe qui ab humorum copia proficiſcatur, ut hic memorat Hippocrates.

Hic Aph. ſcribitur etiam lib. de judicationibus.

Advertit autem Fuchſius ſudorem crebro, & aſſidue repetentem eſſe oportere, ut multam materiam, productumque morbum prænunciet. Et quidem ſi ſemel accideret, non mirum ſi febris non eſſet deſitura; conſiderabilis autem fit, cum repetit, & febrim non interrumpit. Eo enim ex univerſo Corpore fluente, fieri nequit, quin vires langueant, & a perſeverante febre magis,

ma-

Digitized by Google

magiſque debilitentur. Sed & idem omnino accidere poterit, ſi ſudor ſemel contingens copioſus fuerit, atque univerſalis, nec tamen febrim præcidat; æque enim vires infringuntur iterato ſudore, ac uno, & copioſo. Malus quoque iſtiuſmodi ſudor erit, quia etſi calidus, ac univerſalis, conſentaneuſque febribus, morbum tamen non ſolvit: decretoria enim non decernentia mala, aut difficilis judicii.

Cum ergo febrim ſudor ſuperveniens non interrumpit, profecto morbum longum oſtendit, quippe qui is ſit, qui per ſudorem veluti per evacuationem convenientem, nec deſinat, nec intermittat, idque nonniſi a copia, & multitudine ſeroſæ ſubſtantiæ, quæ plane longus tempus exigit, ut ſecernatur, ac repurgetur. Præſtabit ergo ad ægritudinem hanc breviandam paulatim imminuere tantam ſeroſæ materiæ ſuperfluitatem, & quidem non ſolum dejectoriis, præſertim hydragogis, verum etiam diureticis convenientioribus, quæ ſane hac in re plurimum prodeſſe poterunt.

APHORISMUS LVII.

Qui a convulſione, aut diſtentione nervorum tenetur, febre ſuperveniente, liberatur.

FEbrim non adeo malam eſſe, ut pleriſque perſuaſum, ſed plerumque juvamento eſſe, atque plurimis ægritudinibus ſuffragari, jam alibi ex pluribus ejuſdem Hippocratis teſtimoniis demonſtravimus; ſed tamen vel ex hoc præcipue Aphoriſmo palam fieri poteſt, quo Auctor confitetur, Spaſmum, V. etiam in coac. prænot. ſ. 1. ac Tetanum ea ſuperveniente ſanari. Sunt enim iſtæ ægritudines nervorum, & muſculorum, inductæ ab humoribus fibras eorumdem rigidas, contractas, obduratasque reddentibus, ut propterea motui, & flexioni incommodent: unde deſcribuntur a Medicis contractiones nervorum, ac muſculorum ad propria capita: quam autem febris his attenuandis, diſſolvendiſque opportuna ſit, cuique notum. Neque vero ſolum in ejuſmodi capitis affectionibus, ſed in cæteris quibuſcumque, in quibus digerere, diluere, ſecernere, ac repurgare opus ſit. Hinc quemadmodum convulſiones, diſtentioneſque nervorum, ac ſimiles aliæ ægritudines febre ſuperveniente deſinunt, quippe quæ diſſolvendo, repurgandoq; vitioſos humores, remedio eſt; ita ex adverſo ſi illæ febri accidant, omnino exitioſæ ſunt, ut idem Hippocrates meminit Aph. 16. *in Coac. prænot.* inquiens *cum febre acuta convulſiones pernicioſæ*. Sed de hac re alias,

Inutiliter autem videntur elaborare, qui nimis anxie exponere ſtudent, quid per convulſionem, quidque per diſtentionem nervorum, ſit hic intelligendum, cum ex græco codice habeatur memoratus in Aphoriſmo *Spaſmus*, & *Tetanus*, qui nonniſi nominibus differunt, altero generaliori, ſpecialiori altero; cæterum tum parte affecta, tum cauſis conveniunt, iiſdemque fere remediorum generibus tractari ſolent.

Quamquam autem a convulſione, & diſtentione nervorum habita febris ſuperveniens ſalutaris ſit, illa tamen neque lenta nimis eſſe debet, neque multo poſt tempore a convulſione, diſtentioneque; compertum enim non ſemel mihi eſt, febres modum quemdam non ſervantes convulſis ejuſcemodi nulla ratione profuiſſe, ſed potius mortem prænunciaſſe, veluti quæ ab interiori ſanguinis, & liquoris nervorum labe illata, exolutam vitæ compagem, arguant, & lenta admodum tenaces ſuccos nervos infarcientes nequeat digerere. Debent itaque febres convulſis ſupervenientes, neque mites omnino eſſe, neque admodum vehementes, & moleſtæ, ſed diariarum naturam quodammodo ſapere, ut nimirum convenienti calore, ac moderata humorum commotione hærentes in fibris nervorum ſuccos diſſolvant, & per convenientiora Corporis emiſſaria deponant; unde idem Hippocrates *in Coac.* inquit, *convulſionem ſolvit febris ſuperveniens acuta, quæ prius non fuit; ſi vero fuit prius, jam exacerbata*, ſed & paulo poſtquam convulſio acciderit, febrem expedit ſupervenire: impactos ſiquidem humores, hebetatas partes, contractas, obduratasque nervorum, ac muſculorum fibras, non tam facile febris concoquere, atque ad priſtinum ſtatum revocare poterit, præſertim quia hujus generis humores acidi, auſterique eſſe ſolent, & cum diuturnitate temporis concreverint, inemendabiles fiunt: quamobrem Hippocrates coac. prænot. *ſect.3.v.55.* ait *ſyderationes repente exolutorio modo fientes, temporis progreſſu febre accedente, pernicioſæ ſunt*. Hac eadem ratione contingit membra jam pridem paralyſi reſoluta difficillime ſanari, etſi magna, & efficacia medicamenta adhibeantur, quæ proxime ad febrim inferendam accedant: Procedente enim tempore adeo illa ab humoris impacti vitio hebeſcunt, ut tandem veluti emortua videantur.

Sed num liceat febrim, cum forte fortuna non ſupervenit, medicamentis ad id facientibus excitare, quæri hic non abs re poteſt,

poteſt. Et quidem videtur Hippocrates ſuadere 2. epidem. ſect. 5. ubi *ſi Puerperis*, inquit, *convulſio fiat*, *febrem excitat*. Verum neque tam facile eſt id agere, neque tutum, & nec ex voto ſortitum pro libitu deinde arcere; ſemel enim inducta febris diutius plane hærebit, aut etiam exaſperabitur, ex mala humorum, ac viſcerum habitudine: licebit autem ſolummodo iis remediorum generibus uti, quibus paſſim experimur tenaces humores attenuati, hærentes diſſolvi, atque per ſudorem, vel urinam, ſenſim, paulatimque deduci. Idque fortaſſe crediderim, voluiſſe Hippocratem ſub nomine febris ſignificare, cum ejuſmodi medicamenta, ſudorem potiſſimum projicientia, potentia præſtent, quod a febre natura fieri conſuevit. Sed de his etiam alias.

APHORISMUS LVIII.

Febre ardente laboranti, rigore ſupervenien-te, ſolutio fit.

Rigor febricitantibus undequaque moleſtiſſimus, tum ex ſenſu frigoris etiam penitiores partes cruciante, tum ex univerſi Corporis ingenti, atque inæquali concuſſione, qua vires plurimum infringuntur, ſolet aliquando criticus, & ſalutaris fieri, cum ſubſequentem febrem, vel interrumpit, vel terminat. Et quidem cum poſt præcedentem vitioſæ materiæ coctionem, ſecretionemque ejuſdem extra Corpus propulſionem, vel per ſudorem, quod frequentius, vel per dejectionem, aut urinam, quod rarius, conſequentem retrahit.

Meminit autem hic ſpeciatim Hippocrates febris ardentis, quippe quæ continens ſua natura eſt, nec unquam ægrum immunem deſerit, quin non raro, ut idem Hippocrates auctor eſt, ſeptima die perimit; neque vero quam notham, & ſpuriam vocant, ſed legitimam, & exquiſitam notaſſe, credendum eſt, cum ſine ulla adjectione illam protulerit, & cui rigor accidere poſſit: conſtat autem hunc nonniſi exquiſite poſſe ſupervenire.

At unde poſſit Rigor continenter febrientem arripere? Hippocrates 1. *de morbis* id ita definit. *Frigeſcente ſanguine*, *neceſſe eſt & reliquum totum Corpus perfrigerari*, *& ubi hujuſmodi quid factum fuerit*, *Rigor appellatur*; *& ſi quidem vehemens fiat rigor*, *vehementior etiam fiet tremor*, *nam dum contrahuntur venæ*, *ſanguine coacto*, *& congelato*, *& Corpus etiam contrahunt*, *& tremere faciunt*; *ſi vero minus aliquanto ſanguinis coactio fiat*, *hic Rigor appellatur*; *Horror autem dicitur debiliſſimus rigor*. Verum ardens febris, vel ab eo, quod in ſanguine vitioſum eſt, per indebitam commotionem, fermentationemque excitatur, vel etiam ex eo, quod aliunde ſuggeritur, & cum ſanguine commiſcetur. Per Rigorem autem, univerſalemque Corporis concuſſionem ſæpenumero utrumque repurgari ſolet, ac per ſudorem, aliamque evacuationem, a ſanguine ſecedere, & extramitti, unde poſtmodum febris, vel omnino deſinit, vel ſaltem intermittit, quamobrem idem Hippocrates animadvertit: *Quibus in febribus quotidie Rigores fiunt*, *quotidie febres ſolvuntur*. Aph. 63. Hinc Rigor in his eſt indicium futuræ ſolutionis per aliquam evacuationem, quam Natura moxmox tentans perficiet aliquando, cum & nonnumquam ipſa eadem acceſſione Rigoris, interdum etiam ſuccedentibus diebus contingat. Sic mulier, quæ decumbebat in littore *Ægra XIII. 1. epidem.* trimeſtri fœtu gravida nonniſi criſim paſſa eſt per vomitum, & ſudorem in decimaquarta die, licet riguerit in undecima. Qui vero in ſutrina decumbebat, judicatus eſt cum ipſo rigore in ſeptima, 4. *epid.* Sed & neque Rigore ſolum, verum etiam Horrore idem contingit, ut de Nicodemo in Abderis, & de Virgine Lariſſæa, aliiſque meminit idem Hippocrates 3. *epidem ſect.* 3. *ægrot.* X. *&* XII. neque tantum febres ardentes, & continentes, ſed alias quoque exinde judicatus teſtatur 1. *epidem. ægrot. VI.* & alibi.

Sed quid, ſi a Rigore, vel Horrore febris nec deſinat, nec intermittat? Profecto mali judicii ſignum erit; arguit enim Naturam tentare ſui exonerationem, ſed ex defectu ſecretionis, concoctioniſque, non poſſe, atque adeo imbecilliorem fieri per Rigorem, ſine ſpe ſuccedentis criticæ evacuationis; hinc mortua decimaquarta die refertur 3. *epid. ægr.* 12. *ſect.* 2. quæ mulier decumbebat in mendacium foro, cum in quarta riguiſſet, & bis in ſeptima, ſemel rurſus in decima, bis denuo in undecima, atque ſemel iterum in tertiadecima. Verumtamen etiam plurimum in iſtiuſmodi iteratis Rigoribus abſque criſi; ne Cerebrum, Diaphragma, aliæque nervoſæ partes metaſtaſim patiantur ab irruente humore ſeroſo, & acri, unde poſtmodum internæ inflammationes, eryſipelata, deliria, atque hujus generis alia, ut non ſemel in praxi ſumus experti.

Digitized by Google

APHORISMUS LIX.

Tertiana exquiſita ſeptenis circuitibus, cum longiſſima eſt, judicatur.

CUm de Rigore nuper meminiſſet Hippocrates, veluti futuræ judicationis indicio, iſque tertianas exquiſitas intermittentes ſpeciatim comitetur, harum terminum nunc proponit, ut inde conjiciamus, quo tempore cæteris febribus continentibus ille ſuperveniens poſſit criticam referre evacuationem, & ſalubriter eaſdem deſituras indicare. Eſt autem tertiana exquiſita intermittens hic per antonomaſiam intelligenda, quæ nimirum alternis diebus invadit, in ſingulis acceſſionibus ſpatium duodecim horarum non tranſcendit, rigore incipit, ſudore, vomitu, vel dejectione terminatur, præter ea, quibus ad illam internoſcendam adnotavit Galenus 2. *de differ. febr. cap.* 3. & 1. *ad Glauconem cap.* 5. Septenis vero circuitibus deſinere omnino dicitur, quia cauſam tenuem, facileque ſubigibilem recognoſcit, quæ ſponte ſua ſecernitur, & a reliquis humoribus repurgatur, ut alias oſtendimus in *noſtra praxi tractatu de febribus*. Cumque circuitus alternatim repetant tertio quoque die, proinde fit, ut ad ſummum, non, ut plerique putant, XIV. ſed potius XIII. die, qua ſeptima acceſſio recurrit, penitus terminetur, ni tamen error aliquis contingat, aut ex parte Medici importune medicamenta præcipientis, vel ex parte ægrotantis, qui fortaſſe in ſe rerum nonnaturalium uſu deliquerit.

V. Gal. in com.

Sed, *ut tardiſſime*, inquit, *judicatur*; nam fieri poteſt, ut etiam ante hoc tempus deſinat, puta quarto, quinto, aut ſexto circuitu, ſeu ſeptima, nona, vel undecima die, pro corporum affectorum varietate, & humoris febrem foventis, fortaſſe parcioris, ac benignioris, faciliori reſolutione: quamobrem recte dixit extremum illius terminum eſſe ſeptimum acceſſionis reditum, cum ſcilicet nullo artis auxilio interrupta, ſponte ſua, ut conſuevit, procedit; ſi enim ope antifebrilium medicamentorum, quemadmodum noſtra ætate fit, uſu Cortici Peruviani, ejus impetus infringatur, & periodicum fermentum hebetetur, profecto citius eſſet habitura, ſicut jam nunc paſſim experimur.

Verum quod hic ſeptimo circuitu, ut tardiſſime, tertianam febrim deſituram inquit, *in Coacis prænotionibus*, ad nonum protulit: ibi enim: *Tertiana exquiſita in quinque, aut ſeptem circuitibus, aut ad ſummum in novem judicatur*, fortaſſe in mala habitudine Corporis patientis ex abundantiori, conſiſtentiorique humore, ex inclementi tempeſtatum conſtitutione, aliave de cauſa, quæ illius ſolutionem retardare queat. Hinc putaverim finem tertianarum hic ab Hippocrate recenſitum plerumque intelligendum, cum pro rerum, cauſarumque in id concurrentium varietate, & ocyus, & ſerius, & facilius, & difficilius, deſinere poſſint; quemadmodum eaſdem experimur modo ſimplicibus, levioribuſque, modo plurimis & gravioribus ſymptomatis ſtipari.

APHORISMUS LX.

V. prog. & 2. Aph. 24.

Quibus in febribus aures obſurduerunt, ſanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata, ſolvit morbum.

ETſi antea Aphoriſmo XXVIII. ſcripſerit ſurditatem deſinere ſupervenientibus bilioſis dejectionibus; hic tamen non per dejectionem ſolum, ſed e naribus hæmorrhagiam, ſi febrientibus accidat, eamdem, neque jamdiu genitam, ſtabilemque, ſed ipſo febris decurſu inductam, a metaſtaſi peccantis humoris ſolutum iri docet. Idipſum expreſſius retuliſſe videtur *lib. de judicationibus* inquiens: *Quibus in febribus aures obſurduerunt, his, non ſoluta febre, inſanire neceſſe eſt. Solvit autem ſanguis ex naribus erumpens, aut alvus bilioſa egerens, aut dyſenteriæ accedens, aut coxarum, aut genuum dolor.* Hinc autem colligere eſt oportere febrim deſinere, vel ſaltem multum miteſcere, cum ſubinde aures obſurduerint, translatione ſcilicet humoris in organa aurium, & præſertim in eam auditionis ſemitam, quæ Tympano attigua eſt, atque in glandulas auribus circumjacentes, unde poſtmodum in alvum is ferri poſſit; Si vero febris exinde non ſolvatur, delirium accidit, perturbato potius per humoris metaſtaſim Cerebro adigente, commoventque non leviter febre ſuperſtite, quam ſane ſubſurditas veluti novum ſymptoma ſequetur, haud vero ut criticus abſceſſus judicabit: delirium autem ſi non vocis, ſaltem mentis erit. Porro id cum ſurditate ſolvetur, aut erumpente affluenter e naribus ſanguine, aut diarrhœa, vel dyſenteria ſuperveniente, aut tranſlato in coxas, vel genua humore aures occupante, unde poſtmodum in his dolor, & fortaſſis etiam tumor ſenſibilis, ut in cæteris judicatoriis abſceſſibus

fieri

Digitized by Google

fieri ſolet. Quod autem fluens e naribus ſanguis Cerebri ſenſoria gravata, & male affecta levet, atque alvus ſoluta ſurditatem adimat, jam cunctis notum, eſtque a nobis latius antea demonſtratum in expoſitione *Aph. XXVIII.* Advertere hinc modo eſt, non dixiſſe Hippocratem ſolvi ex ejuſmodi evacuationibus febres ipſas, ſed morbum, eum ſcilicet, qui ex metaſtaſi aures in ſurditatem, & Cerebrum in inſaniam deduxerat.

APHORISMUS LXI.

Febricitans, niſi diebus imparibus febris reliquerit, ſolet recidere.

V. prog. & 2. Aph. 24.

DUbitat *in comm.* Galenus; ſitne revera hic Aphoriſmus Hippocratis, an a quopiam alio interſertus: *ſiquidem is*, inquit, *non modo die quartodecimo multos vidit judicatos, ſed etiam in vigeſimo, & quadrageſimo, & ſexageſima, & octuageſimo; ipſi vero judicant & vigeſimaquarta, & trigeſimaquarta, & ab initio protinus quarta*. Sed cum alibi idipſum omnino ſcriptum ſit ab Hippocrate præſertim vero 2. *epidem. ſi non die impari febris dimittat, reverti neceſſe eſt*. Et *in Coacis prænotionibus: quibuſcumque deſinunt febres non in diebus judicatoriis, his recidivæ fiunt*: profecto ad alium, quam ad Hippocratem, ſententiam hanc referre nefas. Sed tamen quæ commentatus eſt Cardanus, ut eamdem generalem faceret in febribus quibuſcumque, non tanti ſunt, ut mereantur aſſenſum; quin in plurimis iis ab Argenterio redarguitur, quippe qui in decretoriis diebus colligendis, reducendiſque ad ſeptenarios, ſophiſtam ſapiat. Quamobrem præſtabit in aliorum Interpretum ſententiam concedere, qui, cum Galeno pro imparibus judicatorios ſubſtituunt; vel cum Philotheo ad acutas tantum febres mentem Hippocratis contrahunt.

Verum cum a nobis alias ex eodem Hippocrate ſit oſtenſum, quemlibet diem ſive imparem, ſive parem, criticum eſſe poſſe, ſi cum ſignis coctionis conjungatur, & cauſæ morbificæ motionem, evacuationemque comitetur, plane hunc Aphoriſmum referre licebit ad eas tantum febres, quæ diebus imparibus ſuos paroxyſmos proferunt, aut in iiſdem exacerbantur, cujuſmodi ſunt tertianam periodum iterantes, ſive ſimplices, ſive duplices: Sed enim ſcribitur 2. *epidem. ſect. 3. Quæ paribus diebus exacerbantur, paribus judicantur*, unde credere decet voluiſſe hic ſolum eas febres memorare, quæ circuitum ſubeunt per dies impares, cæteroqui inter acutas frequentiores. Porro conſtat apud omnes iis diebus febres omnes judicari, in quibus acceſſiones incutiunt, nam quibus criſis imminet, nox præcedens moleſta fit, nec umquam viſa eſt criſis in die a febre vacuo, aut abſque magna colluctatione Naturæ cum morbo, & cauſa morboſa; & licet decimaquarta dies in acutis dicatur critica, revera tamen criſis accidit in fine acceſſionis tertiædecimæ diei, quæ cum ſoleat ex impetu paroxyſmi, ob maximam morbificæ cauſæ commotionem, moleſtior fieri, atque ex conatu Naturæ criſim promoventis in longius tempus produci, fit propterea, ut beneficium criſeos reluceat in decimaquarta die, cum victrix Natura, morboſa cauſa depulſa, immunis a febre remanet. Atqui acceſſiones febrium intuiti, ſæpiſſime quoque experimur, in ſeptima acceſſione febrim finiri, quamvis illa decimaquartam diem extendatur, ex motu nimirum ejuſdem febris in ſuis repetitionibus quodammodo variantis, & paroxyſmos poſtponentis; equidem, ut alibi meminimus, oportet non dies, ſed acceſſiones intueri.

Cum igitur febres deſinunt in iis diebus, in quibus acceſſio vel nulla fit, vel levis, & admodum remiſſa, de illarum reditu plurimum verendum, quippe quæ deſinant abſque criſi, ſive morbificæ cauſæ evacuatione; hæc autem, ut dictum, numquam accidit ſine vi, atque impetu ejuſdem, ſeſe vehementius commoventis, & Naturæ propellentis ad conſueta Corporis emiſſaria; idcirco cum adhuc intus remaneat, procul dubio febrim denuo excitabit, nam quæ relinquuntur in morbis recidivas facere conſueverunt.

Verum dixit Hippocrates, *ſolet recidere*; non enim eſt omnino neceſſe, ut febricitans recidat, cum a febre evaſerit in die non critico, aut impari, & abſque criſi; expertum enim pluries eſt, deſiiſſe febres citra quamcumque evacuationem, & abſque vehementi Naturæ commotione: an quia iteratis egeſtionibus per ſingulos præcedentes paroxyſmos ſolutionem ſenſim paſſæ ſunt; an quia modicus, exiguuſque humor illas fovebat, qui ſenſibiliter difflatur; an etiam quia antifebrilium medicamentorum uſu pedetentim extenuatus, edomituſque eſt; niſi vero alio tranſlatus, & e primigenia conditione mutatus,

tus, aliam morbi ſpeciem excitet, ut in abſceſſibus.

APHORISMUS LXII.

Quibus in febribus morbus Regius ante diem ſeptimum accidit, malum.

V. etiam l. de Judicationib. ubi morbus regius, & ſingultus in ardente 5. die lethales dicitur.

MIrum ſane eſt, quam ſit Hippocrates ex hoc Aphoriſmo reprehenſus, quod in eo ſententiam protulit vel erroneam, vel ſaltem non ubique veram. Plinius enim *lib. 26. cap.* 12. illum falſitatis arguit, cum ſe ſcire fateatur *vixiſſe aliquos ab hac deſperatione*. Averroes etiam *l. 4. collect. cap.* 43. in ſuis Regionibus idipſum experientia reprobatum conteſtatur. Sed & Galenus quoque *in comment.* 81. *ſuper* 4. *de ratione victus in acutis*, conſimilem fere ſententiam interpretatus, quodammodo etiam Hippocratem ſigillat. Quem textum exponens Proſper Martianus, ut veritati iſtius Aphoriſmi pariter conſuleret, voluit, hic adjiciendum eſſe *ſine rigore*, nam ſi fortaſſe cum rigore Icterus accidat ante ſeptimum, ſalutarem putat.

Verum meminiſſe juvat eorum, quæ a nobis dicta ſunt *in noſtra Practice c. de Ictero*, ſæpiſſime illum fieri præſertim in acute febrientibus, a ſanguinis vitio ex corrumpente veneno, & a lympha vitiata lixivii conditionem adepta, ut quemadmodum a viperæ demorſis accidit momento fere temporis flaveſcere, ſerpente nimirum breviſſime per totum Corpus veneno, atque univerſum ſanguinem corrumpente; ita febris pravitate a conſimili humore ſanguinis diatheſim invertente, veriſimile admodum eſt Icterum morbum in ægrotantibus proficiſci. Neque vero credere fas eſt voluiſſe hic Hippocratem Regium morbum commemorare, qui ex Jecoris inflammatione, ſcirrho, obſtructione ac duritie fieri putatur. Nam, præterquamquod ejuſmodi morbi ſæpeſæpius viſi tunt nullum plane Icterum attuliſſe: & contra hic viſus eſt pluries ab omni Jecoris vitio alienus, de his adhuc ſejunctam orationem idem Auctor habet *Aphoriſm.* 64. *hujus*, & *Aph.* 42. *ſexti*, ubi ab affecto Jecinore Icterum memorat. Hic autem ejus dumtaxat meminiſſe videtur, qui citra viſcerum læſionem a ſolo ſanguine per febrim commoto procedit; cumque is critice prodire nequeat in tam brevi temporis ſpatio, quo ſecretio fermenti febrilis nondum facta eſt, merito calamitoſus ab Hippocrate exiſtimatur. Atque hinc plane fit, cur febrem ſolvere ipſe dicat *cap. 4. de rat. vict. in acutis*, ſi cum rigore conjungatur; abſque rigore vero exitialem eſſe, ſi præſertim accedat intempeſtive, quoniam per rigorem motus Naturæ criticus deſignatur, qui febrile fermentum a ſanguine repurgat, atque ad Corporis habitum deponit; at vero abſque rigore, is omnino ſymptomaticus habebitur corrumpentis veneni malitiam arguens.

Quamquam autem plerumque accidat male cedere febrientibus Icterum ante ſeptimum; fieri tamen poteſt, ut prævalente Natura, etiam ante ſeptimum repurgatio illa, quæ in ſanguine a fermento maligno deſideratur, commode, & ſalubriter habeatur, ut in ſuis Regionibus calidioribus fatetur Averroes: multum enim variant morbi pro climatum varietate, & qui alicubi longiores obſervantur, fiunt alibi breviores, beneficio Aeris, ciborum, & potuum natura meliori, aliiſque de cauſis. Quamobrem cum Icterus acritatem, tenuitatemque humorum conſequatur, & hi promptius ſecernantur, ac diſſlentur ſub cœlo æſtuoſiori, quam frigidiori, quemadmodum facilius æſtate, quam hieme, idcirco fit, ut in Regionibus calidis citius atque ante ſeptimum in frigidis ſerius ille febrim judicet: Porro Hippocrates (ut alias animadvertimus) ea poſteris tradidit, quæ obſervavit, & frequentius accidiſſe vidit. Neque vero in hoc Aphoriſmo dixit, exitialem eſſe morbum Regium ante ſeptimum, ſed tantummodo malum: quippe negari non poteſt, quod lateat in ſanguine tantæ commotionis, ac fermentationis incitamentum, ut illum, cæteroſque liquores tumultuarie perturbet. Quod ſi præterea Jecoris phlogoſim, aut phlegmonem eryſipelatodem conſequatur, nedum malus, & calamitoſus, ſed plane exitialis dicendus erit, non quod omnino perimat, ſed quod plerumque perimere conſueverit: nam ex eodem Hippocrate 1. *epidem. conſt.* 3. habetur. *Quibuſdam morbus Regius accidit ſexta die. Verum his purgatio per veſicam, aut alvus exturbata profluit, aut larga ſanguinis eruptio, velut Heraclides, qui decumbebat apud Ariſtocydam, nam huic & naribus ſanguis erupit, & alvus turbata eſt, & per veſicam purgatus eſt, vigeſima die judicatus eſt; non velut Phanagoræ ſervus, cui nihil tale factum eſt, & mortuus eſt, &c.*

V. hiſt. Philiſt. 7. epid.

V. etiam Hiſtor. Hermocratis ægr. 2. 3. epidem.

Cæter.

Cæterum recte quidem advertit Galenus *in comm.* morbum Regium ante ſeptimum malum eſſe, ſed non tamen poſt ſeptimum periculo vacare, ſi præſertim cum delirio conjungatur; ut propterea jure ſcriptum ſit ab Hippocrate *Aphoriſm. 64. hujus*: *quibus in febribus morbus Regius ſeptimo, vel nono, vel undecimo, vel quartodecimo ſupervenerit, bonum, niſi dextrum hypochondrium obduruerit; ſi vero non, malum eſt.* Cum enim ex inflammatione Jecoris, vel cyſtis felleæ oritur, quocumque tempore accidat, ſemper malus. Atque hinc patet, de Ictero hic meminiſſe Hippocratem, qui febribus accidit ex ſolo ſanguinis vitio, citra cujuſvis viſceris obſtructionem, aut tumorem; in Aphoriſmo vero LXIV. ſequenti, de eo etiam, qui ex male affecto Hepate procedit. Verum ſi dextrum hypochondrium non obduruerit, & a ſola febre Icterus proficiſcatur, niſi criſis conditionem referat, & ſanguinis repurgationem conſequatur, adhuc malus erit, cum evacuationes quæcumque non tempora, aut dies ægritudinum, ſed criticum Naturæ ſecernentis motum, ut ſalutares ſint, conſequi debeant.

Pro Coronide tandem hic non diutius reticebo Aquam illam *ex albo albi*, *c. de Ictero*, a nobis memoratam, fieri ex albumine ovi, quouſque in ſpumam abjerit, conquaſſato, & cum aqua graminis, vel fontis permiſto, adjecto ſaccharo candido ad gratiorem potionis ſaporem. Hæc autem mane, & veſpere, jejuno ſtomacho, ad uncias quatuor pluries exhibita, mirum quam tuto, feliciterque Icterum quemcumque ſanet, etiam ubi cætera non profecerint, quod ſane millies expertum.

APHORISMUS LXIII.

Quibus in febribus quotidie Rigores fiunt, quotidie febres ſolvuntur.

Rigorem in febribus periodicis ſuccedentis intermiſſionis indicium eſſe docet hoc Aphoriſmo Hippocrates, ut qui ſemel nonnunquam incidens in febre continenti, poſt ſigna coctionis, illam omnino judicet, ſi in cæteris quotidie recurrat, illarum ſaltem ſingulares paroxyſmos terminet, atque ab aliis ſuccedentibus interrumpat, quemadmodum in tertianis febribus, ſive ſimplicibus, ſive duplicibus, paſſim experimur.

Quamvis autem acriter plerique diſceptent, an Rigor proprie cauſa dici debeat ejuſcemodi intermiſſionis in febribus, an vero potius indicium, de re tamen mihi videntur vel leviſſima movere altercationem; nam utrumque, vel alterutrum ſi dicatur, parum ad medicinam faciendam intererit. Et quidem eſto ſit cauſa, per univerſalem Corporis concuſſionem, qua noxius humor febrim excitans a ſanguine repurgetur, ut vult Galenus; vel ut indicium, denotans acceſſionem illam jamjam iri terminatum, ut plerique alii arbitrantur; profecto non tanti erit, ut peculiaris de illo ratio habenda ſit, quin ſimul febrim ipſam, cujus ſymptoma præcipuum eſt, non æquabiliter reſpiciat: verumtamen quoniam in iſtiuſmodi febribus intermittentibus, quas rigor anteit, fermentum febrile ſanguinem in motum fermentationis indebitum adigens, extraneum eſt, atque a viſceribus naturalibus accedit, rationabilius videtur illum indicem, non opificem intermiſſionis appellare. Cum enim ſanguis indebite fermenteſcit a diſſentaneo humore, aliunde ſuggeſto, unde frigora, & rigores ineunte paroxyſmo, argumento eſt, iterata circulatione ſeipſum pedetentim repurgaturum, atque in propria ſecernicula, imo in patentiora emiſſaria, quod alienum, vitioſumque eſt, depoſiturum, ut alibi demonſtravimus. Hinc Rigor præcurſor eſt intermittentium febrium, & cum continuis, aut continentibus ſupervenit, illas pariter interrumpit, ſin ſecus, malignitatis nota eſt periculi plena, ut antea dictum.

Non eſt igitur, ut ſe tantopere torqueant hic Commentatores in divinando, num Hippocrates proprie Rigores, an potius frigora voluerit intelligenda; comprehendendi ergo cæteras quoque febres quotidianas, ſemitertianas, duplices tertianas, dupliceſque quartanas. Nam indefinite eas memorat, quæ rigoribus arripiunt, quemadmodum *lib. de judicationib.* inquit, *quibus febribus Rigor accedit, febris ſolvitur*: Ideſt ſingularis illa acceſſio, quæ Rigore prodromum ſortitur; ut propterea ſicuti continuis ſuperveniens Rigor paroxyſmum illum interrumpit; ita intermittentibus, quotidie recurrens, quotidianas acceſſiones infringit, & terminat. Quia vero non omnes quotidianæ febres, ideſt quotidie repetentes, rigoribus ſociantur, ideo fit, ut non omnes ad ἀπυρεξίαν ſeu quietem febre vacantem, revera perveniant, cum adhuc febres illæ quotidianæ, fieri putatæ ab humoribus phlegmaticis, acceſſiones tam longas ſortiantur,

V. Braſavolum & Fuchſium hic.

tur, ut vix ægrum a febre immunem deſerant, veluti Galenus ipſe teſtatur. Verum quid de his veriſimilius liceat exiſtimare, V. 1. de Natura humana. jam a nobis late dictum eſt febribus *in Praxi*: Cum & ipſemet Hippocrates pleraſquè omnes febres ex bile oriri crediderit, quaſi vero ab uno, eodemque humore, diverſimode tamen affecto, aut cum aliis ſuccis commiſto, varias parere poſſit febres, atque pro ejuſdem collectione, & ad fermenteſcendum promptitudine, citiori, vel tardiori, nunc quotidie, nunc vero alternis diebus, & ultra, repetentes efficiat. Sed tamen advertere decet, ſpeciatim voluiſſe Hippocratem admonere, quam utilitatem ſint febrientes ex rigoribus ſuſcepturi, ut etiamſi quotidie febribus divexentur, algeant, & vehementer concutiantur, per Rigorem tamen, quietem febre vacantem, & ἀπυρεξίαν nanciſcantur, qua omni periculo ſe exemptos credant. Hinc de Rigoris beneficio monitos voluit Medicos, & ægrotantes, nihilum interea reliquarum febrium, aut ſymptomatum illas comitantium ſolicitus, ſive intermittant, an non, & ſive periodo quotidiana, tertiana, aut quartana, redeant. Cæterum uſus eſt voce ſolutionis, non judicationis; nam revera febris ipſa integre non finitur (aliter minime rediret) ſed ſolum acceſſiones illæ repetentes ſingulatim deſinunt, & humores fermentationem indebitam in ſanguine excitantes in ſingulis paroxyſmis ſolvuntur, tametſi ab aliorum ſuggeſtu novi, & novi ingruant; at vero non plures in una, eademque die, ut in febribus ſubintrantibus dictis evenit, etenim *quotidie* inquit, ideſt ſemel in die, ſed iterato in ſuccedentibus diebus, ne forte inter initia febris ſolum Rigor invadat nec deinceps repetat, velut in continuis mali moris. Quamquam duplex tertiana intra unumquemque diem bis affligens, rigore ſi inchoet, etiam aliquandiu intermittat.

Quod de Rigoribus hic tradidit Hippocrates licebit pari ratione ad Horrores extendere. Siquidem duplices, triplices, tripliceſque quartanæ horrore prodromo invadentes ad ἀπυρεξίαν quoque deveniunt, & in ſingulis acceſſionibus ſolvuntur; ut propterea non ſemel datum ſit, illas iterato uſu Cortici Peruviani, aliove ſimili medicamento pro re nata, ſingillatim ſalubriter fugaſſe, quemadmodum ad tertianas fieri conſuevit. Quomodo autem iſtæ, ſicut pariter Rigores, & Horrores inter ſeſe differant, dictum eſt a nobis in parte Medicinæ practica.

APHORISMUS LXIV.

Quibus in febribus morbus Regius ſeptimo, vel nono, vel undecimo, vel quartodecimo, ſupervenerit, bonum; niſi dextrum hypochondrium obduruerit; ſi vero non, non bonum.

Recte quidem advertit Galenus, melius fuiſſe, hunc, qui nunc ſcribitur, Aphoriſmum, illi fuiſſe conjunctum: In com. *Quibus in febribus morbus Regius ante diem ſeptimum accidit, malum*, ut totus ſermo talis fiat: *Ante ſeptimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino; poſt ſeptimum vero bonum. niſi dextrum hypochondrium obduruerit*: nam abſque ordine videtur hic interjectus: at hoc non multum refert. Id vero magis intererit, morbum Regium hic recenſitum pertinere potius ad Jecoris affectionem, ut proinde ſenſus ſit, illum a ſeptimo deinceps febrientibus ſupervenientem, meliorem eſſe, utpote qui probabilius ſanguinis repurgationem conſequatur, nec corrumpentis veneni malitiam arguat, ſed ſecernentis Naturæ vim, & efficacitatem. Conferendus autem huic eſt alius Aphoriſmus ex Coacis prænotionibus (unde hic plane deſumptum eſt) ſententiam proculdubio clariorem reddens: ibi enim ſcribitur: *Morbus Regius ante ſeptimum diem accedens, malum. Septimo vero, ac nono, & undecimo ac decimoquarto, judicatorius eſt, ſi non præcordia induret; ſin minus ambigua res eſt.* Idem ſere lib. de judication. Nam ſi fortaſſe ex Naturæ repurgantis motu, felleus humor in cyſtim quoque pluſquam deceat, irrumpat, & tumorem, inflammationemque pariat, profecto ex iſtius malitia, peſſimi morbi indicium erit: Quamobrem inquit, *ſi non præcordia induret*, quaſi vero is cauſa ſit ejuſcemodi tumoris, & inflammationis. Quod ſi Icterus veluti ſymptoma dextri hypochondrii inflammationem potius conſequatur, plane peſſimus exiſtimandus erit, tamquam pejoris morbi teſtimonium, nec abſque veneni corrumpentis malitia, per quam habitus Corporis univerſus colore ad croceum, V. 3. de morbis. cum virore commiſtum, inficitur. Verum cum Hippocrates adnotaverit hanc coloris ad cutim translationem a ſeptimo per dies indices, aut judices, ſuſpicandi aptam præbet futurum in his Icterum, veluti a febre, non ab Hepatis inflammatione, oriundum, ut propterea voce uſus ſit generaliori,

raliori, duritiei, ſeu duri tumoris in hypochondrio dextero: durities autem nedum inflammationi, ſed etiam obſtructioni, & ſcirrho convenit. Sed hæc non tanti ſunt, ut ſententiam aphoriſticam invertant, nam ut antea dictum, quælibet Hepatis ægritudo quocumque tempore contingens per ſe perpetuo mala eſt, ſecluſo morbo Regio.

Si vero, ſubdit, non in his, ſed in aliis a ſeptimo diebus, intra decimumquartum Icterus accidat, non bonum; nam revera malum adeo non eſt, ut de diebus ante ſeptimum antea dixerat, nec ex altera parte bonum, quia fit in diebus, in quibus Natura movere per criſim non ſolet, cum nonniſi per dies acceſſionum, cujuſmodi in his generibus febrium ſunt impares, in morbum, cauſamque morbi impetat; quamobrem phraſi clariori ſcripſit *in Coacis prænotionibus; ſin minus, ambigua res eſt*: ut nimirum ſignificaret, ancipitem inde futurum eventum, ſaltem ægritudinis diuturnioris, aut in deteriorem, puta hydropem, permutatæ. Ultra decimumquartum diem non meminit, forte quia de Ictero in acutis febribus ſermonem habendum voluit; at non ideo, ſi ultra hoc tempus febrientibus contingat, omnino bonus, ſi a Naturæ expellentis motu, poſt coctionem, ſecretionemque non oriatur, quamvis deinceps malitiam ſemper diminuat; attamen rarenter accidit Icterum ſupervenire febribus in longum productis, modo alias ægritudines non arceſſant, vel in deteriores commutentur. Cæterum etiam abſque febre, *morbo Regio laborantibus, Hepar durum ſi fiat, malum eſt*, 6. *Aphor.* 42. tunc enim durities Jecoris ſequitur Icterum, & periculum non ex Ictero naſcitur, ſed ex Jecinoris duritie, ac tumore, qui ſemper malus: ſiquidem ſcirrhum, cachexiam, hydropem ſive humidum, ſive ſiccum, alioſque graves morbos minatur. Spes autem ſalutis aderit, ſi ſubinde ſponte ſua per alvum, aut per vias urinæ, vel etiam per hæmorrhagiam vitioſus humor egeratur, ut accidit Heraclidi 1. *epidem. c.*

APHORISMUS LXV.

In febribus circa Ventriculum fortis æſtus, & cordis morſus, malum.

Videntur hæc duo hic ab Hippocrate memorata ſymptomata, cum acutis, continuiſque febribus conjuncta, inflammationem præmonſtrare imminentem in iis præſertim partibus, quæ Ventriculum, ejuſque orificium ſuperius circumdant: illa autem eryſipelatis potius conditionem referet, unde major acritudo, morſus, & vehemens æſtus oriatur. Anatome enim pluries compertum, ejuſcemodi malorum cauſam extitiſſe excitatas circa Stomachum, aut Pylorum inflammationes, itemque in Hepatis lobo, qui Ventriculo ſuperincumbit, in Omento, in Pancreate, imo etiam in exteriori Ventriculi membrana, ut proinde ægrotantes brevi vita defuncti ſint. Sed & non raro etiam contigit hæſiſſe in his partibus acres quoſdam, virulentoſque humores, qui non tam mole, aut copia, quam pravitate nocerent, & nervos, qui plurimi per eaſdem partes ſparguntur, acriter compungerent, & laceſſerent. At hæc profecto nonniſi in acutis febribus fieri poſſunt, quas pleriquo non irrationabiliter exiſtimarunt, numquam ab internis inflammationibus, vel ab hærentibus humoribus in apicibus arteriarum, eſſe ſubjunctas. Cum autem in febribus iſta copulantur, palam eſt fieri non poſſe ægrotantes non periclitaturos. Sive ergo Κοιλίην Ventriculum, ſive inferiorem Ventrem interpretemur (cum utriuſque doloris magnifaciat Hippocrates in Coacis prænotionibus) idem omnino timendum erit; quamquam Cordis morſus, in græco codice Καρδίωγμος ſi pro ſtomachi dolore exponatur, minus periculum arguat, quam ſi Cordis motus palpitationi ſimilis intelligatur; quippe hæc longe deterior putanda eſt, veluti proximior Cordis affectio, atque eo magis, quo acutis continuiſque febribus ſociatur, veluti diſparis omnino conditionis, atqui malum, inquit, non lethale: ſiquidem etſi iſta periculum vitæ minentur, non tamen ſpem ſalutis adimunt, ut de malignis febribus, quibus hæc plerumque accidunt, ſcripſit alibi Galenus. Verumtamen ſi partium extimarum frigus accedat, omnino exitioſum; ut antea dictum.

APHORISMUS LXVI.

In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores vehementes, malum.

Convulſionem febri ſupervenientem pejorem aſſeruit Hippocrates 2. *Aphor.* 26. nunc vero ſimpliciter malam ait; forte quia hic iteratas, & plures invadentes intelligit, neque unius tantum partis, ſed totius, jam antea acuta febre corre-

pti, cui etiam circa viſcera dolores vehementes accidant. Sed gravius profectò eſt, quod ſcribit *in fine libri de judicantibus*, ubi: *ſi a febre detentum convulſio corripuerit, ſedatur febris eadem die, aut poſtridie, aut tertia die*. Et lib. *Coac. præ- not. Convulſio in febre fiens, ſedat febrim eadem die, aut poſtera aut tertia*. Unde non videtur tam mala convulſio acutis febribus contingens, quemadmodum in hoc Aphoriſmo memoratur. Verum ſi perpendantur, quæ ibidem Hippocrates adnotavit, nullo negotio hæc diluentur. Is

In coac. prænon. enim paulo ante inquit: *Convulſio in febre fiens, & eadem die deſinens, bona eſt*, & mox; *ſi vero tempus, in quo incepit, tranſgrediatur, & non deſinat, malum eſt*. Quare tunc convulſio febri ſuperveniens bona eſt, cum eadem die deſinit: cum autem tempus iſtud tranſgreditur, omnino mala. Si præterea repetat, aliiſque ægritudinibus ſocietur, veluti hoc loco referuntur vehementes circa viſcera dolores, proculdubio nedum mala, ſed exitialis exiſtimanda erit.

Et quidem vehementes viſcerum dolores fieri nequeunt, niſi ab humoribus acribus, acidis, aculeatis, partes præſertim membranoſas, & nerveas lancinantibus, qui per febrim acutam impenſius irritati convulſiones plane moleſtiſſimas excitant: quamobrem non immerito eas cum viſcerum doloribus conjunxit in hoc Aphoriſmo Hippocrates, ut vel ex hoc conjiceremus ab his eaſdem profecturas; & quamvis perpetuo malæ putandæ iſtæ ſint, pejores longe tamen erunt, ſi ad febres acutas conſequantur, quippe quæ nedum viſcerum, ſed & totius ſanguinis diathesim vitiatam deſignent, quam etiam per convulſiones iteratas nervorum liquor non diſſimiliter comitabitur. Veruntamen malum ſolummodo dixit, non lethale; quandoquidem poſſunt quoque febrientes ab utriſque tuto evadere, ſi nimirum vitioſi humores ferantur in alvum, aut veſicam, & critice, ut moris eſt, egerantur: quo ſane modo lactentes vidimus ſæpius liberatos, qui cum a lacte in inteſtinis concreto acerbe ſimul ventre dolerent, febrirent, & convulſionibus corriperentur, ſoluta poſthac alvo, in priſtinum ſalutis ſtatum fuere reſtituti.

APHORISMUS LXVII.

In febribus ex ſomnis pavores, vel convulſiones malum.

Alias meminimus, ſomnum Animantibus conceſſum, ad levamen, & requietem Corporis, & Animi, ubi potius laborem afferret, & laſſitudinem, lethalem eventum portendere ex Hippocrate, nunc vero ſi pavoribus interrumpatur, malum dicitur, in febrientibus acute. Accidit enim ſæpenumero illos abſque ulla externa cauſa inter dormiendum frequenter exterreri, imo neque ex phantaſmatibus horrificis, aut ſomniis tumultuoſis, e genere terriculamentorum, expaveſcere, idque toties, quoties ſopore arripi contigerit. Subitos autem iſtos, repentinoſque a ſomno timores, quamvis plerique ad Cerebri læſionem retulerint, quaſi vero vaporibus melancholicis, aut atrabilariis ſuffundatur, quia tamen quæſiti de his terriculamentis ægrotantes, nil ſe viſum paſſos conqueruntur, cum cæteroqui nec ſomnu reipſa., in quo inſomnia, capiantur, putaverim ego illos oriri ab irritamento potius pravorum humorum circa præcordia reſtagnantium, quibus nerveæ illorum partes laceſſitæ quodammodo convellantur, & Cerebrum excitent cum terrore, ob concuſſionem, exagitationemque fibrarum nervearum, & liquoris eaſdem irrigantis. Equidem ejuſcemodi pavoribus ſæpiſſime puellos affici experimur cum a lacte coagulato, & acido febricitant; quod cum Ventriculo, & Inteſtinis infenſum fiat, nec prompte egeri poſſit, partes iſtas in illis exquiſito ſenſu præditas vellicat, & laceſſit, adeoque repentinas expergefactiones, & pavores inducit. Idipſum a vermibus etiam pati ſolent, unde eſt, ut huic malo indiſcriminatim noſtrates fœminæ occurrere ſatagant remediis lumbricos enecare creditis. Modo quis unquam in his Cerebrum ferientes humores, aut vapores melancholicos effinget; niſi melancholicos cum acidis confundat. Atqui contingunt plerumque ex ſomno (ſi tamen verus ſomnus is ſit) punctiones iſtæ, quoniam per id tempus laxatæ quodammodo nervorum fibræ, magiſque hiantes poruli facilius admittunt, qui ex acidis, praviſque ſuccis fermenteſcentibus halitus, vaporeſque inſenſi quaquaverſum diffunduntur. Hinc ad convulſiones non irrationabiliter ejuſmodi repentinos ex ſomnis pavores referrem.

Aph. 1. 2.

L. 2. c. 7.

V. Gal. l. de diffic. reſp. 9. & 6. Aphor. com. 54.

ferrem, inductas tamen non ex affecto nervorum principio, ſed ex horum apicibus, fibriſque proritatis. Qua fortaſſe ratione Hippocrates cum his junxit in Aphoriſmo convulſiones, nimirum ut eas febrientibus malas pronunciaret, quæ veræ convulſiones ſunt a Cerebri vitio proximo, & quæ a ſola, atque interrupta irritatione fibrarum nervearum in partes deſinentium. Porro in veris convulſionibus proxime Cerebrum, & principium nervorum afficitur a vitiato illorum liquore in acidum pariter degenerato; unde & hæc, & graviora mala proficiſci facile eſt. Sive ergo illæ oriantur ab acido liquore, nervorum principium afficiente, ſive ab humoribus circa præcordia reſtagnantibus, & partes ſenſu præditas vellicantibus, ſemper malum, deſignata nimirum malitia, tum a pravis humoribus, tum a partibus affectis. Quod ſi ſomnus majori ex parte, vel ſuavis, vel moleſtus provenit, ex bene, vel male affecto Ventriculo, & adjacentibus viſceribus, ut Helmontio non ſine ratione viſum eſt, plane cum in his partibus pravi ſucci hærent, fieri nequit, quin turbulenti ſomni fiant, & pavoribus interrupti.

APHORISMUS LXVIII.

L.2.c.7. *In febribus ſpiritus offendens, malum: convulſionem enim ſignificat.*

ID hic ſignificat ſpiritus offendens, ſive ſpiritus in faucibus eliſus, ut vertit Celſus, ac Reſpiratio ſubſiſtens, & interrupta, quemadmodum ex eodem Hippocrate deducitur 2. *epid. ſect.* 3. & 6. *epid. ſect.* 2. & quidem tum in inſpiratione, tum in expiratione, ut adnotat Galenus *in comm.* id autem paſſim accidit pueris ejulantibus, & ſuſpirioſis, plerumque ex anguſtia ſpiritalium organorum. Hanc autem interruptam Reſpirationem in febricitantibus, inſtantem convulſionem arguere, atque adeo malam eſſe, monet hic Hippocrates, veluti quæ fiat a languente vi muſculorum Thoracem, & Diaphragma attollentium, ac deprimentium pro Reſpiratione; illi vero, cum motus ſuos peragant ope nervorum, quandocumque deficiant, hos quoque fatiſcere deſignant: & quidem in febribus a vitiato, exolutoque liquore, qui nedum illos haudquaquam convenienter irrigat, & confirmat, ſed potius inficit, & perturbat; unde etiam non raro anxietas, angor, & cordis tremor cum pulſu inæquali: ſemper autem ac ſanguinis vitio ex febribus indicato, per indebitam ejuſdem ab extraneo humore fermentationem: accedit quoque liquoris nervei malitia, procul dubio non ſolum dubius eventus, ſed omnino pernicioſus pertimeſcendus eſt; quandoquidem partes cunctæ Corporis ab his proximius robur adipiſcuntur, ſuaſque exerunt operationes; quinimo Cor, & Vita ipſa ſuſtinetur. Quamobrem ipſis a conſueta, naturalique conſtitutione permutatis, depravatiſque, neceſſe eſt reliqua omnia non diſſimiliter titubare.

V. Gal. 3. de diffic. reſp. 9. & 6. Aphor. com. 54.

APHORISMUS LXIX.

Quibus, adhuc febricitantibus, urinæ ſunt craſſæ, grumoſæ, paucæ, multitudo earum tenuis ſuperveniens juvat: præcipue vero tales veniunt, quibus ab initio, vel non ita multo poſt, ſedimentum ineſt.

URinas in poſterum conſiderat Hippocrates cum excretorum in illis varietate, ut exinde, quoad fieri poteſt, conjiciamus, quænam in febrientibus meliores, pejoreſque dici queant, cum febrilium fermentorum mutationem conſequuntur, quippe non ſemper e liquoribus cum ſanguine commiſtis procedunt, neque perpetuo ſerum illud referunt, quod cum ſanguine circumfluit, atque ejuſdem vaſa, parteſque cunctas Corporis pervadit, ſed ſæpenumero a cibo, potuque nuper aſſumpto, a Succo lacteo, & ductibus chyliferis, a glandulis Meſenterii, & vaſis lymphicis, atque a viſceribus hypochondriorum, per compendioſiores vias, recta in renes, & veſicam fertur; unde dubias profecto, & infideles notas ex illa elicere cogimur, idque potiſſimum in iis, qui peculiari quadam conſtitutione varias perpetim, differenteſque urinas proferunt, & quandoque a conſueto hominum alienas. Cum ergo a ſanguinis ſero prodeunt urinæ, atque a fermentis partium vitiatis ſecernuntur, obſervandas veriſimile eſt hic Hippocratem voluiſſe, præſertim in febribus; quandoquidem in his, per indebitam ſanguinis fermentationem, plerumque ſolent cum ſeroſis ejuſdem portionibus aliæ impuritates per vias urinarias repurgari, ideoque quæ penitus latent, quodammodo denunciare. Idem dicitur in coac. prænot.

Quibus itaque non ſine febre, inquit, urinæ ſunt craſſæ, & grumoſæ, ſed paucæ; ſi contingat tenues deinde fieri, & affluentius profluere, proderit. Pro craſſis, grumoſiſque intelligit, quæ commiſtam, compa-

ctam-

Digitized by Google

ctamque ſimul referunt ſeroſam ſubſtantiam cum recrementis e ſanguine ſemotis, ut grumos quodammodo plurium Corporum una collectorum exhibeant, vel, ut communius dicitur, ſubſtantiæ ſimul aquoſæ, & hypoſtaſis, concretæ: hæc enim cum debeat, ut ſalutaris ſit, in urinis innatare, ſi fortaſſe ſit ſparſim concreta, & cum illis commiſta, ex nondum peracta ſecretione, concoctioneque, urinam procul dubio reddet craſſam, & grumoſam, quam idem Auctor *lib.1. de morbis*, a pituita progenitam exiſtimat. Oriri autem ejuſmodi craſſitiem grumoſam, hoc loco memoratam, a concretione, miſtioneque ſumma hypoſtaſis cum ſero urinario, deduci poteſt ex appendice ejuſdem Aphoriſmi, ubi adjicitur: *tales equidem prodire, quibus ab initio, aut non multo poſt ſedimen in urinis adſuit*; cum ſcilicet primum urinæ viſæ ſunt cum ſuo ſedimine innatante, mox vero ita cum illo commiſtæ, & concretæ, ut grumum referant; at poſtmodum per fermentationem febrilem diſſolutæ, ac ſecretæ, tenueſque redditæ, craſſitiem in copiam commutant, & conferunt, tum quia compingentia ſalia cum ſero commiſta diluta egerunt, tum quia coctionem, ſecretionemque fermenti febrilis jam peractam indicant. Tenues autem urinæ hic memoratæ non ſimpliciter aqueæ, & pellucidæ intelligendæ ſunt, ſed ut a craſſis, & grumoſis contradiſtinctæ; ſicut enim nimium craſſæ, & in grumos compactæ malæ hic referuntur, ob coctionem, ſecretionemque deficientem; ita ex adverſo bonæ exiſtimandę ſunt, quæ tenues deinde fiunt, ac diſſolutę, ideſt non amplius grumoſæ, habentque ſedimen omnino ſecretum, diſſolutum, & innatans. Hinc recte Actuarius *lib.1. de judiciis urinarum c. 11.* ſcripſit, *nonnunquam in morborum fine copiam profluere urinæ albioris, & tenuioris, atque mediocrem continentis ſubſidentiam, præſertim cum præceſſerit urina craſſior, & grumoſior.*

Judicium autem ab eodem Hippocrate prolatum *libr. de judicationibus*, huic plane nullatenus contradicit. Ibi enim inconſtantes omnino urinas in febribus vituperat, ac de craſſis in tenues, iterumque de tenuibus in craſſas viciſſim permutatas. Inquit enim. *In febribus ſi mutationes habeat urina, diuturnitatem temporis ſignificat, & neceſſe eſt ægrotum mutari, & ad deteriora, & ad alteram partem. Et ſi urinæ ab initio non ſibi ſimiles fuerint, ſed ex tenuibus craſſæ fiant; utrumque penitus tenues, tales ægre judicant, ac inconſtantes ſunt.* In hoc autem Aphoriſmo non ſolum conſtantes, ſed etiam craſſas immoderate tenues permutatas recenſet, eaſque ſolito affluentiores.

APHORISMUS LXX.

Quibus febricitantibus urinæ ſunt perturbatæ, quales jumentorum, iis dolor Capitis vel adeſt, vel aderit.

Cum recrementa ſanguinis, aliique humores per Renum tubulos repurgati, & cum ſero urinario commiſti, ſua quique non petunt loca, ſed ſurſum, deorſumque tumultuarie feruntur, urinas reddunt confuſas, & perturbatas. Has ergo conſiderat in hoc Aphoriſmo Hippocrates, utque eas a turbidis, ſed mox poſtea ſubſidentibus, diſtinguat, adjicit, *quales Jumentorum* ſiquidem in his nedum paulo poſt quam fuerint excretæ, ſed deinceps adhuc, perpetuoque turbulentiam, confuſionemque ſervant; ſed neque a frigore ambientis aeris concreverint, neque diu repoſitæ in corruptionem abierint, aut Renum, & Veſicæ ægritudines conſequantur; quamobrem non immerito advertit, & eas in febricitantibus hic notari, & quæ non ſemel turbatæ comparent, ſed quæ perturbatæ ſunt, & tales perſeverant. V. etiar lib. coac prænot.

Equidem in febribus dumtaxat fieri poteſt (quidquid in contrarium opinetur Cardanus) ut urinæ omnino perturbatæ ſint, & perſeverent, quales jumentorum, quandoquidem in aliis ægritudinibus citra febrim, quod turbulentum in iis excernitur, mox ſubſiſtit, vel evolat, quemadmodum in Renum affectionibus, catarrhis, aliiſque ſicut etiam ab eſu ciborum diureſim promoventium. Oportet autem urinas ejuſcemodi turbatas, ab intimiori cauſa ſerum urinarium confundente, exagitari, quæ profecto in ſanguine, cæteriſque liquoribus inhærebit, ut talem ipſis fermentationem excitet, & tumultuariam commotionem pariat, quæ ſanguinis ſerum, recrementa partium, & ſalia fermentorum turbet, & implicet; veluti pluries expertum in febribus malignis, & peſtilentibus, a fermento ſanguini immiſſo omnia depravante, & confundente. Hinc brevi vita defuncti referuntur uxores Dromeadæ, & Philini, Polyphantus, & Evalcidæ famula ab Hippocrate 1. & 7. *epidem. Nam*, ut idem ſubdit: *urinæ denſæ, & conturbatæ certum ſignum ſunt doloris capitis,* con-

convulſionis, *& mortis*; procul dubio a veneno diſſipante, & corrumpente. Sed & nequeunt deinceps contenta urinarum perturbata adhuc a liquoribus Corporis ſepoſita ſubſidere, quia per intraneam fermentationem acorem nacta, ita ſimul compinguntur, & cum ſero urinario commiſcentur, ut ab invicem disjungi non poſſint, quemadmodum experimur in Vino, quod per æſtum dierum Canicularium, aut a Tonitru, ventiſque Auſtralibus impetuoſioribus, indebita fermentatione efferveſcit, confunditur, & perturbatur, ut tandem in corruptionem deſinat.

V. etiam lib. coac. prænot. Hinc modo palam fit, qua de cauſa dolor Capitis exinde ſubſequatur, aut immineat; quoniam ex acritate, & virulentia in ſanguine induċta, nerveæ partes Capitis ab illius tranſitu, & percolatione vehementer vellicantur, & compunguntur. Neque vero hinc dolent ſolum, ſed etiam non raro inflammantur, unde phrenitides, lethargi, convulſiones, ut memoratis ex Hippocrate ægrotantibus accidit: quamobrem ſub nomine Cephalalgiæ comprehenſas crediderim reliquas omnes Capitis affectiones, dolori analogas, vel affines.

Quod ſi turbidæ ejuſcemodi urinæ pedetentim progreſſu temporis ſubſideant, procul dubio meliores fient, atque ab enarratis Capitis affectibus præcavebunt: quippe portendent ſenſim quoque internam ſanguinis commotionem ſedari, & fermentantes humores ab utilibus ſecerni, ac repurgari. Unde idem Hippocrates *6.epid. ſect.6.* commonefacit, *urinas multam ſubſidentiam habentes a mentis motione liberare*, quemadmodum in Dexippo. Non eſt igitur, ut tam facile credamus perſeverantes turbidas excerni urinas a flatibus, ut plerique ſunt arbitrati, adeoque illos excutere oportere, ſed potius diaphoreticis pluries memoratis compagem fermenti febrilis diſſolvĕre, alexipharmacis ejus malitiam oppugnare, & evictam, ſecretamque per eaſdem vias urinarias expellere.

APHORISMUS LXXI.

Quibus ſeptimo die fit criſis, iis nubecula rubea quarto die in urina apparet, & alia ex ratione.

Alibi dixerat ſeptenorum quartum eſſe indicem; nunc ſumpto exemplo a febribus, quarum criſis incidit die ſeptima, inquit, nubeculam rubeam in quarta præcedere in urinis. Verum hoc non ubique verum experimur, ſed in quibuſdam ſolum febrium generibus, quæ nimirum fermentationem in ſanguine conſequuntur a vitio ejuſdem intraneo, quales Veteribus ſynochæ dicebantur, ex non bene repurgato ejuſdem ſanguinis ſero, cujus cauſa in fervorem, & indebitam commotionem adigitur, ut ſeipſum ab illo extricet, potiſſimum quia ob remotam in vaſis ſanguineis contractam nimia infectus acritate cunctis viſceribus moleſtiæ eſt. Sed neque nubecula hæc revera rubra eſt, ſed vel pallida, vel flava, vel ad ſummum ſubrubra comparet, ſi criſis ad bonum futura ſit: Quamobrem 2. *prognoſt.* dixit *Nubeculæ, quæ feruntur in urinis, albæ quidem bonæ ſunt, nigræ vero malæ:* Unde recte Heurnius non rubram, ſed ſubrubram vertit. Meminit autem dumtaxat criſis ſeptimæ diei; nam in cæteris non plane conſtant ejuſcemodi indicum, & judicum dierum proportiones, quippe ſæpiſſime Criſes præmonſtratæ in undecima, evenere poſtmodum non decimaquarta, ſed decimaſeptima, vel vigeſima, ac ulterius, pro ratione peccantium humorum, & viarum laxitate; imo pro diverſitate morborum, cauſarum, & affectarum partium, iſta non minimum variabunt ſubſtantia, colore, ſitu, tempore. Hinc appoſite addidit, *& alia pro ratione:* potiſſimum ſi cætera concurrant ab bonam, ſalutaremque criſim, eo die perficiendam, ut propterea ſignificare voluerit, Morbum ſalubriter judicandum die ſeptimo præferre ſigna coctionis, ac ſecretionis in quarto, reliquos ad alios dies differendos, non diſſimiliter ſuis indiciis præmonſtrari, eoſque non unico evacuationis genere, ſed pro ipſorum varietate, puta ſudoribus, ſputis, dejectionibus, atque etiam uberioris urinæ profuſione, prout Natura in unam, vel aliam partem inclinaverit, Cæterum, quod idem Hippocrates protulit *c. lib. prognoſt.* de urina ſubrubra, & ſedimento ſimili, indicante morbum diuturniorem, licet ſalutarem, intelligendum, cum tota urina, ejuſque ſerum, ſanguineum ruborem refert, non vero cum in ſero urinario convenienter colorato nubecula ſolum ſubrubra innatat, ut hic, veluti inchoatæ coctionis indicium.

APHO-

APHORISMUS LXXII.

Quibus urinæ albæ ſunt, & perſpicuæ, malæ: præſertim vero ſi in phreneticis appareant.

V. in Conc. prænot. libr. 2. progno-ſtic. & de dieb. judicat.

CUm urinæ albæ, & perſpicuæ, ſeu aquoſæ, ut interpretatur Galenus, multis ex cauſis excerni poſſint, & pluribus in morbis comparere ſoleant, potiſſimum vero Renum, ac Veſicæ, atque non raro indicent criſim futuram per alvum, aut per abſceſſum, præter eas, quæ in ſtatu ſano quibuſdam accidunt, vel ex conſuetudine, vel ex largiori potu aquarum, præſertim diureſim moventium, viſum eſt ita hunc Aphoriſmum vertere, aliter ac Leonicenus, qui malas ejuſcemodi urinas indefinite videtur interpretari; comparere autem ſolere in delirantibus: quaſi vero exemplum duntaxat apparitionis illarum voluiſſet Hippocrates hoc loco referre, cum tamen in Phreneticis maxime ſint perniciosæ, quemadmodum & Celſus hoc idem Hippocratis documentum ſecutus exponit *lib.2.c.4.* inquiens *diluta quoque, atque alba urina vitioſa eſt, ſed in phreneticis maxime*: Et Philotheus: *ſed in phreneticis magis malæ*: Quamobrem Fuchſius Aphoriſmum hunc ita tradidit: *Quibus urinæ perſpicuæ, & albæ ſunt, malæ; maxime vero ubi in phreneticis apparuerint.* Recte autem admonet *phreneticos*, non *delirantes*, hic Hippocratem adnotaſſe, quippe phrenetici a delirantibus differunt, etenim non omnes delirantes phrenetici ſunt.

Urinæ itaque albæ, & pellucidæ, quamvis plerumque a conſueto Naturæ declinent, non tamen omnino malæ illico ſunt exiſtimandæ, quaſi vero ſemper morboſam reipſa Corporis conſtitutionem atteſtentur, cum non deſint, qui a natura fere illas aſſiduo proferant, & bene valeant; quinimo pleroſque novi, qui ſe tunc morboſos exiſtimarent, cum urinas bene coloratas egererent: malæ ergo ſolum dicentur, quia non omnibus communes, & quodammodo a conſuetis remotiores. At vero ſi in phreneticis obſerventur, omnino malæ, atque ex Galeno perniciosæ, quippe qui teſtetur *ſe nullum vidiſſe phreneticum ſalvatum, in quo talis urina apparuiſſet* Verumtamen non ſunt hæ adeo cum phreneſi conjunctæ, ut illam perpetuo comitentur, aut conſequantur, ſiquidem ſæpiſſime etiam fit, ut in ea compareant nimium coloratæ, multoque ſulphure ſaturæ; ſed ſi fortaſſe cum illa ſocientur, omnino malæ ſint, niſi vero ſemel tantum appareant: quippe tunc perniciosas penitus illas credere licebit, cum diu perduraverint, & quocumque tempore uniuſmodi aquoſæ prodierint. Hac enim ratione ſignificant, partes ſanguinis muriaticas, & ſulphureas, acritate ingenti præditas, per febrilem fermentationem, cum fero urinario non repurgari, ſed interius detineri; adeoque per Cerebrum, ejuſque meninges, ac ductus, cum ſanguine remeantes, continenter illius plexus, glandulaſque vellicare, unde etiam liquor nervorum, & univerſa Hegemonicarum operationum Oeconomia coafficiatur: ſiquidem ros ille e ſanguine per Cerebri corticem exudans, quo univerſa Animalis regio irroratur, & viviſcit, ex vitiata utriuſque diatheſi, omnia perturbat, depravat, atque adigit in furorem. Cum itaque eo deventum eſt, ut partes Vitæ, & Rationi deſtinatæ perpetim laborent, a mutata tum ſanguinis, tum nervei liquoris conſtitutione, procul dubio brevi futurum eſt, ut æger concidat. Spes autem inerit revaleſcendi, ſi ejuſmodi ſanguinis, & liquoris nervorum impuritates per conſueta emiſſaria depellantur, potiſſimum vero per urinas, quæ primum flaveſcentes, & craſſæ, mox etiam copioſiores, & ſequeſtratæ repurgentur; quod plane uſu Antimonii diaphoretici ſuo nitro ſociati non ſemel peractum vidimus, ſicut etiam ope Bezoardicorum.

V. etiam in coac. prænot. ubi: albæ urinæ a phreneticis mortiferæ.

Sed & advertere eſt, quod memorat Hippocrates 1. *epid. conſtit.* 3. accidiſſe Bioni apud Silenum decumbenti, Cratiæ apud Xenophanem, & Aretonis filiæ uxori Mneſiſtrati, ab urinis aquoſis, multis, puris, & tenuibus, poſt judicationem, eos ſcilicet bene fuiſſe judicatos per dyſenteriam: quaſi vero iſtiuſmodi urinæ poſt coctionem apparentes criſim portendant per alvum futuram. Poſſunt quoque hæmorrhagiam e naribus præſignare, præſertim in Juvenibus, ſi poſtquam diu probæ viſæ, repente attenuentur, & incrudeſcant, morbo ad declinationem perducto.

APHORISMUS LXXIII.

Quibus Hypochondria ſuſpenſa murmurant, lumborum dolore ſuperveniente, iis alvi humectantur, niſi flatus erumpant, aut urinæ multitudo proveniat. Hæc vero in febribus.

DE veritate iſtius Aphoriſmi valde dubitat Argenterius, quippe qui non tam faci-

facile exiſtimet, quomodo tria hæc genera evacuationum accidere poſſint in febribus ex hypochondriis inflatis, & dolore lumborum. Verum ſi in memoriam revocentur, quæ alias a Nobis, *hoc eodem libro*, com. 11. ſunt recenſita, bene poterunt, quæ hic ab Hippocrate referuntur, Rationi, atque experimento congruere. Inflantur ſiquidem, tumentque hypochondria a flatibus, ſeu halitibus elevatis ab umoribus craſſis ſimul, tenacibus, & acidis, qui non raro loca utriuſque hypochondrii occupant, prælertim vero glandulas Meſenterii, Pancreatis, & Omenti; cumque per febrim ſenſim attenuentur, & diſſolvantur, per arterias pedetentim in inteſtina feruntur, vel etiam per vaſa lymphica, alioſque ductus inconſpicuos deducuntur in Renes, adeoque vel alvi fluxu, vel urina copioſiori, critice evacuantur. De his ergo ſermonem facit hoc loco Hippocrates, aitque, quibus in febribus (iiſque potiſſimum, quas Fernelius omnium primus recenſuit ex hypochondriis infarctis oriundas) hypochondria tument, ac inflantur, ut ſuſpenſa, & elata fiant, ſi lumborum dolor ſuperveniat, plane fieri, ut laxata alvus congeſtam ſuccorum colluviem deponat, niſi aliunde in flatus exolvatur, aut per Renes deducta urinam efficiat copioſiorem. A tumidis porro, inflatiſque hypochondriis conjiciemus craſſorum, conſiſtentiumque ſuccorum copiam, fermentationem febrili, & acida conditione, in flatus evaporantem, adeoque epigaſtrium utrinque attollentem. A murmure, & lumborum dolore conjectabimus humores ipſos jam attenuatos, & diſſolutos, vergere per Meſenterium in inteſtina: murmur etenim a motu eorumdem periſtaltico provenit; lumborum vero dolor, a pondere Meſenterii, quod cum lumbis alligetur, juxta ac Peritonæum, ubi flatulentis humoribus turgeat, gravat ſimul illos, & extorqueat.

Quod vero hæc citra Jecoris, Lienis, aliorumque adjacentium viſcerum inflammationem evenire ſcripſerit Hippocrates, colligere clare eſt ex 2. *prognoſt.* ibi: *Præcordium dolores, ac tumores, ſi fuerint recentes, & non cum inflammatione, ſolvit murmur in præcordio obortum. & maxime quidem ſi pertranſierit cum ſtercore, & urina, ac flatu, ſin minus, etiam ipſum per ſe, ſi tranſierit, prodeſt.* Dixerat autem *l.* 1. *ejuſd. oper.* tumores omnes in hypochondriis ſubortos, inter initia quidem, mortem brevi affuturam ſignificare; poſt dies viginti vero, ſebre non deſinente, ad ſuppurationem converti. Ea autem, quæ in hoc Aphoriſmo memorantur, his profecto non conſonant, cum & nos compertum habeamus, ſæpius feliciter ſucceſſiſſe, ex turgidis hypochondriis febres enatas, alvo, quæ prius adſtricta erat, laxata, aut copioſiori urina, ſolutas. Verum, ut id promptius, feliciuſque contingat, medicamentis inſiſtendum, quæ amarore acorem corrigant, & incidendi, attenuandique vi, craſſos humores ad exitum diſponant.

APHORISMUS LXXIV.

Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, eos liberat ab abſceſſu urina multa, craſſa, & alba, qualis in laborioſis febribus, quarto die, quibuſdam incipit fieri. Si vero ex naribus fluxerit ſanguis, brevi admodum ſolutio fit.

ALibi ex eodem Hippocrate oſtenſum com. 71. hujus. eſt, non raro febrientibus, ex craſſis humoribus, abſceſſus ad articulos evenire; atque ita febres deſinere. In hoc autem Aphoriſmo memoratur, unde ſit, quod febris, quæ deſitura per abſceſſum viſa eſt, & indicia ejuſdem prætulerit, abſceſſu deinde non judicetur: idque propterea fieri, a craſſa, & alba urina affluenter profuſa. Equidem ubi humores in artus ferendi, vias urinarias petunt, forte tenuiores, fluxioreſque redditi, proculdubio vindicabunt ab abſceſſu. Verumtamen oportet craſſam ſimul albam, & copioſam excerni urinam: etenim hac ratione certi erimus, illos eoſdem humores, qui febrim fovebant, & ad artus abſcedere præmonſtrabant, ſalubriter per Renes in Veſicam fuiſſe translatos. Quoniam vero a lympha plerumque conſiſtentiori ejuſmodi febres accidunt, unde Rheumatiſmi, cum laſſitudinibus, & doloribus articulorum; proinde adjectum, *qualis in laborioſis febribus*, cujuſmodi ſunt, quæ cum ſenſu laboris, doloris, & laſſitudinis in toto Corpore, contingunt quippe vaſa lymphatica plurima per articulos repunt, & non raro in eoſdem exonerantur. In laborioſis autem febribus cum Rheumatiſmo ſociatis, ſæpiſſime accidit, a quarta die in ſuccedentes, conſimilis conditionis urinam affluenter expurgari, exoluta nimirum per febrim lympha, atque ſimul cum ſero ſanguinis ſecreta, deductaque in Renes, & Veſicam, quemadmodum

Digitized by Google

modum paſſim experimur in praxi. Atque hinc plane dictum puto, nedum abundantem, ſed etiam albam, & craſſam urinam eſſe oportere, cujuſmodi lympha eſt.

V. 6. epidem. 4. 2. unde hic Aph. deſumptus.

Quod præterea additur: *Si vero etiam ex naribus fluxerit ſanguis, brevi admodum ſolutio fit:* in dubium revocat Fuchſius, an ſimul cum urinæ profluvio, an vero ſeorſim proficere, ſit intelligendum. Et quamvis utrumque rationi, atque experimento congruere viſum ſit, & alterutro evacuationis genere febrientes ab abſceſſibus evaſiſſe: nihilominus ſi mentem Hippocratis attendamus, veriſimilius aſſerere cogemur, junctim utramque evacuationem eſſe comprehenſam: nam inquit, *ſi vero etiam ex naribus fluxerit ſanguis:* Vel, ut alii vertunt; *quod ſi narium quoque accedat profluvium, multo celerius liberantur*, Idque clarius *cap.6. epidem. ſect.4. ſi vero ultra hoc, adhuc ſanguis e naribus large eruperit, valde* etiam, ſeu, *prorſus levat*. Quæ verba utramque omnino evacuationem referunt ſimul junctam. Cæterum ſanguis e naribus profluens maxime quoque his confert, excreto inde ejuſdem ſero orgaſmum in humoribus excitante: quo fortaſſe reſpiciens Hippocrates junctim urinam, & ſanguinem profluentem, citius ægrotantem liberare inquit, ut e naribus tenuior, e renibus craſſior humor ſimul educatur. Cui enim commodo eſſet narium hæmorrhagia, ſi ſanguis a lympha, & ſero, repurgationi minime opitularetur? Illum autem egredi Natura ſinit, ut ſimul acres, tenueſque ſeroſas ejuſdem partes depellat, niſi vero ex accidenti deſerat, acritate ſibi exitum ſero parante.

V. Heurnium hic.

At vero eam ex his evacuationibus promovere fatagemus, quæ tutior plane eſt, per vias urinæ. Hac enim & craſſior, & tenuior humor commode poteſt educi; quin ſi tantum craſſior expurgetur, is ſatis erit, ut ab abſceſſu tueatur, cum tenuior facile poſſit adhuc inſenſibiliter diſſiari. Conferent ea propter in hanc rem, quæ attenuando, & incidendo, diureſim movent, adjuncta his quoque congrua victus ratione attenuante, ut Naturam huic operi intentam adjuvemus, vel diutius cunctantem excitemus.

APHORISMUS LXXV.

Si ſanguinem, aut pus mingat, Renum, aut Veſicæ exulcerationem ſignificat.

SIve hic Aphoriſmus ſcribatur per particulam *aut* disjunctivam, ſive per, & conjunctivam, magnam ſemper patitur difficultatem: quippe ſanguis ſolummodo excretus per urinam, non ſemper indicat Renum, aut Veſicæ ulcerationem, cum multis aliis de cauſis egeri, & a pleriſque aliis partibus prodire poſſit. Si vero ſimul cum pure excernatur, quamvis ulcerationis indicium certo ſit, non proinde ex ſanguine, ſed ex pure certitudinem nanciſcitur. Sed & præterea fieri poteſt, ut ab eroſa Renum arteria, aut vena, ſanguis ad tempus ſolus prodeat, deinceps tranſiturus in pus, adeoque inchoatæ ulcerationis ſymptoma ſit, ſejunctim a pure. Præſtaret itaque pro utraque particula, *deinde*, vel, *mox*, ſubſtituere, ut ſenſus fiat: *ſi quis ſanguinem, deinde pus mingat, &c.* ſic enim Aphoriſmus veritati perpetuo conſonabit. At vero nec ſemel, nec ad breve dumtaxat tempus, ſanguinis, & puris mictio, Renum, aut Veſicæ ulcerationem deſignabit, nam pluries expertum, ex dirupto apoſtemate partium ſuperiorum, & a Renibus remotiſſimarum, pus cum urina prodiiſſe; imo etiam ex Pulmonis vomica, atque ex Empyemate per eaſdem vias repurgato. Quamobrem neceſſe eſt, ut diutius mictio iſta perduret, & continenter purulentus ſanguis cum urina egeratur, ut a Renibus, vel Veſica manans dici queat. Atqui etiam, præter ejuſmodi egeſtionis diuturnitatem, a Renibus, aut Veſica ulceratis, pus prodire conjiciemus, ſi in urinis ſubſideat, vix, ac ne vix quidem, cum illis commiſtum: quoties enim cum iiſdem omnino commiſcetur, & confunditur, ex altiori profecto loco deſcendere credendum, ut multis oſtendit Galenus *lib.6. de loc. aff. cap.4.* Contra vero ſi ſejunctim ab urina pus egeratur, proculdubio e meatu urinario, aut ex glandulis paraſtatis, gallica contagione infectis, ſponte ſua defluet, ut in virulentis Gonorrhœis paſſim experimur. Hinc tunc ſolum purulenta mictio exulceratos Renes, aut Veſicam indicabit, cum continua fuerit, cum numquam ab urinis ſejuncta, cum ſubſederit, & cum ſanguinis exitum conſequetur. Denique prognoſim mictus ſanguinis, ac puris, retulit idem Hippocrates *lib.2. prædict.* inquiens:

Eandem ſententiam habet Celſus lib. 2. c. 7. V. Gal. 6. de loc. aff. 3. Hippoc. etiam L. de natura humana, ait, quibus cruentæ urinæ ſunt his venę laborant.

V. Gal. 6. de loco aff. cap.4.

V. Gal. in com.

V. etiam Proſp. Martian. hoc loc.

ſan-

ſanguinem mingere, raro quidem, & ſine febre, ac dolore, nihil mali ſignificat, ſed laſſitudinum ſolutio fit. Si vero ſæpius mingat, & aliquid ex his acceſſerit, malum eſt. Verum prædicere oportet, ſive cum dolore mingatur, ſive cum febre, fore, ut inſuper pus mingat, atque ita dolores, ac afflictiones quieſcant. Verum conferet in his plurimum partem affectam internoſſe, & num pus ex aliis partibus procedens in tranſitu per Renes, Ureteres, & Veſicam, ſua acrimonia, ac virulenti conditione, illas exulceret, atque adeo diverſarum partium affectarum complexu, nequeat tam bene diſtingui, unde pus prodeat, cum ex pluribus confuſim emanet. Non multis ab hinc menſibus curandus ad me venit, qui ex mictu ſanguinis in urinam purulentam inciderat, cum antea gallica gonorrhœa teneretur, adeoque & ex meatu urinario, & ex renibus pus effunderet, nimirum quandoque ſimul cum urina, & aliquando ſeorſim. Mirum autem quam in his proficiat uſus paſtillorum ex Cinnabari, itemque Ceroſſæ ſtibii A. Salæ, cum gummi terebinthi, balſamo ligni guajaci, & peruviano, extracto hyperici, & caphura.

APHORISMUS LXXVI.

Quibus cum urina craſſa carunculæ parvæ, aut veluti capilli una exeunt, iis a Renibus excernuntur.

Libr. 2. cap. 7. Quod hic disjunctim ſcribitur de Carunculis parvis, aut veluti capillis, cum urina craſſa excretis, Celſus junctim vertit, inquiens: *Si urina craſſa carunculas quaſdam exiguas quaſi capillos habet, utique in Renibus vitium eſt*. Sed & idem Hippocrates *lib. de Natura humana*, unde hic Aphoriſmus videtur deſumptus, in hanc eamdem ſententiam concedit, dum inquit: *Quibuſcumque in urina, craſſa exiſtente, carunculæ parvæ capilliformes ſimul prodeunt, eas a Renibus prodire noſſe oportet, & ab Arthriticis*. Hinc P. Martianus pluribus contendit legendum eſſe hunc Aphoriſmum abſque particula, *aut*; imo quo pacto ſcriptus invenitur *cap. libr. de Natura humana*. Prope finem.

Sed quamvis ita veriſimiliter liceat ex mente Hippocratis opinari, non tamen falſa erit, ut hic traditur, ejuſdem ſententia. Quinimo Galenus *in commentario* omnino exiſtimat alterum de carunculis, alterum de capillis ſermonem hic factum, nam nullo modo, inquit, carunculas parvas aſſimilari poſſe capillis, ut propterea cum dictione *aut* Aphoriſmum legendum velit. Expertum enim aliquando eſt, ab eroſis, ulceratiſque Renibus, carunculas, ſeu fruſtilla carnium duriſſima cum urina prodiiſſe. Et quamvis e ſphynctere Veſicæ muſculo ſimiles ſubſtantiæ excerni poſſint, cum tamen dolor, febris, aliaque affecti Renis indicia concurrunt, non eſt cur Veſicæ muſculum eroſum exiſtimemus, qui nec alioqui tam duræ ſubſtantiæ eſt, nec ſi ſemel ulceretur, urinæ exitum poterit impedire, aut aliquantulum remorari, vel ſaltem ſine ingenti dolore eſſe.

Mictum autem pilorum, aut capillorum, græce *Trichiaſin*, quamvis rarum, nonnulli conſpexere, eoſque referunt, nedum molles, flexibileſque, ſed duros, rigidoſque interdum etiam fuiſſe, ut ſetas porcinas æmularentur. Unde vero illi procedant, non ſatis bene a Veteribus eſt explicatum. Galenus enim *in hoc commentario* illos gigni ait ex humore craſſiori in Renibus quodammodo uſto, ideoque quemdam memorat talia corpora tam longa minxiſſe, ut incredibilis longitudinis viderentur, qui tamen toto fere anno in uſu cibario habuerat legumina, & fabas fractas, & ſæpiſſime caſeum tenerum, ac ſiccum. At vero *lib. 6. de loc. aff. cap. 3.* eoſdem in venis generari probabilius putat. Verum, cum ea, quæ ad Renes feruntur, non per venas, ſed per arterias, lege Circulationis, deducantur, propterea veriſimilius videtur in ipſiſmet Renibus craſſos iſtos, conſiſtenteſque ſuccos in capillamenta commutari; formam autem, & longitudinem, capillorum ad inſtar, ſortiri, non quidem in Renum pelvi, ſed in eorumdem tubulis, & fibrillis urinariis, per quas ſerum tranſcolatur, quippe alveoli iſti quam apte, præ nimia exilitate, congruunt producendis ejuſcemodi filamentis, cum nimirum per ipſos protruduntur viſcoſi, concreſcenteſque ſucci, fortaſſe ab acido indurati.

V. Hil. C. 5. obs. 50. & 51.

vide; Fuch. in annot.

V. Clar. Malpighi lib. de Renib.

Quoniam vero in Renum alveolis contingit viſcoſos iſtiuſmodi ſuccos inſpiſſari, & formam, figuramque capillorum induere, merito proinde Hippocrates in hoc Aphoriſmo dixit, illos a Renibus excerni: nullibi enim, quam in eorumdem exilibus tubulis, talem, ac tantam ſpiſſitudinem, longitudinemque capillarem poſſent adipiſci, præſertim quia ibidem conſimiles ſuc-

cos,

cos, cum in pelvim extillaverint, lapideam conditionem ſortiri paſſim experimur. Plerumque autem viſcoſi illi ſucci a tenaciori lympha, vel a portione ſanguinis glutinoſa prognignuntur, cum utraque extra ſuos ductus effuſa facillime concreſcere ſoleat. Atque hinc idem Hippocrates *capit. lib. de Natura humana*, nedum a Renibus, ſed ab Arthriticis capilliformes carunculas prodire faſſus eſt, quandoquidem Arthriticis a lympha vitiata afficiuntur, & circa artus plurima vaſa lymphatica perreptare ex Anatome obſervantur.

Neque vero temere adjectum credere eſt, iſta cum urina craſſa excerni oportere; etenim, ſi cum tenui egererentur, verendum valde foret, ne ab aliis partibus, quam a Renibus prodirent, nam cum tenues, & percolatæ minguntur urinæ, tubuli illi, & fibrillæ urinariæ obſtructæ ſunt, adeoque tranſitum carunculis, & capillamentis non conceduut. Craſſæ igitur eſſe debent, ut patentes Renum tubulos deſignent, & nullum in venis, ac arteriis vitium conſequantur, cum abſque febre iſta plerumque prodeant, adeoque urina inculpata exiſtente, quemadmodum in ſtatu naturali excerni conſueverat, moderate craſſa. Conferet ea propter in id mirifice, præter alia, uſus chalybis, quo acritudo ſeri urinarii in Renum eroſione, & concreſcentium acidorum ſuccorum malitia in capillamentis retundatur.

APHORISMUS LXXVII.

Quibus cum urina craſſa furfurea quædam ſimul exeunt, iis Veſica ſcabie laborat.

Idem libr. de Natur. human.

NE hæc quoque excretorum in urinis vitia ad ſanguinem, & vaſa ſanguifera referrentur, cum urina craſſa, non tenui, nec aquoſa, excernenda inquit. Si enim cum hac efferrentur, degenerati ſanguinis, ſuccique alibilis, ex ardenti, pravaque febre, indicia forent, ut etiam admonet *in comment.* Galenus. Sic ergo Aphoriſmum hunc Hippocrates voluit intelligendum, ut ubi abſque febre reliqua omnia bene ſe habeant, ſi urina moderate craſſa furfurea proferat, Veſicam ſcabie laborantem denunciat. Accidit autem Veſicæ ſcabies pari modo, ac externæ cuti pruritus, ab acritate ejus liquoris, qui in nutrimentum ejuſdem cedere deberet, atque ex miſtura ſalium cum urina denſatur in furfures, & ima petens ſurfurecum ſedimentum exhibet, eo quod referat exteriorem tritici corticem, non bene molitum. Ejus autem ſpeciatim meminit Hippocrates 5. *epidem. in hiſtor. Filii Theoſorbi*, qui id potiſſimum ex Veſicæ ſcabie patiebatur, ut dum mingere inciperet, ac deſineret, pudendum confricaret, ex prurito nimirum ingenti ejus partis, ad Veſicam pertinentis. Solet etiam ſæpiſſime ſcabies iſta in vulcuſcula commigrare, & ſaniem proferre, ut dicitur *Aphoriſmo* 81. *hujus*, ut propterea quibuſdam occaſio fuerit, utramque Veſicæ affectionem confundere, non quod revera eadem ſit, ſed quod altera in alteram facillime commutetur, præſertim cum ea, quæ urinis commiſcentur, acria, & erodentia ſunt, ut infra.

APHORISMUS LXXVIII.

Quicumque ſponte ſanguinem mingunt, iis a Renibus venula rupta ſignificatur.

PRo eo, quod Leonicenus legit *ſponte*, viſum eſt aliis *repente* ſubſtituere, quaſi vero ſatis non ſit ſanguinem e Renibus abſque ulla cauſa maniſeſta prodire, niſi etiam repente eveſa. At Hippocrates uſus eſt ἀπ' ταυτομάτου quæ dictio utrumque ſignificat. Et quidem nullam cauſam evidentem ex iis præceſſiſſe neceſſe eſt, quæ valeant venas adaperire, vel dilacerare; ſed & opus præterea eſt, ut repente mictus ſanguinis ſuboriatur, ne fortaſſe ſenſim erumpens, & guttatim, a Veſica eroſa emanare credatur, quæ cum non multo ſanguine ſcateat, profecto multum ſanguinem effundere non poteſt. Ab ejuſdem vero muſculo janitore, ſi fortaſſe ulceretur, manabit quidem ſanguis, ſed ab urina ſejunctus, ut propterea fieri non poſſit, quin repente, & ſine cauſa maniſeſta ſincerus prodiens ſanguis cum urina, a Renum venulis adapertis, vel eroſis non proficiſcatur.

An autem a Venis proprie, an potius ab Arteriolis is prodeat, jure dubitari poteſt: etenim poſt detectam ſanguinis circulationem, cunctis notum, ſanguinem in partes per arterias ire, redire vero per venas, quæ cum ſuis interſepiantur valvulis, nil profecto poterunt effundere, quod ſemel in ſuis conceptaculis fuerit exceptum. Verum cum nomine venarum, tam venas proprie dictas, quam arterias conſueverit Hippocrates indiſcriminatim ſume-

Emulgentes arteriæ ſi frangantur, aut aperiantur, ubi ſerú ſanguinis exoneraverint, pariente Aſcitem quo ref-

V. ... Heurn. ex Cæl. Aurel. Archig... ne hic ... refert.

[Margin: Periiſſe videtur Helmontius, qui ex labefactatis renibus laticem a ſanguine non repurgantibus, hydropem oriri dixit.]

ſumere, non erit hic, ut diutius mentem ejuſdem exagitemus, dummodo conſtet de parte, quam ille potiſſimum hic conſiderandam voluit, affectam, cui ſit remediis ſuccurrendum.

At a quibus cauſis ſanguifera Renum vaſa interius dirumpantur, tacuit Hippocrates, quippe illæ innumeræ eſſe poſſunt: attamen hic commode ad tres generaliores revocabimus: ad ea ſcilicet, quæ ipſius ſanguinis ſunt, ad vaſa illum continentia, & ad ea, quæ per Renes tranſeunt, vel e Renum tubulis tranſcolantur. Quæ in ſanguine ſunt, & cum eo continuo commiſcentur, ſerum, lympha, chylus, ſi acritatem, aut muriaticam conditionem, præſertim a viſceribus hypochondriorum nanciſcantur, plane poterunt exilia Renum vaſa, & ejuſdem generis alia, cum illuc appulerint, erodere, aut relaxare, unde is ſponte deinde exeat. Sic aliquos novi diutius ſanguinis mictu, ab ejuſmodi cauſa, detentos, qui a corrigentibus e re medicamentis poſtmodum convaluere. Vaſa ipſa ſanguifera per Renum ſubſtantiam perreptantia ſi fortaſse præter exilitatem, naturalem quodammodo conſtitutionem ſortiantur, debilem, laxam, tenuem, vel etiam procedente tempore flaceſcant, & extenuentur, facile poterunt habenas quoque dare ſanguini præterfluenti. Quæ denique per Renes, Renumque tubulos tranſeunt, ſerum urinarium, & cum eo diverſi generis humores, ſalia, multaque e ſuperioribus viſceribus in eas partes depoſita recrementa, pus, ſanies, ichor, viſcoſi, acidi, concreſcenteſque ſucci, unde poſtmodum, arenulæ, calculi, ſabulones, idque genus alia, quam facillime poterunt erodendo, lacerando, diſtendendo, gravando, aut aliter afficiendo, ſanguinis exitum repente, provocare. Sed & quædam caſu deglutita, dura, aſpera, acuta, anguloſa, cum Renum alveolos ſubirent, mictum ſanguinis non raro excitarunt; ut ſileam nunc ea, quæ veneni naturam referunt, & idipſum afferre ſolent, ut de cantharidibus memoratur, Veſicæ ſpeciatim infenſis, cum ex his ſanguis nec ſponte, nec citra cauſam manifeſtam egeratur. Quod vero de mutilatis fertur per certa intervalla conſuetis ſanguinem mingere, vel per alios ductus evacuare, nil penitus evincit, quin etiam ſanguis cum urina prodiens, venulam, aut arteriolam ab impetu ſanguinis diruptam, ſignificet.

[Margin: V. quæ Heurn. ex Cælio Aurel. & Archigene hic refert.]

Ad ſiſtendum autem ejuſmodi ſanguinis mictum, varie procedendum erit, pro cauſarum illum excitantium varietate, de quibus plane, præter ea, quæ hic breviter ſunt memorata, fuſe a nobis actum eſt in parte Medicinæ Practica; Verumtamen ſpecialiora hic in uſum ducenda erunt, quæ glutinandis vaſis, & ſanguini corrigendo, videntur magis accommoda, cujuſmodi præſertim ſunt ex Vitriolo, & Marte parata.

APHORISMUS LXXIX.

In quorum urinis arenoſa ſubſiſtunt, iis veſica laborat calculo.

Cunctis Expoſitoribus magnarum ſemper extitit difficultatum pręſens hic Aphoriſmus, quippe qui adverſantem habeat Experientiam, qua plurimos conſtitit toto fere vitæ ſpatio arenulas minxiſſe, citra ullam calculi Veſicæ ſuſpicionem. Hinc autem factum, ut nonnulli Interpretes, Veſicæ vitio Renes quoque adjunxerint, quaſi vero Hippocrates brevitatis gratia illos omiſerit, qui tamen cum Veſica compatientes, forent hic omnino cumulandi, ut vel hæc, vel illi, ex arenoſo ſedimento laborare intelligerentur. Sed nec defuere, qui in alia divagati, ne verbum quidem fecerint de ſenſu iſtius Aphoriſmi, exterriti fortaſſe, quomodo poſſent illum in rationabilem ſententiam accommodare. Eum alii Hippocratis nomine indignum exiſtimarunt, adeoque eſſe expungendum a ſerie reliquorum Aphoriſmorum. At melius Muſa ſagaci plane ſolertia invertendum illum voluit, ut potius ex Veſicæ calculo arenoſa in urinis ſubſiſtere deducerentur. Sed tamen nec mutata ſententiæ phraſi, nec ordine verborum inverſo, adhuc in commodum ſenſum illum revocabimus, ſi urina arenoſa contineat, craſſa, mucoſa, neque ſemel, ſed aſſiduo ejecta, & quocumque diei tempore. Equidem comparent ſæpenumero arenulæ in quorumdam urinis, citra calculi ſuſpicionem, ſed illæ ſubſident omnino, ab his cæteroqui bene coloratis ſeparatæ, atque matutino ſolum tempore excretæ, vel certis ſolummodo diebus; at vero quæ ex calculo Veſicæ proveniunt, perpetuæ ſunt, imo cum multo, craſſoque ſabulo commiſtæ, & quacumque fere mictione, urina interim lixivium æmulante. Atque hinc Hippocrates *in urinis*, dixit, *arenoſa*, ſeu potius ſabuloſa, non vero ſimpliciter arenulæ *ſubſiſtunt*, ideſt craſſæ, & compactæ reſident; ut ſcilicet prædictas conditiones breviter ſimul complecteretur.

[Margin: V. Gal. & Fuch.]

[Margin: V. Proſp. Mart.]

[Margin: Braſav. hic.]

Eſt præterea quod adjiciam, noluiſſe Hippocratem ad præſens tempus tantummodo hanc ſententiam aphoriſticam coarctare, ſed illam extendere quoque putavit ad futurum, ut ſenſus eſſet, eos, quibus urinæ cum arenoſo ſedimento contingunt, vel jam tum laborare, vel impoſterum Veſicæ calculo laboraturos; etenim ejuſmodi ſabulones in urinis indicio ſunt multam craſſorum, mucoſorumque excrementorum in Veſicæ cavo congeriem coadunari, ut exinde calculus jam ſit compactus, vel facile deinceps ſit compingendus. Porro alias eſt a nobis demonſtratum, lapides ex hiſce recrementis viſcoſis ſimul, & ſalino acidis exoriri, atque pluribus veluti lamellis paulatim incruſtari, & increſcere. At vero ex hoc edocemur, non ſolum, quid nobis ſit conjiciendum ex ejuſmodi arenoſo ſedimento, ſed quibus præſidiis occurrere poſſimus calculo imminenti, potiſſimum de eorum genere, quæ tantam ſaburram corrigere, & educere, alioque avertere valeant, meliori victus ratione ſervata, ut alibi fuſius eſt a nobis memoratum.

V. 4. de morbis, & lib. de Aer. aq. & loc.

APHORISMUS LXXX.

Si ſanguinem mingant, & grumos, & ſtillicidium urinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinem, & interfœmineum, ad Veſicam labor eſt.

LAborantis Veſicæ, & partium adjacentium indicia ſpecialius tradit in hoc Aphoriſmo Hippocrates, deſumpta ex ſitu, ex excretis præter naturam, operationibus læſis, ac dolore, ut propterea illa junctim, non ſeparatim, ſint ſumenda, ſi non eodem ſimul temporis momento, ſaltem eadem morbi duratione, cum fieri poſſit, ut ex his modo unum, modo aliud magis in ſingulos dies vigeat. Fiunt autem grumi, quoties ſanguis e ſuis vaſis exiliens in Veſicæ cavo colligitur, ibique nedum propter glutinoſam ſubſtantiam, ſed etiam a ſale urinario in ejuſmodi affectibus acidiori reddito, facile concreſcit, & coagulatur. Eadem de cauſa urinæ ſtillicidium accidit, & dolor, potiſſimum ex acritate ingenti ejuſdem muſculum janitorem, & Veſicæ collum vellicante; cumque hæc ad pubem ſita ſit, & fundo interfœmineum occupet, ſeu perinæum, ſpatium ſcilicet illud, quod anum, & ſcrotum interjacet, idcirco utrumque locum dolor infeſtat, imo ab his, qui Veſicæ calculo laborant, gravior ſemper noxa percipitur in perinæo, ut nec equitare, nec ſedere, citra gravem ejus partis dolorem, valeant. Ab his ergo inquit ad Veſicam eſſe laborem: ſive autem is revera lapis ſit, ſive tophus, ſive tumor, aut concreti, compactique ſabuli congeſtus, craſſus, mucoſuſque ſuccus, aliudve ſimile, non expreſſit, forte quia hæc omnia, modo acorem referant, & compungant, idipſum poſſint excitare, neque ſolum in ipſa Veſica, ſed etiam in circumſitis partibus, ut experimentis pluries conſtitit.

APHORISMUS LXXXI.

Si ſanguinem, & pus mingat, & ſquamulas, & gravis odor adſit, veſicæ exulcerationem ſignificat.

ETſi ſanguinis, & puris mictio non ſemper ulceratæ Veſicæ indicium ſit; cum etiam e Renibus egeri poſſit, ut dictum *Aphoriſ.75.* attamen ſi præterea pus male olens cum ſquamulis mingatur, nonniſi a Veſica prodibit. Malus enim odor; quamvis pus, undecumque proceſſerit, conſequatur; nihilominus cum e Renibus, aliiſque ſuperioribus partibus emanat, magna ex parte in longo itinere remittitur; at vero proxime derivans ex Veſica longe gravius fœtet, præſertim ex urinæ miſtura. Squamulæ vero idipſum fortius atteſtantur, cum exeſæ Veſicæ certiora indicia ſint. Hinc iſta junctim ſumenda, ut omnis dubietas adimatur, aliarum, quam Veſicæ partium affectarum. Meminit autem primo ſanguinis Hippocrates, deinde puris, tum ſquamularum, & denique pravi odoris, ſervato nimirum ordine, quo iſta prodire ſolent ex illius ulcere; ſiquidem ſeriatim accidere neceſſe eſt, quamvis unum abſque altero ſatis non ſit ad oſtendendam Veſicæ exulcerationem. Quare nonniſi ex diuturniori tempore hæc omnia evenire credendum eſt, cum veriſimile non ſit ſtatim ipſa prodire, vel modico poſt tempore ſibi invicem ſuccedere: non immerito proinde uſus eſt Hippocrates verbo, *minxerit* ſanguinem, & pus, quo nimirum deſignaret multo antea urinam ſic intinctam, & fœdatam prodiiſſe; mox vero adjecit, *gravis odor adſit cum ſquamulis*, qui ex præcedentibus excretionibus conſequatur, & perſeveret. Verumtamen & plus, & minus, & gravius, & levius, ac inoffenſius iſthæc Veſicæ accidere poſſunt, pro varia ejuſdem exulceratione, majori, vel minori, magis, minuſque fœda.

APHO-

APHORISMUS LXXXII.

Quibus in urinaria fiſtula tubercula naſcuntur : iis ſuppuratione facta , & eruptione , ſolutio advenit .

Mictionis mala nedum a partibus ſupra Veſicam poſitis, verum etiam infra ipſam , atque ab illius meatu provenire poſſunt, potiſſimum cum urinæ exitus impeditur a re quapiam ibidem hærente. Hic autem non ea , quæ ſimul cum urina loco moveri , & egeri poſſunt, ſed quæ infixa, & ſtabilia ſunt , conſiderans Hippocrates , meminit ſpeciatim tuberculi , quod plerumque in ipſa urinaria fiſtula innaſcitur, & mictui impedimento eſt , adeoque Stranguriam , vel Iſchuriam parit.

Quoniam vero tuberculorum meminit, quæ ad ſuppurationem perduci poſſint, videtur propterea ejus dumtaxat generis illa comprehendere , quæ ex ſanguine , & carne excreſcente proficiſcuntur : multa enim in meatu urinario præter naturam gigni ſolent, quæ rarenter admodum, imo ſæpenumero difficillime ſuppurationi ſubjiciuntur ; quin & ex lue venerea ſunt , qui caruncuIas iis in partibus patiuntur tam difficulter ſanabiles , ut plerique ad extremum uſque ſenium , maximo cum dolore , & mejendi difficultate immedicabiliter deducantur. At vero de iis ſolum videtur locutus Hippocrates, quæ tubercula ſunt nil quidpiam pravitatis , ac virulentæ conditionis participantia , ſed ex ſimplici affluxu , aut congeſtione benignioris humoris progignuntur . Niſi etiam dicere velimus , non omnino , ſed ſub conditione ſolum , ſi maturuerint , tubercula hic ſuppurabilia voluiſſe illum adnotare . Et quamvis in meatu urinario progenita memorare viſus ſit, veriſimilius tamen ad Veſicæ collum , & ubi Sphincter muſculus jacet , iſtiuſmodi tubercula naſci putandum eſt : ſcribitur enim in Coacis prænotionibus: *Quibus tuberculum eſt circa Veſicam , quod mingendi difficultatem facit* . Ubi de Veſicæ ductu, ejuſque orificio, ſermo eſt. Et ſane Sphincter muſculus cum excoriatur facillime excreſcentem carnem , & tuberculum contrahit.

Si ergo contingat iſtud ſuppurari, plane erumpente pure , deterſaque parte tumefacta, & ſuppurata , fieri neceſſe eſt, ut ſolvatur morbus , qui ex enato tuberculo ægrotantem divexaverat ; id enim eſt ſuppurationis beneficium in tumoribus , ut quod mole exceſſerat , & dolorem inferebat , adimatur , indeque ſymptomata conſequentia deſinant , cujuſmodi eſſet Strangurïa , vel Iſchuria , in caſu iſtius Aphoriſmi . In hunc eumdem ſenſum conferendus eſt Aphoriſmus *LVII. libri ſeptimi* , ubi in conſimilem ſententiam ſcribitur, ex tuberculorum ſuppuratione , atque eruptione , dolorem ex tumore inductum deſinere . Dixit autem Hippocrates fieri ſolutionem dumtaxat morbi præcedentis: an autem alterius ex ſuppuratione conſequentis mentionem factam ſignificare voluerit , valde ambigo , nam plerumque ſuppurationes , iſtiuſmodi partium perpetuo excrementis madentium difficillime curantur , nec tam prompte ad conſolidationem perducuntur : qua ratione deſinere ſolet Pleuritis per ſuppurationem , ſuperveniente tamen Empyemate . Hujus autem rationem nullam habendam cenſuit Hippocrates in Aphoriſmo, in quo ſolum, unde urina ſupprimi poſſet, & non aliarum partium ſuperiorum , aut ipſiuſmet Veſicæ affectus, edocere conſtituit, ſiquidem urinarum vitia , atque mejendi difficultates , & impedimenta proficiſci poſſunt , affecta nedum Veſica, verumetiam partibus tum ſupra , tum infra ipſam ſitis : id quod in his Aphoriſmis monitum voluit .

APHORISMUS LXXXIII.

Mictio noctu plurima contingens, paucam ſignificat dejectionem .

Quam inter ſeſe conveniant alvi ſolutio, & urinæ excretio , advertit in hoc Aphoriſmo Hippocrates , ut propterea unius evacuationis copia , alterius parcitatem deſignet, quod nedum experimentis, & uſu quotidiano , comprobatum paſſim teſtantur Auctores , verum etiam manifeſtiſſime conſtat Anatome. At vero quamvis una alteram minuere poſſit, non tamen inde univerſaliter deducere licet , perpetuo verum eſſe, alterutram fieri copioſiorem , cum non raro contingat utramque ſupprimi , vel ſaltem magna ex parte diminui , præſertim in febrientibus , in Colico nephriticis , Aſciticis, aliiſque . Solet etiam non raro ſudor, cum ubertim effluit , utramque egeſtionem parcam admodum reddere , abſumptis nimirum humoribus per cutim , qui forte in vias urinæ , vel in alvum decubuiſſent. Itaque non videtur omnino verum , ut mictio noctu plurima facta modicam ſignificet dejectionem .

Veruntamen credere licet voluiſſe hic

dumtaxat Hippocratem, iſtiuſmodi evacuationes inter ſeſe comparare, cum vel ex criticis egeſtionibus partium infernarum futura morbi ſolutio ſperatur; vel cum, abſque ulla alia cauſa alterutra illarum diminuitur, quæ præcedenti tempore ſponte, convenienterque fluebant: vel cum in affectibus Renum, aut Veſicæ ſine ulla ope medica, aut medicamenti diuretici beneficio, urina multiplicatur, & abundantior mingitur: fore enim, ut tum ſi illa affluentius proſiliat, deficiat alvi exoneratio, ideoque nullus ſit admirationi locus, quamobrem urina ſine evidenti cauſa copioſior habeatur. Equidem adhuc bene degentibus id ſæpiſſime contingit, ut quam ex aſſumpto cibo, potuque, operiuntur evacuationem, illa, altera, congenere ſupplente, deficiat; atqui hieme potiſſimum abundantius mingere ſolemus, alvo interea reſtrictiori, ut & ex ſuppreſſo Sudore ſæpiſſime quoque evenit.

Adjecit, nec abs re, *noctu*: quandoquidem ex ambiente aere craſſiori, pori cutis conſtipantur, & quicquid exinde perſpirare interdiu conſuevit, quodammodo retardatur, aut detinetur, indeque fertur in vias urinæ, quæ propterea copioſior redditur: qua etiam ratione fit, ut ſeroſi humores per noctem corpus aggravent, & glandulas præſertim oppleant, unde vulgo perhibeatur, per idem tempus catarrhos promoveri.

Sed præterea, cum alimenti coctiones noctu, & quiete melius peragantur, diſtributiones vero, ſecretioneſque citius interdiu; fit proinde, ut ubi ſeroſæ illius partes, motu, ac vigilia, per diem prompte admodum e vaſis chyliferis, aut ſacco lacteo, per compendioſiores ductus, in Renes, & Veſicam ferantur; noctu diutius detentæ, adeoque cum chylo commiſtæ, poſſint per vaſa thoracica in Cor meare, indeque cum ſanguine in arterias emulgentes ſaltem iterato deduci, & mox per fibrillas, & glandulas urinarias in Renum pelvim, atque deinde in Uretres, & Veſicam, tranſcolari. Unde ſi major pars humoris cibo, potuque, eliciti, adhuc noctu feratur in Renes, procul dubio fœces in inteſtinis relictæ, exſuccæ admodum, nimiumque compactæ, & obduratæ remanebunt; quamobrem dejectio, & alvi exoneratio, vel nulla, vel modica, & tarda erit, eoque magis, ſi peculiaris urgeat cauſa, ob quam ſeroſæ alimenti portiones memoratum circuitum, haudquaquam perficiant, ſed etiam recta in vias urinarias deducantur. Non immerito igitur inquit: *Noctu*: Equidem, ſi per id tempus, quo urina diutius detineri ſolet, crebrius adhuc, & affluentius egeratur, plane ex copioſiori ejuſdem egeſtione, fæcum evacuatio nedum parcior fiet, ſed etiam in longius tempus prorogabitur.

Quoniam vero indefinite inquit Hippocrates, plurimam mictionem noctu habitam paucam ſignificare dejectionem; iſta ſane poterit urinam ſubſequi, vel præcedere copioſiorem. Etenim cum cauſa mictionis uberioris, ex ſero, aut ſanguinis, aut cibi, & potus aſſumpti, in Renes corrivante, proveniat, unde fæces exhauſtæ, & nimium conſtipatæ remaneant; profecto non minus mictio copioſa futuram mox alvi dejectionem modicam ſignificabit, quam hanc eamdem nimis adhuc parcam præceſſiſſe: modo cætera, quæ cum his concurrere poſſunt, paria ſint, nilque aliunde intermiſceatur, quod iſtiuſmodi permutationem, viciſſitudinemque perturbet: cum id, quæ ſponte Naturæ fiunt, potiſſimum conſequi ſoleat.

Hinc poſtremo admonemur, utramque evacuationem fortaſſe immodicam, poſſe alterutrius beneficio, prout neceſſitas expoſtulaverit, diminui, aut ſedari, promota nimirum, uſu medicamentorum, irruentis humoris derivatione, aut in inteſtina, ſi urina affluentior mingatur, aut in Renes, ſi forte alvus lubricior ſit, quemadmodum Peritiores Practici in harum partium affectionibus agere conſueverunt, & quidem cum ægrotantium emolumento: quamvis fluxuros potius, quam fluxos humores avertere, tutius ſemper, faciliuſque ſit.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Tertiæ Partis.

A

ABortus qua tempeſtate facilius accidant. pag. 23. 24
Abortus quomodo præcaveri poſſit. 25
Abortus catharticis promovetur. 59
Abſceſſus quid, & quo fiant modo. 93
Abſceſſus unde, & cur ægrotantibus familiares. 92
Abſceſſus quanam in parte frequentius fiant. ibid.
Abſceſſus futuri ſigna. 93
Abſceſſus an poſſit cito ſolvi, & evaneſcere. 109
Abſceſſus futurus febricitanti, urinarum multitudine divertitur. 125. item hæmorrhagia narium. 126
Abſceſſus quomodo diverti poſſit. ibid.
Abſceſſus niſi febre ſolvantur, in longum producuntur. 109
Abſceſſuum internorum curatio. 93
Acceſſiones. v. Paroxyſmi.
Acor amarore corrigitur. 125
Acron quomodo Siciliam a peſte præſervaverit. 13
Acuti morbi deſinunt plerumque in Chronicos. 53
Acuti morbi an purgationem indicent ex Argenterio. 69
Acutæ febres numquam ſine internis inflammationibus. 119
In Acutis febribus convulſiones, malum. 120. 121. an ſemper. 119
Adoleſcentes Vere optime degunt. 32
Adoleſcentiæ morbi an ab Hippocrate prætermiſſi. 54. 55
Adoleſcentulorum morbi. 49. & ſeq.
Ægyptiis an Ver ſaluberrimum. 19
Æquinoctia vitanda in purgationibus. 65
Æquinoctium utrumque periculoſiſſimum. 6. quando nobis accidat. 7
Aer cum ſanguine commiſcetur in Pulmonibus. 45
Aer morborum cauſa potiſſima ex Hippocrate. 5
Aer quibus anni temporibus immutetur. 7. 8
Aer, principium alimenti, Hippocrate dicitur. 9
Aer cauſa indifferens a Medicis vocatus. 7. 8
Aer a ventis alterari poteſt. ibid.
Aer depravatus quomodo corrigatur. ibid.
Aer humidior tranſpirationem interturbat. 12. 13
Aer ſua natura nec calidus, nec frigidus, ſed fluidus. 29
Aer canicularibus diebus vaporibus differentior, & quare. 66
Aer caliginoſus æſtuoſior, & quomodo. ibid.
Aeris vis in perturbanda, & tuenda humani corporis œconomia. 5
Aeris repentinæ viciſſitudines nocuæ. 7
Aeris vis quæcumque corpora alterandi, & corrumpendi. 8
Aeris elater. ibid.
Aeris mutationes canicularibus diebus, qua de cauſa periculoſæ. 65
Æſtas ſi ſit Veri ſimilis, ſudores in febribus contingunt. 13. & quare. 14
Æſtas ſi ſit Veri ſimilis, ægri ad ſudorem diſponendi. ibid.
Æſtas Aquilonia, & Autumnus Auſtralis, quæ mala portendant. 25
Æſtate corpora debilia cur melius degant. 8
Æſtate, quæ ætates melius ſe habeant. 32. 33
Æſtate Vernales morbi nonnulli contingunt. 39
Æſtate qui accidant morbi. 40. &c.
Æſtate medicari per ſuperiora, & quare. 62. 68. 69
Æſtate cur os amareſcat. 62
Æſtate cur humores ventriculum occupent. 63
Æſtatem Auſtrinam, qui morbi inſequantur. 28
Æſtatis principium Veris naturam ſapit. 33
Æſtivi morbi quomodo curentur. 42
Æſtivi morbi plerumque a Ventriculo. 62

Digitized by Google

Æſtus magnus imbres inſequens unde. 21
Æſtus internarum partium, ſi cum frigore externarum copuletur, lethalis. 106. 107
Ætates ad quædam tempora, loca, &c. bene, vel male ſe habent. 9
Ætates ſingulæ quibus anni temporibus bene ſe habeant, vel contra. 32
Ætatum morbi. 45. & ſeq.
Ætatum mutationes plerumque morbos judicant. 54
Albara nigra quid. 38
Alvi dejectiones in pluviarum multitudine. 29. 30
Alvi conſtipatio in Aquilonia tempeſtate. 31
Alvi fluxus immodicus medicamentis diureticis ſedari poteſt, & contra. 132
Alvi profluvia Æſtate. 39. 40. v. Diarrhæa.
Alvi fluxus detentionis tempore unde. 47
Alvi lubricitas largiorem ciborum uſum conſequi ſolet. 89
Alvi ſolutio, & urinæ excretio, quam inter ſeſe conveniant. 131
Alvos duras habentibus moleſtius dentes erumpunt. 47
Alvus humida febricitantibus accidit, dum reficiuntur a Sanguinis profluvio, & quare. 88
Alvus turbata ſurditatem. in febribus ſolvit. 114
Alvus laxa Hypochondriorum murmur ſolvere poteſt. 125
Amarore acor retunditur. ibid.
Ambylopia quid. 58. ejus cauſæ. ibid.
Anaſarca quid. 43
Angina pueris lethalis Neapoli, anno 1618. 55. 52. & 95
Angina cur Autumno. 44
Angina an purgationem indicet. 78
Anginæ ex pluvia tempeſtate. 30
Animales operationes quæcumque ſi vitalium vitio lædantur, periculoſum. 107
Animalium operationum læſio in continuis febribus quanti momenti. ibid.
Anni temporum mutationes morbos pariunt. 6
Anni quaternaria diviſio non omnibus congruit. 7
Anni tempora ſi conſtantia ſint, conſtantes fiunt morbi, & contra. 15
Anni tempora legitima, & conſtantia, quæ. 16
Anni tempora quomodo varientur. ibid.
Anni 1690. conſtitutio hic Neapoli. 17
Anni temporum conſtitutionem variam quæ morborum genera inſequantur. 20 &c.
Anni tempora quæ ſingulis ætatibus conveniant. 32
Anni temporum ſingulorum morbi. 35. & ſeq.
Annum Veteres in ſeptem tempora diviſere. 7
Anſeres cur clamoſius obſtrepant imminente pluvia. 21
Anticanis quid ex Galeno. 64. 65
Aphthæ Pueris unde. 45
Apoplexia Hieme quare. 20. 21
Apoplexia cur Senibus contingat. 57. 58
Apoplexiæ quomodo ex imbrium copia. 30
Apyrexia quid. 117. 118
Aqua intercus quomodo colligatur. 43. v. Hydrops.
Aqua noſtra ex albo alibi quid. 117
Aquæ gelidæ potus purgationem promovet. 82
Aquilonarium Ventorum vis. 10. 11. quos morbos pariant. 13
Aquiloniæ conſtitutionis commoda, & incommoda. 31
Arati phænomena Cicero in latinum tranſtulit. 64
Arcturi occaſus in purgationibus vitandus. 65
Ardentes febres an a putreſcente bile. 39
Ardentes febres Viris, unde. 55
Ardentes febres ex Eryſipelate interno ex Aetio. 107
Ardentes febres rigore ſuperveniente, ſolvuntur. 113
Ardentes febres nothæ, & exquiſitæ. ib.
Ardentis febris ſigna pathognomica. 107. & 110
In Ardentibus febribus ſiccæ Tuſſes ſitim mitigant. ibid.
Arenæ in urinis ſubſidentes an Veſicæ calculum deſignent. 91. an futurum. 130
Argenterius Galenum impugnat. 98
Arteriæ ſub Venarum nomine comprehenduntur ab Hippocrate. 129
Arthritidis cauſa, lympha. 127
Articulorum dolores Venæ, unde. 41
Articulorum dolores Senibus. 57
Articulorum dolores fiunt ex longis febribus. 104. ſi pleniori cibo æger utatur. ibid.
Aſcites quid. 43. 71
Aſthma qua de re Autumno obſervetur. 44

Aſthma

Aſthma Pueris quamobrem. 49
Aſthma Virorum morbus. 55
Aſthma Senibus familiare. 57
Aſthma non ſemper affectis Pulmonibus ex Platone. 55
Aſtronomia maximam partem confert ad rem medicam ex Hippocrate. 6
Aſtronomia Medico ſumme utilis. 63. 64
Atra Bilis. v. Bilis atra.
Auditus gravis Senibus, unde. 57. 58
Aurium cum inteſtinis conſenſus, unde. 90
Aurium humiditates Puerulis. 46
Aurium dolores quomodo Æſtate, & quibus accidant de cauſis. 41
Auſtralium ventorum efficacia. 11. & quomodo Aerem conturbet. 12
Auſtri corpori officiunt, & quare. 13
Auſtrinæ conſtitutionis incommoda. 31
Autumnus cur morbos pariat. 10. 11
Autumnus Tabidis malus. 19. & quare. 20
Autumnus Auſtralis ſi Aquiloniam Æſtatem inſequatur, quæ mala accidant. 25
Autumnus Aquilonaris quibus proſit, quibus obſit. 27. 28
Autumnus Senibus periculoſus. 32. 33
Autumni tempus quale. 17
Autumno cur procellæ, & tonitrua. 12
Autumno quæ ætas melius ſe habeat. 33
Autumno Æſtivi plurimi morbi accidunt. 42
Autumno morbi acutiſſimi, & lethales ex Hippocrate. 16. & quare. 17
Autumnales morbi inconſtantes. 10
Autumnales morbi an lethales ob atram bilem, an ob eſum fructuum, &c. 19
Autumnales morbi quinam. 42
Autumnales morbi quomodo præcaveantur. 43. 44

B

Bilis putreſcens an febrium cauſa. 39
Bilis nutritia an ulla ſit in humano corpore. 83
Bilis omnium febrium cauſa ex Hippocrate. 39. 40. 117. 118
Bilis degeneris effectus. 83
Bilis in febribus depravatur. 86
Bilis atra in morbi principio exiens lethalis. 83
Bilis atra quid, ejuſque qualitates, & generationis modus. 84
Bilis atra dyſenteriam lethalem parit. 86
Biliosæ dejectiones ſurditate ſanantur, & contra. 89
Bilioſi qui dicantur. 69
Borealium ventorum vis. 11. quomodo Aerem ſerenum faciant. 12
Brectometrum, ſeu inſtrumentum ad Aeris humiditatem menſurandam nuperrime excogitatum. 12. 13
Bubones quid. 111
Bubones Venerei, & peſtilentes. ibid. quo modo eorumdem malis occurrendum. ibid.

C

Cachexia Senibus qua de cauſa. 57. quomodo curetur. 58
Calculi veſicæ Pueris accidunt. 49
Calculi veſicæ quomodo fiant, quove præcaveantur modo. 130
Calculi veſicæ ſignum an ſit arenarum excretio. 129
Calor qua parte corporis percipitur, ibi morbum eſſe ſignificat. 99. ſi permanens, & non a cauſa externa fuerit. ib.
Calor non ſine aliquo ſenſu doloris. ibid.
Caloris ſenſus quomodo fiat. 97. & ſeq.
Caloris, & frigoris eadem die viciſſitudines morbos Autumnales præſignificant. 10
Caninorum dentium eruptio ſummas parit moleſtias. 48
Caniculares dies. 7
Canicularibus diebus an omnino cavendæ purgationes. 66
Canicularium dierum numerus ex Argolo, Magino, Keplero, Hippocrate. 65. 66
Canicularium dierum æſtus, unde. ibid. item cur eodem tempore mane frigus experiamur. ibid.
Canicula iis, qui illam habent in vertice, frigus parit. ibid.
Caniculæ nomen cuinam Cani tribuendum. 64
Caniculæ an ulla inſit erga nos vis. 65. 66
Caniculæ amplitudo ortiva. ibid.
Canis in firmamento duplex. 64
Canis utriuſque varius, pro temporum, & locorum varietate, exortus. 64. 65
Sub Cane, & ante Canem difficiles ſunt purgationes. 64. quodnam ſit hoc tempus. ibid.
Sub Cane, an oppoſitum tempus ortus Canis deſignet. 66
Cantharides veſicæ peculiariter infenſæ. 129
Capillorum cum urina excretio, unde. 127 & ſeq. quomodo curari poſſit. ibid.
Capitis dolores vehementiſſimi quomodo ab Auſtrina Autumni tempeſtate. 28

Digitized by Google

Capitis dolor febricitantibus ex urina perturbata. 122
Cardanus Galenum reprehendit. 53
Cardanus in criticorum dierum ſeptenarus numerandis ſophiſtam ſapit. 115
Καρδιωγμὸς quid. 119
Carnes ianas habentibus Helleborus ſpaſmum parit. 75
Carnoſi mediocriter per inferiora purgandi. 68
Carunculæ ſi egerantur in dyſenteria, lethale. 88
Carunculæ urina craſſa miſtæ e renibus educuntur. 128
Caruncularum nomine quid veniat. 88
Catarrhos capitis dolores prænunciant. 45
Cathartica gravidis an exhibenda. 59. vide Evacuationes.
Cathartica opportuno tempore exhibita conferunt. 63. 64
Cathartica ſub Cane, & ante Canem difficilia. 64. num ratione caloris, vel influxus. 65. 66
Cathartica præſervatoria canicularibus diebus interdicuntur ex Galeno. 67
Cathartica diuretica fieri ſolent. 77
Cathartica quando locum habeant. 78
Cathartica quomodo vim ſuam in inteſtinis exerant. 80
Catharticum ſpontaneas evacuationes imitari debet. 61
Catharticum haud a morbi acutie indicatur. 69
Cathartici neceſſitas quibus ſignis in non febrientibus deſignetur. 80. 81
Catharticis utendum ſtatim in valde acutis, ſi materia turgeat. 69
Catharticorum uſus Hieme magis. 63
Catharticorum aſſumptionem cur ſitis ſequatur, & an completam deſignet evacuationem. 78. & ſeq.
Catharticorum operatio gelido potu magnopere promovetur. 81
Celſus an Hippocrati contradicat. 67
Celſus Latinus Hippocrates. 13
Ceruminis exortus, & natura. 89. 90
Chloroſis quid. 53
Chojera Viris unde accidat. 55
Chronici morbi minime ſecuri. 100. 101
Chronicæ febres in tubercula deſinunt. 104. 105
Chronicos, eoſque contumaces morbos fugans remedium. 100
Cibus copioſior ſudores in ſomno facit. ibid. & ſeq.
Cibus exhibitus evacuationes per alvum ſiſtit. 74. 75
Ciborum largior uſus alvi parere ſolet laxitatem. 89
Ciborum digeſtio Hieme citius peragitur, & quare. 63
Ciborum digeſtio quibus perficiatur. 72
Ciborum faſtidio quid deſignetur. 76
Ciborum confectio, & diſtributio ſomno melius, an vigilia peragatur. 132
Climatum varietate variant morbi. 116
Coctionem quæ præcedunt ſymptomatica cenſenda. 90
Κοιλίαν quid apud Hippocratem. 119
Collum ſi febricitanti pervertatur, itaut deglutitio impediatur, lethale. 95
Color cutis internos corporis humores deſignat. 100
Colori nimium non eſt credendum. 48
Colorum pluralitas in excretis an augeat malitiam. 83. 84
Coloris mutatio in morbis ejus longitudinem ſignificat. 100
Coloſtrum puerulis utiliſſimum. 46
Comitialis morbus. v. Epilepſia.
Conferentia, & tolerantia in evacuationibus. 61
Conſpicilliorum varius uſus in viſus hebetudine. 58
Contagii natura multiformis. 52
Continua febre laborantes, ſi exterius frigeant, interius urantur, lethale. 106. 107
Continuæ febres tertio quoque die ingraveſcentes magis periculoſæ. 102. & quænam hæ ſint. 103
Continuæ febres, quæ dicuntur. ibid.
Continuæ febres quomodo ex Intermittentibus fiant. ibid.
Continuæ febri ſi dyſpnœa, vel delirium ſuperveniat, lethale. 107
in Continuis febribus faciei diſtorſiones, ac ſenſuum hebetudines lethales. ibidem.
in Continuis febribus quomodo poſſit æger rigere. 112
Convaleſcentes a febribus in tubercula incidunt, ſi pleniori utantur cibo. 104
Convaleſcentibus ſi aliqua pars doleat, ibi fiunt abſceſſus. 93
Convulſio quomodo ab Helleboro. 75. & qualis. 76
Convulſio an febri ſuperveniens bona eſſe poſſit, & quo id modo. 119
Convulſionis cauſa. 112
Convulſionis curatio. 113

Con-

Convulſionem febris ſuperveniens ſolvit. 112. ſi ſtatim. 113. & qualis. ibid.
in Convulſione an liceat medicamentis febrem excitare. ibid.
Convulſiones dentitionem comitantes. 49
Convulſiones partium faciei in continuis febribus, lethales. 108
Convulſivi motus ab Helleboro quomodo curentur. 75. 76
Convulſiones in acutis febribus malum. 119. 120
Cordis morſus in febribus, malum. 119
Coryza ab Autumno Aquilonari. 28
Coxendicum dolores quomodo Autumno contingant. 43
Craſſiſſimi puelli dentium eruptione moleſtius afficiuntur. 48
Criſes cur aliquando paribus accidant diebus. 97
Criſes rariſſime quarto die. 98
Criſes numquam in die febre vacuo. 115
Criſis a quibus promoveatur. ibid.
Criſis cum fit ſeptima die, nubecula quarta die in urina apparet. 123
Critici dies & pares, & impares. 96
Criticis diebus an ullam fidem Hippocrates, & Celſus habuerint. ibid.
Criticus dies quicumque eſſe poteſt, & quomodo. 115
Crymodes febres quænam apud Ætium. 107
Cutanearum affectionum diverſitas, unde. 39
Cynodontes qui. 48

D

Debiliores partes humorum depoſitiones recipiunt. 93
Declinantes morbi numquam lethales ex Galeno. 86
Declinantibus febribus cunctæ promoventur evacuationes. 89
Decretoria non decernentia, mala. 111
Deglutitio ſi ob colli torturam febricitantibus impediatur, lethale. 95
Deglutitionis læſione, reſpirationis læſio periculoſior. 94
Dejectiones nigræ ſpontaneæ, & a medicamento, quid portendant. 95
Dejectiones nigri ſanguinis an bonæ. 88
Dejectiones nigræ ſanguini atro ſimiles quænam apud Hippocratem. 82
Dejectiones iſtæ quomodo corrigi poſſint. ibid.
Dejectiones nigræ, & multicolores a medicamento, an timendæ. 83
Dejectiones nigræ extenuatis mortem ad ſequentem diem portendunt. 85
Dejectiones hæ nonniſi in Augmento, & Statu contingunt. 86
Dejectiones bilioſæ quomodo ſanentur, & ſurditatem ſanent. 89
Dejectiones tenuium humorum febricitantibus, unde. 90
Dejectionibus parotides ſanatæ, ibid. v. Evacuationes.
Delirium ſi continuæ febri ſuperveniat, lethale. 108. &c.
Delirium inflammato Diaphragmate. 108. 109
Delirantes a Phreneticis differunt. 123
Dentes in infantia an vere generentur. 49
Dentibus qui adnaſcuntur ſentores, fortes ſignificant febres. 109. quomodo tollantur. ibid.
Dentati pueri ex utero prodeuntes. 49
Dentitionis incommoda. ibid. quomodo præcaveantur. 49
Dentitionis incommoda, craſſiſſimi, & alvos duras habentes pueri vehementius patiuntur. 48
Deſtillationes tuſſiculoſæ Senibus familiares. 56
Diaria febris ex inguinum tumore, an mala. 111
Diaria febris cujuſmodi ſit. ibid.
Diarrhœa gravius ſtypticos afficit, quam lubricos. 48
Diarrhœæ puellis dentitionis tempore contingentes, quam recognoſcant cauſam. 47
Diarrhœæ Viris diuturnæ. 55
Dies, an acceſſiones in morbis conſiderandæ. 115
Difficultas ſpirandi. v. Dyſpnœa.
Dolor in parte aliqua ſi convaleſcenti ſuperveniat, ibi futurum abſceſſum indicat. 93
Dolor an attrahat veluti cucurbitula. ibid.
Dolor partis alicujus ſi morbum præcedat, ibidem illum futurum præmonſtrat. 94
Dolor nonniſi ſoluto continuo fit. 100
Dolores quomodo a ſuccis humefacientibus exciſentur. 25
Dolores purgationem expoſtulantes, ſi partes ſupra præcordia occupaverint, vomitus provocandus; ſi infra, dejectio. 75. & ſeqq.
Dolores viſcerum in acutis febribus, malum. 119. eorum cauſa. 120
Dorſalis Tabes quæ. 19
Dyſenteria a pluvioſo Vere quomodo. 22
Dyſenteria qua ratione Autumno accidere poſſit. 43. 44

Digitized by Google

Index Rerum Notabilium.

Dyſenteria quo pacto Virorum ſit morbus. 56
Dyſenteria ab atrabile lethalis. 86. 87
Dyſenteria ſi carunculæ egerantur, lethale. 88
in Dyſenteria, quæ perpendenda. ibid.
Dyſenteria morbos judicans. 124
Dyſenteriæ nomen, definitio, cauſæ. 86
Dyſenteriam genuina curandi methodus. ibid.
Dyſpnœa ſi continuæ febri ſuperveniat, lethalis. 108. 109. &c.
Dyſpnœa inflammationes internas inſequens. ibid.
Dyſpnœæ differentiæ. ibid.
Dyſuria ſenilis morbus. 57

E

Elater Aeris quid. 7
Elephantiaſis deſcriptio ex Aretæo. 38
Elephanticus Neapoli nullo comite contagio. ibid.
Empyema vomitu curatum a Rulando. 78
Endemii morbi. 34
Epilepſia cur Autumno accidat. 44. 45
Epilepſia ſympathica Juvenibus plerumque accidit. 55
Epilepſiæ quomodo a pluviarum multitudine. 30
Eroticæ febres quæ. 53
Erraticæ febres quomodo Autumno contingant. 42
Erraticæ febres difficillimæ ſolutionis. 91
Eryſipelas ab intus extra bonum, non contra. 107
Eryſipelata interna. ibid.
Eteſiæ venti, quomodo aeris æſtum temperent. 11. 12
Eteſiæ ſalubres, & ſereni. 22
Evacuatio quæcumque, non præcedente coctione, pro ſymptomatica reputanda. 90
Evacuatione quanam opus ſit in copioſis ſudoribus. 101
Evacuationes eorum ſunt promovendæ, quæ ſponte prodeunt. 61
Evacuationes ſpontaneas quas appellaverit Hippocrates. ibid.
Evacuationes humorum, quos natura non utiliter reduceret, malæ. ibid.
Evacuationes motu promoventur. 74
Evacuationes per alvum cibo compeſcuntur. ibid. v. Dejectiones.
Evacuationes ſymptomaticæ, & criticæ. 82. 83
Evacuationes quæcumque nigræ extenuatis plerumque lethales. 85
Evacuationes omnes promoventur decinantibus febribus. 89
Evacuationes malorum ſi commode ſuccedant, commendabiles. 105. 106
Evacuationes minime dierum numero æſtimandæ. 117
Evacuationis utilitas unde conjicienda. 61. 62
Evacuationum per determinatas partes indicationes unde deſumendæ. 62. & ſequent.
in Evacuationibus quibuſcumque ſex perpendenda. 106
Εὔδιον χειμὼν, quomodo interpretandum. 23
Excretiones in febribus nihil ad rem. 105
Excretiones in febribus quænam bonæ, quæ vero malæ. ibid.
Exomphalon cur patiantur pueruli. 46
Extenuatis dejectiones nigræ ad ſequentem diem mortem portendunt. 85
in Extenuatis quælibet evacuatio magnifacienda eſt. ibid.
Extenuatorum nomine quinam hic veniant. 86

F

Faucium tumor an lethale ſignum. 94
Febris convulſioni ſuperveniens illam ſolvit. 112. ſi ſtatim ſuperveniat. 113. & qualis. ibid.
Febris plerumque utilis. 112
Febris cum rigore niſi deſinat, vel intermittat, malum. 114
Febris ſurditate ſuperveniente miteſcit. ib.
Febri convulſio ſi accidat an aliquando bona. 119
Febrem an convulſis liceat excitare. 112
Febre corpora exareſcunt. 89
Febres acutiſſimæ, quomodo ab Auſtris, & imbribus fieri poſſint. 21. v. Acutæ.
Febres diuturnæ pluvioſam conſtitutionem inſequuntur. 29. 30
Febres quænam Æſtate accidant. 39
Febres omnes ad fermentationem variam reducuntur. 40
Febres omnes a bile fiunt ex Hippocrate. 40. 118
Febres quænam Autumno contingant. 39
Febres dentitionis unde. 47
Febres quænam Juvenibus accidant. 55. 56
Febres ardentes Viris unde. 56. v. Ardentes. Febres

Index Rerum Notabilium.

Febres per ſubintrantiam dictæ, difficilis judicii. 91. 92
Febres puſillæ quandoque valde malignæ. 97. 98
Febres continuæ, quæ tertio quoque die exacerbantur, magis periculoſæ. 102. & quænam hæ ſint. 103
Febres intermittentes omnes ab uno, eodemque oriri poſſunt humore. 104. 117
Febres longæ in tubercula deſinunt. 104. ſi cibo pleniori æger utatur. ibid.
Febres, quas non ſolvunt abſceſſus, in longum protrahuntur. 109
Febres ex inguinum tumoribus an malæ. 111
Febres niſi diebus imparibus reliquerint, recidivæ fiunt. 114
Febres quandoque citra ullam evacuationem ſolutæ. 115
Febres Hypocondriorum Fernelianæ. 125
Febres laborioſæ quænam. 125
Febrium cauſa, quæ juxta mentem Hippocratis. 21
Febrium continuarum, ardentium, & tertianarum differentia, unde. 39
Febrium paroxyſmi, ſi conſtantes ſint, judicium difficile ſignificant. 91
in Febribus continuis æſtus internarum partium, ac externarum frigus, lethale. 106. v. Continuæ.
in Febribus circa Ventriculum æſtus, & cardiogmos, malum. 119
in Febribus reſpiratio interrupta, malum. 121
in Febribus tantum, urinæ, quæ perſeverant perturbatæ, egeri poſſunt. 122
Febricitanti ſuffocatio abſque tumore lethalis. 95
Febricitanti ſi deglutitio impediatur ob colli torturam, lethale. 94
Febricitantibus ſi ſexta die rigores fiant, difficile judicium. 90
Febricitantibus in ſomno pavores, malum. 120
Febricitantibus laſſitudo, abſceſſus in articulos præſignificat. 92
Febricitantibus ſudor frigidus, quid portendat. 97
Febricitantium cibus vulgaris. 9
Febricitantium urinæ. 121. & ſeq.
Fermentorum indebita mixtura deleterii humores progignuntur. 84
Fernelianæ febres quænam. 125
Flatus an cauſa ſint urinarum perturbatarum. 123
Flatuum eruptio Hypocondriorum murmur ſolvere poteſt. 125
Fœtus quibus de cauſis imbecillis reddantur. 23
Fœtus in utero quo tempore moveri incipiat. 59
Fœtus in utero fructui ex arbore pendenti comparatus a Galeno. 60.61
Frigoris ſenſus quomodo percipiatur. 97.98
Frigus qua parte ſentitur, ibi morbus. 99. ſi permanens ſit, & non ab externa cauſa. ibid.
Frigus, & calor eadem die ſi accidant, morbos Autumnales prænunciant. 10
Frigus circa lumbos in Tertianis, & Quartanis, unde. 98
Frigus nonniſi cum ſenſu aliquo doloris. 100. 101
Frigus nonniſi cum ſenſu aliquo doloris. ib.
Frigus externarum partium, ſi cum internarum æſtu copuletur, lethale. 106.107
Frigus externarum partium, unde. ibid.
Fructuum uſus an morbus pariat Autumnales. 18
Fuchſius Celſum Hippocrati conciliat. 67
Fuligines putridæ an febrium cauſa. 39.40
Furfuracea urina, quid denotet. 127
Furores quo anni tempore accidunt. 35.36
Furorum ſpecies quare Autumno. 36. 44

G

Galenus a Cardano reprehenſus. 53. 54
Galenus Hippocratem notat. 54. 55
Galenus ab Argenterio impugnatur. 92
Galeni de ſiti doctrina enervata. 78
Genuum gravitas quid ſignificet. 81
Glandulæ ſubtercutaneæ innumeræ. 82
Glandulæ potiſſimum catharticis medicamentis inaniuntur. 80. 81
Glandularum omnium conſenſus. 111
Glandularum tumores quo tollantur modo. ibid.
ex Glandularum tumoribus quænam febres malæ. ibid.
in Glandulas potiſſimum externas, & internas Abſceſſus fiunt. 93
Glaucedines Senibus decrepitis, unde. 58
Gonorrhœas virulentas purulenta mictio comitari ſolet. 126
Graciles, & facile vomentes per ſuperiora purgandi. 66. & quando. 67
Graciles, ut plurimum vegetiores, & quare. 66.

Gra-

Digitized by Google

Gracilitatis cauſa. ibid.
Gravedines quam tempeſtatem inſequantur. 26
Gravedines an ex Hippocratis mente Autumnum Aquilonarem inſequantur. 28
Gravedines vere, unde. 37
Gravedines Hieme, unde. 45
Gravidæ. v. Utero-gerentes.
Grumi qui fiant in Veſica. 130

H

HÆmorrhagia pueris qua de cauſa. 53
Hæmorrhagia narium, an & quando proficua. 88
Hæmorrhagia narium ſurditatem in febribus ſolvit. 87
Hæmorrhagia narium an ab acceſſu liberet. 125
Hæmorrhagia quomodo ab urinis ſignificetur. 123. 124
Hæmorrhoides Virorum morbus. 55
Hæmorrhoides an ab humore melancholico. 82
Hæmorrhoidum commoda, & incommoda. 88
Halcyonia tempeſtas. 7
Hebræi tantum Patavii gravi morbo quondam affecti ex Cardano. 34
Helleborus duplex, albus, & niger, atque utriuſque vires. 73
Helleborus quondam terribilis, deinde promiſcuus Antiquis evaſit. 74
Helleborus quando uberius purgabit. ibid.
Helleborus carnes ſanas habentibus parit convulſionem. 75. & quando. ibid.
Hellebori uſus a pag. 73. ad 75
Hellebori potionem, quæ præcedere debeant. 85. quæ inſequi. ibid.
Hellebori uſus jam exolevit. 74. 75
Hemitritæos quid. 102
Hemitritæum cur periculoſum dixerit Hippocrates. 16
Hepatis vitio Icterus. 116. 117. 118
Hepatis morbus quilibet aleæ plenus. 119
Heterogenei humores morbos pariunt difficilis ſolutionis. 16
Hippocrates a Galeno prolixitate notatus: a Cardano defenſus. 104. 105
Hippocrates reprehenſus. 33. 115. defenſus. 33
Hippocrates oblivione notatus a Galeno. 54. 55
Hippocrates a Galeni calumniis vindicatus. 74
Hippocrates an ſibi ipſi contradicat. 87
Hippocratis artificium ad peſtem arcendam. 13
Hiſpanis ab Indis pro Variolis luem Veneream retulerunt. 50. 51
Horror. Rigor, Tremor. 113
Horrores quotidie facti, an quotidie febres ſolvant. 118
Humida conſtitutio, an ſicca ſalubrior. 28
Humoris in Aere copiam, vel inopiam internoſcendi modus, ope cujuſdam inſtrumenti. 12. 13
Humorum tranſlatione diverſæ accidunt ægritudines. 89
Humorum quaternarius numerus in deriſum abiit. 39. & 82
Humores quandoque in venenoſam degenerant naturam ex Galeno. 84
Hydrocele quid. 43
Hydrocephalos quid. ibid.
Hydrops quomodo fiat, cujuſve partis vitio. ibid.
Hydropis ſicci cauſæ. 70. 71
Hiemales morbi. 44. & ſeq.
Hiemales morbi quomodo præcaveantur. 45
Hiems ſicca, & Ver pluvioſum quos pariant morbos. 20. & an neceſſario. ib.
Hiems pluvioſa, & Ver Aquilonium quas inducant affectiones. 22. quomodo vitentur. 24. 25
Hiems αἴθιος quid. 23. 24
Hiems Auſtrina ſimul, & clemens. ibid.
Hieme, quæ ætates melius ſe habeant. 32
Hieme an Autumnales morbi contingant. 44
Hieme purgare per inferiora magis, & quare. 62. 66
Hieme cur humores vitioſi inteſtina occupent. 63
Hieme lientericos per ſuperiora purgare malum. 72
Hieme quare abundantius mingamus. 132
Hypecatharſeos incommoda. 80
Hypochondriorum murmur quando alvus lubrica conſequatur. 124
Hypocondria quomodo inflari poſſint. 125
Hypochondriorum tumores quemnam habeant exitum. ibid.
Hypochondriorum durities in Ictero febricitantibus mala. ibid.

I

ICterus quo tempore febris commendabilis. 118. 119
Icte-

Icterus ante ſeptimum an in febribus malus. 115.116
Icterus cum rigore febrem ſolvit, non contra. ibid.
Icterus Jecoris inflammationem inſequens exitialis. 117.118
Icterus poſt ſeptimum an periculo vacat. ib.
Icteri cauſæ. 116
Icteri remedium efficaciſſimum. 117
Ignis depravatum aerem corrigere poteſt. 8
Ilei cauſa: & cur Autumno increbeſcere dicatur. 44
Impetigines quid. 38
Indi Hiſpanis pro Variolis luem Veneream reddidere. 50
Indicatio potiſſima non a temporibus, ſed a cauſis. 66
Infantilis ætatis morbi. 46
Inflammationes an purgationem indicent. 76. 77
ex Inguinum tumoribus febres an malæ. 111
Inſtrumentum ad humorem Aeris menſurandum nuperrime inventum. 12
Intermittentium febrium ſignum inſeparabile rigor. 90.91
Intermittentes febres minime periculoſæ. 102. ſecluſo quocumque alio morbo. 104
Intermittentes febres an aliquando lethales. 102, 103
Intermittentes febres quomodo, quandoque tranſeant in continuas. ibid.
Intermittentes febres nec ab inflammatione, nec a malignitate ex Galeno. 107
Inteſtina diſciſſa non coaleſcunt. 88
Inteſtinorum cum auribus conſenſus, unde. 90
Inteſtinorum levitas, & difficultas. v. Lienteria, & Dyſenteria.
Inteſtinorum interior tunica glandulis innumeris referta. 71. 72
Inteſtinorum glandulæ, & fimbræ carneæ. 88
Iſchiades quare Autumno contingant. 43.44
Iſchuria a tuberculo. 131. & ſeq.
Juvenes quo anni tempore ſalubrius vivant. 34
Juventutis morbi. 54.55

L

Lac maternum infantibus præferendum. 46
Lactis conditio ad naturam, & mores facit. 24. 46
Lacrymæ ſponte proſilientes an lethales. 109. &c.
Laſſitudo febricitantibus abſceſſus in articulos futuros ſignificat. 92
Laſſitudo triplex ex Galeno, & quænam ex his abſceſſus in febribus præſignificet. ib.
Laudani opiati in vomitu cauta exhibitio. 75
Lentores dentibus hærentes fortes ſignificant febres. 109. quomodo tollantur. ib.
Leipyriæ febres quænam. 106
Lepra, quæ Vere dicatur contingere. 38
Lepra Hebræorum, Græcorum, & Arabum. ibid.
Lethargia an Hieme. 45
Letargus Virorum morbus. 55
Lien Fiſco comparatus ab Alciato. 42
Lien Sanguinis officina exiſtimatus. 43
Lien fruſtra animalibus datus ex Eraſiſtrato, & Plinio. ibid.
Lienis tumores Autumno contingentes. 42
Lienis extractio in canibus inſtituta, an in hominibus. 43
Lienteria an ab inteſtinorum lævitate. 71
Lienteria quid. ibid.
Lienteria quomodo Autumnò accidere poſſit. 43. 44
Lienteria Viris. 56
Lienteria an vomitu curetur, vel dejectione. 71.72
Lienteriæ cauſa juxta Antiquorum, & Neotericorum doctrinam. 72
Lippitudines, unde. 22
Lippitudines quomodo a ſicca tempeſtate. 30
Lippitudo quotuplex. 24. v. Ophtalmia.
Lumborum dolores, unde. 70. quid ſignificent. 81
Lumborum dolores, ubi Hyppocondria murmuraverint, quid denotent. 124.125
Lumbrici Pueris familiares. 50
Lumbrici timoris in ſomno cauſa. 120
Lumbricorum remedia. 52. 53
Lunæ motus ventos huc, vel illuc dirigere valet. 12
Lympha quid. 110
Lympha Rheumatiſmi cauſa. 125.128
Lymphæ uſus, & circuitus. 79. 80
Lymphæ defectus, vel vitium ſitis cauſa. ibid.
Lymphatica vaſa plurima per articulos. 125. 127

M

Malignæ febres quandoque puſillæ videntur. 97

Medicari quid ſignificet. 69
Medici optimi eſt pro ratione temporum, ætatum, &c. ægritudines moderari. 9
Medicina non in omnibus regionibus iiſdem dogmatibus tractatur. 19
Melancholici morbi quomodo Vere oriantur. 36. 37
Melancholici morbi quomodo accidant Autumno. 44
Melancholici qui dicantur: & an per inferiora purgandi. 68. 69
Melancholici ſucci vehementioribus catharticis excandeſcunt. ibid.
Melancholicus humor an uſpiam reperiatur. 82
Menſtruis deficientibus ſanguis ſupra ferri ſolet. 87
Mictio noctu plurima paucam ſignificat dejectionem. 131
Mictionis uberioris cauſæ. ibid.
Mictionis copioſæ remedia, ibidem, v. Urina.
Morbi in quibuſdam ætatibus, locis, temporibus, &c. bene, vel male ſe habent. 9. 10. & quare. ibid.
Morbi quidam certis temporibus longiores, vel breviores. ibid.
Morbi magna ex parte temporum conſtitutiones ſequuntur. 15
Morbi legitimi qui. 16
Morbi legitimi, legitimis conſtitutionibus qui accidunt, plerumque boni indicii. 16. 17
Morbi lethales ad declinationem non pertingunt. 18. 86
Morbi quinam varias anni temporum conſtitutiones inſequantur. 20. & ſeq.
Morbi quidam magis in quibuſdam temporibus fiunt, & exacerbantur. 34
Morbi omnes, omnibus fiunt temporibus. 34. & quare. 35
Morbi peracuti ex ſe non indicant purgationem. 69
Morbi longi minime ſecuri. 100
Morbi variant pro climatum varietate. 116
Morbis incipientibus evacuationes quæcumque contingentes ſymptomaticæ. 83. 84
Morborum diverſitas. 17. 18
Ad Morbos omnes contumaces pulvis Auctoris efficax. 101
Morbili an ad ſanguinem maternum referendi. 50
Morbili an ad ſiderum influentiam revocandi. 51
Morbili an ab Aere, & alimentis. 51.52
Morbili frigidis medicamentis reprimuntur. ibid.
Morbilis, & Variolis affecti quomodo tractandi. 52
Morbillorum nulla apud Græcos Medicos mentio. 48
Morbillorum primo Arabes meminere. 50. 52
Morbillorum cauſa ex Auctoris ſententia. 51. 52
Morbillorum, & Varioſarum fermentum contagioſam naturam ſapit. ibid.
Mortis occaſio inevitabilis. 28
Mortis cauſa: & an cum febris intermiſſione. 102. 103
Motu promoventur evacuationes. 74
Motus quinam vomitionem juvent. 75
Muſcæ cur ſolito infenſiores imminente pluvia. 21
Mutationes omnes repentinæ nocuæ. 7.10
Mutationes corporis longitudinem morbi ſignificant. 100
Mutationes quænam morbi ſignificent longitudinem. ibid. & quare. ibid.
Myopia quid. 58. ejus cauſa, & curatio. ibid.

N

Narium humiditates Senibus. 58. quomodo tollantur. ibid.
Naturæ nomine temperies venit ex Galeno. 8. quid ex Auctoris ſententia. ibid.
Naturarum aliæ ad Æſtatem, aliæ ad Hiemem bene, maleve ſe habent. 8
Navigatio corpora turbat. 74
Neapolitanus tractus humidior. 13
Nephritis Senum morbus. 57
Nervei liquoris in febribus malitia. 121
Nervei liquoris impuritates, cui & quibus viis ſequeſtrari ſoleant. 124
Nervorum diſtentiones febre ſuperveniente ſolvuntur. 112
Noctu quare urinæ copioſæ. 132
Noctu quamobrem Catarrhi promoveantur. ibid.
Nubecula quarta die in urina apparens Criſim ſeptima futuram ſignificat. 123
Nubecularum bonitas, vel malitia. ibid.

O

Obeſi vomitioni inepti. 68
Obeſitas corporis unde. 66. 67
Oculorum morbus in Aquilonia tempeſtate. 31

Oculorum humiditates ſenibus. 57. quibus tollantur. 58
Oedema quid. 95
Ophthalmiæ Æſtate unde. 40. 41. v. Lippitudines.
Opera quid. 6
Oris exulcerationes Æſtate, qua de cauſa. 41

P

PAncreaticus ſuccus acido-auſterus dejectiones nigras parit. 82
Pariſthmia quæ. 49
Parotides dejectionibus ſanatæ. 90
Paroxyſmorum conſtantia judicium difficile ſignificat. 91
Paroxyſmorum ſubintrantia difficile judicium præmonſtrat. 92
Paſtilli pro mictu purulento. 126. 127
Pavores puerulis in ſomno unde. 46
Pectoris, & Pulmonum morbi an vomitu curentur ex Rulando. 78
Perinæus quid. 130
Periodicæ febres poſſunt ab uno, eodemque humore oriri. 103. 104
Periodicæ febres unde diſtinguantur. 39. 40. 42
Peripneumonia an purgationem indicet. 77. 78
Peripneumonia Viris, quo accidat modo. 56
Peripneumoniæ Hyberno tempore. 45
Peſtis Græciæ ventorum afflatu delata, igneque correcta. 8
Phrenetici a delirantibus differunt. 124
Phreneticis urinæ albæ, & pellucidæ malæ. 124
Phrenitidem an ſemper urinæ comitentur pellucidæ. ibid.
Phrenetides Viris quomodo accidant. 55.
Phthiſes Juvenibus familiares. 54. v. Tabes.
Phytalia quid. 6
Pituitoſi, qui dicantur a Galeno. 69
Plejadum occaſus in purgationibus vitandus. 65
Pleuritis an purgationem indicet. 78
Pleuritides cur Hiemali tempore. 44. 45
Pleuritides Viris quomodo. 55. 56
Pleuriticis ſanguinis per os eductio ſaluberiter accidit. 86. 87
Pluvioſa conſtitutio quos pariat morbos. 29. 30
Pluvioſa conſtitutione ſicca ſalubrior. 28
Potulentorum an aliquid ad Pulmones pertingat. 79
Præcordia quas partes comprehendant. 77. 78
Presbytia quid. 57. ejus cauſæ, & curatio. 58
Procyon quodnam ſidus. 65
Procyonis ortus. ibid.
Prognoſticum boni, vel mali judicii undè deſumendum. 16
Pruritus totius corporis non ab Hepatis intemperie, ſed aliunde. 57
Pruritus totius corporis quibus curetur remediis. 58
Puberum morbi. 53
Pubertatis tempus. ibid.
Pubertate morbi plerumque judicari ſolent. 53. 54
Pudendorum ulcerationes, quid ſignificent. 41
Pueri Vere optime degunt. 34
Puerorum Angina endemia lethalis Neapoli anno 1618. 95
Puerorum morbi, quo ſoleant judicari tempore. 53
Puerulorum morbi. 45. quomodo præcaveantur. 46
Pulmoniaca Tabes, quæ. 19
Pulvis biceps Auctoris ad morbos contumaces fugandos. 101
Purgatio v. Cathartica.
Purgationis per ſuperiora, vel inferiora faciendæ ſigna. 76. 81
Purgationis completæ ſignum, ſitis. 78
Puris mictio an Renum, vel Veſicæ ulcus ſignificet. 130
Purulentiæ mictionis curatio. 127. 128
Pus urinæ mixtum, an ex remotis partibus excernatur, qui dignoſci poſſit. 127
Puſtulæ ſudoroſæ Æſtate contingentes, unde. 41
Putredines quænam pluviarum inſequantur multitudinem. 29. 30

Q

QUartana febris an ab humore melancholico. 40
Quartanæ an inter morbos Æſtivos connumerandæ. ibid.
Quartanæ autumnales, unde. 42
Quartanæ quomodo aliquando lethales. 103
Quoties commoda. 74
Quintanæ febres. 42
Quotidianæ febres non omnes cum rigoribus ſocientur. 117

Ran-

Digitized by Google

R

RAucedines qua tempeſtate ingraveſcant. 26
Raucedines Vere, unde. 37
Raucedines Hieme, unde. 45
Regius morbus. v. Ictérus.
Renum tubuli. 127
Reſpirandi difficultas. v. Aſthma.
Reſpirationis læſio deglutitionis læſione periculoſior. 94
Reſpiratio in febribus interrupta convulſionem ſignificat. 121
Rheumatiſmi cauſa. 125
Rigor ſexta febris die ſi accidat, difficile arguit judicium. 90. & quare. 91
Rigor febricitantibus familiaris. 90
Rigor Periodicus, Criticus, & Symptomaticus. ibid.
Rigor inſeparabile Intermittentium ſignum. ibid.
Rigor membra delaxat. 104
Rigor febre non intermittente, ægro debili, lethalis. ibid. quænam hæc ſit imbecillitas. 105. &c.
Rigor quomodo continenter febrientem arripere poſſit. 113
Rigor criſes deſignat. 114
Rigor, Tremor, Horror. ibid.
Rigor, ſi morbum regium comitetur, febres ſolvit. 116
Rigor cauſa, vel ſignum intermiſſionis. 117
Rigor quandoque malignitatis nota. 118
Rigoris definitio, incommoda, cauſæ. 91. 113
Rigoris critici, & ſalutaris conditiones. 91
Rigoris beneficia. 118
Rigore ſuperveniente febris ardens ſolvitur. 113
Rigore niſi intermittat, aut deſinat febris, malum. ibid.
Rigores, qui quotidie illas ſolvunt. 117
Rufus Feſtus Arati Paraphraſtes. 64

S

SAlivalia vaſa. 110
Sanguis it per arterias, redit per venas. 128
Sanguis Vere novam ferme induit naturam. 36
Sanguis cum Aere commiſcetur in pulmonibus. 45
Sanguis in Variolarum, & Morbillorum eruptione indebite efferveſcit, & quamobrem. 50. 51
Sanguis obeſitatis, & marcoris cauſa. 67
Sanguis ſi per os excernatur, qualiſcumque ſit, malum. 86. non tamen ſemper. 87. 88
Sanguis e faucibus fluens quandoque ſalutaris. ibid.
Sanguis niger inferne prodiens an bonum ſignum. ibid.
Sanguis per os excretus in fœminis, pleuriticis, abſceſſibus, levius malum portendit. ibid.
Sanguis floridus ſi inferne excernatur, malum. ibid.
Sanguis eſt cauſa caloris, & frigoris. 97
Sanguis acido figente reſtagnat. 106
A Sanguinis fluxu febricitantes dum reficiuntur, alvum humidam acquirunt. 88. 89
Sanguinis profluvia Vere quare contingant. 37
Sanguinis ſuperfluitates, quæ ad cutim demandantur, dum intus continentur, non tantæ ſunt pravitatis. 39
Sanguinis per ætates mutationes. 54
Sanguinis ſpuitiones Juvenibus. ibid.
Sanguinis alicubi reſtagnantis effectus. 87
Sanguinis mictus quomodo curetur. 129
Sanguinis mictio an Renum, vel Veſicæ ulcus denotet. 130. an aliquid aliud. 128
Sanguinis impuritates quomodo ſequeſtrari poſſint. 124
Sanguinea vaſa quotupliciter rumpi poſſint. 129
Sanguinei, qui dicantur a Galeno. 69
Satyriæ, Satyriſmus, Satyriaſmos quid ſignificent. 50
Scabies Veſicæ, unde. 127. 128
Semitertiana febris quænam. 102
Senectus Cruda, Media, & Matura. 56
Senectutis principium ex Hippocrate. 34
Senectutis morbi. 56. quomodo curentur. 58
Senes quo anni tempore melius degant. 33
Senes acutis morbis non corripiuntur, & quare. 55
Senibus, qui morbi ex pluvioſa Hieme, & ſicco Vere immineant. 24
Senilis Tabes, quæ. 20
Senſuum hebetudo in continuis febribus lethalis. 106
Septentrionales populi, cur firmiores. 31
Septimanæ febres. 42
Seroſæ ſuperfluitates corporis quibus minuantur præſidiis. 112
Sextanæ febres. 42

Index Rerum Notabilium.

Sexta febris die rigores difficile judicium pariunt. 90
Sextus dies tyrannicus. 91
Sicca conſtitutio ſi præcedat, an comitetur acutas febres. 15
Sicca conſtitutio an humidiori ſalubrior. 28. 29
Sicca conſtitutio quos pariat morbos. 30
Siccitas morbos breves parit, & cur. 15
Siccitas an mortis cauſa Senibus. 29
Siccitates ſi extremæ fuerint, febres acutæ fiunt, & quare. 14
Sirii ortus Coſmicus, & Heliacus tempore Hippocratis, Avicennæ, Magni, Argoli, & Noſtro. 64. 65.
Sirii ortum, quæ in terris conſequantur ex Plinio. ibid.
Sirii an ulla vis erga nos inſit. 65. 66
Sirius ſtella pulcherrima ex Ptolemæo. 64
Sitis quamobrem a purgante medicamento. 78. 80
Sitis an a caliditate, & ſiccitate. 79. an ab humoris inopia, vel caloris copia. ibid.
Sitis Sedes an pulmones. 79. an ventriculus, &c. ibid.
Sitis remedium taciturnitas ex Hippocrate. ibid.
Sitis cauſa. 79. 80. 110
Sitis cur quandoque vino, ejuſque ſpiritu ſedetur. 79
Sitis niſi purgatis ſuperveniat, an denuo purgandi. 79. 80. an vero movendum corpus. ibid.
Sitis in purgationibus infidele ſignum. ib.
Sitis ſi urgeat cum externarum partium frigore, lethale. 106. &c.
Sitis quid ſignificet in ardentibus. ibid.
Sitis in ardentibus febribus ſicca tuſſi mitigatur. 110. & quare. ibid.
Solis radii ventos ſæpeſæpius impellunt. 12
Solſtitium utrumque periculoſiſſimum ex Hippocrate. 6. quando nobis accidat. 7
Somnus infantibus familiaris. 46
Somnus requies animorum ex Homero. 120. 121
Somno quæ evacuationes cohibeantur. 74
Somno ſudor multus factus quid ſignificet. 101. &c.
Somno halitus quaquaverſum facilius diffunduntur. 120. 121
Somnus a Ventriculo. ibid.
In Somno pavores febricitantibus, malum. ibid. eorum Cauſa. ibid.
Spaſmus. v. Convulſio.
Sporatos quid. 7
Squamulæ in urina quid denotent. 130
Stellarum annuus motus in ortum, quantus. 22. ex Tychone. 65
Stellarum an ulla ſit erga nos poteſtas. 66
Stomachi morſus quid denotet. 76. 77
Stranguria cur Autumno. 43
Stranguria a Tuberculo. 131
Stranguriæ Pueris unde. 50. Senibus quomodo. 57
Stranguriæ quomodo a ſicca conſtitutione. 30
Strumarum generatio in Pueris. 50
Strumarum remedia. 52
Sudor ſomno non cohibetur. 74
Sudor copioſus parcam reddit urinæ, & fæcum excretionem. 131
Sudor ſalutaris an tertio, & quinto die. 96
Sudor frigidus quomodo fiat. 98
Sudor multus ex ſomno quid ſignificet. 101
Sudor omnis bonus calidus, at non contra. 102
Sudor niſi febrem ſolvat, malus. 111. 112
Sudores in febribus expectandi, ſi Æſtas ſit Veri ſimilis. 13. & quare. ibid.
Sudores boni quibus accidant diebus. 93. 96
Sudores ultra trigeſimum diem an mali. ib.
Sudores quinam laborem portendant, & morbi longitudinem. 96. 97
Sudores frigidi in febribus quid ſignificent. ibid. &c.
Sudores frigidi in acutis febribus non ejuſdem naturæ, ac in mitibus. 98
Sudores multi in principiis morborum periculoſi ex Mercuriali. ibid.
Sudores calidi an ſemper probandi. ibid.
Sudores frigidi diaphoreticis alexipharmacis compeſcuntur. 98
Sudores univerſales eſſe debent. ibid.
Sudor particularis ejuſdem partis morbum deſignat. ibid. vel illius, unde provenit. ibid.
Sudores nocturni, & diurni. 99
Sudores quomodo catharticis curentur. 100
Sudores multi calidi, vel frigidi, quid portendant. 102
Sudoris copia nec omnino formidanda, nec ultro commendanda. 13. 14
Suffocatio febricitanti circa tumorem lethalis. 94
Suffocatio ex halitibus mineralium. 95
Suffocationis deſcriptio, & cauſæ. 94
Suppurationis beneficia. 131
Surditas, unde. 31

Sur.

Digitized by Google

Surditas biliofis dejectionibus ſanatur, & viceverſa. 89
Surditas quænam hoc modo ſanetur. 90
Surditas febricitantibus, unde. ibid.
Surditatem in febribus narium hæmorrhagia, & alvus turbata ſolvit. 114
Symptomaticæ evacuationes quandoque bonæ in genere cauſæ, malæ in genere ſigni. 61
Synochæ febres quænam. 102. 123
Synochas febres Aſthmaticas Galenus vocavit, & quare. 49

T

Tabes qua tempeſtate vagari ſoleat. 26. 27. Tabes cur Autumno accidant. 43
Tabes Juvenibus familiaris. 54
Tabi contrahendæ aptiores qui. 27. 68. 69
Tabis ſpecies. 19
Tabidi per inferiora purgandi. 68. 69
Tabidi quibus medicamentis purgandi. ib.
Tabidorum ſanguis cujus ſit indolis. 20
Tabidis Autumnus malus. ibid.
Tabitudo quæ ſicca oriatur conſtitutione. 30
Tactus corporum eſt paſſio. 100
Temperamenta quomodo explicentur. 8
Temperies naturæ nomine appellata. ib.
Tempus quibus dentibus cuncta vorare dicatur. 7
Temporum mutationes morbos pariunt. 5
Teneſmus Autumno familiaris. 43
Tertiana intermittens periculo vacat. 102. 103
Tertiana febris an a putreſcente bile. 39
Tertiana exquiſita ſeptenis circuitibus judicatur. 114. ut tardiſſime. ibid.
Tertiana exquiſita quænam. ibid.
Tertiana exquiſita an ſeptimum circuitum aliquando excedat. ibid.
Terræ-tremor Neapoli anno 1688. 11
Tetanus quid, & unde. 112
Theodorus Gaza a Cardano commendatus. 32
Timores in ſomno febricitantibus mali, eorum cauſæ. 120
Timores infantibus, unde. 46. 120
Tolerantia, & Conferentia in evacuationibus. 62
Tonſillarum inflammatio. 49
Tormina, & lumborum dolores, niſi medicamentis ſolvantur, in Hydropem ſiccum tranſeunt. 70
Tormina non febricitantibus ſi accidant, quid ſignificent. 81
Torminum cauſa. 70
Tremor, Horror, Rigor. 113. 114
Trichiaſis quid, & ejus cauſa. 127
Tritæophyes febres quænam, & cur periculoſiores. 103
Tubercula fiſtulæ urinariæ unde, & quomodo ſolvantur. 131. & ſeq.
Tubercula quænam ſuppurentur. ibid.
Tubercula verno tempore quare. 39
In Tubercula quandoque deſinunt longæ febres. 104. ſi pleniori cibo æger utatur. ibid.
Tumorum ſpecies tres. 94
Turgens humor ex ſe evacuationem quærit. 59. 60
Turgentia in gravidis catharticum admittit. ibid.
Turgentia tripliciter inducitur. ibid.
Turgentia in valde acutis ſubitam purgationem indicat. 69. & quare. ibid.
Tuſſes ſiccæ ſitim in ardentibus febribus mitigant. 110
Tuſſes vehementes & febrim, & ſitim augent. ibid.
Tuſſes qua tempeſtate fiant. 26
Tuſſes Hieme quare. 44
Tuſſes quamobrem puerulis vehementes. 46
Tuſſis quę dicatur ab Ariſtotele ſedari cohibito ſpiritu. 13
Tuſſis ſiccæ, & humidæ cauſa. 110
Tympanites, quid & ejus cauſæ. 71
Typodes febres quęnam Aetio. 107

V

Varices virilitatis morbus. 56
Variolæ an ad ſanguinem maternum referendæ. 50. 51
Variolæ an ſiderum influentiam ſequantur. ibid.
Variolę an ab aere, & alimentis. ibid.
Variolarum nulla apud Gręcos Medicos mentio. 48
Variolarum Arabes primo meminere. 50. 51. 52. v. Morbili.
Vaſorum ſanguineorum diruptionis cauſę. 128. 129
Venarum nomine apud Hippocratem etiam Arterię comprehenduntur. ib.
Venena quęnam ſanguinis mictum pariant. 130
Venena quomodo a circumforaneis innoxie aſſumantur. 76
Venti in aere pariunt mutationes. 7. 8
Venti non variantur pro locorum, per quę tranſeunt, varietate. 12

Venti

Venti ſuaves Zonam Torridam perflant. ibid.
Venti cavas remotas regiones percurrunt. ibid.
Venti Solis, & Lunæ motum quadamtenus ſequuntur. 12
Venti quidam quibuſdam locis familiares. ibid.
Ventorum commoda, & incommoda. 8
Ventorum detrimenta. 10.12
Ventorum natura, & origo. 11
Ventorum cauſa non ſunt exhalationes terreæ. ibid.
Ventorum varietas ad quos halitus referenda. 12. hi vero halitus, quo impellente moveantur. ibid.
Ventorum incommoda quomodo præcaveantur. 13
Ventriculi æſtus in febribus malum. 119
Ventriculus morborum Æſtivorum proxima cauſa. 62. 63
Ver pluvioſum magis, quam Hiems. 14
Ver ſaluberrimum, & minime lethale. 16. 17. & qua ratione. 18. 34. 35
Ver quoque Tabeſcentibus malum. 19
Ver pluvioſum ſicce Hiemi ſuccedens quos morbos ſuſcitet. 20. & an neceſſario. 21
Ver pluvioſum quomodo Æſtatem calidiorem efficiat. ibid.
Ver Aquilonium Hiemi pluvioſæ ſuccedens, quæ pariat incommoda. 22. & quomodo vitari poſſint. 24
Vere, quæ ætas melius ſe habeat. 32
Vere, qui morbi contingant. 34. & ſeq.
Vere cur cerebrum potiſſimum affici dicatur. 37
Veris temporis ſanguis quodammodo repurgatur. 36
Vernales morbi abſceſſus naturam ſequerunt. 37
Vernales morbi quomodo præcaveantur, curenturque. 39
Veratrum. v. Helleborus.
Vermes. v. Lumbrici.
Verrucæ quomodo erumpant. 49
Verrucarum remedia. 52
Vertebræ occipitis luxationes Pueris. 49
Vertebrarum luxatio, quam periculoſa. 95
Vertigo a Ventriculo. 76.90
Vertigo quænam ex Auſtrina conſtitutione accidat. 32
Vertigo oculorum, & cerebri. 32. 44
Vertigines Senum. 57. 58
Veſicæ affectæ indicia. 130
Veſicæ ulceris ſigna. ibid.
Veſicæ ſcabies quomodo accidat. 128
Viciſſitudo Aeris, an morbos pariat Autumnales. 18
Viciſſitudines repentinæ morbos inducunt. 10
Vigeſimus dies inter potiores criticos ab Hippocrate recenſitus. 95. 96
Vigiliæ infantibus. unde. 46
Vigiliæ Senibus familiares. 56. 57
Vinum æſtu, vel tonitru efferveſcens. 123
a Vipera demorſi quare flaveſcant. 116
Virium languorem comitantia ſymptomata ceteris pejora. 106. 107
Virorum morbi. 55. &c. quomodo curentur. 56
Viſcerum dolores in febribus, & eorum cauſæ. 119. 120
Viſus hebetudo Senibus familiaris. 58
Viſus debilitas triplex: an a ſola ſpirituum inopia. ibid.
Vita an ſit manſio caloris in humidos. 29
Vita an melius humiditate, vel ſiccitate conſervetur. ibid.
Vitiligines quid. 38
In Ulceribus, quæ perpendenda. 88
Umbilici inflammatio Puerulis, qua fiat de cauſa. 46
Umbilicalium partium dolores unde. 70. 71
Volvuli cauſa, & cur Autumno obſervetur. 43. 44
Volvuloſa fœmina ſucceſſus quoſdam habuit ex Hippocrate, & quomodo. ibid.
Vomentes difficulter per inferiora purgandi. 57
Vomentes difficulter tantum Helleboro tractandi. 74
Vomere Antiquis conſuetum. 75. 76
Vomitus cur Æſtate. 40
Vomitus puerulis unde. 45. 46
Vomitus an recte Utero-gerentibus provocetur, 62
Vomitus an utilior Hieme, quam Æſtate. 63
Vomitus indicatio unde deſumenda. ibid.
Vomitus an caput, & thoracem exoneret. ibid.
Vomitus difficultas unde. 73
Vomitus neceſſarii ſigna. 76
Vomitus indicatio vera. 77
Vomitus extenuatis lethalis. 85
Vomitus ventriculi peculiaris actio. 87
Vomitum quinam motus juvet. 73. 74
Vomitum immoderatum an ciborum exhibitio compeſcat, vel potius alia medicamina. ibid.

Vomi-

Digitized by Google

Vomitoria Tabidis interdicenda. 68
Vomitoria unde petenda. 77
Vomitorientes quam ſortiti ſunt primarum viarum diſpoſitionem. 66. 67
Urina ſubrubra quid ſignificet. 124
Urina copioſior Hypochondriorum murmur tollere poteſt. 125
Urina multa ab abſceſſu febrientes quandoque liberat. ibid.
Urina purulenta ex Pulmonis vomica, Empyemate, &c. ibid.
Urina furfuracea Veſicæ ſcabiem denotat. 128
Urina arenoſa an calculum Veſicæ deſignet. 129
Urina quibus præpediatur cauſis. 131
Urina noctu plurima excreta paucam ſignificat dejectionem. 132
Urina craſſa cum caranculis, & veluti capillis unde. 125
Urinæ albæ, & perſpicuæ malæ maxime phreneticis: an id perpetuo verum. 124
Urinæ percolatæ quid ſignificent. 127
Urinæ ſtillicidii cauſæ. 130. v. Stranguria.
Urinæ excretio, & alvi ſolutio, quam inter ſe conveniant. 131. 101
Urinæ excretio immodica medicamentis alvum ſolventibus ſedari poteſt, & contra. 131. 132
Urinæ in febricitantibus quænam bonæ, vel malæ. 121. &c.
Urinæ materia ſæpe potus eſt nuper aſſumptus. ibid.
Urinæ craſſæ, & grumoſæ quæ. ibid.
Urinæ tenues quænam febrientibus proſint. 122
Urinæ febricitantium ſi inconſtantes ſint malæ. ibid.
Urinæ perturbatæ febrientibus quid portendant: earum cauſæ. ibid.
Urinæ quæ perſeverant perturbatæ ſolum in febrientibus fieri poſſunt. ibid.
Urinæ ſubſidentes in febribus meliores. 124
Urinæ turbidæ an a flatibus. 124. quomodo corrigendæ. ibid.
Urinæ nubecula quarta die apparens criſim ſeptima futuram præſignificat. ib.
Urinarum, & fæcum evacuatio conſentiens. 101. 131
Urinarum infidele ſignum. 132
Urinarum hypoſtatis. ibid.
Urinariæ fiſtulæ tubercula, unde. 130. 131. &c.
Utero-gerentes an, & quo tempore medicandæ ſint. 59. 60. 61
Utero-gerentes quibus catharticis tractandæ. 60
Utero-gerentes an purgari poſſint, etiamſi humores non turgeant. 59
Utero-gerentes an quarto, & ſeptimo menſe purgationem admittant. 60. & ſeq.
Utero-gerentibus an vomitoria propinanda. ibid.

Z

Zona Torrida inhabitabilis ab Antiquis perperam credita.

FINIS.

Digitized by Google